

İŞÇİNİN BESLENMESİ VE MİLLİ PRODÜKTİVİTE

3583

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi
Türk-İş Yayınları No. 41

İŞÇİNİN BESLENMESİ ve MİLLİ PRODÜKTİVİTE

YAZAN

Doç. Dr. Osman N. Koçtürk

Milli Prodüktivite Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi
ark Matbaası 1965 —
Tarih:.....
Demirbaş No:.....
Tasnif No: 351.2

362.8583

KOÇ

1965

5655

1965

SENDİKA YONETİCİLERİNE

Türk-İş, insan gücü, verim ve beslenme şekli arasındaki ilişkileri, bilimsel olarak gösterecek ve toplu sözleşme nizanını içinde «asgari ücret» miktarının gerçeklere en uygun şekilde tayininde önemli bir dayanak teşkil edecek olan besin ve beslenme ihtiyacı konusundaki bu eseri hazırlatmış bulunmaktadır.

Türkiye’de halkın ve çalışanların iyi bir şekilde beslenemedikleri ve bundan dolayı halkımızın sağlığının bozuk, iş gücünün düşük olduğu bilinmektedir.

İnsanın temel ihtiyaçlarından biri olan besin ve beslenme ihtiyacı gereği gibi karşılanmayınca, onun ruhi ve fizik bakımından gereği gibi gelişmesi ve kendine verilen işi başarması da beklenemez. Çünkü, insan güneşten dünyamıza akan ve besin maddeleri içinde akümüle olmuş enerjiyi insan gücüne çeviren bir makine gibidir. Beslenme şartları iyi olmayan insanın deposunda benzini olmayan bir taşıt gibi belirli bir noktada yavaşlaması ve nihayet durması mukadderdir.

İnsanın hastalıklara karşı direnci besin maddelerinde bulunan bazı biyolojik faktörlerle artıp, eksilmektedir. Bundan dolayı iyi beslenmeyen toplumlarda hastalıkların çok tahribat yaptıklarını, ortalama ömrün kıaldığını ve hastalıklarla kaybedilen çalışma süresinin, milli üretime kötü etkiler yaptığını görüyoruz. Yiyecek fiyatlarının pahalı ve işçi ücretlerinin ise düşük olması, işçi gurupları arasında sağlığın daha bozuk ve iş veriminin daha düşük olmasına sebep olduğundan, meselenin bu yönden incelenmesi ayrıca önem kazanmış bulunmaktadır.

İşçilerimiz, almakta olduğu ücret seviyesi içinde karnını daha çok, ekmek ve yağ gibi doyurucu ve tutucu besinlerle doyurmaya çalışmakta; et, süt yumurta ve balık ile meyve ve sebze fiyatları hayli yüksek olduğundan, bunların yeter miktarını kullanamamaktadır. Bu çeşit yiyeceklerde bulunan besin yapıtaşları ise, produktivitenin yüksek olması ve işçi sağlığının korunması bakımından pek lüzumludur.

İleri memleketlerin İkinci Dünya Savaşını takip eden süre içinde tamamen çözümledikleri işçi beslenme meselelerinin Türkiyemizde de işçi ve işveren, kı-sacası toplum yararına halli için elimizde örnekler vardır. Yurdumuzun yiyecek üretim kaynakları müsait ve üretilen yiyecek miktarı ise kâfidir.

Bugün yürürlükde olan bazı toplu sözleşmelerde işçinin beslenmesi ile ilgili olarak işçi ve işveren tarafından kabul edilen ve uygulamaya sokulmuş olan hükümlerin, modern beslenme biliminin gerçeklerine uygun olarak düzenlenmesi, yanlış ve hatalı hükümlerin ileride değiştirilmesi bakımından da bu kitabın işçi yöneticilerine yararlı olacağını tahmin ediyoruz.

Besin ve beslenme ihtiyacının, işçinin en önemli ihtiyaçlarından biri olması ve işverimine etki yapması dolayısıyla produktiviteyi de etkilemesi işçi kadar iş-vereni ve Millî Produktivite bakımından Devleti ve toplumu alâkadar etmek tedir.

Henüz ele alınmamış ve işçi kuruluşları ile işverenlerin üzerine eğilmek için zaman ve imkân bulamadıkları bu önemli konunun bu yayımla aydınlığa çıkacağına ve bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutacağına inandığımızdan, eseri teşkilâtın istifadesine sunarız.

YÜRÜTME KURULU

Ö N S Ö Z

Plânlı kalkınma dönemine girmiş olan Türkiye'de «Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı» uygulamalarının sonuna yaklaşmış olduğumuz şu devrede bizim için yeni bir çok mesele ile karşı karşıya bulunduğumuzu görüyoruz.

Üretimin esaslı unsurlarından biri olan insan gücü ve insan gücünün kaynağına ilişkin konular ilk devrede gerektiği gibi ele alınmamış ve «İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı» hazırlanırken besin maddelerinin üretimini plânlamak üzere pek çok komite kurulduğu halde bir «Beslenme Komitesi» nin kurulması mümkün olamamıştır. Türkiye yağ ve tahıl gibi önemli besin maddelerini geniş çapta dış ülkelerden tedarik etmekte ve yiyecek fiyatları hızla artarken dar gelirli çevrelerin yaşam şartları güçleşmektedir.

İşçi ücretlerinin, bu günkü hayat şartlarına uygun bir seviyeye ulaştırılması için Türk - İş ve benzeri kuruluşlar toplu sözleşme ortamı içinde gayret sarfederken bilhassa asgari ücretin tayinine medar olacak ve işverenlerle belli bir noktada kusursuz bir anlaşmayı mümkün kılacak verilerden mahrum bulunuyor.

Son olarak 580 sayılı kanunla kurulmuş olan Milli Prodüktivite Merkezi Türkiye'de tarımsal ve endüstriyel verimi artırabilmek için insan gücü ve onun kaynağı olan besin ve beslenme konularına eğilmeyi arzu etmiş ve 1965 - 1966 yılında beslenme konusuna oldukça geniş bir yer ayırmıştır.

Türk Standartlar Enstitüsü halkın ve çalışanların optimal beslenme standartlarını tayin için bazı teklifler almıştır. Bu günlerde bu teşekkül içinde beslenme ile ilgili bazı çalışmaların yapılması bekleniyor. Devlet Plânlama Dairesi tarafından kurulmuş olan ihtisas komisyonları bir beslenme komitesi olmadan yiyecek ihtiyacının gereği gibi tayin edilemeyeceğini anlamış olduğu için şimdilik bu komisyonlar bünyesinden bir beslenme komitesi çıkarmak ve hiç değilse ana hatları ile Türkiye'nin beslenme koşullarını incelemek lüzumu duymuştur. Milli Eğitim, Tarım, Sağlık, Köy İşleri Bakanlıkları içinde besin ve beslenme ile ilişkili ünitelerin kurulduğunu haber alıyoruz.

Bütün bu olaylar ileri memleketlerde önemli bir konu haline gelmiş olan beslenme işinin Türkiye'mizde de gündün güne gelişen bir anlayışla ele alınmakta olduğunu göstermektedir. Biz bu incelememizde işçi ve işvereni yakından ilgilendiren «İşçinin Beslemesi ve Milli Prodüktivite» konusunu incelemeye ve ileri memleketlerin çalışmaları ile bulgularından örnekler vermek suretiyle işe başlayarak Türkiye'nin bu günkü durumu ve ileride yapılması arzulanan çalışmalara ışık tutmaya gayret ettik. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden devrede İngiltere, Batı Almanya, Kanada ve Birleşik Amerika gibi bir çok ileri memleketler işçinin beslenmesi mevzuğunu önemle ele almış ve bu suretle prodüktiviteyi geniş ölçülere göre artırırlarken birtaraftan da işçi sağlığını düzenlemeye muvaffak olmuşlardır. Türkiye'miz gibi beslenme şartları iyi olmayan bir toplumda dar gelirli işçi gruplarının verime

etki yapan ve beslenme ile ilgili bir çok meselesi vardır. Bu meselelerin ilmin ışığı altında ve iyi niyetle çözümlenmesi esasen olumlu bir hava içinde mesailerini devam ettirmekte olan işçi ve işveren guruplarının anlaşmazlıklarını azaltacak, Devletin milli prodüktivitenin artırılması konusunda sarfetmekte olduğu gayretleri daha verimli bir hale getirirken toplum ve ekonomik yapımız için faydalı olacaktır.

Bir tarım memleketi olarak tanımlanan Türkiyemizde halkın ve çalışanların yiyecek ihtiyaçlarını en uygun kalıplara göre karşılama zor bir iş değildir. Tarım sektöründe prodüktivitenin artırılması ile başlayacak olan temel çalışmalar kısa bir süre sonra endüstri sektöründe çalışanların beslenme koşullarını düzenleyecek ve bu suretle de prodüktivitenin milli seviyede artması kabil olacaktır.

Bütün Dünyada bir konuyu incelerken, onunla ilişkili olan diğer konuları da ele alınak ve temel meseleleri çözümleyerek problemi en iyi şekilde halletmek umumi bir çalışma sistemi haline gelmiş olmasına rağmen Türkiyemizi; henüz bu seviyeye ulaşmadığımız ve davalarımızı teker teker ele alıp dar bir açıdan inceleme alışkanlığı içinde olduğumuzdan başarıya ulaşamadığımızı görüyoruz. Gerçekte ise çalışanların beslenmeleri ile milli prodüktivite arasında inkar edilmez ilişkiler ve dolayısıyla milli prodüktivite ile tarımsal üretim ve yiyecek ithal ve ihracı arasında münasebetler vardır.

Bu temel meseleler çözümlenmeden ileri memleketlerin uyguladıkları toplu sözleşme ve anlaşma nizamı içine girmeyel çalışmak iki tarafında istekleri ve maksatları bakımından çelişmezliğe düşmelerine ve anlaşmanın güçleşmesine sebep oluyor. İşçi sağlığı ile beslenme arasındaki münasebet tanımlanmadan bu meseleyi halletmek ve ithal malı antibiyotiklerle işçi sağlığını düzenlemek kabil olamayacaktır.

Maliyetin düşürülmesi ve verimin artırılması işçinin beslenmesi ile yakından ilgilidir. Bütün bu ilişkiler ile meselenin çözümüne giden yolda işçi, işveren kuruluşları ile Devlet ve diğer sektörlere düşen görevler bu kitapta açıklanmaya çalışılmıştır.

Meselenin tam olarak anlaşılabilmesi için kitap mümkün mertebe basit hazırlanmış ve bilimsel tabirlerle karışık açıklamalardan kaçınılmış, bazı bölümlerin sık sık tekrarına lüzum hissedilmişştir.

İşçinin beslenmesi ile Milli Prodüktivite arasındaki ilişkilerin tanımlanması maksadı ile işçi ve işveren çevrelerinde tertiplemeyi düşündüğümüz konferanslar da ele alacağımız ve muhtemelen zaman darlığı dolayısıyla tam olarak izah edemeyeceğimiz konuları burada açıklamış ve ilgililere bazı önemli hususları hatırlatılabilmeleri için yazılı bir döküman vermiş bulunuyoruz.

Bu kitabın yayınlanması ve mevzuğun işçi ve işveren çevrelerinde konferanslarla işlenmesini takip eden safhada bu önemli konunun ele alınacağını ve kısa bir süre içinde toplum yararına çözümleneceğini tahmin ediyoruz.

Bu çalışmalar Devlet Plânlama Dairesinde, bazı bakanlıklar ve kamu oyunda günün meselesi haline gelmiş olan beslenme davamıza bir yönü ile destek olacak ve bundan başka Milli Prodüktiviteye müsbet etkiler yapacaktır.

17 Kasım 1965

Ankara

Osman N. Koçtürk

G İ R İ Ş

Türkiyemizde Tarım ve Endüstri sektöründe çalışmakta olan milyonlarca işçinin, yapmakta oldukları işin icaplarına göre beslenmekte olduklarını iddia etmeye imkân yoktur. Bir taraftan bilgisizlik ve bir taraftan da dar gelirli işçi gruplarının satın alma kabiliyetlerinin mahdud ve yiyecek fiyatlarının yüksek oluşu neticeye kötü etkiler yapmakta, işçi sağlığı, kötü beslenme şartları içinde bozulurken, iş verimi de önemli nisbetlere göre düşmektedir.

Çalışma Bakan'lığı ile ona bağlı kuruluşlar işçi sağlığı ve daha çok hastalanan işçilerin tedavisi ile sağlıklarının iadesi için geniş yatırımlar ve önemli hacramatlar yapmakta ise de, hasta olan bir insanın tedavisinin, o insanı hastalıklardan korumak için belirli tedbirler almaya nazaran daha pahalı bir iş olduğu henüz gereği gibi anlaşılmamış, beslenme ile sağlık ve iş verimi arasındaki ilişkilerde bilimsel anlamı ile incelenmemiş olduğu için çalışanların beslemeleri konusuna da değinmek mümkün olamamıştır. Bu gün yürürlükte olan kanunlar hastalanan işçinin tedavisi için yapılacak masrafı bir yönü ile işverene ve bir yönü ile Devlet ödetmekte, bu arada bu iki sektör ile birlikte işçi de maddi ve manevi zararlara uğramaktadır.

İşçi sağlığının düzgün veya bozuk oluşu üretime etki yapan bir faktör olarak yurt ekonomisinde geniş yansınalar yapmaktadır. Bütün bu şartlar altında işçinin iş veriminin üstün seviyede tutulabilmesi ve sağlığının korunması için, insan gücünün kaynağı olan besin ve beslenme ile ilgili konulara asrımızın icaplarına uygun bir şekilde eğilmek ve belirli bir noktadan başlayarak mümkün olan tedbirleri almak yerinde olacaktır. İşçi sağlığını beslenme şartlarını düzenlemek suretiyle korumayı ve insan gücünü en üst seviyede bulundurmaya öğrenmiş olan memleketler II nci Dünya Savaşını takip eden süre içinde lüzumlu çalışmaları yapmış ve bu meseleyi halletmiş bulunuyorlar.

Üretimin artırılması ve maliyetin düşürülmesi bakımından işçi ve işveren gruplarının çıkarlarına uygun düşen bu uygulamalar hükümetlerin de işlerini kolaylaştırmış ve toplumun daha mutlu bir hayat yaşamasına yardımcı olmuştur. Bu sayede ekonomilerini güçlendirip geniş sermaye imkânları içinde uygarlığın bütün avantajlarından faydalanmakta olan ileri toplumlar ile geri kalmış toplumlar arasındaki fark günden güne artmakta ve kalkınma özentisi içinde, olan geri toplumlar kifayetsiz insan gücü kaynaklarına dayalı olarak, ileri toplumlara yetişmek için boş bir çaba sarfetmektedirler.

Geri kalmış toplumlarda çoğunluk Tarım sektöründe görev almış endüstri gereği gibi gelişmemiş bulunduğundan insan gücü en önemli güç kaynaklarından biri haline gelmiş bulunur. Basit araçları hayvan gücünü harekete getirmek suretiyle yapılan tarım produktivite bakımından yetersiz kalacağı için, makine gücünü tarımsal üretimde kullanmak maksadı ile girilen denemelerden de umu-

lan sonuçlar alınamamış ve ipleri bu çeşit makineleri imal eden toplulukların elinde olduğu için oldukça pahalıya mal olan bu tatbikat geri kalmış toplumlar da umulan sonuçları vermemiştir.

Makine gücünün kaynağı olan petrol geri kalmış toplumlar için satın alınması güç ve oldukça pahalı bir ihtiyaç maddesidir. Küçük işletmelerde mekanik araçlar yerine insan gücü ile hayvan gücünden faydalanma ve bu suretle çevreden tedarik mümkün olan besin maddeleri ve yemler ile yetinme daha pratik bir şekil olarak kabul ediliyor. İleri toplumların geri kalmış memleketlerde endüstrinin kurulması ve gelişmesi için yapmış oldukları yardımlar ile sarfettikleri şekle bağlı gayretlerin, hemen hiç bir toplumu bu hedefe ulaştırmadığını ve bunu mümkün kılma için güvenilecek tek kaynağın gene o toplumun kendi gücü olduğunu bir çok münasebetlerle öğrenmiş bulunuyoruz. Bütün bu gerçekler muvachesinde Türkiye'mizin de kalkınmasında insan gücünün kalkınma hızına etki yapacak önemli bir faktör olacağını rahatlıkla kabul edebiliriz ve millî çalışma gücünün artırılması ile beslenmemiz arasındaki ilişkileri inceleyebiliriz. Böyle bir inceleme çalışanların beslenmesi konusunun ne kadar önemli olduğunu bize bütün açıklığı ile gösterecektir. Türkiye'nin geri kalmış olmasında bir çok faktörlerle birlikte çalışanların iyi beslenememişlerinin ve bundan dolayı iş veriminin düşük oluşunun önemli bir payı vardır. Çoğunluğu hastalıklı ve güçsüz olan işçi gurupları bu halleri ile yalnız kendilerine ve ailelerine değil işverenlere, Devlete ve topluma yararlı olma niteliğini de kaybetmiş bulunuyorlar.

Ücretler bundan dolayı düşük ve maliyet bundan dolayı yüksektir. Çeşitli sektörlerde vazife almış olan işçiler gereği gibi beslenemedikleri için sekiz saat devamlı ve verimli şekilde çalışamıyor ve belirli bir noktada deposunda benzin tükenen bir otomobil gibi yavaşlamaya ve bir süre sonra da durmaya mecbur kalıyorlar.

Gündelik ve işçinin alacağı ücret onun durduğu noktada durmamakta ve işlemeye devam etmektedir. İşvereni zarara sokan bu durum maliyetin yükselmesine de etki yaptığından, işçinin gereği gibi çalışamaması tüketici gurupları da müteessir eden bir olay haline gelmiş bulunuyor.

İşçi karnı doyurulmadan çalışmaya zorlanacak olursa o zaman kendi kendini yemekte ve hastalıklara karşı direncini kaybettiği için hastalanmaktadır. Çalışanların çoğunluğu bu şartlar altında bulunduğu için Türkiye'de ortalama ömür 33 yıla kadar düşmüş bulunuyor.

İşçi aileleri arasında hastalıkların daha yaygın olması ve daha öldürücü kayretmesinin en önemli sebeplerinden biri de beslenme şartlarının kötü oluşudur. Kendini yapmaktaki olduğu işin icaplarına uygun bir şekilde besleyemeyen işçi, herzer etkenlerin tesiri ile ailesini de doyuramamakta ve çocuk ölümü yükselmektedir. İşçi aileleri arasında çocuk ölüm nisbeti özel olarak incelenmemiş bulunmasına rağmen Türkiye'de doğan 1000 çocuktan 450 kadarının 12 yaşını idrak etmeden öldüklerini öğrenmiş bulunuyoruz. Bütün bu şartlar altında beslenme mevzuunun ele alınması ve hiç değilse çalışanların beslenme şartlarının düzenlenmesi memleketimiz için daha fazla gecikmeye tahammülü olmayan bir meselesi ve hatta davası olarak karşımıza çıkıyor. Bu kitap bu çalışmalarını mümkün kılmak için lüzumlu bilimsel zemini hazırlama ve işçi yahut işveren teşekküllerinin dikkatini çekerek kendi kendilerine realize edebilecekleri hususları belirtirken hükümetler nezdinde de tekliflerde bulunma imkânını sağlama maksadı ile kaleme alınmış bulunuyor. Bundan sonraki kısımlarda lüzumlu temel bilgiler verildikten sonra fikir örnekler ile izaha çalışılacaktır.

(I) İNSAN GÜCÜNÜN KAYNAĞI

İnsan vücudu bir bakıma bir makineye çok benzer. Makinenin düzenli bir şekilde çalışması ve belirli bir işi yapabilmesi için deposunda yakıt bulunmasına nasıl ihtiyaç varsa, insanın da yaşantılarını devam ettirmesi ve belirli bir işi görebilmesi için aynı şekilde yakıt ve başka bir deyimle miktar ve kalite bakımından yeterli besin maddelerine ihtiyaç vardır. Yiyecekler tahlil edilecek olursa bunların yapısında aşağıdaki guruplarda toplanabilen (6) yapıtaşının hakim ve önemli oldukları görülecektir. Bunlar sıra ile :

- (1) — Proteinler
- (2) — Yağlar,
- (3) — Karbonhidratlar (şekerler, nişasta),
- (4) — Vitaminler,
- (5) — Mineral maddeler,
- (6) — Su,

dan ibaret bulunurlar. Besinlerimiz ile almakta olduğumuz bu madde guruplarının her birinin ayrı ayrı görevleri vardır. Bunların hemen hepsi kafi miktarda alınmayacak olursa yaşantılarımızda, sağlığımızda ve çalışma gücümüzde belirli aksamlar ortaya çıkar. Kendimiz ve çevremiz için istediğimiz kadar yararlı olamayız.

Proteinler: : Proteinler diye adlandırdığımız ve terkinde azot (nitrogen) bulunan maddeler daha çok vücudumuzun çatısında ve canlı hücrenin protoplazma denilen hayati kısmında vazife almaktadır. Gelişme çağında olan insanlar ile hamile ve süt veren anneler, hastalıktan yeni kalkmış ve vücudu yıpranmış olan insanlar daha çok proteine muhtaçtırlar. Yapılan işin ağır veya hafif oluşu protein ihtiyacına belirli bir etki yapmamaktadır. Et, balık, süt ve yumurta gibi hayvansal besinlerde bulunan proteinler, buğday, fasulye ve mercimek gibi bitkisel besinlerde bulunan proteinlere nazaran daha üstün değerli besin yapıtaşları olarak kabul ediliyorlar. Bir insanın ortalama günlük protein ihtiyacı 70 gram civarında bulunmakta ve bunun yarısının et, balık, süt, yumurta gibi hayvansal kaynaklardan, yarısının da ekmek, pirinç, fasulye, nohut ve mercimek gibi bitkisel kaynaklardan sağlanması gerekmektedir. Protein ihtiyacı gebelik,

süt verme ve nekahat hallerinde 1.5-2.0 misli artar. Çocuklar ile gelişenler de bol protein almalıdırlar.

Yağlar : Yağlar proteinler gibi azot ihtiva etmezler. Bunlar insan uzviyetinde benzin gibi yanar ve bize enerji verirler. İhtiyaçtan fazla yağ alınacak ve çalışmak suretiyle yakılmayacak olursa o zaman bu yağlar vücudumuzun belirli nahiyelerinde ve deri altında birikerek depolar meydana getirirler. Bu suretle insan şişmanlamış olur.

Aynı insan hayatının başka bir devresinde yeteri kadar enerji verici besin alınmadık çalışmayı zorlanacak olursa o zaman depo ettiği yağlar yakmaya ve enerji sağlamak için kullanmaya başlar.

Yağlar da tıpkı proteinler gibi hayvansal ve bitkisel olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Proteinlerin aksine bitkisel yağlar, hayvansal yağlardan ve bitkisel yağların hidrojenlenmesi suretiyle yapılan margarinlerden daha üstün besin yapıtaşları olarak kabul ediliyorlar.

Sert olan hayvansal yağlar ile margarinlerin çok ve dengesiz bir şekilde alınmaları bazı kalp ve damar hastalıklarına sebep olabiliyor. Halbuki bitkisel yağların bol olarak yenmesinin mahzurlu olabileceğine dair kayıtlara rastlamıyoruz. Yiyeceklerimize lezzet ve bize enerji veren yağlar ihtiyaçtan fazla alındıkları zaman şişmanlamaya sebep olduğundan ve şişmanlık gereği gibi çalışmayı engelleyip, sağlık için de zararlı olabileceğinden yağı hesaplı kullanmak en iyisidir. Yağlar, yağlı tanelerden sızdırılarak (zeytinyağı, susam yağı, ayçiçeği yağı v.b.) yahut da hayvansal dokulardan ayrılarak (kuyruk yağı, iç yağı v.b.) kullanılabilirdiği gibi her gün ve her yemekte, yiyeceklerimizin içinde bulunan yağları da almış bulunuruz. Şeftali, elma gibi meyveler de bile bir miktar yağ vardır. Yağlar çok kuvvetli bir enerji kaynağıdır.

Karbonhidratlar : Karbonhidratlar, şekerler ve nişastaları kapsarlar. Bunlarda da azot yoktur. Bir kısmı tatlı lezzette olmalarına rağmen bazıları tatlı değildir. Nişasta bir karbonhidrat olmasına rağmen şeker lezzeti vermez. Karbonhidratlar çok alındıkları zaman eğer yakılmazlarsa vücutta yağa dönerek depo edilirler. Bundan dolayı çok tatlı, çok ekmek yiyen bir insan bunları yakacak şekilde çalışmayacak olursa gene yağlanır. Çok ekmek yiyip az çalışan insanlar arasında şişman kişilere bundan dolayı çok rastlıyoruz. Geri kalmış memleketlerde işçi sınıfları karınlarını doyurmak için ekseriyetle nişastadan zengin yiyeceklere baş vururlar Tahıllar ve tahıllardan yapılmış yiyecekler hem nişastadan zengin ve hem de ucuz ve şişiricidirler. Türkiye'de ekmek, Hindistan'da pirinç, Güney Amerikanın geri akımlı ülkelerinde mısır işçi sınıflarının çok kullandıkları karbonhidratlardan zengin yiyeceklerdir. Bunlar bir de yağda pişirilecek ve şeker katılacak olursa o zaman enerji verici değerleri daha da yükselmiş olur. Börekler ve hamurdan yapılmış bol şekerli tatlılar bu tür yiyeceklerdir. Karbonhidratlardan çok zengin ve proteinden fakir yiyeceklerle uzun süre beslenerek çalışan insanın sağlığının ciddi şekilde bozulmasına sebep olmaktadır.

Vitaminler : Vitaminler ne proteinlere ve nede yağlar ile karbonhidratlara benzemezler. Bunlar yaşamamız için öncekiler kadar lüzumlu maddeler olmasına rağmen muhtaç olduğumuz miktar ekseriya çok küçüktür. İnsanın proteinlere, yağlara ve karbonhidratlara olan günlük ihtiyacı gram ile ifade edildiği halde vi-

taminler ekseriya miligram veya mikrogram ile ifade edilir. Bu gün 16 kadar vitamin tanıyoruz.

Bu vitaminlerin her biri bir diğeri kadar önemlidir. Yeter miktarları alınmayacak olursa sağlığımız bozulur, hastalıklara direncimiz ve çalışma gücümüz azalır. Biz vitaminleri otomobilin bujisindeki kıvılcıma benzetiyoruz. Bir otomobilin motoru ne kadar mükemmel ve benzini ne kadar bol olursa olsun, bujisinde kıvılcım olmayınca nasıl çalışmazsa yeteri kadar vitamin alamayan bir insan proteinler ve karbonhidratlarla yağları ne kadar bol olarak alırsa alsın gene de iyi çalışamaz. Taze yiyecekler, meyveler ve sebzeler bol vitamin ihtiva ederler.

Konserveler, bayatlamış yiyecekler vitamin bakımından kayba uğramışlardır.

Mineral Maddeler: Bunlar da vitaminler gibi luzumlu ve önemli maddelerdir. Kalsiyum ve fosfor kemiklerimizin yapısına girerken daha bir çok mineral madde uzviyette önemli roller oynarlar. Bunların yeter miktarda alınması tıpkı vitaminler gibi uzviyetin yapısında ve çalışmasında bozulmalara ve aksamalara sebep olmaktadır.

S u : Su besinlerimizin terkinde az veya çok miktarda vardır. Ayrıca içme suyu olarak bol miktarda su alırız. Su ekseriya parasız olarak tedarik edildiğinden işçi ve insan beslenmesinde önemli telakki edilmez. Uzviyet normal şartlar altında suya olan ihtiyacını nasıl olsa karşılamaktadır.

Savaş zamanlarında ve özel durumlarda su ihtiyacının gereği gibi karşılanması bir problem haline gelebilir.

Yiyeceklerimizde bundan başka besin değeri olmayan bazı renk ve koku maddeleri de bulunabilirler. Asıl konumuz bunları incelemekten ziyade insan gücünün kaynaklarını araştırmak ve bu konuda bir fikir vermek olduğu için bunlar üzerinde fazla durmayacağız.

Yiyeceklerimizde saklı olan güç ve işçinin çalışma gücüne etki yapan belli başlı faktörler proteinler, yağlar, karbonhidratlar ile vitaminler ve mineral maddeler üzerinde durmak suretiyle daha iyi anlaşılabilir.

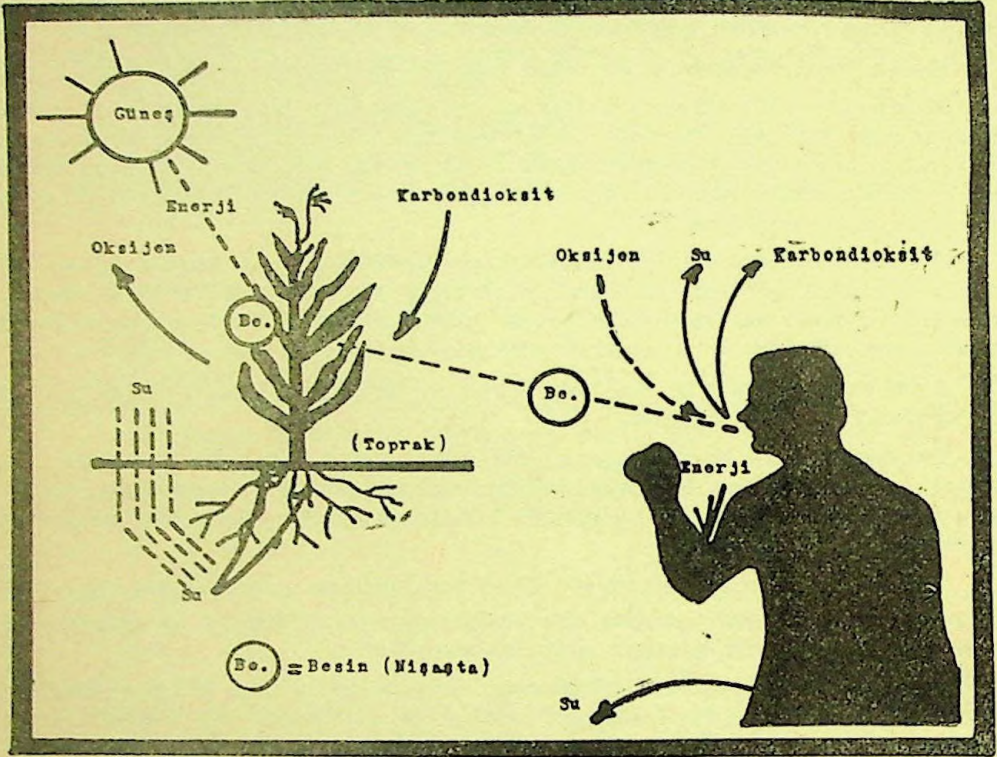
Alınan besin ile yapılan iş arasındaki münasebet protein ihtiyacı gereği gibi karşılanmış olmak şartıyla daha çok kalori esasından ifade edilmekte ve bu hareket tarzı pratik bir değer taşımaktadır.

İnsanın yaptığı iş ağırlaştıkça kalori ihtiyacı da artmakta ve bunun gereği gibi karşılanması işçi beslenmesi ile işçi sağlığının korunmasında önemli kabul edilmektedir. Mineral madde ihtiyacının karşılanması ile vitamin ihtiyacının karşılanması özel durumlarda bahis konusu olur. Genel olarak kalori ihtiyacının diğer nüsurlar da dikkate alınarak karşılanması işçinin iyi beslenmesi için yeter kabul edilmiş ve standartlar bu esasa uygun olarak vazedilmiştir.

Güneşten Düyamıza akan enerjinin bir kısmı bitkiler tarafından tesbit edilerek fotosentez olayları sırasında besin olarak kullandığımız çeşitli maddelerde, proteinler, yağlar ve karbonhidratlar içinde depo edilmektedir. İnsan bu besinleri alarak, besinler içinde birikmiş olan enerjiyi proteinleri, yağları ve karbonhidratları parçalayarak insan gücüne çevirmekte ve bu arada kendi uzviyetinin çatısını da kurmaktadır. Biz besinleri enerjiyi depo etmiş bir akümülatör gibi kabul edebiliriz.

Besinlerde bir insanın bir işi görebilmesi için mühtaç olduğu her çeşit unsur

İNSAN GÜCÜNÜN KAYNAĞI GÜNEŞTİR

İnsan gücünün gerçek kaynağı güneştir. Gün ışınları bitkilerin yaprağında yansır ve fotosentez olayı esnasında teşekkül eden nişasta bitkinin havadan aldığı karbondiyoksit ile topraktan su birleşirken gün ışıklarının Dünyamıza yansıttığı enerjiyi bir akümülator gibi depo eder. Yiyeceklerimizde bulunan nişasta ve buna benzer maddeler (karbonhidratlar, yağlar, proteinler) insan tarafından yendikten sonra, insanın havadan aldığı oksijen muvacehesinde yakılarak depo ettikleri enerjiyi açığa verir ve yapıldıkları maddelere dönüşürler. İnsan solunum esnasında karbondiyoksit ile bir miktar suyu dışarı atar ve bu esnada açığa çıkan enerjiden iş görmek için yararlanır. Gün enerjisini insana kadar aktaran ve ona çalışma gücü veren kaynaklar besinlerimizdir. Besin ve beslenme bundan dolayı çalışanlar için önemli bir konu ve behemehal karşılanması gereken bir ihtiyaç haline gelmiştir.

vardır. Bundan dolayı yeterli kalıplara göre beslenenler bu enerjiyi daha iyi kullanabilmekte ve yetersiz beslenenler ise bunu yapamamaktadırlar.

Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi yem maddelerini yiyerek kendi uzviyetini kurar ve et, süt yumurta gibi besin olarak kullanılan mahsulleri ile depo ettikleri enerjiyi insana aktarırlar. Ayrıca hayvansal besinlerin, bitkisel besinlerden çok daha üstün bazı vasıfları vardır.

Bundan dolayı eti, sütü ve yumurtayı, bir çok bitkisel yiyeceğe nazaran çok daha pahalı fiyatlar ödeyerek tedarik edebiliriz. Geliri mahdud olan işçi grupları az hayvansal ve çok bitkisel yiyeceklerle karın doyurmayı mecburiyetlere bağlı bir adet haline getirmişlerdir.

Japonya dar topraklar üzerine kurulmuştur. Güneşten Dünyamıza akan enerjiyi besin maddeleri halinde depo edebilmek için geniş topraklara sahip olmak ve yeterli bir ziraat yapmak gerektiğini iyi bilen Japonlar toprakları kafi gelmeyince bitkilerin yapraklarını genişleterek daha çok güneş enerjisini toplamak ve bunu işçiye transfer ederek insan gücünü, dolayısıyla üretimi artırmaya çalışıyorlar. Resimde pirinç yapraklarını genişletip gün enerjisini daha çok tesbit için Japon ilim adamları tarafından yönetilen bir araştırmayı ve yapılış şeklini görüyoruz. (FAO)

Böyle hareket edilince de insanın besin ihtiyacı gereği gibi karşılanmış olma-
yacağı için ve bilhassa protein miktar ve kalite bakımından yetersiz kaldığından
dokular gereği gibi kurulamaz, gençlerde gelişmenin geri kalması ve yaşlılarda
ise yıpranan dokuların tamirinin aksaması ve hastalıklara karşı direncin azalması
gibi durumlar ortaya çıkar. Genel olarak geri kalmış memleketlerin halk ve işçileri
bol tahıl ve hatta yağ ile karın doyururlarken, ileri memleketlerde bu gurupların
yeteri kadar et, süt, yumurta tedarik edebildiklerini ve bol miktarda meyve ve seb-
ze kullandıklarını görüyoruz.

Yapılan denemeler yiyeceklerimizde bulunan protein, yağ ve karbonhidratların
1.0 gramının aşağıda gösterilen miktarda kalori verdiklerini ortaya koymuştur.

1.0 gram yağ	9.45 Kalori
1.0 gram protein	5.65 Kalori
1.0 gram karbonhidrat	4.10 Kalori

Pratikte vitaminler ile mineral maddeler kalori ihtiyacına etki yapmayacak ka-
dar küçük miktarlarda alındıkları veya molokülleri çok küçük oldukları için dikka-
te alınmazlar. Şu halde ihtiva ettikleri kalori bakımından yağlar başta gelmekte,
proteinler ile karbonhidratlar da yağları takip etmektedirler. Her gün yapılacak he-
saplamalarda yağlar ve proteinlerle karbonhidratların verdikleri kalori miktarını
bulmak için bu teferriatlı ve kusuraatlı rakamlar kullanılmaz. Çeşitli sebeplerden
dolayı bu emsaller basitleştirilmiş ve :

1.0 gram yağ	9 Kalori
1.0 gram protein	4 Kalori
1.0 gram karbonhidrat	4 Kalori

olarak kabul edilmiştir. Böylece 100 gramında bulunan yağ, karbonhidrat ve prote-
in miktarlarını biliyorsak o yiyeceğin bize kazandıracağı kalori miktarını da he-
saplayabiliriz. (Gogert, L. Jean, Nutrition and Physical Fitness, London 1960). Ge-
nel olarak vitamin, mineral madde ve su miktarı, kalori değerine etki yapmazlar.

Şimdi bir örnek vermek suretiyle belirli bir yiyeceğin 100 gramının insana ve-
rebileceği çalışma gücünü kalori olarak hesaplayalım. Meselâ 100 gram sütte 3.5
gram protein, 4.9 gram karbonhidrat, ve 3.9 gram yağ vardır. Geri kalanı ise su,
vitamin ve mineral maddelerden ibaret olup bunlar kalorifik bir değer taşımazlar.
Şu halde 100 gram sütün kalori değeri :

3.5 x 4 =	14.0
4.9 x 4 =	19.6
3.9 x 9 =	35.1
Toplam	68.7 Kalori

olacaktır. Bir insan 100 gram süt içmekle 68.7 kalori almış ve bu kaloriye tekabül
edecek miktarda iş yapma gücü kazanmış olur. Tıpkı bunun gibi etin ekmeğın, el-
manın, armudun bize vereceği kalori miktarını da hesaplayabiliriz. Çeşitli yiyecek-
lerin 100 gramının ihtiva ettiği protein, yağ ve karbonhidrat miktarları ile bunların
kalorifik değerini ve hatta vitamin, mineral madde ve su muhtevalarını belirten

Afrika ve Uzak Doğu memleketlerinde açlık insanları bu hale getirmiştir. Kongo köylerinde yapılan bir tarama sırasında sadece açlığın bitap hale düşürdüğü bir yerli hekimler tarafından tedavi edilmeye çalışılıyor. Gücü böylesine tükenmiş insanların üretime yönelmesine ve çalışarak memleketlerini kurtarmalarına imkân yoktur (FAO)

tablolar vardır. Bu tablolar yardımı ile bir insanın bir günde aldığı kaloriyi kolayca hesaplayabiliriz.

Görüldüğü gibi yiyeceklerimizde saklı bulunan kalori aslında güneşten Dünyamıza, gün ışıkları ile akan enerjiden ibaret bulunmakta ve bitkiler bu enerjiyi insanlar ile hayvanlar hesabına tesbit etmektedirler.

Biz de yiyecekleri almak ve bunları uzviyetimizde parçalamak suretiyle bu gizli enerjiyi kullanıyor, bu suretle iş yapabiliyoruz. Şu halde yeter miktarda kaliteli ve enerji muhtevası bakımından kifayetli yiyecek almak, çalışmak için ilk şartı teşkil edecektir. İnsanın iyi beslenmeden belirli bir işi yapabileceğini zannetmek hata olur. Yapılan iş ağırlaştıkça kalori ihtiyacı da artmaktadır. Buna karşılık bedenlen çalışmayan ve daha çok zihni faaliyet gösteren işçilerin kalori ihtiyacı önemli nisbetlere göre azalıyor. Maden kömürü ocaklarında ağır iş gören bir işçi ile, bir sekreterin günlük kalori ihtiyacı arasında önemli farklar vardır. Bunların her ikisini de benzer kalıplara göre beslemek hatalı olur.

İşte bizde ve daha bir çok geri kalmış memlekette iş görme kabiliyeti ile beslenme arasındaki bu ilişkiler iyi bilinmemekte ve işçi gurupları gereği gibi beslenmedikleri halde belirli bir işi yapmaya zorlanmaktadır. Almadan vermek Tanrıya has bir vasıf olduğu için yeteri kadar enerji almadan iş yapmaya zorlanan veya kendi kendini zorlayan işçi bu defa öncelikle dokularındaki yağları parçalayarak kullanır. Yağ depoları tükenince hayati bir önemi olan proteinler aynı maksatla parçalanmaya ve kullanılmaya başlanır. Bunun neticesi olarak işçi zayıflar çalışma gücü önemli nisbetlere göre azalır ve hastalıklara direnme kabiliyeti kalmayacağından sıhhati bozulur. Bu hale gelmiş olan bir işçiyi ilaçlar ve oldukça pahalı bir şekil olan hekim tedavisi ile kazanmak ve tekrar işe sevk etmek ekseriya mümkün değildir. Aç kalmış ve kendi kendini yiyip tüketmiş (otofaji) bir insan, bilinen içdâvi usulleri ile sağlığa kavuşturamayız. Geri kalmış memleketlerdeki işçilerin çoğunluğu yapılan iş ile alınan besin maddesinin kalorifik dengelessnessi yüzünden maalesef bu durumdadırlar.

(II) AÇ KARNINA ÇALIŞMA VEYA ÇALIŞTIRILMA

Hiç bir işçi aç karnına çalışmayacağı gibi, hiç bir işverende aç bir insanı iş yapmaya zorlayacak kadar insafsız değildir. Böyle olmasına rağmen Dünya işçilerinin büyük bir çoğunluğu aç karnına çalışmakta veya çalıştırmaktadırlar. Bu konuda önemli bir husus ile karşı karşıya bulunuyoruz. İnsanların ve daha çok işçilerin açlık ve tokluğu gerçek anlamı ile anlamaları ve kavramları mümkün olamamıştır.

İnsanın karnı yiyeceklerle tıka basa doldurulmuş ve şişirilmiş olmasına rağmen aç kalmış kabul edilmesi mümkündür. Tahıllar kök yumrular ve nişastadan zengin, fakat proteinden fakir yiyecekler ile beslenme bir yönü ile aç kalmak demektir. Bu gün satın alma kabiliyeti müsait olmadığı için fakir insanlar ile dar gelirli işçilerin önemli bir kısmı maalesef tahıllarla doyunma ve et, süt, balık ve yumurta gibi üstün değerli yiyecekleri seyrek kullanma durumunda bulunuyorlar. Tarım sektöründe çalışan işçiler arasında beslenme şartları endüstride çalışan işçilerden çok daha kötüdür. Bunlar üreticisi oldukları halde et, süt ve yumurtayı kendileri kullanamaz, şehir ve kasaba pazarlarında paraya tahvil ederek tahıl ile yetinme durumunda kalırlar.

Yetkili şahıslar sadece işçilerin değil Dünyada yaşayan insanların üçte ikisinin bu anlamda aç olduklarını ifade etmektedirler. Cebi para dolu olduğu halde modern beslenme biliminin pratik esaslarına vakıf olmadığı için tatlı ve böreklerle beslenip, et, süt ve yumurta gibi koruyucu yiyecekler ile meyve ve sebzeleri ihmal eden insanlar arasında bile açlıktan hastalanan ve hatta ölenlere rastlamak kabildir. Şu halde iyi beslenme sadece yiyecek satın alma kabiliyetinin müsait olup olmayışına değil bir yönü ile de bu konudaki bilginin yeterli ve yetersiz oluşuna bağlı bulunuyor. Dünyada bilgisizlikten aç kalanlar, yetersizlikten aç kalanlara nazaran çoğunluğu teşkil ederler. Türkiyemizde de işçilerimizi ve insanlarımızı en mükemmel standartlara göre besleyip, kalkınmak için mühtaç olduğumuz gücü en üstün seviyede sağlamak mümkün olduğu halde bir çok zamanlar bilgisizlik ve bazen imkânsızlık geniş kitlelerin aç kalmasına sebep olmakta bundan dolayı işçi sağlığı bozulurken, iş verimi de düşmektedir. Aç karnına çalışan veya çalıştırılan işçilerimizden mümkün olan randımanı alamadığımız için ücretler düşük kalmakta ve maliyetin düşürülmesi mümkün olamamaktadır. Kötü şartlar altında beslenen bir insanın iş yapmaya zorlanması halinde, işi yapmak için mühtaç olduğu enerjiyi kendi dokularını parçalayarak kullanma suretiyle sağlayacağını ve bunun neticesi olarak da zayıflayacağını daha önce belirtmiştik. İşçinin bu şartlar altında çalışmaya devam etmesi sosyal davranışının bozulmasına, iş ve

riminin azalmasına ve uzun süre iş yapma yeteneğinin kaybolmasına sebep olmaktadır. Kötü beslenme dolayısıyla meydana gelen sosyal davranış bozuklukları işçi ve işveren münasebetlerini zedeleyen gergin bir ortamın yaratılmasına ve grevlerin sıklaşmasına sebep olabileceği gibi uzun süre çalışma yeteneğinin kaybolması ve iş veriminin azalması işveren için bir zarar mevzuğu haline gelir. Bu takdirde işçiler çalışır gibi göründükleri halde çalışmaz ve işlerine sarılmazlar. Halkın deyimi ile «dalgacı» bir davranış içinde sadece iş gününün sona ermesini ve gündeliğe hak kazanmak için saatlerin geçmesini beklerler. Böyle işçilere geri kalmış memleketler işçileri arasında çok rastlanmakta ve yanlış olarak bunun işçi eğitimi ile ilgili olduğu zannedilmektedir. Halbuki işçi tamamen başka ve karşı konması mümkün olmayan etkenlerin etkisi altında böyle davranır. Çalışmak için gücü olmayan bir insanın çalışmak istememesi kadar tabii bir şey yoktur.

Bilinçli ve bu gerçeklere vakıf bir yönetici ile emeğin üretime yapacağı etkileri bilen bir işverenin yönetmekte olduğu kuruluşun çıkarlarını korumak için işçinin gereği gibi beslenmesine bilhassa dikkat etmesi gerekmektedir. İleri memleketler bunu yapmış ve bu sayede işçiden en üstün randımanı alma bakımından başarıya ulaşmışlardır.

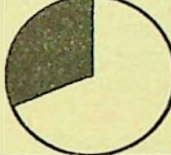
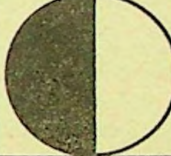
İşçinin kötü beslenme şartları altında çalıştırılmaya devam edilmesi dolayısıyla ortaya çıkacak olan kayıplar küçümsenecek kadar küçük değildir. Yapılan bilimsel araştırmalar ile ağırlık kaybederek çalışmaya devam eden işçilerde :

- (1) - Sosyal davranışın değişimleri
- (2) - İşverimi kaybı
- (3) - Uzun süre çalışma yeteneği kaybı

İncelenmiş ve belirli rakamlar ve nisbetlerle ifade edilmiştir. Aşağıdaki tabloda özetlenmiş olan bu sonuçlar şöylece ifade edilebilirler :

- (a) - İyi beslenmediği halde iş yapmaya zorlandığı için ağırlığının % 5 kadarını kaybeden bir işçide sosyal davranış bakımından hafif menfi değişimler görülmekte ve işverimi % 10 nisbetinde azalmaktadır. Uzun süre çalışma yeteneğinde bir değişiklik olup olmadığı iyi tesbit edilememiştir.
- (b) - Ağırlık kaybı % 10 nisbetine ulaşınca işçinin sosyal davranışında belirli menfi değişimler görülmeye başlar. O zamana kadar uysal ve verilen emirlere itaatkâr olan işçi, reaksiyoner bir vasıf iktisab eder. Bu sinirli hava içinde işyerinde münakaşalar sıklaşır ve iş kazaları artar. İşverimi % 20 nisbetinde azalmış ve uzun süre çalışma yeteneği % 10 nisbetinde kaybolmuştur. Bu şartlar altında çalıştırılan bir işçiye eğer 20 lira gündelik ödeniyorsa bunun 4 lirası iş karşılığı olmadan ödenmekte ve bu durumu işvereni zarara sokmaktadır.
- (c) - Ağırlık kaybı % 15 olunca sosyal davranıştaki menfi değişimler ciddi bir hal iktisap etmiş bulunurlar. İşyerinde kavga ve münakaşalar artar. Eğer bir çok işçi aynı şartlar altında bulunuyorsa toplu hareketler beklenebilir. İşveriminde % 50 ve uzun süre çalışma yeteneğinde % 30 nisbetinde azalma görüleceğinden işverenin maddi kayıpları daha da artmış bulunacaktır. Bu takdirde 20 lira gündelik alan bir işçiye 10 lira iş karşılığı olmadan ödenmiş bulunacaktır.

KÖTÜ BESLENME ŞARTLARI ALTINDA İŞVERİMİ (*)

Ağırlık Kaybı %	Sosyal Davranış	İşverimi Kaybı %	Uzun Süre Çalışma Yeteneği Kaybı %
5 (a)	Hafif menfi değişmeler	 10	 7
10 (b)	Belirli menfi değişmeler	 20	 10
15 (c)	Ciddi menfi değişmeler	 50	 30
20 (d)	Çok ciddi menfi değişmeler	 80	 50
30 (e)	Belirli menfi değişmeler	 90	 80
40 (f)	Hafif menfi davranışlar	 95	 95
50 (g)	Yok	 100	 100

(x) Koçtürk, Osman N., Türkiye'nin ve, Dünyanın Beslenme ile ilgili Meseleleri, 1964, İstanbul.

(d) - Ağırlık kaybının % 20 olması halinde ise işçinin sosyal davranışlarının ziyadesiyle bozulduğunu ve çok ciddi menfi değinmelerin ortaya çıktığını görüyoruz. Bu seviyede işletmenin disiplini tamamen kaybolmuştur. Grevler ve şiddet hareketleri beklenebilir. İşveriminde % 80 bir azalma olacak ve uzun süre çalışma yeteneği yarı yarıya eksilecektir.

İşverenin mali kayıplarını artıran bu ortam içinde 20 lira yevmiye alan bir işçiye 16 lira iş karşılığı olmadan ödenmiş bulunur.

Bu şartlar altında üretim yapmaya devam eden bir işletmede maliyetin yüksek olmasından daha tâbi bir şey yoktur.

(e) - Ağırlık kaybı % 30 nisbeine ulaştığı zaman sosyal davranıştaki reaksiyoner durum takatsızlık ve mecalsizlik dolayısıyla kısmen kaybolmaktadır. Buna karşılık işverimi kaybı % 90 a çıkmış ve uzun süre çalışma yeteneği ise % 90 azalmıştır. İşçi sık sık durup dinlenme ihtiyacı duyar, aylak ve ilgisizdir.

Bu şartlar altında günde 20 lira gündelik alınakta olan bir işçini almış olduğu paranın 18 lirası iş karşılığı olmadan ödenmiş olur.

(f) - Ağırlık kaybı % 40 olduğu zaman sosyal davranışta reaksiyoner durum büsbütün kaybolur. Davranış düzelerek hafif menfi davranışlardan ibaret kalır. İşverimi ve uzun süre çalışma yeteneği % 95 nisbetinde azalır. Artık işçi iş göremez hale gelmiştir.

(g) - İnsan yarı yarıya zayıfladığı zaman ise reaksiyon kabiliyeti kalmaz ve işverimi ile uzun süre çalışma kabiliyeti % 100 kaybolur.

Görüldüğü gibi kötü beslenme şartlarının ortaya çıkardığı insan gücü kayıpları küçümsenemeyecek kadar büyük ve önemlidirler. Geri kalmış memleketlerde işçi gruplarının çoğunluğu yiyecek fiyatları ile işçi ücretleri arasındaki dengesizlik dolayısıyla optimal iş görme durumuna uygun olmayan bir ortam içinde ve eksik verimle çalışmaktadırlar. Grevler anlaşmazlıklar, iş kazaları, işyeri huzursuzlukları da çoğunluğun malumu olmayan biyolojik sebeplere bağlı bulunur.

Böyle olmasına rağmen yöneticiler bütün bu aksamaları bazı palyatif tedbirler ve işin yapıcı ve hazırlayıcı sebepleri ile ilişkisi olmayan bazı hususları dikkate almak suretiyle halledilebileceklerini zannederler. İşveriminin yüksek ve maksimal seviyede tutulması işçinin uzun süre ve aralıksız olarak dikkati dağılmadan çalışma yeteneği kazanması, bunu devam ettirmesi, sosyal davranışlarının yumuşak ve işletme disiplini ihlal etmeyecek bir vasıf taşıması esas itibarıyla beslenme şartlarının uygun ve yeterli olmasına bağlıdır. İşçinin, fazla ücret ödemek, maddi ve manevi etkenlerle zorlanmak suretiyle iyi beslenmeden daha fazla iş yapmaya zorlanması ise bir süre sonra işlerin büsbütün aksamasına ve hatta yüzüstü kalmasına sebep olabileceği için bunlardan bilhassa sakınmak lâzımdır.

İşçinin aç karnına çalışma veya çalıştırma durumunda kalmasının zararları bunlardan ibaret kalmaz. Bu günkü işletmecilikte ve bilhassa endüstrinin teknik bilgi ve tecrübeye ihtiyaç gösteren sektörlerinde çalışmakta olan işçilerin belirli bir bilgi ve zeka ile karar verme yeteneğine de sahip bulunmaları arzu edilmekte bu

durum verim ve prodüktiviteye geniş etkiler yapmaktadır. Kalifiye işçinin yetiştirilmesi ve iş icaplarına uygun olarak vazife görmesi de bu sayede mümkün olur.

Yapılan tetkikler insanın entellektüel gücü, teknik icaplara uyma ve onları yürütme kabiliyeti ile almış olduğu hayvansal protein arasında sıkı ilişkilerin mevcut olduğunu gösteriyor. Et, süt, yumurta ve balık gibi hayvansal protein kaynaklarından mahrum ve ziyadesiyle tahıl tüketen toplumlarda milli gelirin düşük kaldığını görüyoruz.

Genel olarak tüketilen hayvansal protein miktarı arttıkça insan başına düşen milli gelir payı artmakta, bunun tam aksine olarak, et, süt, yumurta ve balık miktarı azalıp tahıl miktarı yükselince fertlerin milli gelirden aldıkları pay da azalmaktadır. Bunu iyi bilen ileri memleketler işçilerine belirli miktarda, et, süt, yumurta ve balık tedarik etme imkanı hazırlamış bulunuyorlar. Geri kalmış toplumlarda ise bu hususu bilmeyen işverenler işçiyi mümkün olduğu kadar az ücretle çalıştırıp en üstün verimi almak suretiyle kazançlarını artırma çabası içinde bulunduklarından dar gelirli işçi gurupları daha çok ucuz olan tahıllarla doyurma yolunu tutmakta ve bundan dolayı işçinin teknik yönü eğitim gayretlerine rağmen gelişmemektedir. Alınan hayvansal protein ve tahıl miktarı ile insan başına isabet eden milli gelir payı arasındaki ilişkileri aşağıdaki cetvelde daha açık görüyoruz.

**İNSANIN TÜKETTİĞİ TAHIL VE
HAYVANSAL PROTEİN MİKTARININ
MİLLİ GELİRDEN ALDIĞI PAY İLE İLİŞKİSİ (x)**

Memleketin Adı	Hayvansal Protein	Yıl/kilo	Millî Gelir
	Gün/gr.	Tahıl	Payı, Bir Kişi Yıl/dolar
A.B.D.	66	67	2164
Kanada	62	71	1431
İngiltere	51	85	960
Fransa	49	110	839
İtalya	25	142	406
Japonya	15	157	250
Meksika	16	147	234
Brezilya	18	106	218
Suriye	12	162	169
Mısır	13	188	112
Pakistan	8	151	77
Hindistan	6	124	60
Türkiye	16	248	200

(x) Koçtürk, Osman N., Türkiye'nin ve Dünya'nın Beslenme ile ilişkili Meseleleri, 1964 İstanbul.

Bazı istisnalar, milli gelir artış ve eksilişine etki yapan afktorlar mevcut olmakla beraber bu cetvetde genel olarak tüketilen hayvansal protein miktarı arttıkça fertlerin milli gelirden aldıkları payın arttığını ve bunun tam aksine olarak da tüketilen tahıl miktarı arttıkça fertlerin milli gelirden hisselerine düşen payın

azaldığını görüyoruz. Bu durum işçi ücretlerine de aynı şekilde yansımakta ve geliri az olan işçiler pahalı olan et, süt, yumurta ve balık gibi yiyecekleri yeterli kadar satın alamadıkları için ucuz olan tahıllar ve baklagilleri tercih ettiklerinden tek taraflı ve kifayetsiz kalıplara göre beslenmektedirler. Bu şartlar altında beslenme ise işçi kitlelerinin entellektüel güçlerinin ve kalifiye işçi yetiştirme imkânlarının azalmasına sebep oluyor. Milli produktivite üzerine kötü etkiler yapan bu durum, bir yönü ile maliyetin yükselmesine sebep olurken işçi ücretleri daha da azalmakta ve et tedarik imkânları son derece güçleşmektedir. Türkiyemizde bilhassa tarım sektöründe çalışan işçiler arasında bayramdan bayrama et yiyen veya bir hayvan hastalanınca son dakikada kesilmesi sonu elde edilen etten payına düşenle yetinen binlerce insan vardır. İşçi ücretlerinin 17 T.L. civarında bulunduğu ve etin kilosunun 10 T.L. civarında olduğu düşünülecek olursa iki çocuklu bir işçi ailesinin haftada kaç kilo et tüketebileceği de kolayca tâyin ve tesbit edilebilir.

İleri memleketlerde makinenin yaptığı işi geri kalmış memleketlerde insanlar kendi güçleri ile yapma ve belirli bir noktadan kalkınmaya başlama zorunlğundadırlar. Baraj inşa etmek için modern makinelere sahip olmayan Güney Amerika Memleketleri halkı, baraj duvarlarını insanlar tarafından taşınan taşlarla örüyorlar. Böylece su toplanacak, toprak sulanacak, üretim artacak ve daha iyi beslenen insanlar daha güçlü vatandaşlar haline gelerek endüstri ve uygarlığın temellerini atacaklardır. İnsan gücünü maksimal seviyede tutabilmek için beslenmeye önem vermek gerekiyor.

Yarı açlık dediğimiz bu gibi hallerde işçinin işverimi azalmakla kalmayıp gayri müsait bazı şartların ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır. Bu ruhi değişimler modern fizyolojik metotlarla incelenmiş bulunuyor. Açlık halinde fertlerde akli bir gerilik ve ruhi depresyon görülmektedir. Aç insan başkaları ile konuşmak bile istemez. Kolay irrite olur. Diğerlerine itimadını kaybederek şüpheli bir hal iktisap eder. İnsiyatif bazen tamamen kaybolmuştur. Olaylar karşısında kendi kendine karar veremez. Zeka zaafa uğramıştır. Bütün bunlar ve buna benzer ruhi değişiklikler açlığın derecesiyle mütenasip olarak gelişmekte ve işyerinde huzursuzluk ve idari güçlükler belirirken produktivitenin önemli nisbetlerle göre azalmasına sebep olmaktadır.

İşverenler ve işçi teşekkülleri bundan dolayı işçi guruplarının miktar ve kalite bakımından optimal standartlara uygun beslenme şartları içinde bulundurulup çalıştırılmalarına bilhassa dikkat etmek, bunu sağlayıcı kanun ve yönetmelikler hazırlanmasına önayak olmak, ve uygulamaları denetlemek durumunda bulunuyorlar. İnsan gücünün kaynağı olan besin ve beslenme şartları düzenlenmeden yabancı uzmanların idaresinde eğitim ve beşeri ilişkiler seminerleri yapmak suretiyle produktiviteyi artırmak ve istenilen kalkınma hızına ulaşmak ekseriya mümkün değildir.

Kötü beslenme şartlarının hakim olduğu geri kalmış memleketlerde iş verimine kötü etkiler yapan faktörler bu sayılanlardan ibaret değildir. İşçinin sağlığı ve ortalama ömür de beslenme ile yakından ilgilidir.

Sıtma, tropikal kansızlık ve paraziter hastalıkların geri kalmış memleketlerde bilhassa işçi gurupları arasında çok yaygın olduğunu ve iş verimine çok kötü etkiler yaptığını görüyoruz. Ayrıca bu hastalıklara tutulananların tedavi edilerek tekrar çalışabilir hale getirilmeleri o toplumların önemli harcamalara girmelerine ve işçinin belirli bir süre çalışamamasına sebep oluyor. İşçiler arasında intani hastalıkların çok ve ölüm vakalarının yüksek oluşu, ortalama ömrün kısılmasına ve memleket ekonomisinin bu olaylardan zarar görmesine ortam hazırlıyor. Kötü ve kıyafetsiz beslenmenin hastalıklara karşı direnme gücünü önemli nisbetlere göre azalttığı bu gün iyi öğrenilmiştir. Bu olay bilhassa yeter miktarda üstün kaliteli protein alınmaması ve işçilerin daha çok tahıl ve bakliyat gibi bitkisel yiyeceklerle yetinme zorunluğunda kalışlarına bağlı bulunmaktadır. İngiltere tarafından 1939 da neşredilmiş olan çalışma raporunda işçilerin sağlığı, iş verimi ve beslenme şekli arasındaki ilişkiler vazih bir şekilde gösterilmiştir.

Geri kalmış memleketlerde hükümetler ve işçi kuruluşları ile işveren teşekkülleri işçinin sağlığını korumak için masraflı hastahaneler tesis etmek ve bu hastahanelerde yüksek ücretli, mahir hekimler çalıştırmak suretiyle işçi sağlığının korunabileceğini zannetmektedirler. Bu arada sayısı hayli yüksek olan hasta işçilerin tedavilerinde kullanılmak üzere ileri memleketlerden kaliteli miktarda ilaç ithal edilmekte ve bunun için de döviz harcanmaktadır. Bu memleketler işçinin beslenme şartlarını düzenlemek suretiyle hastahane ve istihdam edilen hekim sayısını süratle azaltabilir ve işçiye hasta etmeden verimli bir şekilde çalıştırarak üretimi de daha tatminkar bir seviyeye ulaştırabilirler. Türkiye-mizde de şartlar hemen hemen böyledir. İşçi sigortaları ve bazı işçi ve işveren kuruluşları tarafından tesis edilmiş olan hastahaneler her gün biraz daha genişletildiği halde, her münasebetle hekime baş vuran işçilerin bakım ve tedavi ihtiyaçlarını karşılamak mümkün olamamaktadır. İşçi sigortaları kurumunun 1964 yılı ilaç sarfiyatının 56.000.000 T.L. civarında olduğu söylenmektedir. İşçilerden

başka, çalışanların yakınlarının da ihtiyacı için harcanan bu paranın büyük bir kısmı dış pazarlara ve aracılardan cebine akıyor. Hastalanan işçilere verilen ilaçlar ile bunun verilmiş şekli bir dedikodu konusu haline gelmiş ve bazı çatışmalara sebep olmuştur. Halbuki bu miktar parayı işçinin daha iyi beslenmesi için sarfetmek ve bu suretle sağlığı koruyarak işverimini arttırmak ve paramızı korumak pek mümkündür. Ama biz bunları göremiyor ve yapamıyoruz. Bazı milletvekillerinin et fiyatlarını protesto etmek için boykot yapan işçi guruplarına «Ammele et yemeyversin» deyip işin içinden çıktığını ve daha sonra da bu yersiz ifadesini tashih için işçilerin kurbaga, köpek ve kedi eti yemelerini tavsiye ettiğini görüyoruz. İşçisi yeteri kadar et yemeyen toplum, bütün sınıfları ile fakirleşmeye ve bir gün aç kalmaya mahkumdur. Çünkü et ve benzeri maddeler insanın sağlığını koruması, iş gücünün üstün seviyede tutulması, zeka ve entellektüel gücün gelişmesi bakımından vazgeçilmez yiyecek maddeleridir.

Avrupa ve Amerika memleketlerinde işçi gurupları, diğer sosyal sınıflardan farklı bir beslenme rejimi içinde bulunmuyorlar. Bu ileri memleketler çalışanların sağlık ve gücünün dolaylı olarak kendi yaşantılarına yapacağı etkiyi tanımış ve işçilerini en mükemmel kalıplara göre beslemek için tertipler almışlardır. Avrupa ve Amerika'da bir işveren çocuklarının beslenmesinden çok kendisi için çalışan işçi guruplarının besin ihtiyaçları ile alakalanıyor. Bu sayede bu memleketlerde ortalama ömür 70-72 yıla kadar uzamış ve bizim dahil bulunduğumuz işçilerini tahıl ile besleyen geri kalmış toplumlarda 35-40 yıla kadar düşmüştür. Yaşama süresinin bu kadar kısalması bulunması kalifle işçi yetiştirme imkânlarını azaltırken, bir taraftan da işçinin tüketici olarak yaşadığı sürede aile ve devlete borçlandığı miktarı ödeyememesine ve dengenin yurt ekonomisi zararına bozulmasına sebep olmuş bulunuyor.

İnsanları aç karnına çalıştırmak veya çalışmaya zorlamak işçiden çok iş vereni, yöneticileri ve toplumun diğer sosyal sınıflarını zarara sokan bir davranıştır. Böyle olmasına rağmen bu açık gerçeği geri kalmış memleketlerin parlamentolarında görev almış ve halk tarafından seçilmiş bazı aydınların bile kavrayamamış olduklarını üzüntü ile görüyoruz. Gizli işsizlik bu toplumların ekonomilerini her gün biraz daha tehdidi altına alırken, çalışmakta olanlar da kendilerinden alınması mümkün olan verimin çok zaman yarısını bile işverene ve topluma verememektedirler. Grevler, lokavtlar, iş anlaşmazlıkları, matbuata aksedip vatandaşların huzurunu kaçıran üzücü olaylar hep kötü beslenme şartlarına bağlı biyolojik reaksiyonlar ve iyi beslenme şartlarının hazırlanması ile kolayca son verilebilecek sosyal derter olarak ortada duruyor. Hukukçularımız, idarecilerimiz ve yöneticilerimiz ile işçi ve işveren kuruluşları bütün bunları önlemek için bazı kanunlarının çıkarılmasının kafi olacağını zannederek, büyük bir hataya düşmekte ve kanun zorluğu ile temel ihtiyaçları karşılanmadan çalışmaya ve çalıştırılmaya mecbur edilen guruplar daha kötü şartlar altına iteklenmektedirler. İş verimini artırmak ve üretimi yükseltmek için tek çarenin kanun hazırlamak ve yönetmelikler ihzar etmek olduğu geri kalmış memleketlerde maalesef çok yaygın bir kanaat haline gelmiştir. İleri memleketler bu tedbirlerin temel ihtiyaçların karşılanması suretiyle takviyesi gerektiğini anlamış bulunuyorlar.

Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, İtalya gibi memleketlerde işçinin aylık geliri ortalama olarak, milli gelirden fert başına isabet eden ortalama payın 1.9 katıdır. İngiltere'de işçi haklarının tanınmış ve işçi partisinin iktidarı eline almış bulunması işçi gelirini daha da artırmış ve bu emsal 2.03'e kadar yükselmiş

tir. Bu sayede milli gelir payının da yüksek olduğu bu memlekette işçi diğer sosyal guruplar gibi bol et, süt ve yumurta ile balık tüketebiliyor.

Milli geliri hayli yüksek ve ekonomik bünyeleri kuvvetli olan toplumlarda işçi meseleleri tamamen halledilmiştir. Buna karşılık Türkiyemizde ortalama işçi geliri, fert başına düşen milli gelirin 3.2 misli olduğu halde meselelerin çözülmemiş olduğunu görüyoruz. Türkiye'de insan başına düşen yıllık gelir 1953 T.L. kadar olup, aylık gelir 162 T.L. dan ibarettir. Buna karşılık endüstri sektöründe çalışan işçilerin aylık gelirlerinin bunun 3.2 misli ve 537 T.L. olduğu hesaplanmış bulunuyor. (İşçi Ücretleri ve Ekonomilerin Ödeme Güçleri, Ankara Ticaret Odası Dergisi, Sayı 11, 15 Haziran 1965), İşverenler bülteninden aktarılmış olan bu rakam gerçeğe uygun değildir. Muhtemelen günde 100 - 135 T.L. kadar yevmiye alan mühendisler ve teknik elemanların da işçi farzedilmesi suretiyle elde edilmiş olan ortalama işçi geliri, tarım sektöründe boğazı tokluğuna ve endüstrinin bir çok dallarında çok düşük ücretlerle çalıştırılmakta olan işçilere de teşmil edilemez. İşçilerimizin bu gün sağladıkları gelir ile başta besin ve beslenme ihtiyaçları olmak üzere daha bir çok temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları iyi bilinen bir gerçektir. Bazı işveren gurupları astronomik gelirler sağlarken, Türk işçisi işini görmek için muhtaç olduğu besin maddelerini de sağlamaktan aciz duruma girmiş bulunuyor. Hayat şartlarının ağırlaşması ve yiyecek maddelerinin kontrolden uzak bir ortam içinde hızla pahalılaşmakta oluşu ve işverenlerin işçinin beslenmesinin prodüktivite ve işçi sağlığı ile ilgisi hakkında pek az şey bilmeleri çalışanların beslenme şartlarını düzenlemek için kendi açılarından yapmaları zaruri hale gelmiş olan hizmetlerin askıda kalmasına sebep olmaktadır. Bu kötü şartlar altında hastalanan ve muayene için hekime baş vuran işçi sayısı süratle artmaktadır. Bütün Dünya memleketlerinde ve bilhassa İngiltere, Kanada, Birleşik Amerika gibi ileri toplumlarda hastalanarak hekime baş vuran işçi sayısının günden güne azalmasına ve bu suretle üretim gücünün artmasına karşılık, Türkiye'de hastalanan işçi sayısı ile hastahanelerdeki yatak sayısının devamlı bir şekilde artmakta olduğunu resmi açıklamalardan öğreniyoruz. Bu kabil hizmetleri yürütmekle sorumlu olanların bir başarı gibi göstermek istedikleri bu olay gerçekte işlerin yolunda gitmediğini göstermektedir.

TEDAVİ FAALİYETİ

Yıllar	Kuruma Ait Sağlık Tesislerinde	Anlaşmalı Sağlık Tesislerinde.
1951	312.676	
1952	509.859	116.664
1953	—	128.925
1954	107.381	—
1955	—	—
1956	1.585.811	201.413
1958	2.129.236	395.517
1960	2.650.210	617.395
1962	3.077.792	935.685
1964	3.757.338	1.102.187

Muayene için baş vuran işçi sayısının 1951 yılından bu tarafa süratle artmakta bulunması bir yönü ile sağlık hizmetlerinin gereği gibi yapıldığını gösterirken bir yönü ile de beslenme ve yaşama ortamının günden güne bozulmakta olduğuna bir işaret sayılabilir. Hastalanan işçilerin muayeneleri ve bunların ekserisinin dış memleketlerden ithal edilmiş olan ilaçlarla tedavileri hükümetlere ve iş verenlere milyonlarca liralık külfet yüklerken, bir taraftan da işçilerin görevleri başından uzaklaşmalarına ve üretim gücünün düşmesine sebep olmuş bulunuyor. Açılan hastahaneler, istihdam edilen sağlık personeli için ödenen para, ilaçlar için döviz olarak yurt dışına çıkan servetin bir kısmını üretim sahalarına tahsis etmek ve yiyecek üretimini bollaştırarak işçinin daha iyi beslenmesini sağlamak muhakkakki çok daha olumlu bir davranış olur ve bu sayede sinayi üretim gücümüz de artırılabilirdi Fakat bu kimsenin aklına gelmemekte ve hastalanan insanların ilaçla tedavisi daha çıkar bir yolmuş gibi kabul edilmektedir. Bir kilo etin 10 T.L. tedarik edilebildiği bir memlekette işçi ücretleri 10-17 T.L. civarında bulunup, işverenin işçiye yaptığı yiyecek yardımı 2 liralık bir çerçeve içinde kalırsa olayların daha elverişli ceryanı zaten beklenemez. Bütün mesele işçi ücretlerini yükseltmekte değil başta yiyecek olmak üzere diğer ihtiyaç maddelerini ucuzlatılmaktadır. Bu ise bilgi ve teşebbüs meselesidir. Türkiyede yiyecek maddeleri fiyatlarının her gün biraz daha yükseldiğini ve ilkel şartlardan kurtarılamayan tarım sektöründeki verimin düştüğünü görüyoruz. Çalışanların yiyecek ihtiyacı yurt kaynaklarından sağlanamayınca üretim fazlası olan memleketler bize yardım etmekte ve yardım adı altında yurda sokulan gıda maddeleri için de avuç dolusu para ödemek iktiza etmektedir. Ayrıca buğday ve soya yağı gibi kalorifik yiyeceklerden ibaret olan bu çeşit besin maddeleri gerçek ihtiyaçlarımıza uymadığından işçi gurupları karınlarını doyurmaktan ziyade şişirme yolunu tutmakta ve protein ihtiyacı gereği gibi karşılanmadığından hastalanmaktadırlar. Otuz milyon insanı besleyemeyecek koşullar içine düştüğü için doğum kontroluna ve insan gücü ihracatına başlamış olan Türkiye'de 100 milyon insanı ferah, fahur yaşatacak imkânlar yatmakta ve fakat çeşitli mesele'lerimiz arasında yan ilişkiler kurma yeteneğinde olmadığımız için mesele çözümlenememektedir.

SAĞLIK TESİSLERİNDE YATAK SAYISI

Yıllar	Yatak Sayısı
1950	74
1951	556
1952	1065
1953	1231
1954	1330
1955	1538
1956	1738
1957	2221
1958	2330
1959	2915
1960	2945
1961	3157
1962	3416
1963	4066
1964	4507

Hastalanan işçi sayısını daha iyi beslenme şartlarının yaratılması ve işçi gündeliklerine zam yapma yerine hayatın ucuzlaştırılması suretiyle düşürebiliriz. Böyle bir yola gidildiği zaman üretim hızla artacak ve insan gücü memleket kaynaklarının işletilmesine tahsis edileceği için milli gelir yükselecektir. Ana unsurları ve çalışma tarzı bakımından endüstrinin bir dalı gibi kabul edilmeye çok elverişli olan tarım sektöründe belirli bir gelişme ve kalkınma sağlamadan, Türkiyede işçi meselelerinin çözümlenebileceğini ve işçi sağlığının sadece ithal edilen pahalı ilaçları işçiye vermekle düzeltileceğini zannetmek, mümkün olmayanı arzulamaktan daha ileri bir şey olmayacaktır.

Diğer Faktörler :

İşçinin iyi bir şekilde beslenmiş olması için sadece kalori ve protein ihtiyacının karşılanmış olması kâfi değildir. Vitaminler ve mineral maddeler ile su ihtiyacının da uygun olarak ve dengeli bir şekilde karşılanması iktiza eder. Literatürde vitamin yetersizliklerinin çeşitli işçi gruplarının sağlık ve çalışma gücüne yaptığı etkileri gösteren geniş bilgi ve olaylara rastlıyoruz. Bir kaç asır önce yelkenli gemilerle uzun seferlere çıkan deniz işçilerinde meyve ve sebze kullanmama sonu ortaya çıkan vitamin C yetersizlikleri, hastalık ve ölüm vakaları çoğumuz tarafından bilinmektedir.

Mısırda inşa edilmekte olan Assuwan barajının zamanında ikmalî bölgede yaşayan ve barajda çalışan işçilerin kaynatılmış ve cilalanmış pirinç ile beslenmeleri ve bundan dolayı Vitamin B₁ (thiamin) yetersizliği içinde olduklarından verimli bir şekilde çalışmamaları ve çalıştırılmamaları ile yakından ilgilidir.

Maden ocaklarında, karanlık ve anormal yaşama şartları altında çalışan işçilerin bazı vitaminlere mühtac hale geldiklerini ve harcanan kalori miktarı arttıkça başta thiamin olmak üzere diğer vitaminlere olan ihtiyacın da arttığını biliyoruz. Yıpranan dokuların yapımı ve adale gücünün teassüsü için protein ile birlikte bu olayda payı olan vitaminlerin ve mineral maddelerin yeterli ve dengeli bir şekilde alınması iktiza etmektedir.

Sıcak bölgelerde çalışan ve terleme suretiyle tuz ve diğer mineral maddeleri bol miktarda itrah eden işçilerin beslenmelerinde bu husus önemle dikkate alınmalıdır.

İş yerlerinde beslenme tatbikatına bilimsel gerekçelere uygun olarak geliştirildiği gün bu işi üzerine alacak olan teknisyenler, (nutritionist veya dietitian) iş icaplarına göre düzenleyecekleri menüler ve alacakları tedbirler ile etkili olabilirlerdir. İşçinin beslenme konusunda eğitilmesi ve pratik esasların işçiye belletilmesi de çok iyi sonuçlar vermektedir. Şüphesiz bütün bu işlerin işveren veya işçi tarafından veya sorumsuz bir kimseyi görevlendirmek suretiyle yönetilmesi kabil değildir. Hükümetler ve ilgili kuruluşlar işçi ve işverene yardım etmek için yol gösterici esaslar vazedeabilecekleri gibi yayınlar ve öğretim faaliyeti ile de işçilerin daha iyi beslenmelerine yardım edebilirler. Geri kalmış memleketlerde bu uygulamalara henüz girişilmemiştir.

Uzun seferlere çıkan yük ve yolcu gemilerinde işçilerin vitamin bakımından iyi beslenmelerini mümkün kılmak için soğuk ve donmuş muhafaza depolarının bulunması ve zaman zaman taze meyve ve sebze yemek suretiyle vitaminlere ve

diğer biyolojik maddelere olan ihtiyacın karşılanması bundan dolayı önemlidir. İleri memleketler deniz işçilerinin belirli kalıplara göre beslenmesini iş verenin mükellefiyeti haline getirmiş ve bunu teknik yönü ile kontrol altına almış buluyorlar. Türkiyemizde ise hazırlanmış bazı kanun ve yönetmelikler mevcut olmasına rağmen deniz işçilerinin çok kötü şartlar altında beslendiklerini zaman zaman duyulan açlık grevlerinden anlıyoruz Klumanyacı ve aşçılar gibi bilgisiz şahıslara tevdi edilmiş olan bu hizmetler bazı suiistimallere ve dolayısıyla işçilerin aç kalmasına sebep olmakta ve gereği gibi denetlenememektedir. Kadrolarında da hukuk fakültesi mezunu bir çok müfettiş istihdam eden Devlet kuruluşları, bu işi kontrol ve uygulama yeteneğine sahip bir tek eleman bile istihdam etmediğinden geçenlerde İzmir limanında gemi işçileri ile kaptan arasında çıkan ve matbuata intikal eden seferde kötü beslenme anlaşmazlığının Denizbank'ın bir müfettişi tarafından tahkik edildiğini ve kaptanın olayı önemli kabul etmediğini basına açıkladığını üzüntü ile gördük. Bir gemi ile uzun bir sefere çıkan bir işçi kafese kapatılmış bir kuş gibi sadece kendine verilen yiyeceklerle yetinmeye ve dışardan istediğini satın alamayacağından eğer verilen yiyecek yetersiz ise güçten düşüp hastalanmaya mahkûm edilebilmektedir. İnsanları bu şartlar altında bulundurmaya kimsenin hakkı yoktur.

İşçiler kanun ve nizamların kendilerine verdiği hakkı en iyi şekilde kullanma maksadı ile bu konuda teşkilatlanırken, işveren de kendi çıkarı için mevzuğa daha çok önem vermeye gerçekten mecburdur. Açık denizde disiplini bozacak olaylar, sefer hizmetlerini aksatacak yetersizlikler herkesten çok işvereni zarara sokar Milletlerarası kongrelerde bile önemle ele alınmış olan bu konu incelenmeli ve gemi adamlarının gereği gibi beslenmeleri mevcut imkânlar kullanılarak sağlanmalıdır. Maden ocaklarında, izole edilmiş bölgelerde, şehir ve kasabalardan uzak iş yerlerinde çalışan işçilerin durumları da bir yönü ile gemi adamlarına çok benzemekte ve bilhassa işverenlerin, iş verimini üstün tutabilmek için kendilerine çalışanları bilimin gerekçelerine göre korumaları iktiza etmektedir. Sonelli yıl içinde Dünyanın bir çok bölgesinde işçinin beslenmesine önem verenlerin kar ve vermeyenlerin zarar ettiklerini görüyoruz. Elimizde bu olayları açıklayan kaynaklar vardır.

(III) İŞ VERİMİ VE BESLENME ARASINDAKİ İLİŞİKLER

İş verimi (prodüktivite) ile beslenme arasındaki ilişkiler bazı bilimsel araştırmalara dayalı olarak daha önce izaha çalışılmıştı. Böyle olmasına rağmen fikri tesbit için daha bazı örnekler verilmesine ve bu fikrin gelişmesine hizmet eden olaylar zincirinin gözden geçirilmesine de ihtiyaç vardır. Bu sayede başta işverenler olmak üzere Devlet ve işçi kuruluşları işçinin gereği gibi beslenmesinin önemini daha iyi kavrayabileceklerdir.

İkinci Dünya Harbi ve onu takip eden süre topyekûn savaş anlamı içinde insan gücünün değeri daha iyi anlaşılabilmiş ve savunma ile fabrikada çalışan işçinin, tarlada çalışan köylünün iş verimi arasında ilişkiler olduğu gerçeği aydınlığa çıkmıştır. Bunun neticesi olarak Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve İngiltere gibi memleketlerde işçinin beslenme şartlarını islah için hızlı adımlar atıldığını görüyoruz. Geri kalmış memleketler ise bir çok konuda olduğu gibi bu konuda da derin uykularından henüz uyanamamışlar ve yabancı memleketlerin verdikleri yüksek faizli krediler ile kalkınma ve yorulmadan batılma hevesine kapılmışlardır. Bu memleketlerin bazılarında yabancılar tarafından yönetilen işletmelerde işçinin gereği gibi beslenmesi için olumlu örnekler verilmiş olduğu halde, gelişmekte olan toplumların yöneticileri bu davranışın nedenini anlamak için gayret bile sarfetmiyorlar. İnsan gücünden ve üretime etki yapan bütün kaynaklardan en iyi şekilde faydalanma bakımından çok güzel örnekler vermiş olan Almanya ve bu memleketin kömür üretim bölgesi olan Ruhr havâlisinde harp içinde vaki izlenimler hayli enteresan sonuçlar vermiş olduğu için biz ilk örnek olarak Almanya'yı ele alıyoruz.

(1) ALMANYA ÖRNEĞİ :

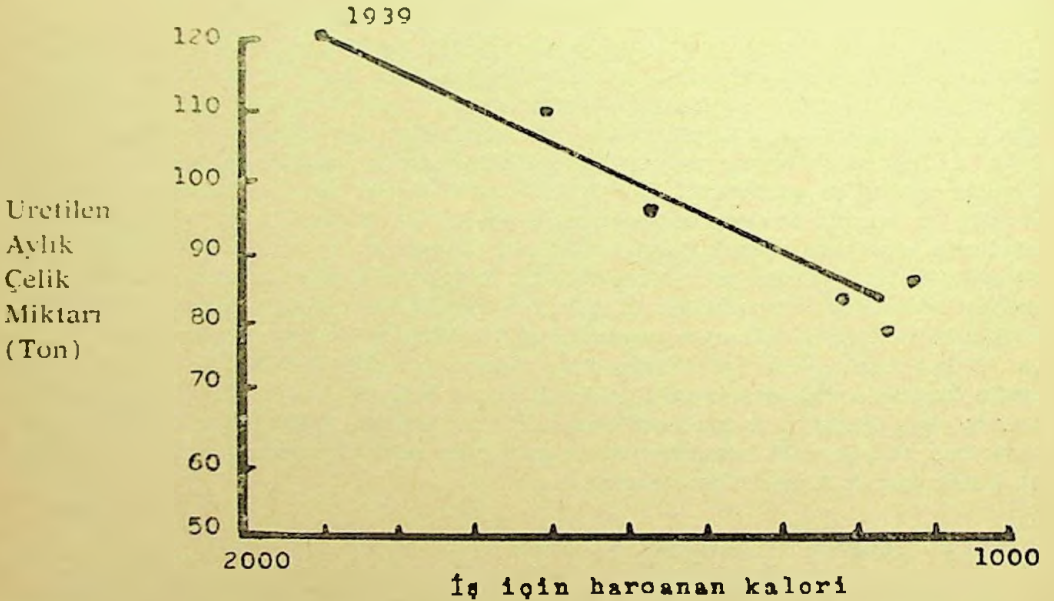
Almanya'nın Ruhr bölgesinde üretilen kömür miktarı ile işçinin beslenme şekli arasında dikkati çeken bir korrelasyonun mevcut olduğu harp içinde ve harbi takip eden yıllarda ilgililerin dikkatini çekmiş bulunuyordu. 1939 yılında ortalama olarak günde 4500 kalorilik enerji veren bir menüye göre beslenmekte olan Ruhr kömür işçileri bu miktar kalorisinin 2200 kalorilik miktarını yaşama

payı olarak harcamakta ve geri kalan 2300 kaloriyi ise kömür üretiminde güç kaynağı olarak değerlendirmekteydiler.

Bu işçiler o tarihte günde 1.9 ton kömür üretebiliyorlardı. Basit bir hesaplama yapılacak olursa 2300 kalori harcamak suretiyle 1.9 ton kömür işleyebilen bir işçinin bir ton kömür için 1200 kalori harcamakta olduğu sonucuna varılacaktır. 1942 yılında harp gelişmiş ve Almanya yiyecek tedariki bakımından güç şartlar içine iteklenmiş olduğu için işçiler artık 1939 yılında olduğu gibi beslenemiyorlardı günlük kalori miktarı 4500 den 3900 kaloriye düşmüş ve yaşama payı ayrıldıktan sonra işçilerin, iş için ayırabildikleri kalori miktarı 1700 kaloriden ibaret kalmıştı. Böyle olmasına rağmen harbi kazanmak için üstün bir gayret sarfederek üretimi aynı seviyede tutmaya çabalayan kömür işçileri bu süre içinde zayıflamışlardır. Zayıflayan işçilerde iş veriminin ve uzun süre çalışma kabiliyetinin zayıflama nisbeti ile ilişkili bir şekilde azalacağı daha önce açıklanmıştı. Bunun neticesi olarak 1939 yılında 1000 kalori karşılığı 420 kilo kömür üreten işçiler, 1942 yılında ancak 400 kilo kömür üretebilmişlerdir. Görüldüğü gibi kötü beslenme halinde sadece bir insanın üretebildiği kömür miktarı azalmakla kalmamakta bir besin birimine tekabül eden üretim de düşmektedir.

Harp içinde Alman çelik sanayii işçileri üzerinde vaki müşahedeler de işçinin beslenmesi ile produktivite arasında sıkı ilişkiler mevcut olduğunu gösteren ikinci bir bulgu olmuştur.

ALINAN KALORİ VE ÜRETİLEN ÇELİK

Üretilen çelik miktarı ile iş için harcanan kalori arasında sıkı bir ilişki vardır. Nitekim 1939 yılından sonra iş için harcanan kalori azalınca işlenen çelik miktarı da ona paralel olarak düşmüştür.

1939 yılında yaşama payı çıktıktan sonra iş yapmak için 1900 kalori ayırabilecek şekilde beslenmekte olan Alman çelik işçileri, bir haftalık bir süre içinde, insan başına 120 ton'kadar çelik üretebiliyorlardı. Harbin getirdiği sıkıntı ile ortam içinde iş için harcanan günlük kalori 1944 yılında, 1150 kaloriye kadar düşmüş ve bu esnada haftalık çelik üretiminin insan başına 80 ton civarında olduğu müşahade edilmiştir.

Harp yılları içinde Alman çelik endüstrisinde işçinin beslenme şartlarına bağlı olarak vaki olan produktivite gerilemeleri yukardaki şekilde açık olarak ifade edilmiştir. Bu iki müşahede Alman işverenleri ile yöneticilerine işçinin beslenmesi ile produktivite arasında sıkı ilişkilerin mevcut olduğunu görmeleri için yardımcı olmuştur. Elbetteki produktivite sadece işçinin beslenmesi ile değil daha bir çok faktörle ilgili bulunmaktadır.

İyi veya kötü beslenme ile verim arasındaki ilişkileri tesbit maksadıyla bu çeşit faktörlerin iyi kontrol edilebildiği şerait içinde çalışmaya ve sadece beslenme ile produktivite arasındaki münasebetleri tayin etmeye ihtiyaç vardır. Bunun için Ruhr bölgesinde bir grup işçi tefrik edilmiş ve bunların özel şartlar altında beslenmeleri sağlanarak produktiviteye olan etkiler incelenmiştir. İşçilere verimini artırma maksadı ile işletmenin sağladığı kaloriden daha fazla kalori sağlanmış ve verim kontrol altında bulundurulularak beslenme ile produktivite ilişkileri daha vazıh bir hale getirilmiştir.

İlk olarak her işçiye günde 400 iş kalorisinin fazla verilmesi denenmiş ve fakat işçiler tecrübeye alındıklarını bildikleri için lüzumundan fazla çalışmak suretiyle istihsalı insan başına 10 ton kadar artırmışlardır. Bu arada ağırlıkları da tetkik edilen işçilerin süre içinde zayıfladıkları ve kilo kaybettikleri tesbit edilmiş bulunuyordu. Kilo kaybı işçilerin almış oldukları enerjiden daha çok enerji sarf ettiklerine ve kendilerini zorladıklarına işaret sayıldığından, sağlanan kalori miktarında 177 kalorilik bir artış daha sağlanmış ve işçilerdeki ağırlık kaybı ortadan kalktıktan başka produktivitenin de maksimal seviyeye ulaştığı müşahade edilmiştir. Bu denemeler ve işçiye sağlanan iş kalorisini ile üretilen kömür miktarı, bir ton kömür istihsalı için sarfedilen kalori ve vücut ağırlığı arasındaki münasebetler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

ALINAN KALORİ İLE ÜRETİLEN KÖMÜR ARASINDAKİ İLİŞKİLER (*)

İşçi İçin verilen	Üretilen Kömür		
Kalori	Ton	Kalori/Ton	Vücut Ağırlığı
1200	6.7	177	Sabit
1600	9.4	169	1.5 ayda 1.2 kilo azalma
2000	10.8	192	Hafif artış

(*) FAO, Nutrition and Working Efficiency, 1963 Rome. Italy

Bundan anlaşıldığına göre bir kömür işçisinin en üstün produktivite seviyesinde tutulması ve aynı zamanda işçi ve işveren aleyhine olan ağırlık kayıplarının önlenmesi işçiye günde 2000 iş kalorisini sağlamakla mümkün olabilecektir.

Bu şartlar altında üretim 6.7 tondan 10.8 tona ulaştırılmış olacak ve ton başına isabet eden kalori harcaması da sadece 177 kaloriden 192 kaloriye yükselecektir. Fazla kömür üretiminden sağlanacak kar ile bu miktar kaloringin yiyeceklerle karşılanması için yapılacak masraf arasındaki fark mukayese edilemeyecek kadar önemli ve işverenin lehinedir.

Bir işçinin günlük yaşantılarını normal bir şekilde yürütmesi için lüzumlu kalori miktarı 2000-2200 kalori arasında değiştiğine göre maden kömürü işçilerine günde 4200 kalori sağlayan dengeli bir beslenme ortamı hazırlanması prodüktiviteyi en üstün seviyede tutabilmek için yeter bir tedbirdir.

Harp içinde başlayan bu basit izlenimler harpten sonraki devrede bilimsel araştırmalar ile geliştirilmiş ve Almanyada işçilerin beslenme şartları en son icaplara göre düzenlenmiştir. Almanyanın bu gün insan gücünü en iyi şekilde değerlendiren memleketlerden biri oluşu, işçinin beslenmesi konusuna özel bir önem verilmiş olmasına bağlı bulunmaktadır.

(2) BİRLEŞİK AMERİKA ÖRNEĞİ

Birleşik Amerika'da işçinin beslenmesi ile prodüktivite arasındaki ilişkiler harp yılları sırasında meşhur araştırmacı A. Keys ve arkadaşları tarafından yönetilen bilimsel araştırmalardan sonra anlaşılabilmiştir. Bu çalışmalar Minneapolis Üniversitesi tarafından "The Biology of Human Starvation", ismi altında 1950 yılında yayınlanmış bulunmaktadır.

Keys ve arkadaşları denemelerini yapmak için 32 gönüllü işçi seçmişler ve bunlara günde sadece 1800 kalorilik bir yiyecek vermek suretiyle alınan protein miktarını da azaltarak aşağı yukarı geri kalmış memleketlerdeki işçi yoğunluğunun içinde bulundukları şartları taklit etmişlerdir.

Bu şartlar altında bulundurululan işçilerde adeli kuvvetin süratle zaafa uğradığı, vücut ağırlığının azaldığı ve iş veriminin düştüğü müşahade edilmiştir. Denemenin sonunda adeli kudretteki azalmanın % 30 civarında olduğu ve hareketlerdeki aksamının ise % 15-20 oranında bulunduğu görülmekteydi. Benzer olaylar çok kötü şartlar altında beslenerek iş yapmaya zorlanan harp esirleri arasında da görülmüştür. Yarı açlık halinde çalıştırılma işçilerin teneffüs ve dolaşım sisteminde de değişmelere sebep olmuş bulunuyordu. Bu işçilere belirli bir işin yaptırılması halinde nabız normal şahıslara nazaran çok daha süratli atmakta ve ağır işler görme yeteneği geniş çapta azalmış bulunmaktaydı. Kötü beslenen işçilerin ağır işleri yapmadıkları daha bir çok münasebetlerle de bilinmektedir. İkinci Dünya harbine girmiş ve denizasırlı bölgelerde milyonlarca insanı belirli bir standarda göre beslemeye mecbur kalmış olan Birleşik Amerika Anavatandaki işçilerin gereği gibi beslenmesi ve iş veriminin en üstün seviyede tutulması kabül olmadan harbin kazanılamayacağını gayet iyi biliyordu.

Büyük bir kısmı silâh altına alınmış bulunan genç insanların endüstride bırakılmaları boşluğu doldurabilmek için cephe gerisinde çalışan işçilerin her zamankinden daha prodüktif olmaları ve üretimin üstün seviyede tutulması iktiza ediyordu. İşçinin gereği gibi beslenmesi sağlanmadan bu üstün verime zorlanamamayaacağı bilen Amerikan makamları, cepheye besledikleri milyonlarca insan yanında fabrikalarda çalışan işçileri de, işin icaplarına göre beslemenin millî prodüktiviteye yapacağı etkileri incelemişler ve bu incelemelerin sonuçları alındıktan sonra ise geniş programlarla uygulamalara girişmişlerdir. Bu gün Birleşik Amerika

İşçisi Dünyanın en mükemmel standartlarına göre beslenmekte olan Amerika Türkiye gibi geri kalmış memleketler için örnek olma niteliğini kaybetmiş bulunmaktadır. Böyle olmasına rağmen harbi takip eden süre içinde yapılan ilkel çalışmalar ve işçi guruplarının beslenme şekli ile verim arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yardım eden incelemeler bu gün için bize iyi örnekler olabileceklerdir. Bundan dolayı Birleşik Amerika örneğini incelerken, bu günkü işçi besleme şartlarından çok harpten önceki durum ve harbi takip eden süre içinde yapılan çalışmalardan bahsedeceğiz.

Harpten önce bu gün bir çok geri kalmış memlekette olduğu gibi Amerikalı işçiler de iş bulma güçlüğü ve imkânsızlıkları, ekonomik ve sosyal şartların elverişli olmayışı dolayısıyla sağladıkları gelir miktarı bakımından beslenme bozukluklarına maruz bir gurup halinde bulunuyorlardı. Kötü ve yetersiz beslenme olaylarına sadece işçiler değil işçi ailelerinin fertleri de maruz ve çaresiz durumda idiler. Amerikan Tarım Bakanlığının 1934-1936 yılları arasında 43 endüstri merkezinde beyaz işçi aileleri arasında yaptığı incelemeler sonunda iyi beslenmekte olanların mevcudun sadece % 11-21 ini teşkil etmelerine karşılık kötü beslenenlerin % 40-60 a kadar ulaştığını ortaya koymuştur. (USDA, Diets of Families of Employed Wage Earners and Clerical Workers in Cities, 1934-1936, Circular No. 507, Washington D.C., 1939)

Bir işçi şehri olan Chicago'da Illinois sağlık bölümünün işçilerin devam ettiği kafeteryalarda işçinin seçtiği ve çok tükettiği yiyecekleri incelemek suretiyle yaptığı incelemeler ancak % 8 kadarının işinin icaplarına uygun beslendiklerini, % 21 inin orta kelimesi ile tavsif edilebilecek bir beslenme şekli uyguladıklarını ve fakat % 71 inin son derece kötü beslenme şartları içinde bulunduğunu gösteriyordu. (National Research Council, The Nutrition of Industrial Workers, Washington D.C., 1945)

Bu ve buna benzer araştırmalar ile harp içinde ve harbi takip eden sürede yaşama şartlarının çok bozuk olduğu anlaşılan Amerika'nı işçi guruplarının beslenme şartlarını islah ve bu suretle produktiviteyi artırmak için büyük gayretler sarfedilmiş ve örnek olabilecek çalışmalar yapılmıştır.

Bütün bu çalışmalar yapılan incelemeler ve araştırmalarla elde edilen bulgulara dayalı olup Endüstride çalışan işçilerin daha iyi beslenmelerini temin maksadı ile Milli Araştırmalar Komitesinin, Besin ve Beslenme gurubunun işçi meseleleri ile ilgilenen alt komitesi tarafından 1942 yılında yayınlanan ve işçi çevreleri ile işveren kuruluşlarında sirküle edilen rapordaki istek ve açıklamalara bağlıdır. Harbi kazanmak ve insan gücünü en üstün seviyede tutarak üretimi artırmak için işçi beslenmesine önem verilmesini telkin eden bu raporun bir özetini önemine binaen buraya aktarıyoruz. Çünkü o tarihte Birleşik Amerika'da harbi kazanmak için bahis konusu olan şartlar, bu gün kalkınma azminde olan Türkiye'de aynen cari ve insan gücü kalkınmamızı sağlayacak etkenlerin başında yer almış bulunmaktadır.

Birleşik Amerikada 26-28 Mayıs 1941 günleri arasında Savunma imkânlarını geliştirmek için yapılan Beslenme Kongresinde alınan ve daha sonra sirküle edilen kararın bazı pasajları aynen şöyledir.

— Endüstri, bütün işçilerin ve bilhassa bunların savunma ilgili sektörlerde vazife almış olanlarının gereği gibi beslenmelerine önem ve

recektir. Bu konu başta Üretimi Yönetme Ofisi olmak üzere bütün hükümet kuruluşları tarafından önemli bir takip mevzuğu haline getirilecektir. Endüstriyel tesislerde üretimi artırma maksadı ile vakti olacak ilâve tesisler yapımı ve işletmenin geliştirilmesi gibi hallerde işçi beslenme tesislerinin de orantılı kalıplara göre inkişaf ettirilmesine dikkat edilecektir.

- Kalabalık iş yerlerinde ve geniş işçi gruplarının çalıştırıldığı müesseselerde işçi besleme hizmetlerinin bu işin yetkili uzmanları tarafından yönetilmesi bilhassa tavsiye edilir.
- İşverenler iş yerlerinde işçilerin kolayca tedarik edebilecekleri tabii ve besleyici yiyecekleri bulundurmaya ve satışa arz etmeye çalışacaklardır. Bu yiyeceklerin fiyatı işçinin satın alma gücünü aşmaması ve onları zorlamamalıdır. Küçük iş yerleri işçilerin bu gibi ihtiyaçlarını serbest zamanlarında çevreden tedarikine imkân vermeli-dirler.
- Mutad yemek zamanları dışında işçilerin ek besinler almalarının iş verimi ve işçi sağlığına müsbet etkiler yaptığı görülmüştür. Bu maksatla iş yerlerinde süt, meyve suları ve domates suyu gibi içecekler ile tam ve besleyici yiyecekler her zaman işçinin istifadesine arz edilmeli, ekmecek vitaminlerle zenginleştirilmiş ekmecek veya esmer buğday ekmeğinden ibaret olmalıdır.
- İşyerlerinde işçilere verilecek yemeklerin yetkili beslenme uzmanları veya dietitian'lar tarafından tayini tavsiye edilir. Bu mümkün olmadığı takdirde mahalli Devlet kuruluşlarının bu konuda yetkili makamlarının yardımı istenilmelidir.
- İşçi yemekhanelerinde ve iş yerlerinde işçinin daha iyi yemek seçmesini ve daha iyi beslenmesini mümkün kılacak öğretici materyale, afiş ve broşürlere yer verilmeli ve bu suretle konu etrafında aydınlatılarak işçilerin kendi gayretlerinin de inzımanı sağlanmalıdır.
- Bütün bu tedbirlerin işçi sağlığı, iş verimi, iş kazaları, işe devam gibi verime etki yapan önemli hususlara müsbet tesirler yapacağına muhakkak nazarı ile bakılmalıdır.

Bütün bu tavsiyeler nazari bilgilere dayalı olmayıp kontrol edilebilen şartlar altında yapılmış olan bazı denemelerin sonuçlarına bağlıdır. Bu hususta daha önce bilgi verilmiş olmakla beraber Birleşik Amerikadaki bazı bulguları konuyu açmak için burada tekrar zikredelim. Bilhassa işçi beslenmesi konularını gereken ciddiyetle ele almış olan çeşitli firmalar ve işveren teşekküllerinin bu mevzuğda müteşebbis hükümet makamlarına yazmış oldukları mektuplar enteresandır. Bunların çoğu bu tatbikatın iş verimine gayet müsbet etkiler yaptığını müşahade etmişlerdir. Bu mektupların bazılarını özet olarak buraya aktarıyoruz.

- **Bizim kanaatımıza göre beslenme programlarının uygulanışı şirketimizde işveren ile işçi arasında esasen mevcut olan iyi münasebetlerin gelişmesine yardımcı olmuştur. İşçilerde devamsızlık nisbeti % 4 e kadar düşmüştür. Öğrendiğimize göre bu nisbet endüstri de ve**

belli başlı büyük iş yerlerine elde edilebilen en düşük nisbettir. Bunun yanında iş kazalarının da çok azalmış bulunduğunu ve endüstrideki kaza ortalamasının da altına düştüğünü belirtmek isteriz.

General Foods Corporation
Post Products Division
Battle Creek, Michigan

- Bizim inandığınıza göre iyi ve ekonomik bir beslenme servisi kurulmasından daha etkili ve morali düzenlemek suretiyle prodüktiviteye bu kadar aşık ve üstün etkiler yapan başka bir tedbir mevcut değildir.

Philco Corporation,
Philadelphia, Pennsylvania

- İş yerimizde bir kafeterya tesis ettikten sonra almış olduğumuz sonuçlardan son derece memnun kalmış bulunuyoruz. Hastalıklardan ileri gelme devamsızlık bu tarihten sonra elle tutulur şekilde azalmış ve işçinin morali çok yükselmiştir. Prodüktivite artmış ve insan başına verim kafeteryanın mevcut olmadığı günlere nazaran hayli artmıştır.....

Gay Engineering Company
Los Angeles, California

- Bizim kanaatımıza göre iş yerinde beslenme programlarının uygulanması devamsızlık ve iş veriminin istenilen seviyede tutulması bakımından çok faydalı olmaktadır. Ayrıca iyi beslenen işçilerde moral düzelmekte ve yorgunluk önlediği için prodüktivite de artmaktadır. Netice itibariyle iş yerinde beslenme tatbikatı işçinin refahı ve prodüktivite yönünden çok isabetli ve lehimize sonuçlar vermiştir.

Fleetwings, Division of
Kaiser Cargo, Incorporated,
Bristol, Pennsylvania

- Elimizde işçi beslenme programlarının işe devam, işverimi prodüktivitesinin artırılması v.b. hususlara yaptığı müsbet etkileri gösteren belirli rakamlar mevcut değilse de bu uygulamanın işçilerimiz için bir değeri olduğuna inanıyoruz. Harpten sonrada işçi beslenme programlarına devamı düşünüyoruz.

Colgate - Palmolive - Peet Company
Jersey City, New Jersey

- İşletmemizde prodüktivitenin % 37 gibi üstün bir nisbete göre artmış olmasını en geniş çapta işçi beslenme programları ile ilgili görüyoruz.

Bakewell Aircraft Products Co.
Los Angeles, California

Amerikada daha birçok firma ve iş yeri, işçi besleme programlarının uygulanmasını ve bu suretle prodüktivitenin harp sonu icaplarına göre artırılmasını di-

leyen resmi makamlara, görüş ve müşahedelerini bu kalıplar içinde bildirmişlerdir. Halbuki başlangıçta işler gayet iptidai şekilde yürütülmekte idi. Bu gün ise şartlar çok daha mükemmel hale getirilmiş ve verim daha da artırılırken sağlık düzeltilmiştir.

İlk denemeler ve uygulamalar sonunda Birleşik Amrikada işçilerin gereği gibi beslenmesinin :

- (a) - Hastalıklar veya diğer sebeplerle vaki olan devam sızlıkları azalttığına
- (b) - İşçinin moralini düzelttiğine
- (c) - İş verimini (prodüktivite) artırdığına

hükümet kadar işverenler de inanmış ve bundan sonraki süre içinde bu tatbikatı geliştirmek suretiyle çalışmalarını devam ettirmişlerdir.

Bunun neticesi olarak çeşitli işlerde çalışan işçilerin beslenme standartlarını gösteren cetveller hazırlandığını ve endüstride uygulandığını görüyoruz. İşverenler bu standartlara uymak için büyük bir gayret ve iyi niyet sarfetmişler, bu suretle kendi çıkarlarına da korumuşlardır. İşçi beslenme standartlarından söz açtığımız zaman bu konuya tekrar değinmeye çalışacağız

(3) — KANADA ÖRNEĞİ :

1937 yılına kadar Kanada halkının beslenme kalıpları hakkında çok az şey bilinmekteydi. Bu tarihten sonra başlayan çalışmalar Canadian Medical Association tarafından derlenmiş ve 1943 yılında yayınlanmıştır. Bu incelemeler sonunda Kanadada bazı gurupların ve bilhassa yıllık geliri 1500 dolardan daha az olan Kanadalı işçi ailelerinin beslenme şartlarının islahaya mühtaç olduğu anlaşılmıştı. Harbi takip eden yıllar içinde henüz Kanadalı işverenler kendilerini çalıştırdıkları işçinin beslenmesinden sorumlu kabul etmemekte ve iyi beslenmenin işe devamı sağladığını, işçi sağlığını düzelttiğini, moralini kuvvetlendirerek verimi artırdığını bilmemekteydiler. İkinci Dünya harbi sırasında endüstri büyük gelişmeler kaydettiğinden işçi gurupları köylerden şehirlere hucum etmişler ve kalabalık merkezlerdeki kötü barınma ve beslenme şartları altında tatminkâr olmayan bir yaşama tarzına uyma zorluğunda kalmışlardı. Evlerinde yemek hazırlama imkânı bulamayan işçiler lokanta ve restoranlardaki yetersiz yiyeceklerle beslenmek ve bu suretle ağır işleri görmek durumunda idiler. Gece vardiyalarında çalışan işçiler ise lokanta ve restoranların bu saatlerde kapalı olması dolayısıyla sekiz saatlik çalışma süresini aç karnına doldurmaya mecbur kalıyorlardı. İşlerin ağır ve beslenme şartlarının gerekenin tam aksine olarak kıfayetsiz oluşu, işçilerin moralinin düşük, verimin az ve devamsızlığın çok yüksek olmasına sebep oluyor işçi sağlığı esaslı şekilde bozuluyordu. İngiltere ve Birleşik Amerikadaki gelişmeleri takip imkânı bulan Kanadalı işverenler, benzer uygulamaları kendi işletmelerinde de realize etme lüzum ve ihtiyacını hissettiler.

Aslında bir tarım memleketi olan Kanadanın harbin getirdiği icaplara uyarak hızla endüstrileşmeye mecbur kalışı, kurulan senayi merkezlerinde işçi sağlığı ve beslenmesi ile ilgili tedbirlerin aynı hızla alınmasına engel olmuştur. Esasen durum geri kalmış memleketlerde de böyledir. Bunların çoğu endüstrileşmeye heves-

li ve fakat bu yeni yaşayış tarzının icaplarına vakıf değildirler. Bundan dolayı işçi sağlığını koruma kanuni mecburiyet haline gelince ilk iş hastahaneler açmak ve bu hastahanelere yüksek ücretli hekimler tayin ederek hasta işçilerin tedavisi için avuç dolusu para sarfetmek olur. Halbuki ileri memleketler bu arada Kanada işçi sağlığını korumak için en iyi çarenin beslenme şartlarını düzenlemek olduğunu Birleşik Amerikaya nazaran biraz geç de olsa anlamış ve bu çeşit bir uygulamanın sağlıktan başka işe devam, prodüktivite ve işçi moralini de işverenin lehine etkilediğini öğrenmiştir.

1940 yılında savaş araçları üretimi için günde 1.5 milyon dolar harcayan Kanadada 1943 yılında 9 milyon dolar harcanmaya başlanılmış ve fakat işçilerin devam-sızlığı, yorgunluğu ve iş veriminin yetersizliği dolayısıyla prodüktivitenin istenilen seviyede artırılmadığı da görülmüştür. O tarihte bütün bu olaylar işçi sağlığı ile ilgili görülüyor ve sağlığı düzenlemek için çareler araştırılıyordu. İşçi sağlığının böylesine bozulmuş ve verimin düşmüş olmasında yetersiz beslenme şartlarının önemli etkileri olduğu anlaşılmaya başlanılmıştı.

2 Mart 1942 tarihinde yürürlüğe giren İşçi Sağlığı ile ilgili bir kanunda beslenme işleri de dikkate alınmış ve fakat greken önem verilmemişti. Daha sonra Devletin halkın beslenmesi ile ilgili servislerinde işçilerin beslenme konularını özel olarak ele alan bir servisin kurulduğunu ve iş yerlerindeki işçi besleme tesisleri ile işçilerin beslenme kalıplarının hükümet tarafından denetlenmeye başlandığını görüyoruz. Ottawa'dan gelen ve çeşitli tesisleri teftiş eden nutritionist'ler işçi beslenme şartlarını tesbit etmekte ve gerekirse tavsiyelerde bulunmaktaydılar. Bu gelişmeler öncelikle harp için istihsal yapan iş yerlerinde tahakkuk ettirilmiş ve bu suretle üretim artırılmaya çalışılmıştır.

İş yerlerinde işin icaplarına göre kantinler, otomobillere bindirilmiş seyyar mutfaklar ve kafeterya benzeri tesisler kurulmuştur. Daha sonra bütün tesisler sistematik şekilde gözden geçirilerek islah mühtaç görülenler üzerinde bilhassa durulmuştur. Eğitim çalışmaları, yöneticilerin broşürlerle aydınlatılması gerçekten Kanadada işçi sağlığının hızla düzene girmesini sağlamış ve verim artarken ilk günlerde işçilerde görülen moral bozukluğuda ortadan kaldırılabilmıştır. Üç yıllık bir uygulamadan sonra elle tutulur gözle görülür gelişmeler sağlanmış ve beslenme tatbikatından işçiler kadar işverenler de memnun kalmışlardır.

Üç yıllık bir tatbikattan sonra yapılan tetkikler ilk yardım vakalarında % 27 ve kazalarda ise % 14 bir azalma olduğunu göstermiştir. Verim belirli şekilde artmış olduğu için işverenler, işçinin bu konuda eğitilmesi faaliyetine de geniş ölçüde iştirak etmişlerdir. Harbi takip eden safha içinde iş yerinde beslenme uygulamalarının tanzimi için hükümet makamları ile işçi ve işveren teşekküllerinin ve firmaların işbirliği halinde çalıştıklarını bu suretle Kanadalı işçilerin beslenmesi meselesinin en iyi şekilde halledilişinin şahidi oluyoruz. Bu gelişmelerden diğer bölümlerde bahsedilecektir.

(4) — İNGİLTERE ÖRNEĞİ :

İngiltere halkı beslenme kalıpları bakımından özellik göstermekte olup, İngilizlerin son beş asır içinde takip etmiş oldukları şekil ve beslenme imkânlarının daralıp genişlemesi J. C. DRUMMOND tarafından derinliğine etüd edilerek 1939 yı-

İnönü bir kitap halinde neşredilmiştir. (J. C. Drummond and Anne Wilbraham, The Englishman's Food, A History of Five Centuries of English Diet, London 1939).

Genel olarak diğer Avrupa toplumlarına kıyasla müsait şartlar altında beslenmiş olan bu sömürgeci toplum zaman, zaman harpler ve kıtlıkların getirdiği ortamı içinde sıkıntılı devreler de yaşamıştır. Eski devirlerde İngiliz işçilerinin belli başlı yiyecekleri, ekmek, bira, peynir ve etten ibaret bulunuyordu. Bunlar arasında et özel bir mevki işgal etmekte ve işçinin mutlu günlerinde tabağındaki et miktarının arttığı ve sıkıntılı devrelerde ise azaldığı dikkati çekmektedir. Bihakkın işçinin geliri ile tükettiği et miktarı arasında bir korrelasyonun mevcut olduğu İngiliz beslenme tarihinin her safhasında görülebilmektedir. İngiliz işçilerinin az tahıl ve çok et ile beslenmeye başlamaları ve bunun devamlı bir kalıp haline gelişi 1914 - 1918 Dünya harbinden sonra başlamaktadır. Bu arada işçilerin tükettikleri meyve ve sebzeler ile yumurta miktarının da önemli nisbetlere göre arttığına şahit oluyoruz. Kahvaltılarda çay yerine süt içilmeye başlanılmış, tereyağ yerini almıştır. Çok fakir evlerde margarin tereyağ yerine bol bol kullanılırken meyve ve sebzelerde bolluşturulmuştur. İkinci Dünya Savaşına tekaddüm eden safhada bile Dünyanın diğer işçilerine nazaran çok daha mükemmel standartlara göre beslenmekte olan İngiliz işçilerinin iş verimi esasen yüksek ve bu sayede İngiliz toplumu ekonomik yönden hayli kudretli bir toplum halinde bulunuyordu. Sağlık ile beslenme arasındaki ilişkilerin zamanla daha iyi anlaşılmış olması dar gelirli işçi ailelerinin beslenme kalıplarının bilimsel metodlarla incelenmesine sebep olmuş ve sınayi depresyon sırasında kazancı azalan bir çok işçi ailelerinin kendilerini şekli aklıktan korunmuş olmak için geri kalmış memleketlerde olduğu gibi başta ekmek olmak üzere şişirici gıdalarla beslenmekte oldukları ve et ile süt ve yumurtanın gereği kadar tüketilmediği de görülmüştür. 1929 yılları sırasında bir çok kömür ocağında ve endüstrinin diğer dallarında çalışan işçilerin beslenme şekilleri ilgili otoriteler tarafından bir felaket olarak vasıflandırılmıştır. Kraliçe Victoria zamanındaki kıtlığı hatırlatan bu devre içinde bir çok işçi aileleri sadece ekmek, reçel, margarin, çay ve kızartılmış balık ile beslenmeye mecbur kalmışlardır. Süt hemen hemen yok gibi idi. Et haftada bir defa yenebiliyor ve patates istisna edilecek olursa diğer sebzeler ile meyveler işçi aileleri tarafından nadiren satın alınabiliyordu. Bütün bu olaylar ve ikinci Dünya Savaşının işçilere verdiği yeni ve ağır görevler İngilterede de iş verimini artırmak, işçi moralini düzeltmek ve sağlığı daha mükemmel bir hale getirmek için hükümetleri, işçi ve işveren teşekküllerini konu ile yakından ilgilenmeye mecbur etmiş ve bunun neticesi olarak iş yerlerinde beslenme uygulamalarına başlanılmıştır. İşe fabrikalarda kantinler kurmak suretiyle değişik bir açıdan başlayan İngilizler bu usulü çeşitli endüstri sektörleri için bir mecburiyet haline getirmiş ve iş yerlerindeki bütün personelin (müdürler ve işçiler) bir arada ve aynı yemekle beslenmelerini sağlamıştır.

Limanlarda ve dağlarda çalışan işçilerin bile yemeğini hareket edebilen bindirilmiş mutfaklarla ayağına kadar götüren bu yeni sistemin uygulanması ile çok müsait sonuçlar alınmış ve bütün bu çalışmalarda İşe Bakanlığı hükümet adına büyük sorumluluklar almıştır. Gece vardiyalarında çalışan işçilerden genç ve çocukluk çağındaki işçilere kadar her gurup işçinin şartlarına uygun standartlara göre beslenmesini mümkün kılan bu yeni sistem, konuya bihakkın vakıf kişilerin yönetiminde süratle gelişmiştir. Bu gün Dünyanın en büyük işçi kantinlerinin İngilterede faaliyette bulunduklarını biliyoruz. Bütün bu uygulamalar diğer ileri memleketlerde olduğu gibi İngiliz endüstrisine ve ekonomisine çok şeyler kazandırmıştır.

İleri memleketlerden alınan bu örnekleri çoğaltmak ve daha bir çok misaller vermek mümkün ise de sözü uzatmamak için biz bu kadarı ile yetiniyoruz. Çoğunluğu sömürgeci olan ve yeni metodlarla geri kalmış memleketlerde iş alarak dolaylı sömürme kuruluşları tesis maksadı ile Dünyanın dört bir köşesinde çalışan ve insan çalıştıran şirketler ile yardım teşekküllerinin işçi besleme uygulamalarını geri kalmış memleketlere de götürdüklerini ve bu suretle bizlere örnek olabilecek misaller verdiklerini görüyoruz. Ne yazıkki maliyeti düşürmek için yabancı şirketler ve kuruluşların uyguladıkları bu ileri metodlar geri toplumlara örnek olamamakta ve belirli bir işin nihayet bulması ile birlikte bu uygulama da geri kalmaktadır.

Geri kalmış memleketlerde yer yer tatbikata sokulan işçi beslenme programları kifayetsiz olmaktan uzaktır. Böylece olmasna rağmen ileri memleketler bilinçli hareket ettikleri için geri kalmış memleket insanlarını daha iyi beslemeye muvaffak olduklarını görüyoruz. Bir kaç misal vermek suretiyle bunlar hakkında da fikir sahibi olmamız yerinde olacaktır.

(5) — DOĞU AFRIKA ÖRNEĞİ :

Birinci Dünya Harbi sırasında Doğu Afrikada yol ve demiryolu inşaatında çalışan işçiler arasında kötü beslenmeden menşe alan ölümlerin pek çok ve mortallitenin hayli yüksek olduğu haber verilmekteydi. Harpten sonra bu işçilere daha besleyici yemekler verilmiş ve fakat bu yemeklerin de et ve taze meyvelerden fakir olmaya devam ettiği görülmüştür. Böylece olmasına rağmen yapılan muayeneler işçilerin her birinin 4 - 5 kilo almalarının bu suretle sağlanmış olduğunu ve altı aylık bir devre içinde devamsızlığın tamamen ortadan kalktığını, skorbüt ile diğer beslenme yetersizliği hastalıklarının bu sayede önlendiğini ortaya koymuştur. Fazla ücret aldıkları için iş yerinde kendilerine verilen yemeklerden başka mahalli pazardan yeşil yiyecekler ve ek besinler tedarik edebilen işçiler arasında hastalık olaylarının çok daha az olduğu incelemeler sırasında dikkati çekmiştir. Buna karşılık az para kazanan ve sadece işletmenin verdiği yiyeceklerle yetinme zorunluğunda olan işçiler daha çok hastalanmışlar ve sağlıkları bozuk kalmıştır. Ücretleri müsait olduğu için iyi beslenen işçilerin hastahaneye baş vurma nisbeti 1929 - 1939 yıllarında % 13 seviyesinde kaldığı halde, kötü beslenenlerde bu nisbet % 40 a kadar yükselmiştir. Aynı bölgede Ksimu - Yala demiryolu inşaatında çalışan işçiler arasındaki yüksek ölüm nisbeti yemeklerin islahı sayesinde geniş çapta azaltılabilmektedir. İşletmenin hekimi beslenme şartlarının düzenlenmesinden sonra işçiler arasında çok görülen ülser vakalarının dikkati çekecek şekilde azaldığını ve bu suretle devamlı sağlanarak iş veriminin artırıldığını açıklamaktadır. Hatta hekim tarafından verilen raporda beslenmenin daha da düzenlenmesi suretiyle ülser olaylarının tamamen ortadan kaldırılabilceği bildirilmektedir.

(6) — KENYA ÖRNEĞİ :

1935 yılında Kenyadaki altın ocaklarında çalışan işçilere günde üç defa bol miktarda sıcak ve besleyici yemek işveren tarafından sağlanmış ve bu sayede işçi sağlığının dikkati çekecek şekilde düzeldiği rapor edilmiştir.

(7) — UGANDA ÖRNEĞİ :

Ugandada bir demiryolu inşaatında çalışan işçilere işveren tarafından besle-

yici yiyecekler sağlanmaya başlandıktan sonra hastalık olaylarının bu kabil iş yerlerinde rastlanan ortalama hastalık nisbetinin çok daha altına düştüğü görülmüştür.

(8) — BELÇİKA KONGOSU ÖRNEĞİ :

Maden İşletmeleri Birliğinin Katangadaki iş yerlerinde beslenme ve barınma şartlarını düzene koymasından sonra işçiler arasındaki ölüm nisbeti 1000 de 53 den 1000 de 8 e kadar düşmüştür.

İleri memleketlerden alınan dört örnekle, geri kalmış memleketlerdeki bazı uygulamalar işçinin beslenmesinin düzenlenmesi halinde işçi sağlığının da düzeleceğini, morali yükseleceğinden iş veriminin işveren lehine hızla artacağını gayet açık bir şekilde göstermektedir. Bundan dolayı prodüktiviteyi artırarak kaynaklarını daha iyi kullanmak ve insan gücünden mümkün olan en yüksek nisbetlere göre faydalanmak isteyen toplumlar öncelikle işçinin beslenmesi konusunu ele almalıya mecburdurlar. Halbuki geri kalmış toplumların çoğunluğu sadece yabancı memleketlerden yüksek faizli krediler almak ve bunları bazı yatırımlar için sarfedip bazı gurupları zengin etmek suretiyle kalkınabilecekleri kanısındadırlar. Maalesef bir çok geri memleketin bu gün bu tatbikattan kendilerini kurtaramadıklarını ve üretime etki yapan faktörler arasında insan gücünün önemli bir yeri olduğu gerçeğini unuttuklarını görüyoruz. Kendi gücünü gereği gibi kullanamazken yabancıların parası ile kalkınmanın mümkün olacağını sanmak büyük bir hatadır. İnsan gücü üretimin en önemli unsurudur ve bu gücün kaynağı da basın maddeleridir. Bu gerçekler muvacehesinde ilk yapılacak iş işçi guruplarının gereği gibi beslenmesi için ileri memleketlerin 1940 dan sonra yaptığı çalışmalara hemen girmek ve bunu Türkiyemizde de realize etmek olacaktır. İşçi ve İşveren kuruluşları bu konu üzerine eğilmeli ve hükümet makamlarını uyarmalıdırlar.

(IV) İŞÇİNİN BESLENMESİ VE GELİR SEVİYESİ

Yeknazarda ileri memleketlerde işçilerin geri kalmış memleketler işçilerine nazaran çok daha müsait şartlar altında beslenmekte oluşlarını, bu memleketlerdeki işçi ücretlerinin yüksek ve yiyecek fiyatlarının ucuz oluşuna bağlamak kabildir. Ters bir düşünüş tarzı ile de geri kalmış toplumlar işçilerinin ücretlerinin az ve yiyecek fiyatlarının yüksek oluşu dolayısıyla kötü beslenmekte olduklarını da ifade edebiliriz. Gerçekten de bu böyledir. Ancak geri kalmış olmaktan kurtulup, ileri bir toplum haline gelmek isteminde olan bir toplumun öncelikle işçi ücretlerini yükseltmek suretiylemi, yoksa hükümetlerin, işçi ve işveren kuruluşlarının müştereken destekleyecekleri bir işçi besleme programı ilemi gayeye daha kolay ulaşabileceklerini düşünmek ve bu hususta karara varmak iktiza eder. Bilindiği gibi geri kalmış toplumların büyük bir çoğunluğu önemli bir yiyecek üretim potansiyeline sahip bulunmakta ve fakat produktivite son derece düşük olduğu için bu kaynaklar gereği gibi değerlendirilmemektedir. Yiyecek fiyatlarının yüksek ve bazılarının işçiler tarafından satın alınamayacak kadar pahalı oluşu, üretim metodlarının ilkel ve verimin düşük olmasından başka, yiyeceğin pazara ulaştırılmasında dolaylı yollar ile geniş gelirler sağlayıp kolay zengin olmanın çaresini bulmuş araçların davranışlarına bağlıdır. Bu memleketlerde yiyecek üretimini daha produktif bir hale getirmek ve işverenlerin yardımı ile aracıyı ve onun sağladığı geniş gelirleri ortadan kaldırarak, işçi guruplarının beslenme şartlarını bir nisbet dahilinde düzenlemek kabildir. İş yerinde işçi beslenme programları uygulandığı veya işçiye ucuz yiyecek tedariki için çareler bulunduğu takdirde işçinin ücretini artırmadan beslenme şartlarını çok daha elverişli bir kalıba sokmak mümkün olacaktır. Böylelikle daha iyi beslenme şartlarına ulaşan işçi kitlelerinin iş verimleri artacağından bir süre sonra, işveren işçi ücretlerine bir miktar zam yapmayı düşünebilir. Eğitilen işçiler bu artışı yiyecek maddeleri satın almak ve daha iyi beslenmek suretiyle değerlendirdikleri veya bu suretle hareket etmeleri işveren ve Devlet tarafından sağlandığı takdirde produktivitede bir artış daha bekleyebiliriz.

Eöylece hareket etmek suretiyle önemli ücret artırımlarına gitmeden işçilerin beslenme şartlarını düzenleyebilir ve kalkınmanızda önemli bir payı olan insan gücünü artırabiliriz.

Halbuki bizde bir gurup aydın işçinin daha iyi beslenmesinin bir ücret meselesi olduğunu zan ve bu anlayışta ısrar etmektedir. Onlara göre işçi ancak bir genel müdür kadar yüksek ücret alabildiği gün daha iyi beslenebilecek ve bu gün içinde bulunduğu şartlardan kurtulacaktır. İşçilere bu seviyede ücret dağıtımı ise mümkün değildir. Bundan dolayı işçinin beslenmesi işi bu gün ele alınamaz ve yarında alınmayacaktır.

İşçinin ücretini artırmak için grevlere gitmek, toplu sözleşmeler yapmayı denemek ve mesnetsiz tekliflerle işvereni de hırpalayabilecek direnmeler ve çatışmalar daha verimli olmaktadır. Oysaki bu davranışlar üretim için insan gücü kadar önemli olan sermayeyi hırpalar. Benzeri haller Devlet tarafından yönetilen işletmelerde denendiği zaman Devlet zarara sokulmuş ve tüketici kitleler maliyet artışları ile zarara girmiş olurlar. Bir toplumda bir sosyal sınıfın refah ve mutluluğunu sağlamak için çalışırken, diğer sınıfların yaşama şartlarının daha kötüye itilmesi doğru olmaz. Böyle davranılırsa milli geliri artırmak da kabil olamayacaktır.

En olumlu şekil bir sınıfın refah ve mutluluğunu sağlarken diğer sınıfları hırpalamamak ve hatta onların yaşantılarını da kolaylaştırıcı gelişmeler için ortam hazırlamaktır. İşçilerin daha iyi beslenmesi, bu suretle işçi sağlığının ve moralinin düzenlenmesi produktivitenin artırılması milli produktiviteyi yükseltme bakımından en iyi usuldür. Daha önce vermiş olduğumuz örnekler ve yapılan bilimsel izahlar iyi beslenmenin sağladığı faydalar ile kötü beslenmenin sebep olduğu zararları anlamamız için yeterlidirler. Bu gün Türkiye ve şartları memleketimize benzeyen bir çok geri kalmış memlekette kötü beslenmeden dolayı faydalanılamayan önemli bir insan gücü potansiyeli vardır. Bu potansiyel üretim hizmetine sokulabildiği takdirde kalkınmamızın çok üstün nisbetlere göre realize edilebileceği görülecektir. Bütün mesele bu gerçeği anlamakta ve işçilerin daha iyi şartlara göre beslenmeleri için işçi, işveren ve hükümet makamlarının işbirliği yapmalarındadır. Yiyecek fiyatlarını ucuzlatmak ve yiyeceği bollastırmak mümkün olduğu takdirde işçiyi daha iyi kalıplara uygun bir şekilde beslemek mümkün olabileceğine göre öncelikle bu çare denenmelidir. Çünkü Türkiyemizde işçilerimizin iyi beslenememesi aldıkları ücretin az olması kadar yiyecek fiyatlarının da pahalı oluşuna bağlı bulunuyor. Bir taraftan yiyecek fiyatlarını ucuzlatmak ve bir taraftan da işçi ücretlerini yükseltmeye çalışmak şüphesiz daha etkili olacaktır.

Çeşitli toplumlarda çeşitli sosyal sınıfların yiyecek tedariki için bütçelerinden harcadıkları para miktarı ve bu miktarın tüm gelire nisbeti incelenmiştir. Birleşik Amerikada yapılan incelemeler işçilerin de dahil bulunduğu dar gelirli ailelerde kazancın hemen de yarısının yiyecek tedariki için sarfedildiği, orta halli ailelerde ise gıda maddesi tedariki için harcanan paranın tüm gelirin 1/3 ünden ibaret olduğu ve üstün gelirli ailelerde ise gelirin 1/4 kadarı ile fertlerinin en iyi şekilde beslenmelerinin sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.

Bizim memleketimizdeki işçi guruplarını Birleşik Amerikanın işçileri ve dar gelirli gurupları ile mukayese etmek kabil olamayacağından, işçinin bu günki kazancı ve yiyecek maddelerinin fiyatını göz önüne alarak işçi ailelerinde yiyecek için yapılan harcamaların % 60-75 e kadar yükselebileceğini kolayca ifade edebiliriz. Türk işçisi Dünyanın en az para kazanan işçi guruplarından biridir. Türkiye-

deki yiyecek fiyatları ve bilhassa et, süt, yumurta ve balık ile meyve sebzeler bir çok işçi ailelerinin az miktarını bile zorla tedarik edebildikleri gıda maddeleri haline gelmiş bulunuyorlar. Oysaki çalışan bir insanın bilhassa bu çeşit yiyeceklerde bulunan biyolojik cevherlere ihtiyacı vardır ve bunlar sağlanmayacak olursa işçinin morali bozulur, sağlığı tehlikeye girer, produktivite toplum ve işveren zararına düşer.

İşçi ailelerinde hastalıkların çok yaygın oluşu ve işçi sigortalarının işçi ile ailesini tedavi etmek için her yıl sadece ilâca 200.000.000 T.L. yaklaşık para yatırışının gerçek sebeplerinden biri aile fertlerinin de babalar gibi iyi beslenemeyişidir.

Bazı işçi aileleri yiyeceğin sağlıkları için bu derece önemli olduğunu da bilmemekte ve kazanılan paranın önemli bir kısmını, giyim ve diğer fantazi ihtiyaçlar için harcadıklarından mutlak bir açlığın pençesine düşmüş bulunmaktadır. Bu aileler çeşitli hastalıkların aileye sık sık musallat oluşunu mukadderatın bir oyununu olarak kabul edip, hasta olduklarında eve kadar gelen sigorta doktoru ile onun vermiş olduğu ithal malı ilâçları sağlıklarının garantisi zanneder ve alıştıkları şekli uygulamak suretiyle mezara kadar süreklenirler. Bilgisizlik ve cehaletin sebep olduğu bu çeşit açlık ancak işçinin ve ailesinin bu konuda aydınlatılması ile etkisiz bir hale getirilebilir veya kötü etkileri azaltılabilir. Bu noktada Devlet işçi ve işveren kuruluşlarının elberliği ile çalışmaları ve bir çok ileri memlekette yapıldığı gibi işçi ailelerini beslenmenin sağlık ile ilişkileri hakkında aydınlatmaları gerekiyor.

Ekonomik bakımdan güçlenmiş memleketlerde bir taraftan eğitim ve bir taraftan da iş yerlerinde uygulanan işçi beslenme programları ile işçi ailelerinin gereği gibi beslenmesi için sarfedilen gayretler bu meseleyi tamamen halletmiş bulunuyor. Geri kalmış memleketlerde ise geniş işçi gurupları ile onların aileleri bilgisizlik ve yokluğun kahredici ellerine terk edilmişlerdir. Bazı ileri memleketler ile Türkiyemizde bir insana bir yılda düşen milli gelir payı ile işçilerin almış oldukları aylık ücret miktarları aşağıda mukayeseli olarak gösterilmiştir.

ÇEŞİTLİ TOPLUMLARDA VE TÜRKİYEDE BİR İŞÇİNİN BİR AYDA KAZANDIĞI FARA

Memleketin adı	İnsan başına Ortalama aylık Gelir, T. L.	Aylık İşçi Geliri, T. L.	Nisbet
Japonya	384	750	1.9
A. B. D.	1886	3600	1.9
İngiltere	942	1925	2.03
İsveç	1380	2630	1.9
İtalya	530	1030	1.9
Almanya	780	—	1.9
Türkiye	162	537	3.2

Ankara Ticaret Odası Dergisi, Sayı 11, Haziran 1965 - Koçtürk, Osman N.
Aydınmacı, Türk - İş, sayı 32 Ekim 1965

Bu tablonun tetkikinden anlaşılacağı veçhile Tyrk işçisinin almakta olduğu aylık ücret bir çok memlekette işçilere ödenen ücretten çok daha azdır. İnsan başına düşen milli gelir payının ise Amerika Birleşik Devletleri ile mukayese edilince 11. kat daha az olduğu dikkati çekiyor. Türkiyenin geri kalmış ve kaynaklarını gereği gibi kullanamamış olmasının bu olayda önemli bir hissesi vardır. Yiyecek fiyatları hızla artmakta ve araçların bitmek tükenmek bilmeyen gayri meşru kazanç hırsı bütün sosyal sınıflardan çok dar gelirli işçi ailelerinin iyi beslenemelerine sebep olmaktadır.

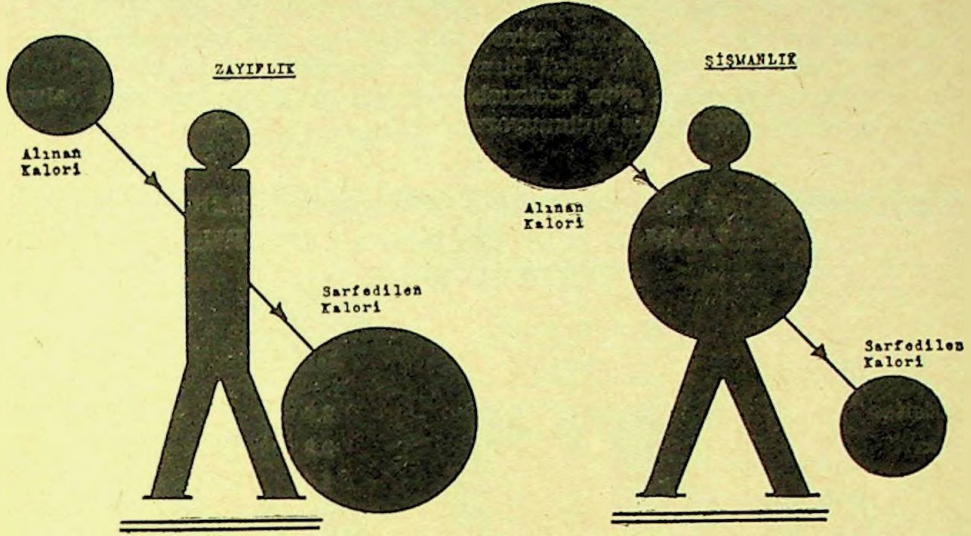
Bu ağır yüke ve yiyecek fiyatlarının yaptığı baskıya dayanamayan işçi kuruluşlarının zaman zaman boykotlara baş vurdıklarını ve belirli yiyecek maddelerini bir süre kullanmamak için sözbirliği yaptıklarını görüyoruz. Geçmiş yıllarda İzmir gibi meyve ve sebzesi bol bir bölgede, bu çeşit yiyeceklerin fiyatlarının suni şekilde artırılmış olması meyve ve sebze boykotuna, Konyada et fiyatlarının artmış olması da et boykotuna sebep olmuştu. İşçiler kadar işverenleri ve yöneticileri de ilgilendirmesi gereken bu olaylar karşısında parlamento üyelerinin «İşçi Et Yemeyversin» dediklerini ve işverenlerin de olaylara kayıtsız kaldıklarını görmek gerçekten hazindir.

Bir kaç yıl önce bir üretim fazlası haline gelmiş olan soya yağını Türkiye'ye sokup halkı yavan bir yağ olan soya yağı ile beslemek ve ondan yapılmış margarınları bol olarak yemeye alıştırmak için dostlarımızın zeytinyağlarını bir süre üstün fiyatla satın almış olmaları Balıkesirli işçilerin sessiz yürüyüş yapmalarına sebep olmuştu. Bütün bu reaksiyoner davranışların Türk Kadınlar Birliği gibi bu işe önyak olması gereken çevrelerden gelmeyip işçi guruplarından gelmesi, fiyat yükselişlerinden en çok müteessir olan ve yaşantıları güçleşen gurupların dar gelirli işçi gurupları olduğunu göstermektedir. Kadınlar Birliğine mensup yüksek gelirli hanımlarımız ise Türk işçisinin beslenme ve üretme imkânlarından çok polislere hediye dağıtmak ve bazı kişileri yılın kadını ilân etmek gibi fantazi konularla meşgul bulunuyor. Bu hanımların büyük bir kısmının ayda 537 T.L. gibi bir para ile kira ödeyen ve 4-5 insanı doyurup gerindirmek zorunluğunda olan işçi ailelerinin çektikleri güçlük ve içinde bulundukları şartlardan haberi bile yoktur.

Türkiyemiz bu işte yalnız değildir. Şartları bize benzeyen bir çok geri kalmış memlekette işçilerin karınlarını doyurabilmek için ileri memleketler işçilerinden 10-15 misli fazla çalışmak ve kazançlarının önemli bir kısmını araçlara ödemek durumunda bulunduklarını görüyoruz. Böyle hareket ettikleri halde bile aç karına çalışmak zorunda kalan işçilerin, işverene ve topluma gereği gibi faydalı olup, prodüktif bir şekilde çalışamayışları işverenleri zarara sokmaktadır. Fakat işveren bütün bunların farkında olmadığı için işçi ücretleri ucuz olmasına rağmen maliyetin neden dolayı bu kadar yüksek kaldığını bir türlü anlayamaz. Elde ettiği mamul için başka toplumlarda pazar bulamayan geri kalmış memleketler işverenleri istihsal ettiklerini ihraç edebilmek için ekseriya hükümetlerden mali ve manevi yardım görürler. Bu mali yardımlar ise bir süre sonra gene halk tabakalarından ve en geniş çapta işçi kitlelerinden dolayı olarak tahsil edilecek ve şartlar daha da kötüleşecektir.

En kalabalık sosyal gurubu teşkil eden işçi kitlelerini temel ihtiyaç maddeleri ile sömürme eğiliminde olan fırsatçı araçlar ekseriya gıda maddelerini seçerler. Çünkü işçi sağlığını korumak, hiç değilse ayakta durabilmek, kendisi ve ailesi için nasıl olsa bir miktar yiyecek satın almaya günde üç defa sofraya oturup ne bulursa onu yemeye mecburdur. Eskiyen bir cekedi yamayarak bir yıl daha kul-

KÖTÜ BESLENMENİN SEBEP OLDUĞU HASTALIKLAR VE DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI

DAVRANIŞ	HASTALIKLAR	DAVRANIŞ	HASTALIKLAR
1. Asabiyet	1. Kalb Hastalığı	1. Alakasızlık	1. Kansızlık
2. İştahsızlık	2. Dolaşım Hastalığı	2. Yetersizlik	2. Tüberküloz
3. İrritabilite	3. Böbrek Hastalığı	3. Tembellik	3. İntani Hastalıklar
4. Halsizlik	4. Kısırlık		4. Şeker Hastalığı
5. Kolay Hastalanma	5. Ömrün Kısalması		5. Ömrün Kısalması
6. İlgisizlik			6. Ekmama
7. Dikkatsizlik			7. Romatizma
8. Çabuk Kızma			

Bir işçinin almış olduğu kalori sarfettiğinden az olursa o zaman işçi zayıflamakta ve davranışları bozularak aşağıda gösterilen hastalıklara tutulma ihtimali artmaktadır. Bunun tam aksine olarak çok kalori ald ğı halde bunun bir kısmını sarfeden insanlar fazla kaloriyi yağ tabakaları halinde deri altına ve uzviyetin belirli yerlerine depo ederek şişmanlarlar. Hem zayıflık ve hem de şişmanlık hallerinde davranış bozulmakta ve bir takım hastalıklara tutulma ihtimali artmaktadır. Bu hastalıklara tutulan işçilerin tedavisi ekseriya masraflı bir iş olur ve işveren de çalışma zamanı bakımından önemli kayıplara uğrar. Bunun en iyisi işçiyi eğiterek ve dengeli bir şekilde beslemek suretiyle maksimal iş verimine müsait şartlar altında bulundurmaktır.

lanmak, yakıttan ve diğer ihtiyaçlardan bir miktar tasarruf etmek kabil olduğu halde yiyeceğin belirli bir hudut aşıldıktan sonra azaltılmasına imkân yoktur. Bihassa margarınler gibi ucuza satılabilen ve besleyici değeri ile sağlık üzerine etkileri şüphe arzeden yiyecek ve ekmek işçi guruplarının beslenmesinde çatıyı teşkil etmekte ve yalancı bir doyma hissi tevhit ettiği için protein, vitamin ve mineral maddelerden yoksun bir rejime göre beslenen işçi guruplarının her gün benzi biraz daha solmakta ve gücü biraz daha azalmaktadır. Çeşitli toplumlarda kötü, orta ve iyi kalıplara göre beslenebilmek için bir işçinin kaç saat çalışması gerektiğini aşağıda göstermiş bulunuyoruz.

ÇEŞİTLİ TOPLUMLARDA BİR İŞÇİNİN BİR GÜNLÜK YİYECEĞİNİ KAZANMAK İÇİN ÇALIŞMAYA MECBUR OLDUĞU SÜRE

Memleketler	Kötü Beslenme	Orta Beslenme	İyi Beslenme
	Saat	Saat	Saat
Hindsitan	2.1	2.9	4.5
Japonya	1.8	2.3	3.8
İtalya	1.1	1.5	3.2
Meksika	0.6	0.8	1.4
İsveç	0.4	0.6	0.9
Danimarka	0.3	0.4	0.9
Kanada	0.2	0.3	0.5
Birleşik Amerika	0.2	0.2	0.4

İyi Beslenme : Günde 3000 kalori ve 45 gram hayvansal protein

Orta Beslenme : Günde 2500 kalori ve 15-20 gram hayvansal protein

Kötü Beslenme : Günde 2100 kalori ve 10 - 12 gram hayvansal protein

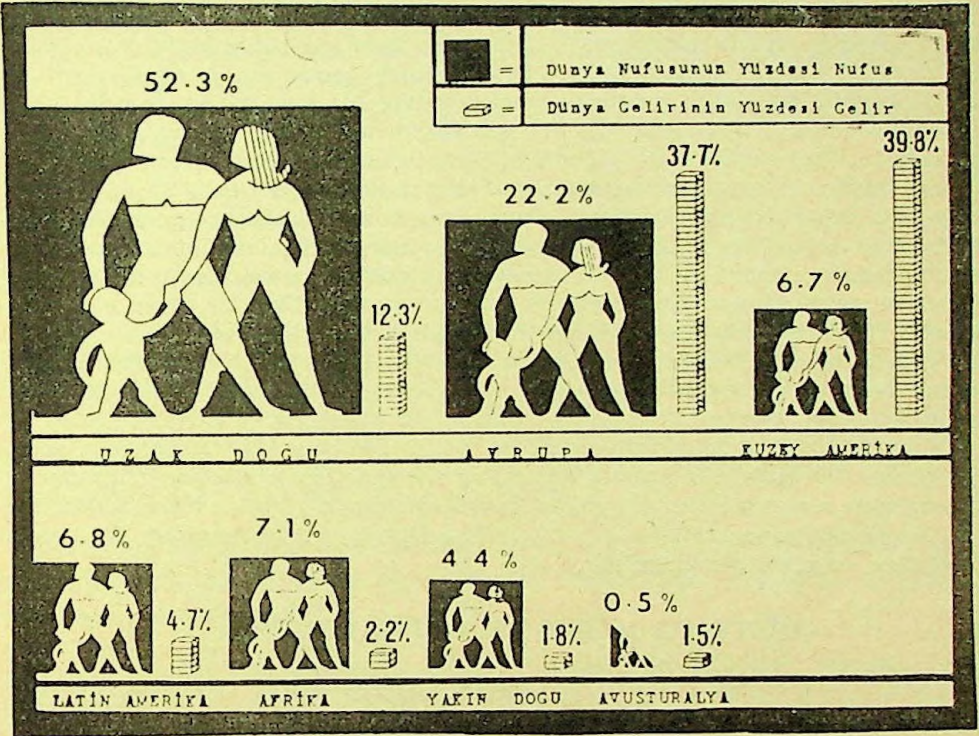
Koçtürk, Osman N., Dünyanın ve Türkiyenin Beslenme ile İlgili Meseleleri, 1964
Ankara - FAO, Population and Food Supply, 1962, Rome.

Yukardaki tablonun tetkikinden anlaşılacağı veçhile Hintli bir işçinin karnını tatminkâr bir şekilde doyurabilmesi için tam 4.5 saat başka bir deyimle iş gününün yarısı kadar çalışması gerektiği halde Amerikadaki bir işçi bu yiyeceği 24 dakika çalışmak suretiyle, Kanadalı bir işçi ise 30 dakika çalışarak satın alabilmektedir. Türkiyemizde bu konuyu inceleyen bir araştırmaya henüz yapılmamış olmakla beraber bizim şartlarımızın da Hindistandan farksız olduğunu kolayca ifade edebiliriz. İşte işçileri grevlere, boykotlara ve sessiz yürüyüşlere itekleyen gerçek sebep budur.

Bir insan çalışmak için karnını doyurmaya ve doyurmak içinde 4.5 saat çalışmaya mecbur tutulacak olursa aynı insanın diğer ihtiyaçlarını karşılama ve ailesini geçindirme için elinde kalan para ile yetinip yetinemeyeceği önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Çocukları ve karısı aç ve hasta kendisi de aç bir işçinin moralinin verimli bir şekilde çalışmasının gerektireceği şekilde düzgün, sağ-

lığının mükemmel olmasını istemeye kimsenin hakkı yoktur. Bu şartlar Avrupa ve Amerikadan ithal edilen pahalı ilaçlar ve milyonlarca lira sarfı ile kurulmuş olan hastahanelerle de düzenlenemez. Çünkü işçi hastahaneden ayrılıp eski şartlarına dönmüşse gene hastalanacak ve gene hastahenenin kapısını çalmak zorunluğunda kalacaktır. Aç insanlar hastalıklara karşı direnemez ve gerektiği şekilde çalışamazlar.

DÜNYANIN ÇEŞİTLİ ÜLKELERİNDE GELİR VE NÜFUS DAĞILIŞI

Geri kalmış memleketlerde görülen, toplum içi gelir dağılışı düzensizliği Dünyanın çeşitli ülkeleri arasında da görülmektedir. Uzak Doğuda Dünya nüfusunun % 52.3 kadarının yaşamasına mukabil, bu bölgenin Dünya gelirinden aldığı payın, Dünya gelirinin % 12.3 ünden ibaret olduğunu, buna karşılık Dünya nüfusunun sadece % 6.7 sinin yaşadığı Kuzey Amerika'nın Dünya gelirinden aldığı payın % 39.8'e ulaştığını görüyoruz.

Kuzey Amerika ve Avrupa'nın Dünya gelirinden aldığı pay teknik gelişme sayesinde her gün biraz daha artarken, geri kalmış ülkelerde nüfusun artması ve gelişmelerin aynı hızla mümkün olamayışı aradaki farkı daha da açmakta ve denge her gün biraz daha bozulmaktadır. (FAO)

İleri memleketler ile geri kalmış memleketler arasındaki işçi ücretleri ve kârın doyurma imkânları arasındaki bu büyük fark, bir yönü ile de sömürme ve sömürülme olanağına bağlı bulunmaktadır. İleri toplumlar zengin olmalarına rağmen daha zengin olmak için geri kalmış toplumları değişik metodlarla sömürmeye devam etmektedirler. Geri kalmış toplumlar da sömürüldüklerinin yeni yeni farkına varmış ve henüz kendilerini kurtaramamış bulunuyorlar. Bu gün kullanılmakta olan ekonomik sömürgecilik usulleri geri kalmış toplumlar tarafından öğrenilince, ileri toplumlar başka usuller bulmuş ve bunları kullanmaya başlamış bulunacaklar. İnsanların bir kısmının sömürme ve bir kısmının sömürülme şartları içinde bulunmaları çeşitli bölgeler arasındaki gelir dağılışı dengesi ciddi bir şekilde bozmuştur.

Gelir dağılışının Dünya ölçüsünde böylesine dengesiz oluşu yanında geri kalmış toplumlarda toplum içindeki gelir dağılışının da ekseriya çok intizamsız olduğunu görüyoruz. Toprak ve sermayenin belirli ellerde toplanmış ve en bilinçsiz kâlıplara göre kullanılmakta bulunuşu azınlıkta olan bir gurubu lüzumundan fazla gelir sahibi ederken, çoğunluk işçi hüviyetinde ve dar gelirli vatandaşlardan ibaret kalmıştır. İşçi gurupları da çoğunluğu teşkil eden dar gelirli sosyal gurup içinde bulunduğundan satın alma kabiliyeti bakımından en güçsüz gurupları temsil etmektedir. Bütün bu dengesizlikte Dünya çapında düşünüldüğü zaman ekonomik sömürgecilik tekniğinin gelişmiş ve bazı toplumlar tarafından hırsıyla kullanılma yoluna gidilmiş olmasını ve toplum çapında düşünüldüğü zaman ise işçi haklarının gereği gibi savunulamamasına bağlı bir aksamanın mevcudiyetini itham etmek gerekecektir. Üretime etki yapan iki faktordan birinin ve bilhassa önemli olmanın emek olduğu hatırdâ tutulmalı ve emeğin kaynağı olan beslenme konusu ön plâna alınarak verim artırılmalıdır. Bu arada geri kalmış toplumların ileri toplumlarla kurdukları ticari ve siyasî ilişkilerde paraları, servetleri kadar emeklerinin de sömürülmemesine dikkat etmeleri gerekiyor. Çünkü son yıllarda ileri Avrupa memleketlerinden bir çoğu geri kalmış toplumlar üzerinde emek sömürgeciliği operasyonlarına da girişmişlerdir. Dünyanın bazı bölgelerinde yaşayan insan topluluklarının Dünya nüfusuna oranı ile bu topluluğun Dünya gelirinden aldığı pay miktarı aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir.

DÜNYADA NÜFUS VE GELİR DAĞILIŞI

Bölgeler	Dünya Nüfusunun Yüzdesi	Dünya Gelirinin Yüzdesi
Uzak Doğu	52.41	12.37
Kuzey Amerika	6.79	39.80
Avrupa	21.94	37.70
Lâtin Amerika	7.04	4.70
Avusturalya ve Yeni Zelanda	0.54	1.50
Yakın Doğu	4.51	1.86
Afrika	7.10	2.20

Koçtürk, Osman N., Beslenmemiz ve Diğer Meselelerimiz, 1964 Ankara.
 Koçtürk, Osman N., İnsan Gücü, Savaş Gücü ve Kaynakları Üzerine Bazı Düşünceler, M.S.B. yayımları, 1963 Ankara — Koçtürk, Osman N., Beslenme, Hayvancılık, Savunma Gücü ve İktisadî Kalkınma Arasındaki İlişkiler, 1964 Ankara

Yukardaki tablonun tetkikinden kolayca anlaşılabileceği gibi, Dünya gelirinin çeşitli bölgeler arasında dağılımı adaletsiz kalıplara göre olmaktadır. Uzak Doğu'da yaşayan insanlar Dünya nüfusunun yarısından fazlasını teşkil ettikleri halde Dünya gelirinin ancak 1/8 ini elde edip aralarında paylaşmaktadırlar. Beri taraftan Kuzey Amerikada yaşayan insanlar Dünya nüfusunun sadece % 6.79 unu teşkil etmekte ve fakat gelirinin % 40 ına yaklaşık bir miktarını kendi bölgelerine aktarmaktadırlar. Bu olayda Kuzey Amerika'da yerleşmiş olan Kanada ve Birleşik Amerika gibi teknik bakımdan ileri iki toplumun hem kendi kaynaklarını verimli şekilde kullanma ve hemde dolaylı ekonomik operasyonlarla diğer toplumları sömürme olanağı içinde bulunmalarının ehemmiyetli bir rolü vardır.

Bizim yaşadığımız Orta Doğu bölgesinin de şartları itibariyle Dünya gelirinden yeterli bir pay alamadığına şahit oluyoruz. Dünya nüfusunun % 4.51 kadarının barındığı Orta Doğu Dünya gelirinin ancak % 1.80 kadarını sağlayabiliyor. Bu bölgede petrol de bulunmasa gelir nisbeti çok daha düşük kalacak ve fark daha bariz bir şekil alacaktı.

Orta Doğu'da sonradan kurulmuş bir devlet olmasına rağmen 17 yıllık mazisi olan İsrail'in insan gücünü ve kaynaklarını daha uygun kalıplara göre kullanmak suretiyle elde ettiği başarı, bu bölgede yaşayıp uzun asırlar bu standartlara ulaşmamış olan memleketlere örnek olmalıdır.

Gelirin Dünya yüzünde bu kadar uyarsız kalıplara göre dağılmış olması yanın da bilhassa geri kalmış memleketlerde toplum içindeki gelir dağılışının da ahenksiz ve adaletsiz olduğunu görüyoruz.

Bu iki olay birleşince Türkiyemiz gibi bazı toplumlarda işçi ücretleri insan başına düşen milli gelir ortalamasının 3.2 misli olmasına rağmen gene de işçinin ve ailesinin karnını doyuracak bir miktar bile olamıyor.

Geri kalmış toplumların insanları bundan dolayı aç karnına çalışmakta veya çalıştırılmakta, bu şartlar altında verim düşük kalacağından arzulanan kalkınma hızı realize edilememektedir.

Son yıllarda ileri memleketlerin önem ve hassasiyetle üzerinde durmaya başladıkları produktivite anlamı geri kalmış memleketlerde anlaşılamamış ve çalışmalarda dikkate alınmamış bulunduğundan, bu toplumların yöneticileri verimi artırmada yardımcı olabilecek faktörlerin sadece geri kısmı ile ilgilenmekte ve daha çok yatırım yaparak sınai tesisler kurmanın kifayet edeceğini sanmaktadırlar. Oysaki insan gücü unsuru belirli bir seviyeye getirilmeden en mükemmel teknik araçların bile verimli olamayacağını ve produktivitenin düşük kalacağını kabul etmek lâzımdır. Bir tarife göre :

$$\text{Produktivite} = \text{Teknik imkânlar} \times \text{İnsan gücü}$$

olarak kabul edilmektedir. Produktiviteyi artırabilmek için bir taraftan teknik imkânları geliştirirken bir taraftan da insan gücünü arttıracak tedbirler almak gere

kiyor. Modern bir tesisde herhangi bir mamulün daha çok üretilebilmesi için bu tesiste çalışanların güçlü ve bilgili kimseler olması lâzımdır.

İnsan alabildiğine ihmal edilirken sadece tesisleri modernleştirmenin prodüktiviteyi yeterli bir şekilde arttıracakını zanneden geri kalmış memleketler idarecileri hiç değilse insanın da tesis kadar önemli olduğunu anlama ve insan içinde bazı yatırımlar yapma durumunda bulunuyorlar. İnsanın üretime yaptığı etki en geniş anlamı ile beslenme şartlarıyla ilgili olduğu için bu harcamalar daha çok işçiye yiyecek tedariki maksadiyle yapılmalıdır. İşçinin yiyecek satın alma gücünü arttırmak için çeşitli usuller denenmiş ve uygulanmıştır. Hükümetler, işçi ve işveren teşekkülleri bunları inceleyerek bünyemize en uygun olanı bulma durumundadırlar.

(V)
ÇALIŞMA
VE
BESLENME
MÜNASEBETLERİ

İleri memleketler, çeşitli şartlar altında çalışan işçiler için kalori, protein, vitamin ve mineral madde miktarını açıklamak suretiyle belirli standartlar vazetmiş bulunuyorlar. Geri akımış memleketlerde işyerlerinde yapılan denemelere ve ekonomik icaplar ile iş şartlarına uygun standartlar henüz kurulamamıştır. Bundan dolayı işçiler ekonomik imkânlarına, alışkanlıklarına ve iş yerinin icaplarına uygun olarak beslenirler. Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlere yaz aylarında akın edip işçi olarak çalışan ve bir kaç kuruş biriktirme durumunda olduğundan, oldukça ağır iş görme şartlarını sovan ekmek, üzüm ekmekle aktarmaya çalışan işçilerimiz hemen hepimizin gözleri önündedir. Küçük iş yerlerinde ortalama olarak 10 lira yevmiye ile çalışan ve bu miktar paradan da ailesini geçindirdikten sonra para artırmaya çabalayan işçilerin beslenme şartlarının ne olabileceğini kolayca düşünebiliriz. Devlete ait kuruluşlar ile bazı büyük işyerleri, işçileri ve memurları için bazı tertipler düşünmüş iseler de, bunlar belirli bir standarda uymaksadı ile yapılmadığından ve işi yönetenlerin işçi ve memurun beslenme ihtiyacı hakkında uzaktan ve yakından ilgisi olmadığı için bu uygulamaların da faydalı olduğunu söyleyemeyiz. Denizbank ve benzeri işletmeler gemi adamlarının beslenme kalıplarını standardize eden bazı yönetmelikler hazırlanmış ve fakat bunların uygulanması ile tavzif edilen şahısların arzu edileni yapacak şekilde lüzumlu bilgi ile donatılmadıkları görülmüştür. Sümerbank ve diğer Devlet kuruluşlarında ve bunların çeşitli işletmelerindeki müşahedelerimiz yer yer yiyecek maddesinin ziyan ve israf edildiğini ve yer yer gerçek ihtiyacın karşılanamadığına bizi inandıracak kalıplar içinde bulunuyordu. Bu gün Türkiyemizde işçi gereği gibi beslenmemekte ve şekli kurtarmak için baş vurulan uygulamalarda yeterli olmaktan çok uzak bulunmaktadır. Bundan dolayı işçinin beslenmesi ile produktivite arasındaki ilişkileri açıklarken beslenme standartlarından da kısaca söz açmanın faydalı olacağına kani bulunuyoruz.

Pratikte geniş gurupların beslenmesi bazı basit kaidelere irca edilerek uygulanmaktadır. Sadece kalori değerleri ile amel etmek tamamen yanlış olabileceği halde, diğer yönleri ile tamam olan bir menünün kalori değeri üzerinde durmak suretiyle olumlu bir beslenme rejimi kurulabileceğine şahit oluyoruz. Çünkü işin şekli değiştikçe en çok kalori ihtiyacı değişmekte ve öncelikle bu ihtiyacın karşılanması gerekmektedir. Protein ihtiyacı ile vitamin ve mineral madde ihtiyacı bu işten anlayan bir organizatör tarafından nasıl olsa uygun bir şekilde plânlanır. Bunu mümkün kılacak bazı basit ve uygulanması kolay kaideler biliyoruz. Genel olarak kalori ihtiyacı karbonhidratlar ve yağlar ile karşılanmakta ve proteinlerin optimal ihtiyaç seviyesinde karşılanması ile de bir miktar kalori kazanıldığı bilinmektedir.

Endüstride ilerlemiş memleketler çeşitli işlerde çalışanların günlük kalori ihtiyaçlarını belirten standartlar hazırlamışlardır. Birleşik Amerika'nın daha 1944 yılında Milli Araştırma Konseyinin yardımı ile böyle bir standart hazırladığını biliyoruz. Fakat Birleşik Amerikanın standardını, Türkiye gibi geri kalmış ve milli geliri ona nazaran 10 - 12 defa daha düşük bir memlekette aynen uygulamak bir yönü ile hata olabilir. Böyle olmasına rağmen Amerika'da kullanılan bir otomobilin belirli bir mesafeyi katetmesi için sarfı gereken benzin miktarı ile Türkiye'de kullanılan bir otomobilin aynı mesafeyi katetmesi için sarfı icap eden benzin miktarı nasıl değişmiyorsa, Amerika'daki bir işçinin optimal besin ihtiyacı ile, Türkiye'de ki bir işçinin (eğer aynı işi görüyorsa) besin ihtiyacı arasında bir fark olmaması iktiza eder.

Böyle olmasına rağmen Birleşmiş Milletlere bağlı ve beslenme konusunda yetkili bir ihtisas organizasyonu olan Gıda ve Tarım Teşkilâtı (FAO) işçinin kalori ihtiyacını milletlerarası bir standarda göre ifade edebilmek için özel bir komisyon kurmuş 25 yaşında, sağlıklı, 65 kilogram kadar gelen, ve yıllık suhnet ortalaması 10 C civarında olan bir iklimde çalışan bir insanın çeşitli çalışma durumları içindeki günlük kalori ihtiyacını bilimsel olarak ifade etmiştir. (Reference Man).

BİR İNSANIN ÇEŞİTLİ ÇALIŞMA ŞARTLARINDA GÜNLÜK KALORİ İHTİYACI (x)

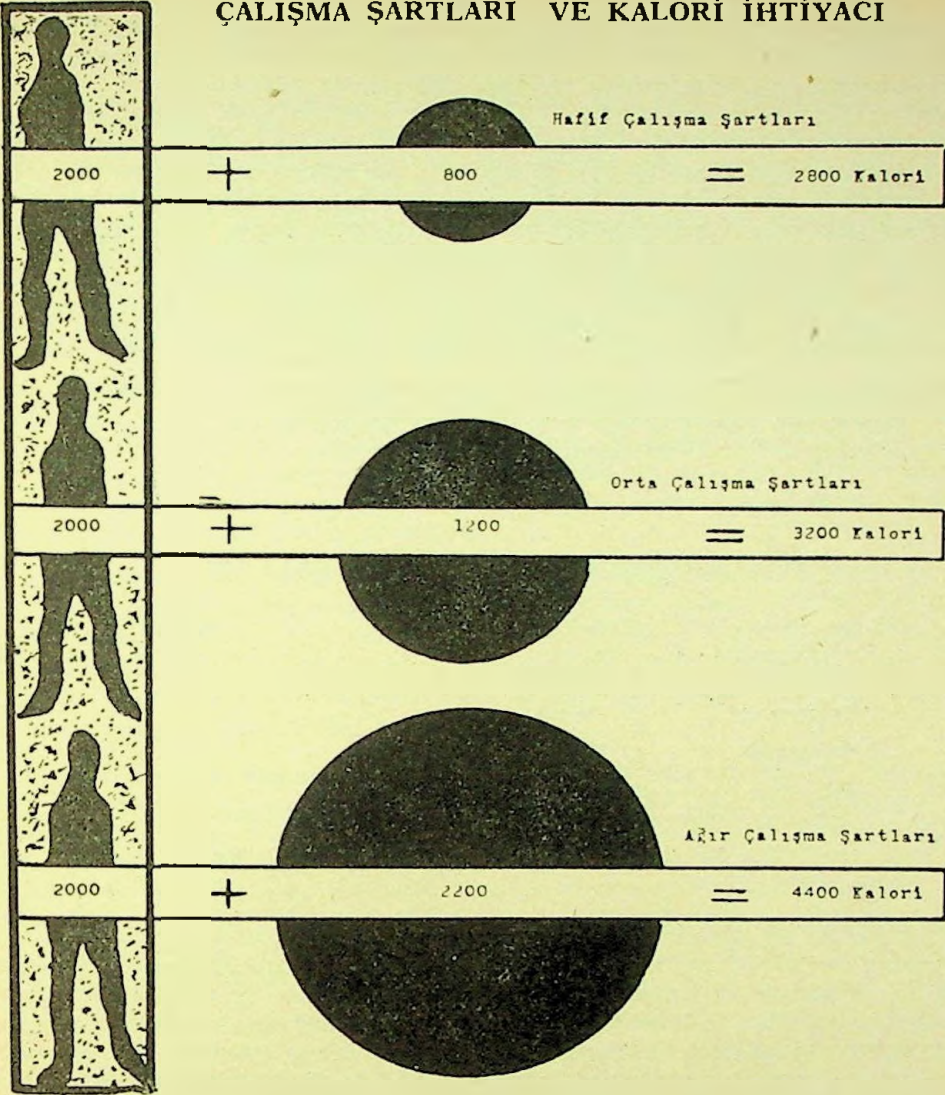
Çalışma Şekli	Günlük Kalori İhtiyacı
Hafif çalışma şartları	2800
Orta çalışma şartları	3200
Ağır çalışma şartları	4400

(x) FAO, Calorie Requirements, Nutritional Studies, 1957 Rome.

Böylece ifade edilmiş olan ihtiyaçlar işin şekline uydurulabilir.

Bütün mesele bir toplumun o memlekette çalışanların, yapmakta oldukları işin nevine göre sınıflandırılmasında, doğru bir şekilde karara varabilmesindedir. Tarım sektöründe çalışan bir işçinin yapmakta olduğu iş sırasına göre hafif,

ÇALIŞMA ŞARTLARI VE KALORİ İHTİYACI

İnsan yaşantılarının devam ettirmek için günde 2000-2200 kalori kadar bir enerjiyi nasıl olsa sarfetmektedir. Hiç bir iş yapmadan sırt üstü yatan bir insan bile bu miktar kalori harcar. Ayrıca yapılan iş ağırlaştıkça sarfedilen kalori miktarı da artmaktadır. Artan kalori ihtiyacını karşılamak için dengeli ve belirli miktarda protein, vitamin ve mineral madde alınmasına ihtiyaç vardır. Ağır işlerde çalışan işçilerin bundan dolayı ofislerde çalışan şahıslara nazaran daha iyi ve daha kaliteli yiyeceklerle beslenmeleri gerekiyor. Halbuki ekseriya bunun aksi vaki olmakta, geliri mahdud olan işçiler kötü beslenirken ofislerde çalışanlar ihtiyaçlarını da aşan miktarda yiyecek tükettiklerinden şişmanlamaktadırlar. İhtiyacı kadar kalori almadan çalışmaya zorlanan işçi ise kendi dokularını parçalayarak işi yapmakta ve bunun sonunda hem işçi ve hem de işverenler için elverişli olmayan şartlar ortaya çıkmaktadır.

orta veya ağır olabilir. Maden kömürü ocaklarında çalışan işçileri de aynı şekilde sınıflandırabiliriz. Kömürü kıran ve üstün bir fizik güç sarfeden bir insanla, bir motorun başında oturarak çalışan bir operatörün besin ihtiyacı şüphesiz aynı olmayacaktır. Bir sekreter ve bir öğretmen mutlak anlamda hafif işler gören insanlar olarak kabul edilmelidirler. Çünkü entellektüel güç sarfı kalori harcamasına bir etki yapmamakta yapsa bile bu ihmalî kabil bir miktar olarak kabul edilmektedir. İşin çeşitli memleketlerde ve çeşitli vasıtalarla yapılışı kadar, işçinin yaşı, kilosu ve hattâ çevre suhneti kalori harcamalarına etki yapar. Bütün bunlar işçi ve işveren kuruluşlarının bazı ihtisas elemanları ile birlikte oturup, gerekirse bazı denemelere de girişmek suretiyle karara bağlayacakları önemli hususlardır. Halbuki geri kalmış memleketlerin işçi ve işveren kuruluşları toplu sözleşmelerde ücretten başka bir konu üzerinde madiren durur ve bunu müzakere ederler.

Bilimsel kuruluşlar bir taraftan yapılan işin hafif, orta ve ağır olusuna göre kalori standartları vazederlerken bir taraftan da belirli bir işi yapmak için sarfedilen kalori miktarını hesaplamış bulunuyorlar.

BAZI İŞLERDE ENERJİ SARFIYATI (x)

<u>İşin Nevi</u>	<u>Süresi</u>	<u>Kalori</u>
İtme işi	36 Dakika	250
Taşıma işi	37 Dakika	270
Beklemek	12 Dakika	10
İstirahat	58 Dakika	60

(x) FAO, Nutrition and Working Efficiency, 1963 Rome.

Elimizde bu suretle düzenlenmiş, incelemelere dayalı tablolar vardır. Bunların yardımı ile biz bir işçinin günlük kalori ihtiyacını kolayca hesaplayabiliriz. Genel olarak hiç bir iş yapmadan sırt üstü yatan bir insan vücut ısısının muhafazası, kalbin çarpması, bağırsakların çalışması ve metabolizma olaylarının devamı için 2000 - 2200 kalori sarfetmektedir. Bir günde hiç bir iş yapamadığımız zaman bile sarfettiğimiz bu imktar kalori üzerinde yaptığımız işlerin sebep olacağı kalori harcamalarını ilâve edecek olursa tüm kalori sarfiyatını gerçeğe en yaklaşık şekilde bulabiliriz. Çeşitli işlerde bir insanın bir kilo ağırlık için bir günde sarfettiği kalori miktarını gösteren emsallerde bulunmuştur. Kişinin ağırlığı ile bu rakamlar çarpılınca günlük kalori ihtiyacı kolayca hesaplanır. Yukardaki tablo ve yeni öğrendiğimiz bu gerçekler işçi ve işveren olarak her gün gözümüz önünde ceryan eden bir çok olayı izah edebilmemiz için bize yardımcı olacaktır. Kötü beslenen ve yeteri kadar kalori alamayan işçilerin zaman zaman yorulmadıkları halde işlerini bırakıp ve bilhassa işveren ile onun temsilcisinin bulunmadığı ahvalde dinlenme pozuna geçtiklerini görürüz. Meselâ yük taşıyan veya bir arabayı iten bir insan veya toprak atan bir inşaat işçisi, belirli bir noktada işi bırakır ve doğrularak, ekseriya bir yere de dayanarak dinlenme haline geçer. Tenbellik, sahtekarlık, çalışmadan para kazanma eğilimi olarak vasıflandırdığımız bu harket gerçekte iş

çinin açlığından menşe alan masum bir harekettir. Bir çok işçinin böyle davranması ise işverene ekseriya çok pahalıya mal olur.

Kalori ihtiya ını gereği gibi kar ılamamı  olan işçi, tabiatın ezeli kanununa uyarak kendini kurtarmaya çalışmaktadır.      bir yükü taşıyıp, bir arabayı iten veya toprak atan bir insan bir saatte 400-500 kalori sarfeder. İstirahat ve dalga geçme, hele bir yere dayanarak istirahat etme halinde bu sarfiyat saatte 60-65 kaloriye düşecektir. İşçinin deposunda yakacak benzini yok veya azalmış ise bununla idare etmek için uzviyetin onu böyle hareket etmeye zorlamasından daha tabii bir şey olamaz. Organizma bunu hisseder ve aldığı ya kitle yetinmek için tedbir alır. İ te geri kalmış memleketlerde i  yerinlerinde binlerce aylak insanın çalışmadan dikilmek suretiyle gündeliği hak etmeye çalışmalarının ve ileri memleketlerdeki işçilerin ise karnca gibi i  görmelerinin gerçek sebebi budur. İleri memleketin işvereni çalıştırdığı insanların benzin depolarını ağzına kadar doldurduktan sonra onları i e sevkederse daha çok verim alacağını bilmekte, geri kalmış toplumun işvereni ise düşük ücret ödediği için aç karnına  ol an insanlarla i  bitirmeye çalışmaktadır. Bu yanlış anlayış ileri memleketleri daha ileriye götürürken geri kalmış memleketlerin bulundukları noktadan daha geriye itilmelerine sebep oluyor.

İ in gerektirdiği kalori ihtiya ı sağlanmadıkça i  iden i  beklemek çok hatalı olur. Şiddet kullanmak ve işçiyi tazyik ederek çalıştırmak ise bu insanın kendi dokularını yakarak (kendi kendini yiyerek)  alı masına ve hastalıklara karşı direncinin azalıp sağlığının bozulmasına sebep olacağından bu sonuç işveren ile Devleti ve dolayısıyla toplumu daha masraflı harcamalara itekleyecek ve bir vatandaş kaybedilmiş olacaktır.

İşçinin kalori ihtiya ından böylece bahsettikten sonra protein, vitamin ve mineral madde ihtiya ına da değinebiliriz. Proteinler adale dokusunu kuran yapıta larıdır. İşçinin m  ekkel ve güçlü bir insan olabilmesi ve adalelerin tam olarak te  k  l  ile yıpranan dokuların yerine konması, protein ihtiya ının gereği gibi karşılanmasına bağlı bulunuyor. İşçinin protein ihtiya ı karşılanırken günlük ihtiya ının yarısının tahıl ve baklagiller gibi bitkisel kaynaklardan ve diğer yarısının ise et, süt, yumurta ve balık gibi hayvansal kaynaklardan sağlanması bilhassa dikkat etmek gerekiyor.

Geri kalmış toplumlarda ekserisi dar gelirli ailelerden yetişen işçi gurupları çocukluk çağından itibaren etten, sütten ve yumurta ile balıktan yoksun bir beslenme düzeni içinde yeti mi  ve geli mi lerdir. Bu dar gelirli aileler çocuklarına ekseriya ekmek, pirinç, mısır gibi bölgede bol olarak yetiştirilen ve insanı  i irerek doyuran yiyecekler verir bu suretle b y tmeye çalışırlar.  ocuk ölümlerinin genel olarak gayet yüksek seviyede bulunduğunu bildiğimiz bu çeşit toplumlarda ölümün pençesinden kurtulup belirli bir çağa ula anların protein ihtiyaçları miktar bakımından yeter'i olsa bile kalite bakımından gereği gibi kar ılanmamı  olduğu için adale kitlesi bakımından güçlü insanlar değildirler. Halkın deyimii ile yarı  kalmışlardır.

Bu insanların bir de çalışma hayatında aynı yoksunluk içinde bırakılması onların çalışma güçlerinin daha da azalmasına ve i  göremez hale gelmelerine sebep olur. İleri memleketlerde ise her çeşit aile için belirli beslenme imkânları hazırlanmış olduğundan bol et, süt ve yumurta yiyerek gelişen çocuklar boylu postlu

ve adele güçleri üstün şahıslar olarak gelişiyorlar. İş hayatına atıldıktan sonra ise hayvansal protein ile işçinin verimi ve entellektüel gücü arasındaki ilişkileri iyi tanıyan işverenler, işçinin beslenmesine ve bu çeşit protein kaynaklarının tedariğine bilhassa dikkat etmekte, Devlet bunu milli prodüktiviteyi üstün seviyede tutup işçi sağlığını korumak için kontrolü altında bulundurmaktadır. Hayvansal proteinlerin az miktarda alınması ve kalitenin düşük olması işçi guruplarının hastalıklara direncini azaltacağı için bu yönü ile de sağlık bakımından önemli kabul edilmektedir.

İleri memleketlerde bir işçiye günde 40-45 gram hayvansal protein sağlandığını, bazı Avrupa memleketlerinde bu miktarına 20-25 gram civarında olduğunu ve geri kalmış memleketlerde ise 10-15 gramı aşmadığını görüyoruz. İşte bu durum ileri memleketteki iş prodüktivitesi ile geri kalmış memleketteki iş prodüktivitesini farklılaştıran amillerin en önemlisi olarak sonuca etki yapmaktadır. Verimi yükseltmek isteyen toplum veya işverenin ilk yapacağı iş işçinin beslenme şartlarını düzenlemek ve bilhassa kullanılan hayvansal protein miktarını artırmaya çalışmaktır.

Vitamin ve mineral maddeler ise yiyeceklerde bulunan yağlar, karbonhidratlar ve proteinlerin kullanılması, yaşama olaylarının muntazam ve ahenkli bir şekilde devamı bakımından katalitik bir rol oynamakta ve adeta bu olayları ayarlamaktadırlar (Regülatör). Vitamin yetersizliklerinde metabolizma aksak olarak ceryan eder ve bu olay işçinin çalışma gücünün düşmesine sağlığının bozulmasına ve klinikte iyi tarif edilmiş olan vitamin ve mineral madde yetersizliklerinin ortaya çıkmasına sebep olur. İleri memleketler bütün bunları önlemek için bazı hallerde işçilerine vitamin hapları dağıtacak kadar ileri giderlerken geri kalmış memleketlerde iş gücünü düşüren vitamin ve mineral madde yetersizliklerine pek çok rastlıyoruz. Çok pirinçle beslenen bölgelerde tiamin yetersizlikleri, çok mısırla beslenen bölgelerde nikotinik asit yetersizlikleri, yeteri kadar meyva ve sebze tedarik edilemeyen bölgelerde vitamin C ve vitamin A yetersizlikleri klinik ve subklinikal hal'leri ile sık sık görülmekte ve düşük gelirli guruplar olarak öncelikle işçi kitlelerine hucum etmektedirler. Bütün bu olaylar iş verimini düşürdüğünden bundan işçi kadar ve belkide işçiden çok işverenler zarar göreceklerdir.

Bazı vitaminlere olan ihtiyaç kalori ihtiyacı arttıkça artmaktadır. Meselâ Thiamin karbonhidrat metabolizmasında özel görevler almakta olduğu için iş ağırlıktıkça alınan thiamin miktarını da artırmak gerekiyor. Bütün bu mülahazalar bilhassa kalabalık iş yerlerinde bir nutritionist veya bir dietitian istihdam edilmesinin sebep ve hikmetini açıklamaktadır. İleri memleketlerde belirli bir seviyeden sonra iş yerleri teknik personel istihdam etme mecburiyetindedirler. İşçi, işveren ve Devlet kuruluşlarında bütün bu hizmetleri bu yönden takip ve realize edecek bürolar, denetleme maksadı ile istihdam edilen teknik şahıslar vardır. İşçilerin beslenme standartları her iş için ayrı ayrı belirtilmiştir. Bu gün bizim henüz ele alamadığımız bu konu İngiltere, Birleşik Amerika ve Almanya gibi ileri memleketlerde çok daha önce ele alınmış ve 1940 yılından bu tarafa standartlar tesis edilmiş bulunuyordu. Standartlarda genel olarak kalori unsuru üzerinde durulmakla beraber, protein, vitamin ve mineral madde ihtiyacı belirli genel kaidelere göre karşılanmaktadır.

İkinci Dünya harbinin başlaması ile olağanüstü bir üretime girmiş ve daha fazla insan gücüne üretimde yer ayırma durumunda kalmış olan Birleşik Amerika

Çalışma Bakanlığı ile Savaş İnsan Gücü Komisyonunun birlikte verdiği bir karar ile ilk iş olarak çeşitli işlerde çalışanların günlük besin standartlarını tesis etmiş ve bunu uygulamaya koymuştu. Ayrıca Denizaşırı bölgelerde devam etmekte olan savaşın ihtiyaç maddelerini bu bölgelere ulaştırmak için olağanüstü görevler almış olan deniz işçileri için de belirli standartlar vazedilmiş bulunuyordu. Bir çok geri kalmış memleket bu gün bu standartların yarısını bile sağlamadıkları halde % 10-12 hızla kalkınma hevesine düşmüş, insan gücü yeterli olmadan kalkınmanın mümkün olamayacağını hatırlayamamışlardır.

Bir örnek vermek için Birleşik Amerikanın harp sonrası standartlarını buraya aynen aktarıyoruz.

I nci Katagori : (Günde 5500 Kalori veya daha fazlası)

(a) — Çok ağır iş görenler

II nci Katagori : (Günde 4500 — 5000 Kalori)

(a) — Maden kömürü ocaklarında çalışanlar

(b) — Çelik endüstrisi ve yüksek fırın işçileri

(c) — Demiryolu — yol ve diğer inşaat işçileri

(d) — Benzeri ağır işler

III üncü Katagori : (Günde 3000 — 4500 Kalori)

(a) — Marangozluk işlerinde ve kereste fabrikalarında mobilye yapımında çalışan işçiler.

(b) — Petrol ve kömür endüstrisinde çalışanlar

(c) — Porselen sanayii ve taş endüstrisinde çalışanlar

(d) — Tershanelerde ve gemi işlerinde çalışanlar

(e) — Makine endüstrisi ve metal imalat işlerinde çalışanlar

(f) — Gemiciler ve güverte işçileri

IV üncü Katagori : (Günde 3000 veya daha az Kalori)

(a) — Tarım müstesna gıda sanayiinde çalışanlar

(b) — Tütün işçileri

(c) — Tekstil endüstrisi işçileri

(d) — Matbaa işçileri

(e) — Kimya sanayii işçileri

(f) — Lastik ve kauçuk sanayiinde çalışanlar

(g) — Deri sanayiinde çalışanlar

(h) — Uçak ve otomobil ile diğer tekerli vasıtalar sanayiinde çalışanlar

(i) — Kâğıt sanayiinde çalışanlar

(j) — Ağır işler müstesna kabul edilmek kaydı ile nakliyat işlerinde çalışanlar

(k) — Demir endüstrisi müstesna metal endüstrisinin hafif işlerinde çalışanlar

(l) — Diğer benzer işlerde çalışanlar

Sadece kalori miktarları belirtilmek suretiyle vazedilmiş olan bu işçi beslenme standartları, protein, vitaminler ve mineral maddeler bakımından da yeterli ka-

bul edilmiştir. Uygulama ve denetlemelerde işçinin yeteri kadar et, süt, yumurta veya balık ile kafi miktarda meyve ve sebze tüketmiş olmasına bilhassa dikkat edilmektedir. Deniz işçileri için uygulanan standartlarda daha da ileri gidilerek kaloriden başka, protein, mineral maddeler ve vitaminler üzerinde de durulduğunu görüyoruz. Bu gün Amerikan Ordusunun beslenmesinde ve okullar gibi diğer beslenme yerlerinde bu teferriatlı sistemin kullanılmakta olduğunu görüyoruz. Deniz işçilerinde vitamin ve mineral maddelere kadar, daha o tarihte enilmiş olmasının sebebi aşık olup, gemi ile açık denizlere açılanların dışardan yiyecek satın alma hürriyetlerinin mutlak olarak kısıtlanmış bulunmasıdır. Deniz işçisi kafese kapatılmış bir kuş gibi kendine ne verilirse onunla yetinmeye ve beslenmeye mecburdur. Bundan dolayı deniz işçilerinin beslenme standartlarını vazederken çok daha dikkatli hareket etmek gerekir. Birleşik Amerika memleket içi hatlarda çalışan deniz işçileri ile açık denizlerde çalışanlar için ayrı ayrı standartlar vazetmiştir.

Yurt içi deniz hatlarında çalışanların çalıştıkları geminin gördüğü iş ve denizcilik standartlarının gemilerde çalışan işçilerin beslenme kalıplarına etki yaptığını görüyoruz.

DENİZ İŞÇİLERİ İÇİN BESLENME STANDARDI. (Yurtiçi)

Besin Yapıtaşları	Tip I F. B. Lines.	Tip II W. T. Co.	Tip III M. B. Lines
Günlük besin ağırlığı	5.8 lb.	7.4 lb.	7.5 lb.
Kalori	4960	4880	6271
Protein	177 gr.	179 gr.	205 gr.
Yağ	279 gr.	201 gr.	380 gr.
Karbonhidrat	427 gr.	587 gr.	501 gr.
Kalsiyum	1402 mgr.	2031 mgr.	1278 mgr.
Demir	33 mgr.	38 mgr.	41 mgr.
Vitamin A	15940 I. U.	6695 I. U.	25800 I. U.
Thiamine	3.76 mgr.	2.33 mgr.	4.90 mgr.
Riboflavin	3.5 mgr.	3.9 mgr.	5.1 mgr.
Niasin	35.1 mgr.	25.8 mgr.	46.7 mgr.
Vitamin C	198 mgr.	110 mgr.	293 mgr.

ILO, Nutrition in Industry, 1946 Montreal, Kanada

Görüldüğü gibi ortalama bir insanın günlük protein ihtiyacı ile bir deniz işçisinin ortalama protein ihtiyacı arasında önemli farklar vardır. Bir insan kilo başına bir gram ve ortalama olarak günde 70 gram proteinle yetinebileceği halde deniz işçilerinde bu miktar 177 - 179 - 205 grama kadar artabilmektedir.

Diğer besin yapıtaşlarına olan ihtiyaç da önemli nisbetlere göre artmaktadır. Halbuki balık avcılığı ve diğer maksatlarla Birleşik Amerikanın kuzey limanlarından denize açılarak uzun süre açık denizlerde kalan çeşitli tipte ve çeşitli şirketlere ait gemilerde yapılan incelemeler bu standartların o tarihte Birleşik Amerika da bile uygulanmadığını göstermiştir. Bütün bu denizcilerin sağlığı bu şartlar al-

tında ciddi bir tehlike içinde bulunuyordu. Bilhassa yeşil ve sarı sebzeler gereği gibi sağlanmadığı için Vitamin C yetersizliği aşıkardı.

Çeşitli milletlere mensup işçiler çalıştırmakta olan açık deniz taşıt ve balık avlama gemilerindeki 1945 durumunu gösteren incelemeleri daha önce verilen standartlarla mukayese edebilmek için aşağıya çıkarıyoruz. Bu gün bu şartlar ileri memleketlerde millî ve milletlerarası standartlara uygulamak suretiyle temamen düzeltilmiş olmasına rağmen geri kalmış memleketlerin açık deniz filolarında şartlar Birleşik Amerikanın 1945 şartlarına çok benzemekte ve hatta ondan da daha kötü şartlar altında bulunmaktadır. İşte açıkdeniz işçilerinin sağlıklarının bozulmasına ve sık sık boykot ve görevler yapmalarına bu sebep olmaktadır.

DERİN DENİZLER BALIKÇI GEMİLERİNİN BAZILARINDA İŞÇİ BESLENME ŞARTLARI

Besin Yapıtaşları	Tip I Yankee.	Tip II English	Tip III İcelandic	Tip IV İtalien
Günlük besin ağırlığı	3.7 lb	5.4 lb.	5.1 lb	4.9 lb.
Kalori	4755	4936	4448	5009
Protein	157 gr.	180 gr.	132 gr.	158 gr.
Yağ	203 gr.	268 gr.	191 gr.	262 gr.
Karbonhidrat	568 gr.	446 gr.	535 gr.	523 gr.
Kalsiyum	819 mgr.	863 mgr.	1091 mgr.	698 mgr.
Demir	29 mgr.	31 mgr.	22 mgr.	31 mgr.
Vitamin A	3589 I. U.	5840 I. Ü.	3592 I. Ü.	7664 I. U.
Thiamine	3.9 mgr	3.7 mgr.	2.8 mgr.	3.9 mgr.
Riboflavin	3.3 mgr	3.0 mgr.	2.3 mgr.	2.9 mgr.
Niasin	36 mgr	38 mgr	24 mgr	37 mgr.
Vitamin C	6 mgr	92 mgr.	85 mgr.	86 mgr.
Proteinden alınan kalori %	13	15	12	12
Yağdan sağlanan kalori %	39	49	39	46
Karbonhidrattan sağlanan kalori %	48	36	49	41

ILO, Nutrition in Industry, 1946, Montreal, Kanada

1945 yılında açık denizlerde ve uzun süre sahilten uzak kalarak devamlı bir şekilde gemi idarecilerinin verdiği yiyeceklerle beslenmekte olan, Amerikalı ve çeşitli milletlere mensup deniz işçileri yukarıdaki kalıplara göre beslenmekte idiler. Yukardaki tablo tetkik edilince bunların Vitamin C ve Vitamin A dan başka daha bir çok biyolojik faktor bakımından tatmin edilmedikleri ve dengeli bir şekilde beslenmedikleri görülebilmektedir. Bu gün yurtiçi standartlar gibi açık denizlerde yük taşıyan gemiler ve balıkçı gemileri personeli için de standartlar hazırlanmış ve Milletlerarası İşçi Ofisi bu konuda bir toplantı yaparak geri kalmış memleketlere de ışık tutmuş bulunuyor.

İşçilerin beslenme standartlarından böylece söz açtıktan sonra Türkiyemiz ile ilgili bazı gerçeklerin belirtilmesine de ihtiyaç vardır. Bu gün Türkiyemizde işçilerin iş kalıplarına göre hazırlanmış belirli bir beslenme standardı yoktur. Hatta çeşitli sektörlerde çalışmakta olan işçilerin bu günkü ücret politikamız ve yiyecek maddeleri fiyat yükselmeleri karşısında ne suretle beslenmekte olduklarını araştırmak lüzumunu bile hissetmemiş bulunuyoruz. Bir bakıma Devletin bir bakıma da işçi ve işveren teşekkülleri ile 580 sayılı kanun gereğince kurulmuş olan Millî Produktivite Merkezinin vazifesi olan bu araştırmalar tamamlanınca şartların çok kötü olduğu ve Türkiyemizde işçi sağlığı ile insan gücünün gerçek bir tehlike ile karşı bulunduğu görülecektir.

Denizcilik Bankası tarafından özel kanunu gereğince hazırlanmış bir talimat mevcut ise de deniz işçilerinin bilgisizlik ve ilgisizlik yüzünden bu talimata göre beslemediklerini ve bilhassa işçi teşekküllerinin bu durumdan yakındıklarını gayet iyi biliyoruz. Bu olay bazı şileplerde işçilerin açlık grevi yapmalarına kadar gelişmiş ve matbuata aksederek kamu oyunun malumu olmuştur.

Oysa ki iş verimini maksimal seviyede tutabilmek için belirli işyerlerinde çalışan insanların belirli standartlara göre beslenmeleri gerekiyor. Türk Standartlar Enstitüsü, bize kalırsa öncelikle üretime etki yapan en önemli faktor olarak Türk işçisinin beslenme standartlarına el atmaya ve bu konuyu aydınlığa kavuşturmaya çalışmalıdır. İşçilerimizin beslenme şartları düzenlenmedikçe teknik produktivitenin artırılması hiç bir zaman yeterli olamayacak ve Türkiyemiz arzu ettiği kalkınma hızına ulaşamayacaktır.

İşçi kuruluşlarının bu davayı ele alıp, hükümeti ve işveren kuruluşlarını kanuni yollardan uyarmalarını hem işçinin ve hem de kalkınma çabası içinde olan Türkiye'nin bir ihtiyacı olarak görüyor ve ilgilere hatırlatıyoruz. Türk işçisinin daha iyi beslenmesi ve bu suretle produktivitenin artırılması teknik produktiviteyi geliştirmek için girilen masraflı yatırımlar ve dış memleketlerden ithal edilen tesislere nazaran çok daha mükemmel bir başlangıç olacak ve bu suretle hızlanacak olan üretimin sağlayacağı gelirle ikinci safhada da teknik produktiviteyi geliştirmek için tedbirler alınabilecektir. Fakat bu günkü hali ile Türkiyemiz insan gücü bakımından çok düşük seviyede ve mevcut gücü dedeğerlendiremeyen bir toplumdur. Bilhassa tarım sektöründe çalışan milyonlarca insan ancak yılın belirli bir süresince ve oda kifayetsiz bir şekilde beslenmekte ve çalışmaktadır. Kış ayları tabiatla olduğu gibi insanların yiyeceklerini kısmak ve çalışmamak suretiyle adeta «kış uykusu»na yattıkları ölü aylardır. Bütün bunları düzene sokmak ve insanları kış aylarında da yazın olduğu gibi besleyerek işe sevk etme imkânları bulmak, Türkiye'nin de İsrail ve diğer kalkınan memleketler gibi belirli bir ortamda kalkınmaya başlaması için en uygun tedbir olacaktır. Üretimi artırarak ve bir birim toprak ile bir baş hayvandan alınan verimi yükseltmek suretiyle yiyecek maddesini daha da ucuzlatmak, kaynaklarımızdan daha müsait kalıplara göre faydalanma yolları bulmak, bu çalışmaların başlangıç noktası olabilir. İşte bu noktada bir çok sosyal meselelerde olduğu gibi bir davayı çözümlemek için başka bir davaya el atmak ve öncelik'e onu çözümlemek mecburiyeti ile karşı karşıya kalıyoruz.

Hangi noktada bulunduğumuzu ve neler yapmamız gerektiğini tayin için de çok taraflı araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu araştırmalar işçi ve işveren teşekkülleri ile Üniversiteler ve nihayet Millî Produktivite Merkezi, Başbakanlık Bilimsel Araştırmalar Kurumu tarafından ayrı ayrı veya bunlardan bir kaçının bir araya gelmesi ile yapılabilir. Çalışma Bakanlığının bütün bu çalışmalarda kendi imkânları ile hükümeti temsilen pay alması çok faydalı olur.

(VI)
İŞÇİNİN BESLENMESİ
VE PRODÜKTİVİTE
İLE İLGİLİ
ARAŞTIRMA
VE BULGULAR

İşçinin beslenmesi, insan gücü ile prodüktivite arasındaki ilişkileri gösteren bir çok araştırma yapılmış ve bunların sonuçları neşredilerek ileri memleketlerdeki uygulamalara esas teşkil etmiştir. İşverenlerin çoğunluğunun işçi guruplarını bazı masraflar ihtiyar ederek iş yerlerinde beslemek külfetine katlanmaları da bu münasebetin anlaşılmış olmasından ileri geliyor. İkinci Dünya harbini yurtiçi üretimi artırmak suretiyle cephelerde güç kazanmak suretiyle başarıya ulaştırabileceklerini bilen batılı guruplar işçinin beslenmesi mevzuuğunu ilk olarak bu münasebetle ele almışlar ve harbi takip eden yıllar içinde uygulamaları geliştirmişlerdir. Bir fikir vermiş olmak için Almanların Ruhr bölgesinde yaptıkları işyeri araştırmalarından, Amerikalıların bilimsel metodlarla yaptıkları incelemelerden ve nihayet İngiltere ile Kanadadaki uygulamalardan bahsetmiştik. Geri kalmış memleketlerde iş alan şirketler, işçi olarak çalıştırdıkları insanların verimsiz ve güçsüz oluşlarının sebep olabileceği kayıpları bunların beslenme şartlarını düzene sokmakla önleyebilmişlerdir. Bu gün ise alınan yiyeceğin kalorifik değeri ile yapılan iş arasında riyaî bazı ilişkiler kurmak ve bunu rakamlarla ifade etmek mümkün olabiliyor. Böyle olmasına rağmen Türkiye'deki işçi beslenme şartlarının sektörler teker teker ele alınmak suretiyle incelenmesine ve mevcut şartların realist bir şekilde bilinmesine ihtiyaç vardır. Bu şartlar bilinmeden başka memleketlerdeki uygulamalara bakarak realist kararlar almak ve bunların bize kazandıracakları ile sebep olacakları verim artışı hesaplamak mümkün olamayacaktır. İlgili kuruluşlar, araştırmaları yapan ilim adamları, Türkiye'nin şartları içinde işçinin beslenmesi konusunu ele alırken önce kendilerini, daha sonra da işverenler, işçiler ve hükümet kuruuşlarını davaya inandırmak ve ne yapacaklarını bilmek zorundadırlar. Bu araştırmalara girmeden önce bu yolu açmak için kaleme alınmış olan bu kitapta ileri memleketlerin yaptığı bazı araştırmalardan tekrar söz açmak yerinde olacaktır.

Daha önce de açıklandığı gibi prodüktivite en basit ve en mükemmel şekilde

$$\text{Prodüktivite} = \text{Teknik prodüktivite} \times \text{İnsan gücü}$$

şeklinde ifade edilmektedir. Prodüktiviteyi artırmak için çarelerden biri teknik prodüktiviteyi geliştirmek ise bir diğeri de insan gücünü artırmak ve onu daha etkin bir hale getirmek olabilir. Teknik prodüktiviteyi geliştirmek sinayi tesisleri başka memleketlerden satın alma durumunda olan geri kalmış memleketler için bir harcama konusu olduğu halde, insan gücünü beslenmeyi ıslah suretiyle artırmak öncesine nazaran çok daha kolay ve döviz harcamasını gerektirmeyen bir iş niteliği kazanmış oluyor.

İleri memleketlerin çoğu bir taraftan insan gücünü iyi beslenme şartları hazırlamak suretiyle artırırken, teknik prodüktiviteyi de buna muvazi olarak daha üstün bir seviyeye çıkarmayı başardıkları için bunlarda prodüktivite çok daha hızlı olarak artırılabilmiştir.

Şimdi bazı örnekler olarak işçinin beslenmesi konusunun geliştirilmesi için yapılan çalışmaları inceleyelim :

(1) — KANADA :

Kanada ikinci Dünya Savaşının sonlarına doğru ürettiği savaş araçları miktarını artırmak ve kalitelerini de ıslah etmek zorunluğu ile karşı karşıya kalmış bu un. için savaş endüstrisinde görev almış olan 723 tesisi işçi beslenme imkanları bakımından 1942 yılından başlayarak 1945 yılına kadar müşahade altında bulundurmıştır. Bu üç yıllık süre içinde daha çok ilkel şartlar altında bulunan tesislerin bir çoğunda belirli gelişmeler sağlamak kabıl olmuştur. Ele alınan tesislerdeki durumu tesbit için teferrüatı aşağıda açıklanan bir formüler kullanılmış ve her tesis bir nutritionist tarafından teker teker tetkik edilerek başlangıçtaki durum tesbit edilmiştir. Türkiyede yapılacak benzer bir çalışmada araştırmacılara fikir verebileceği için biz bu formülleri bazı tadillerle aşağıya alıyoruz.

Formüler (1)

Tesis ile ilgili bilgiler

Araştırmayı yapan şahsın ismi Formülerin tarihi.....

(1) — Tesisin adı

(2) — AdresTelefon

(3) — Tesis Yöneticisi

(4) — Tesis Personel şefi

(5) — Diğer önemli yöneticiler

(6) — Nutritionist veya Dietitian

(7) — Baş hemşire ve diğerleri

(8) — Tesis doktoru

(a) — Devamlı (b) — Ek görev (c) — Telefon

(9) — Endüstrinin tipi

(10) — İşçi sayısı (a) — Erkek (b) — Kadın

- (11) — Vardiya sayısı
(12) — Vardiya saatleri
(13) — Yemekler için ayrılan zaman
(14) — İstirahat süresi
(15) — Beslenme imkânları

- (a) — Sıcak kantin
(b) — Soğuk kantin
(c) — Mobil kantin
(d) — İlkel yemekhane

- (e) — İşveren yönetiyor
(f) — İşçi yönetiyor
(g) — Yabancı yönetiyor
(h) — Yemekhanede oturma yeri

(a) — Kadın (b) — Erkek

- (16) — İşçilerin yemek tedarik durumu
(a) — Evden yemek getirenler
(b) — Yemek için eve gidenler
(c) — Restoranlarda yemek yiyenler
(17) — Yemeğin besleyici değeri

- (a) — İyi
(b) — Orta
(c) — Fakir

- (18) — Yemeğin genel besleyici durumu

- (A) — Erkekler
(a) — İyi
(b) — Orta
(c) — Fakir

- (B) — Kadınlar

- (a) — İyi
(b) — Orta
(c) — Fakir

(19) — Sıcak kantin

Kantinin varsa ismi :.....

İskemle sayısı :.....

Kantinde çalışanlar sayısı :.....

Kantin menüsü : (ilıştırılır) :.....

Menü sayısı :.....

(a) — Kahvaltı :.....

(b) — Öğle yemeği :.....

(c) — Akşam yemeği :.....

(d) — Geceyarısı yemeği :.....

(e) — Açık olduğu saatler :.....

(f) — Yemek tipleri :.....

(g) — Yemeğin işçiye maliyeti :.....

Sabah :.....

Öğle :.....

Akşam :.....

Geceyarısı :.....

(h) — Diğer müşahedeler :.....

(20) — Soğuk kantin :.....

Kantinin varsa ismi :.....

İskemle sayısı :.....

Kantinde çalışanların sayısı :.....

Kantinde satılan yiyecekler :.....

(a) —

(b) —

(c) —

(d) —

(e) —

(f) —

(g) —

(h) —

Kantinin açık kaldığı saatler :.....
Diğer müşahedeler :.....

.....
.....
.....
.....

(21) — Mobil kantin :..... Sayısı :.....
Verdiği yiyecekler :.....

- (a) —
- (b) —
- (c) —
- (d) —
- (e) —
- (f) —

Çalışma saatleri :.....

(22) — Nutritionistin kanaatı :.....

.....
.....
.....
.....

(23) — Satılan yiyeceğin cins ve miktarı :.....

- (a) — Süt :.....
- (b) — Meşrubat :.....
- (c) — Meyve suyu :.....
- (d) — Taze meyve :.....
- (e) — Ekmek :.....

Tamamen Kanada koşullarına uygun olarak hazırlanan bu formüller her tesiste uzman bir araştırmacı tarafından şartlar teker teker görülerek doldurulmuş ve bu suretle umumi durum hakkında bir fikir edinmek kabil olmuştu. Bu formüllerde sözü geçen sıcak, kantin, soğuk kantin ve mobil kantin gibi deyimler daha önce tarif edilmiştir. Sıcak kantin bizdeki sıcak yemek veren restoranlara, soğuk kantin büfelere ve mobil kantin de bir kamyonu yüklenmiş ve soğuk yiyeceklerle çay, süt ve kahve gibi içecekler satan kantinlere denmektedir. Görüldüğü gibi Kanada bu araştırmaları ile işçinin beslenme şartlarından çok, beslenme imkânları ve araçları üzerinde durmuştur. Türkiyede yapılacak bir araştırmada kullanılan yiyeceğin cins ve miktarının tayini de gerekecektir. Geri kalmış memleketlerde imkân ve araçlardan çok işçinin sağlayabildiği yiyeceğin cinsi ile miktarı ve maliyeti önemlidir. Kanadada harp endüstrisinde görev almış olan 723 işyerinin 1945 yılı temmuz ayındaki durumu aşağıdaki cetvelde özetlenmiştir.

TEMMUZ 1945 AYINDA KANADA HARP ENDÜSTRİSİNDE BESLENME TESİS VE İMKÂNLARI

Beslenme İmkânları	Çalıştırılan işçi sayısı				
	100	100 - 199	500 - 999	1000	Toplam
Ziyaret edilen tesis	45	400	134	144	723
Sıcak kantin	1	85	76	84	246
Soğuk kantin	7	167	51	45	270
Mobil Kantin	7	67	34	35	143
Dietitian	—	5	6	17	28
Yönetici (eğitilmemiş)	2	70	43	66	181
İşverenin yönettiği kantin	1	99	45	56	201
İşçinin yönettiği kantin	4	26	8	5	43

ILO, Nutrition in Industry, 1946 Montreal, Kanada

Bu araştırmalar sonunda işçilerin yemeğini evden getirenlerinin sayısı ve yüzdesi ile iş yerinde yemek yiyenler ve restoranlara gidenler, yemeklerin yeterli olup olmadığı hususu da gerçeğe en yakın şekilde öğrenilmiş bulunuyordu. Durum belli olduktan sonra bunun düzeltilmesi için hükümet, işçi ve işveren teşekkülleri tarafından gayret sarfedilmiş ve işyerlerinde işçiye ucuz, besleyici ve yeterli yemek vermek için yeni teşebbüslere girişilmiştir. Yeni bir iş sahasının açılmasına sebep olan bu teşebbüsler endüstride işçilerin beslenme işlerine üzerine alan kumpanyaların ve şirketlerin kurulması ile sonuçlanmıştır. Kanada hükümetinin takip ettiği ekonomik politika içinde işçi besleme yönünde gelişmiş olan şirketler yerine göre hükümet ve işverenlerle yaptıkları kontratlar çerçevesinde faaliyet göstererek işçi besleme şartlarını kısa zamanda düzeltmişlerdir. Genel olarak işçinin o tarihte almakta olduğu ücret ve yiyecek fiyatları ile hizmetlerin yürütülmesi için yapılan masraf bazen kar ve bazen zararların ortaya çıkmasına sebep oluyordu. İşçinin iyi beslenmesinin sebep olduğu prodüktivite artışı ve hükümetin bundan aldığı vergi miktarı bu kabil zararların kapatılmasına müsait olduğu için zararlar ekseriya işveren ve bazen hükümet tarafından kapatılmak ve şirketin karı da ödenmek suretiyle bu çalışmalar geliştirilmiştir. Durumu tesbit için bir süre sonra vaki tatbikatı değerlendirme maksadı ile başka bir formüler hazırlanmış ve incelemeler yapılmış bulunuyordu. Bu formüler de yurdumuzda yapılacak benzer çalışmalar için örnek olabileceğinden buraya aynen alıyoruz.

Formüler (2)

İşçi besleme işini üzerine alan şirketin ismi :
 Tesisin ismi ve adresi :
 Kontratı yürüten sorumlunun ismi adresi :
 Şirketin çalışma kapasitesi :
 İşletmedeki yiyecek servis kalıbı :

- (a) — Kafeterya
- (b) — Kantin
- (c) — Mobil kantin
- (d) — Diğerleri

Kapasite :
Bir ay içinde yapılan yemek servis sayısı :
Kontrat özeti, varsa sureti :

- (a) — Kontrat tarihi
(b) — Kontrat süresi

Zarar halinde açığın kim tarafından kapatıldığı :
Kar elde edilirse kimin tarafından alındığı :
İşletmenin kimin tarafından kurulduğu :

- (a) — Bina masrafları
(b) — Araç ve gereç masrafları

Formülerin kimin tarafından doldurulduğu :
Tarih ve İmza :
Detaylar :

- (a) — Period :
(b) — Yiyecek bedelleri :
(c) — Yiyecek fiyatları :
(d) — Süt :
(e) — Dondurma :
(f) — Tütün :
(g) — Şeker ve şekerleme :
(h) — Diğerleri :
(i) — Vergiler :
(j) — Satış masraf yekunu :
(k) — İşçi ücretleri :
(l) — Diğer masraflar :
(m) — Kazanç :
(n) — Zarar :
(o) — % :

Şüphesiz benzer uygulamalar Türkiyede veya diğer geri kalmış memleketlerin birinde yapıldığı zaman hareket tarzı ile kullanılacak formülerin tertibi tamamen başka olacak ve ortaya çıkacak olan karın veya zararın paylaşılması ile kapatılmasının da kime ait olacağı önceden tâyin edilecektir. Kanada bu suretle geliştirdiği sistem hakkında bir örnek ve fikir vermiştir. Önce zararına çalışan bu program daha sonraları bu hizmeti yapan şirketlere büyük gelirler sağlayan bir iş sahası haline gelirken, insan gücü ve produktivite de önemli nisbetlere göre artmıştır. Diğer memleketlerin işi ele alma bakımından takip ettikleri yol biraz daha farklı olmuştur. Bunlar araştırmalarını başka konulara yönetmişler ve yapılan hizmetleri de daha değişik metodlarla değerlendirmişlerdir.

(2) — BİRLEŞİK AMERİKA :

Birleşik Amerika işçilerinin beslenme kalıplarını tesbit ile alınması iktiza eden tedbirleri tâyin bakımından Kanadaya nazaran farklı bir sistem takip etmiştir. Harpten önce iş yerlerinde beslenme şartları araç ve gereç bakımından bir nisbet dahilinde ve Kanadaya nazaran daha mükemmel şekilde düzenlenmiş olan Birle-

şik Amerikada alınan yiyeceğin miktar ve kalite bakımından işçinin ihtiyacını karşılayıp karşılamadığının tayıni çok daha önemli bir konu halindeydi. Üniversiteler tarafından yapılan iş verimi ile beslenme tarzının ilişkilerini aydınlatıcı çalışmalar yanında işçi ve işveren kuruluşları ile firmalar işçinin beslenme şartlarını düzenlemek için ayrı ayrı açılardan araştırmalara girişmişler ve şartları düzeltmek için gayret sarfetmişlerdir. Milli Araştırma Konseyi tarafından vazedilen standartlara uyma isteği ve işverimini maksimal seviyede tutmanın prodüktiviteye yapacağı müsbet etkinin anlaşılmış bulunması bu ileri ülke idarecilerini kendi çıkarlarını korumak için meseleye dikkatle eğilme durumuna getirmiş bulunuyordu.

Bir iş yerinde 1945 yıllarında yapılan inceleme 704 işçinin kafeteryadan seçerek aldıkları yiyeceklerin değerlendirilmesi suretiyle aşağıdaki sonuçlara bağlanmıştır.

BİR İŞ YERİNDE İŞÇİLERİN BESLENME DURUMU

Tetkik edilen işçiler	İyi	Orta	Kötü
Erkek işçiler (467)	43 (% 9.2)	170 (% 36.4)	254 (% 54.4)
Kadın işçiler (237)	11 (% 4.6)	49 (% 20.7)	177 (% 74.7)
Toplam (704)	54 (% 7.7)	129 (% 31.1)	431 (% 61.2)

ILO, Nutrition in Industry, 1946 Montreal, Kanada

Bu inceleme sonunda genel olarak kadın işçilerin erkeklerden daha kötü beslendikleri ve kötü beslenenlerin büyük bir ekseriyet teşkil ettikleri anlaşılmış bulunuyordu. Daha sonra yapılan incelemeler bilhassa vitaminler ve mikroelementler bakımından yetersizliğin çok yaygın olduğunu göstermiş ve işyerlerinde bunları önlemek için tedbirler alınmıştır. Harp içinde bile besin maddesi tedarikinde hiç bir ciddi güçlüğe uğramamış bulunan Amerikan topluluğunda işçi guruplarının kötü beslenmesi bilgisizliğe dayalı bulunuyordu. Bu bulgular üzerine had vakaları vitamin hapları ile önlemeye girişen Amerikan makamları bir taraftan da işçileri ve işyeri beslenme programları yöneten şahısları eğitmek suretiyle verime kötü etkiler yapan beslenme bozuklukları ile savaşmaya başlamıştır. Bir çok işyerleri şartları düzeltmek için kendi kendine harekete geçmiş ve hatta bu incelemeleri kendileri yaptırarak çarelerini de kendileri aramışlardır. Bu arada hükümet makamlarının ve resmi teşekküllerin yol gösterme için talepte bulunan firmalara geniş çapta teknik yardımlarda bulunduğunu görüyoruz. Bu maksatla Milli Araştırma Konseyi Nutrition bölümünde münhasıran işçinin beslenme konusu ile ilgilenen bir teşkilat kurulmuştur.

Birleşik Amerikada bu gün hemen bütün işyerlerinde muntazam çalışan ve işçinin en iyi şekilde beslenmesini temin eden çeşitli organizasyonlar vardır. Eğitime önem verilmekte ve işçiler ile yöneticilerin bu konuda aydınlatılması için bir taraftan Devlet ve bir tarafın da serbest sektörce gayret sarfedilmektedir.

(3) — İNGİLTERE

İngilterede yapılan çalışmalar İngiliz toplumunun bir kaç asırlık beslenme kalıplarını incelemek ve bu günkü şartlara uydurmak için gayret sarfı ile başlamıştır. Daha ziyade gelir seviyesi ile beslenme kalıpları arasındaki ilişkileri inceleyen İngilizler, işçinin gelir seviyesine uygun ve ona fazla külfet tahmil etmeyecek beslenme kalıpları ve formüller bulmak için araştırmalara girişmiş bulunuyorlardı. Bu araştırmalar harp içinde ve daha sonra tamamlanmış ve İngilteredeki iş yerlerinde de kantinler kurulmuştur.

(4) — DİĞER MEMLEKETLER

Dünyanın çeşitli bölgelerinde beslenme şartlarının verim artışına etki yapıp yapmadığı incelenmiştir. Bu arada demiryolu yapımında görevlendirilen 30 işçi üzerinde enteresan bir denemenin yapıldığını görüyoruz. Beslenme şartları iyi olmayan ve günde 2300 kalorilik bir rasyona göre beslenen 30 işçiden mürekkep bir gurup genel olarak günde insan başına 1.5 ton toprak atabiliyorlardı. Bu durum on hafta kadar devam ettirildikten sonra günlük kalori miktarı 3000'e çıkarılmış ve işçilerin günde insan başına 2.5 ton toprak atmaya başladıkları müşahade edilmiştir. Yapılan hesaplamalar işçilere 1000 kalori fazla verildiği takdirde verimin % 30 nisbetinde artacağını göstermiştir. Costa Rica Devlet Yolları inşa edilirken vaki izlenimler bize beslenme ile produktivite arasında sıkı ilişkiler olduğunu bir daha göstermiştir. Yolun yapımını üzerine almış olan Birleşik Amerika firması bu memlekette mecburen yerli işçileri kullanıyordu. Yerli işçilerin iş veriminin çok düşük olduğunu farkedenden müteahhit firma bir süre sonra iş verimini artırmak için yaşama şartlarını değiştirmeye mecbur kalmış ve bilhassa işçilerin beslenme imkânlarını müsbet istikamette geliştirmiştir. Daha önce bitkisel yiyeceklerle ve çok kötü şartlar altında beslenmekte olan işçilere bol olarak et verilmiş ve alınan neticeler şaşırtıcı olmuştur.

İşe başlanıldığında kullanılan işçiler % 30 Amerikadan getirilmiş işçi ve % 70 mahallen tedarik edilmiş işçilerden ibaret bulunuyordu. Bu kompozisyonda bir işçi gurubu modern vasıtalarla günde insan başına 300 metre küp toprak atabilmekte idiler. Bir yıl sonra % 33 Costa Rica'lı ve % 57 Amerikalı işçi ile çalışılmış bu seviyede bir işçinin bir günde atabildiği toprak miktarı ortalama olarak 388 metre kübe çıkarılabiliştir. Daha sonra % 28 Amerikalı ve % 72 Costa Rica'lı işçi ile insan başına atılan günlük toprak miktarının 1025 metre kübe kadar çıkarılabildiğini görüyoruz. Bundan bir yıl sonra % 12 Amerikalı ve % 88 Costa Rica'lı işçiler çalıştırmak ve beslenme şartlarını islah etmek suretiyle adam başına atılan toprak miktarını günde 1157 metre kübe çıkarmak kabil olabilmıştır.

Güney Afrikada vaki bir tatbikat işçilere sıcak ve besleyici yiyecek sağlamanın avantajlarını bir daha ortaya koymuştur. 1956 yılında vaki izlenimler günde ortalama olarak 4500 kalori alan işçilerin yiyeceklerinin islahı ve imkânların geliştirilmesi suretiyle verimin daha da artırılabilceğini göstermiştir. Ağır işlerde çalıştırılan bu işçilerin yemekleri islah edildikten sonra ağırlıklarının arttığı ve iş veriminin de yükseldiği müşahade edilmiştir.

Ruanda Urindi'de yapılan araştırmalar bir işçinin beslenme şartlarının islahı ile işveriminin % 30 nisbetinde artırılabilceğini göstermiştir. Zenzibar'daki tatbikat iş maliyetini % 50 düşürmüştür.

Viet-Nam'da bir kauçuk işletmesinde işçilere parasız olarak yiyecek veren bir kantin açıldıktan sonra produktiviteyi % 50 artırmak kabıl olmuştur. Bütün bu örneklerden anlaşıldığına göre işçi guruplarının daha iyi şartlara göre beslenmesi produktivite üzerine geniş etkiler yapabilmektedir. Buna karşılık üretim makine ve teknik vasıtaların üretim hızı ve gücüne tabi bulunuyorsa bu şartlar altında produktivitedeki artış daha az oluyor. Geri kalmış memleketlerde üretim geniş çapta işçinin ve insan gücünün mahsulü olduğuna göre, geri kalmış toplumlar işçinin beslenmesi projesinden en çok faydalanabilecek milletler olarak karşımıza çıkıyorlar. Türkiyemiz de bu toplumlardan biridir. Geri kalmış memleketlerde ve onların işçilerinde dikkati çeken bu produktivite artışı ileri tophumlarda daha az olmakla beraber bu memleketlerin işverenlerini ve yöneticilerini de ilgilendirmiştir. Kanada, İngiltere ve Birleşik Amerikadan vermiş olduğumuz örnekler, bu toplumlarda bilhassa ikinci Dünya Savaşını takip eden yıllar içinde yapılmış olan çalışmalar bu görünüşü ispatlamaktadır.

İleri memleketlerde bile işçiye iyi beslenme şartları sağlandıktan sonra iş kazalarının azaldığını görüyoruz. Kanada'da yapılan incelemeler milyon iş saati üzerinde vaki olan iş kaybı ve kazalarının, beslenme şartları düzenlendikten sonra azaldığını gösteriyor.

KAZALAR VE KAZALAR DOLAYISIYLA KAYBEDİLEN İŞ SAATLERİ

Ugulamanın Şekli	Beslenme tedbiri alınmadan önce	Beslenme tedbiri alındıktan sonra
İlk yardım olayları	3000	2130
Zaman kaybı (Milyon iş saati)	49	42

FAO, Nutrition and Working Efficiency, 1963 Rome, İtalya

Birleşik Amerikada 1955-1956 yıllarında yapılan araştırmalar iş yerlerindeki beslenme uygulamalarının işçinin moraline, işçi ve yönetici münasebetlerine, sağlık ve produktiviteye yaptığı etki bakımından değerlendirilmesini hedef tutmuş ve yöneticilerle yapılan temaslardan alınan sonuçlar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

BESLENME UYGULAMASININ İŞÇİNİN MORALI, DAVRANIŞI VE PRODÜKTİVİTEYE ETKİLERİ

Çeşitli Kriteryumlar	Müşbet etkiler	Etkisiz	Fena etkiler
	%	%	%
İşçinin morali	92	8	1
Prodüktivite	63	36	1
İşçi Sağlığı	70	30	1
İşçi - İşveren münasebetleri	77	21	2

FAO, Nutrition and Working Efficiency, 1963 Rome, İtalya

Buraya kadar verilen izahat beslenme tatibkatı ile işçinin morali, prodüktivite, işçi sağlığı ve işçi-işveren münasebetleri arasındaki ilişkileri açık ve seçik şekilde göstermeye ve Türkiyemizde de bu konunun ele alınması için lüzumlu olan bazı araştırmaların yapılması için lüzumlu ortamı hazırlama bakımından yeterlidir. Bundan sonra yapılacak iş Türkiyenin bilinen şartları içinde bu güne kadar ele alınması ihmale uğramış olan bu önemli mesele hakkında bazı tekliflerde bulunmaktan ibaret kalıyor.

(5) — TÜRKİYEDE YAPILACAK ARAŞTIRMALAR :

Türkiyede yaşayan ve çalışan işçilerin hangi kalıplara göre beslenmekte oldukları bilinmemektedir. Çeşitli sektörlerde görev almış ve genel olarak yeterli ücret karşılığı çalıştırılan bu insanlar yiyecek ihtiyaçlarını gereği gibi karşılamada ciddi sıkıntılarla karşı karşıya bulunuyorlar. Gıda maddeleri fiyatındaki daimi ve bir yönüyle suni artış herkesten çok işçi guruplarını müessir etmekte ve geliri yiyecek maddelerindeki fiyat artışlarına muvazi olarak artırılmamış bulunan işçiler yaşantılarını boğazlarından kesmek suretiyle devam ettebilmektedirler. İşçi beslenmesinde önemli bir yeri olduğu müteaddid defalar belirtilmiş olan et, süt, yumurta ve balık gibi yiyecekler çok pahalı, meyveler ile sebzeler ise yılın belirli devreleri istisna edilecek olursa işçi ve ailesi için bol olarak yenmesi imkânsız besinlerdir. Devlete ait bir kaç işyeri dışında özel sektörde işçilerini gereği gibi beslemek için gayret sarfeden pek az kuruluşa rastlıyoruz. Toplu sözleşmelerde çeşitli konular önemle ele alınmakta ve hem işçi ve hem de işveren teşekküllerinin üzerinde durmaya lüzum görmedikleri veya pek az üzerinde durdukları konu olarak işçinin beslenmesi mevzuğu askıda kalmaktadır. Geçim endekslerinde hızlı fiyat artışlarının yiyecek maddelerinde vaki olduğunu hep bildiğimiz halde, mesken ve giyim ihtiyacı gibi sağlığımız ve iş verimi ile ikinci, hattâ üçüncü plânda ilgili konuların ön plana alındığını görüyoruz. Bütün bu olup bitenlerde işçinin ve işverenin prodüktivite ile işçi beslenmesi arasındaki sıkı ilişkilerden bihaber oluşunun büyük etkileri vardır. Bu güne kadar bu önemli meselenin ele alınmasına engel olan bilgisizlik ortamının değiştirilmesi ve işçinin beslenmesi işinin önemle ele alınması Devlet, işçi ve işveren teşekkülleri ile Milli Prodüktivite Merkezi ve Devlet Planlama Dairesi gibi üretim ve kalkınma ile ilgili teşekküller tarafından benimsenmesi mümkün olduğu takdirde yapılması iktiza eden temel araştırmaların sırası şöyle olabilir :

- (a) — Çeşitli sektörlerde çalışmakta olan işçilerin bu günkü beslenme kalıplarının tesbiti.
- (b) — Çeşitli işyerlerinde bu günkü beslenme şeklinin mümkün kıldığı prodüktivite seviyesinin ölçülmesi.
- (c) — Türk Standartlar Enstitüsünce diğer memleketlerde yapılan çalışmalar ve yurt gerçekleri dikkate alınarak işçi guruplarının çalışma şartlarına uygun optimal beslenme standartlarının hazırlanması ve ilânı
- (d) — Bu günkü yiyecek fiyatları muvacehesinde işçinin ve işçi ailesinin belirli standartlara uygun olarak beslenmesinin mümkün olup olmayacağının araş-

tırılması ve gelir bu imkânın sağlanması bakımından yetersiz ise açığın kapatılması için değişik tekliflerin hazırlanması

- (e) — İşçiyi daha iyi beslemek için yiyecek üretiminin daha prodüktif bir kalıba sokulup sokulamayacağını araçların etkilerinin incelenerek açıklanması
- (f) — İşyerlerinde incelemeler yapılarak Devletin, işverenlerin ve işçi teşekküllerinin işçilerin beslenmesine yardımcı olup olmadıklarının tesbiti ile bu yardımların vüsati ve yeterli olup olmadığı hakkında bilgi toplanması
- (g) — Bir kaç tesiste işçi beslenme şartlarının belirli standartlara göre düzenlenmesi ve bu uygulamanın iş verimine, işçi moraline, işçi işveren münasebetlerine iş kazalarına, işe devam ve devamsızlığa yaptığı etkilerin belirtilmesi ve açıklanması
- (h) — Çeşitli sektörlerde işçi beslenme programlarının uygulamaya konmasının milli gelir ve prodüktiviteye yapacağı etkinin hesaplanması ve açıklanması

Bu arada deniz işçilerinin ve bilhassa uzun seferlere çıkan taşıt gemilerinde çalışan işçilerin beslenme durumlarının incelenmesi, yürürlükte olan talimat ve nizamnamelerin modern beslenme biliminin gerçeklerine uygun olup olmadığı ile gereği gibi uygulanıp uygulanmadığının da tesbiti gerekmektedir. Bir çok işyerinde bazı talimatların uygulandıkları malum olmakla beraber bunların bilimsel gerçeklere uygunluk dereceleri iyi bilinmemektedir. Konuyu bilen teknisyenin bu hususu inceleyerek açıklaması yerinde olacaktır.

Bu temel araştırmalar sonuçlandırıldıktan sonra alınacak tedbirler ve yapılacak müteakip çalışmalar diğer memleketlerdeki tatbikat ile yurdumuz imkânları dikkate alınarak kolayca kararlaştırılabilecektir. İşçinin işyerlerinde beslenmesinden başka, işçiye ucuz yiyecek sağlanması, istihlak kooperatifleri kurulması, tarım ve endüstri ünitelerinin birleştirilmesi (Agrindus) gibi ileri memleketlerde tatbikat imkânı bulan sistemlerden birini seçmek ve yerine göre bir veya diğerini uygulamak, Devletin, işçi ve işverenin istek ve insiyatifine bağlı çözüm şekilleri haline gelecektir.

Türkiyede bu kabil araştırmalara genel olarak Devlet öncülük etmekte ise de her işi Devlettten bekleyecek yerde bu defa işçi ve işveren kuruluşlarının müştereken harekete geçmeleri, Üniversiteler, Milli Prodüktivite Merkezi ve benzer teşekküllerin de teknik ve mali yardımlarından faydalanmaları çok isabetli olur. Çünkü Amerika, İngiltere ve Kanada gibi ileri memleketlerde Devlet tarafından harbin getirdiği mecburiyetler dolayısıyla başlatılan bu çalışmaların bu gün devletle ilişkisinin tamamen kesilmiş ve konu ile ilgili yarı resmi ve resmi olmayan teşekküllere mal olmuş olduğunu görüyoruz.

İşçinin gereği gibi beslenmesi tatbikatı başta işverenler olmak üzere işçilere de geniş faydalar sağlaacağı için bu araştırmaların yapılması ve değerlendirilmesi ile sonuçlarının ilgililere duyurulmasında en büyük görevin işçi ve işveren kuruluşlarına düşeceğine kani bulunuyoruz.

Verim ve prodüktiviteye geniş etkiler yapan beslenme tatbikatı Türkiyemiz gibi geniş çapta insan gücü ile üretim yapan bir toplumda 580 sayılı kanun ile kurulmuş olan Milli Prodüktivite Merkezinin ana iştiğal konularından bir olma durumundadır. Nitekim bu kuruluş işin önemini anlamış ve işçi beslenmesine eğilmek üzere bazı projelere çalışma programında yer ayırmış bulunuyor.

Türk - İş, Türkiye İşverenler Federasyonu, Sanayi Odaları ve benzeri kuruluşların da bu gayretlere katılacağını, Türkiye Bilimsel Araştırmalar Kurumu ile Üniversitelerimizin de bu konuda müsbet gayretler göstereceğini ümit ediyoruz.

Esasen bu gün bile Türkiyemizde bu kabil araştırmaların yapılmasını ve değerlendirilmesini kolaylaştıracak bir çok doküman ve bulgular mevcuttur. Devlet istatistiklerinde açıklanmış olan bazı enteresan rakamlar ile, müşahedelerin değerlendirilmesi ve bazı formüllerlerin doldurularak incelenmesi bize önemli ip uçları verebilecektir. Bu kitabın hazırlandığı tarihte Türkiyemizde işçi beslenmesi konusunda hiç bir araştırma yapılmamış bulunduğu halde biz elimizdeki bazı bulguları değerlendirerek, Türkiyenin prodüktivite yönünden neden bu kadar geri kalmış olduğunu açıklamaya çalışacak ve bu sonuç ile işçilerimizin beslenme şekli arasında bazı bağlantılar kuracağız.

Gerçeklere mümkün mertebe sadık kalmak suretiyle yapacağımız bu değerlendirme ve açıklamalar bu günki şartların ne kadar kötü ve acıklı olduğu hakkında okuyucularımıza geniş bilgiler verecek ve olaya etki yapan yan faktörlerin tanınmasını mümkün kılacaktır. Mevcut düzen içinde bir grup çıkarcının yiyecek maddeleri üzerinde giriştiği geniş spekülasyonlar, yiyecek fiyatlarının hızla artmasına sebep olmakta ve bundan dolayı aç karnına çalışmaya mecbur kalan geniş işçi grupları kendilerinden beklenen görevi yapamadıklarından milli prodüktivite düşük kalmaktadır. Tarım sektöründe ve hayvancılıktaki ilkel durum varimin düşük olmasına ve işçinin aç kalmasına sebep olan önemli yan faktörlerden biri haline gelmiş bulunuyor.

(VII)
TÜRK İŞÇİSİNİN
KÖTÜ BESLENMESİNE
ETKİ YAPAN
BAZI FAKTÖRLER

İşçi mensup olduğu cemiyetin bir ferdidir. Bundan dolayı işçinin beslenme kalıpları mensup olduğu toplumun beslenme kalıplarıyla uyarlık halinde bu'unur. Geri kalmış memleketlerde gelir seviyesi düşük olan işçi gurupları ekonomik sebeplerle cemiyetin diğer fertlerinden daha kötü şartlar altında beslenmeye mecbur kalırlar. Türkiyemiz gibi toplum olarak kötü beslenen bir memlekette bu günkü ücret şartları içinde Türk işçisinin de iyi beslenmiş kabul edilemeyeceği bu suretle kolayca anlaşılır. Bunun yanında Devletin, işçi ve işverenin bilgisizliği ile ilgisizliği, yiyecek üretim usullerinin ilköllüğü ve araçların bitmek tükenmek bil meyen kazanma hırsı ile kontrol noksanlıkları ve organizasyon yetersizlikleri şartları daha da kötüleştirmekte ve işçilerimiz kötü beslenme şartları altında % 7 kalkınma hızına omuz vermeye de zımnen zorlanmaktadırlar. Sık sık tekerrür eden grevler ile lokavt'larda işçinin bu günkü beslenme güçlüklerinin önemli etkileri vardır.

Türk işçisinin kötü beslenmesine sebep olan bütün direkt ve endirekt sebeplerin kısaca da olsa teker teker açıklanması tablonun tüm olarak görülmesi ve meselenin anlaşılmasında bize yardımcı olabileceği için bu şekli tercih etmiş bu'unuyoruz.

(1) — İŞÇİNİN BİLGİSİZLİĞİ :

İşçi besin ve beslenmenin kendi hayatındaki önemli yerini ekseriya bilmez. Bundan dolayı eğer fedakarlık etmek gerekiyorsa daima yiyeceğinden fedakarlık etmeye hazırlanmış durumdadır. Ekserisi tahsilini tamamlayamamış ve «İşten artmaz diştten artar» deyimini sık sık duyarak yetişmiş olan bu insanlar için giyim ve diğer ihtiyaçları beslenmeden çok daha önemli kabul edilmektedir. Almakta olduğu mahdud ücret ekseriya hem yiyecek ve hem de giyim ve tütün ile sair

ihtiyaçlarını topyekun karşılamaya yetecek miktarda olmadığı için, tütünden de-
ğilde, besinden artırmak ona daha makul görünmektedir. Çoluk çocuğa karışmış
olan işçilerin ev ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları üzerinde uzun uzun düşünülerek
bir konudur. İşçi gibi eşinin de değer ölçü'leri yanlış gelişmiş olduğu için kadının
ve çocukların giyecekleri yiyeceğin önünde yer almaya ve gücüne pek mühtaç
olduğumuz işçi ile beraber aile fertleri de bu ortam içinde solmaya başlarlar.
Türkiyemizde İngilterede, Amerikada veya Kanadada olduğu gibi ne işçiler ve
ne de işçi ailelerinin beslenme kalıpları tetkik edilmiş değildir. Böyle olmasına
rağmen işçinin gereği gibi beslenmekte olduğunu kimse söyleyemez.

Hindistanda kıt olan yiyecek maddelerini daha iyi kullanmak ve tüke-
tim safhasında israf ve kayıpları önlemek için köylü kadınlara ve işçi
ailelerine beslenme ile ilgili pratik bilgiler veriliyor. Benzer çalışmala-
rın Türkiyede de yapılması ve işçi ailelerinin bu konuda eğitilmesi
hem milli produktivitenin artırılması ve hem de yiyeceğin israfını ön-
leme bakımından çok olumlu sonuçlar verebilecektir. (FAO)

Sudan Çalışma ve Enformasyon Bakanlığı işsizlik ve açlığı önlemek için halk kitleleri arasında geniş bir propaganda çalışmasına girmiş bulunuyor. Çünkü işsizliği önlemek için açlık ve açlığı önlemek için de işsizlik ile savaşmak gerekmektedir. Türkiyede de işçi guruplarının ve halk kitlelerinin bu konuda aydınlatılması gerekiyor. (FAO)

Bundan dolayı işçinin beslenme konusundan habersiz ve geleneklerine bağlı olarak takip ettiği yol, köylerimizdeki beslenme şekline pek benzer. Bu kalıpları değiştirmek ve işçiyi uyarmak için hükümet, işçi ve işveren kuruluşlarının geniş bir eğitim kampanyasına girişmeleri, bir taraftan da ilkokulların müfredat programlarını beslenme dersleri konulması gerekiyor. Milli Eğitim Bakanlığının ilk öğretim Gene Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyet gösteren bir beslenme şubesi mevcut ise de bu şubenin faaliyeti CARE teşkilâtı tarafından verilmekte olan süttozu, margarin ve unları illere dağıtmaktan daha ileri gidememektedir. Milli Eğitim Müdürleri, İlköğretim müfettişleri ve beslenme eğitimcileri için üç yıl devamlı olarak yaz aylarında uygulanan beslenme seminerlerinden müddetin çok kısa olması dolayısıyla istenilen sonuçların alınmadığını ve bu gün ilkokul sıralarında bulunan, yarının aydınları ile işçilerine sağlıklarını koruyacak nitelikte bilgi ve

rebilecek öğretim elemanları yetiştirememiş bulunduğumuzu burada açıkça ifade edebiliriz. Bir yönü ile ilkokullarda başlatılacak olan bu faaliyet yetişkinler işçiler ve işçi aileleri için iş yerlerinde devam ettirilmeyecek olursa Türkiye en az on yıl daha bu bilgiden yoksun kalacak ve işçi gurupları sovan ekmekle karın şişirmeden çok zarar görecektir. İşçinin beslenmesinin pratik esaslarını öğrenmesi için iş yerlerine resimli afişler asmak ve işçinin dili ile yazılmış broşürler bastırarak hiç değilse dikkatini çekmek çok faydalı olabilir. İleri ve geri kalmış bir çok memlekette bu tatbikattan büyük faydalar sağlandığını görüyoruz. İşçi eline geçen parayı ne şekilde kullanacağını öğrenmedikçe beslenme şartlarının düzenlenmesine imkân yoktur.

(2) — İŞVERENİN BİLGİSİZLİĞİ :

Çok zaman işçiden daha bilgili ve aydın olan işveren beslenme konusundaki bilgisi ile işçiden daha iyi bir ortam içinde değildir. «İşten artmaz diştten artar» formülüne o da inanmakta olduğundan küçük işletmelerde işverenin de kapıcısına satın aldırıldığı helva ekmeği bürosunun üzerine serdiği bir gazete üzerinde yedikten sonra Tanrıya şükrettiğini çok görürsünüz. Hali vakti yerinde olan bu zat, evinin misafir odasındaki büfeyi gümüş takımlarla süslemek için rahatça para harca-yabıldığı halde yiyeceği için nedense hesaplı ve ihmalkar davranır. Böyle bir insanın çalıştırdığı insanların beslenmesi ile ilgilenip şartları düzenlemek için teşebbüse girmesi zaten beklenemez. Onun sadık adamları ve işçi başları vardır. Bunlar iş yerinde koskin nazarlara dolaşır ve herkesin işinin başında ve çalışır halde bulunmasına dikkat ederler amma işçi gene aylaktır gene de dalga geçer. Etin kilosu 10 lira ve işçi gündeliği 12 lira olursa zaten yapılacak başka bir işte yoktur. Yakıtı tükenen otomobil gibi işçi de bir noktaya kadar gelecek ve orada duracaktır. İşverene bu kitapta anlatılmak istenen bütün hususların anlatılması ve öğretilmesi gerekiyor. Prodüktivite, insan gücü ve beslenme arasındaki ilişki anlaşılmadıkça işverenlerin sadece işçiyi aç karnına çalıştırmakla kalmayıp, kendileri de varlık içinde yokluk ve hatta açlık çekerek hastalanmaktan kurtulamayacaklardır.

1960 yılından bu tarafa örgütlenen ve meselelerini karşılıklı olarak ve iyi niyetle çözümleme olanağına kavuşmuş bulunan işçi ve işveren kuruluşlarının artık asıl görevlerine eğilmeleri ve bu konuyu birlikte öğrenmeleri gerekiyor. İşçi-işveren münasebetlerini düzenleyen ileri kanunlar çıkarmak ve temel ihtiyaçları gereği gibi karşılanmamış insanlar üzerinde bunları uygulamaya çalışmak bizi beklediğimiz mutlu yarınları kavuşturamaz.

Türkiyede üretim hızını artırmak ve maliyeti düşürmek, işverenin kazancını artırırken mamullerimizi dış piyasalarda aranan ihtiyaç maddeleri haline getirmek ancak bu sayede mümkün olabilecektir.

(3) — HÜKÜMET MAKAMLARININ İLGİSİZLİĞİ :

Hükümetler vatandaş sağlığı ve mutluluğu ile ilgili bir çok meselelere samimiyetle el atmak istemişlerdir. İşçi sağlığının sadece hastahaneler açmak ve hastalanan işçileri bu hastahanelere yatırarak tedavi etmek suretiyle korunabileceğini kanaati çok yaygın olduğu için bu hizmet ihtiyaca da aşan bir masraf yapılmak suretiyle görülmeye çalışılmış ve fakat bütün bunların yeterli olamayaca-

gını zaman göstermiştir. Bu hastahanelerde sarfedilen ilacın tutarı milyonları aşmakta ve böyle olmasına rağmen hastalıkların ardı arkası alınamamaktadır. İşçinin ve ailesinin çoğunluğu tahıldan ibaret ve besleyici olmayan yiyeceklerle beslenmeye mecbur bulunuşu, direnci iyice azalmış olan bu insanların sık sık hastahaneleri ziyaret ile yapılan masrafların artmasına ve işin geri kalmasına sebep oluyor. Bu olayın milli ekonomimize büyük zararlar verdiği ve yüz milyonlarca liranın da döviz olarak dış memleketlere kaçmasına sebep olduğu malum olduğu halde hükümetimizin, Kanada, İngiltere ve Birleşik Amerika gibi yol gösterici mahiyette de olsa işçilerin beslenmesi mevzuğuna el atmamış olduğunu üzüntü ile görüyoruz. İşçi ve işveren guruplarının da bilgisiz oluşu hükümetlerin uyarılarla hizmete yönetilmesine engel olmaktadır. Türkiyede geniş işçi kitleleri ile birlikte halk tabakalarının da gereği gibi beslenmelerini sağlamak için tedbirler alma görevi Anayasamızın (52) nci maddesi ile hükümetlere verilmiş bir görevdir. Oy saki Türk halkı Dünyanın en çok tahıl kullanan, et, süt, yumurta ve balık gibi proteinden zengin yiyeceklerden yoksun bir toplumu haline gelmiş ve bu olay genel sağlıkla birlikte çalışma gücümüzü, ekonomimizi tehdidi altına almış bulunuyor. Çalışma Eakanlığı, Sanayi Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı işçi beslenme konularını en kısa zamanda ve en yeterli şekilde ele alma durumundadırlar.

(4) — PLANLAMA ÇALIŞMALARI :

Türkiye planlı bir düzen içinde kalkınma yolunu seçmiştir. İş böyle olunca kalkınmanın gerektireceği münzam güç kaynaklarının da tanınlanması ve hesaplanması icap eder. Çoğunluğu tarım ile uğraşan Türk halkının ürettiği toprak ürünlerinin ekilmesi ve hasat edilmesinde genel olarak insan gücü ile hayvan gücünden faydalanılmakta, modern araçların kullanılması bir çok yönleri ile etkin olamadıkları gibi, dolaylı yollarla Türkiyenin sömürülmesine yol açmış bulunmaktadır. Tarımda mekanizasyon planla öngörüldüğü takdirde, makinenin güç kaynağını teşkil edecek olan petrol, bu yola gidilmediği takdirde insan insan gücünün kaynağı olan yiyecek ve hayvan gücünün kaynağı olan yem maddeleri ihtiyacının dikkate alınması iktiza ederdi. Bu gün petrol davasının ne hale girdiği, hepimizin malumudur. Bir sömürme aracı haline getirilen ve dışardan ithal edilen bu güç kaynağı ile tarımda mühtaç olduğumuz makine gücünü çalışır halde bulundurmaya pek imkân yoktur. Makine ve yedek parçalarının dışardan tedarik edilmekte bulunuşu bu operasyonu Türkiyenin zararına ve yabancılardan yararına sonuçlar veren bir işlem haline getirmiş bulunmaktadır. Beri taraftan optimal seviyeye ulaştırıldığı takdirde tarım ve endüstride bizim için çok yararlı olabilecek potansiyel bir güç kenara atılmış olarak kalmakta ve gizli işsizlik Türkiyeyi kemirmektedir. Kalabalık işçi kitleleri aldıkları besin maddeleri ile ancak yaşama payını karşılamakta ve iş yapmak için ayırabildikleri miktar ile % 7 hızla kalkınmanın mümkün olamayacağı da bilinmektedir. En son istatistiklere göre Türkiyede insan başına günde 2830 kalori düşmekte ve bunun önemli bir kısmı tahıl, şeker ve kökyumrular gibi karbonhidratlardan zengin kaynaklardan sağlanmaktadır. Böylece yapıları zayıf ve hastalığa karşı direnci düşük ve yaşama şartları hayli çetin olan Türk işçileri her gün aldıkları 2830 kalorisini yaşama payı olarak değerlendirdikten sonra geriye kalan 630 kalori ile ne kendilerine, ne işverene ve ne de memlekete yararlı olamıyorlar. Kaldı ki bir çok işçiler almakta oldukları ücret miktarı ile bu seviyede beslenme imkanlarına da sahip değildirlir. Şartlar bu kadar kötü ve bu kadar himmete mühtaç olmasına rağmen Planlama Dairesi yetkilileri kalkınmak için yabancı

memleketlerden sağlanacak kredilere dayanmayı Türk işçi gücüne dayanmaya tercih etmiş ve memleketin yiyecek kaynaklarının gereği gibi işletilmesi ile yiyeceklerin ucuzlatılması konusunu da arka plana iteklemiş bulunuyor. İktisatçıları hızla kalkınmak için sihirli planlar hazırlamakla pek meşguldürler. Birinci beş yıllık planlama devresi içinde yerli ve yabancı uzmanların devamlı uyarmalarına rağmen beslenme işini gereği gibi ele almamakta tuhaf bir ısrar gösteren Planlama Dairesi, ikinci beş yıllık plan hazırlıkları sırasında sosyal guruba bağlı bir ünite olarak düşündüğü, beslenme komitesini bu gün de harekete getirmemiş ve sadece her çeşit yiyecek maddesi için sorumsuz insanlardan müteşekkil ve bir türlü çalıştırılmayan bir çok komite kurmak suretiyle ilgisizliğini devam ettirmiştir.

Güç kaynakları garanti altına alınmamış bir kalkınma planının ne suretle muvaffak olacağını ilgi ile izleyorum. Yabancı memleketlerden faizle alınan kredilerin ve yabancı uzmanlara alabildiğine açılarak onların tavsiyelerine göre davranmanın bize nelere mal olduğunu artık Planlama Dairesi yetkilileri de anlamış ve durumu teşhis yoluna girmiş bulunuyorlar. Bu zevat bir gün nasıl olsa işçinin beslenmesi konusunu böylesine ihmal etmiş olmakla da yanıldıklarını anlayacak ve bu konulara ister istemez el atacaktırlar. İşin acı olan tarafı bu gerçek anlaşıluncaya kadar hayli gecikmiş olmamız ve Türk halkının sağlığı ile çalışma gücünün de bundan zarar görmüş bulunması ihtimalinin çok kuvvetli bir ihtimal ve tashihi hayli güç bir sonuç haline gelmiş olmasıdır.

Dünyanın hiç bir yerinde aç insanların omuzları üzerinde yabancı sermaye ile kalkınan bir toplum görülmemiştir. Türkiyede ortalama ömür 33 yıla kadar düşmüş, çocuk ölümü bir çok geri kalmış memleketteki ölüm nisbetini çoktan aşmış ve milli gelir bir türlü artırılamamış bulunuyor. Bir insanın bir aylık kazancının ortalama olarak 162 lira civarında bulunduğu Türkiyede bir kilo kemikli et 10 liraya satılmakta, diğer yiyeceklerin tedariki fakir halk tabakaları için çok güç bir duruma gelmiş bulunmaktadır. Türk halkının buğday ve yağ gibi iki önemli ihtiyacının dışardan karşılanmakta oluşunu biz çok tehlikeli bir olay olarak görüyoruz. Plan bizi bunlardan kurtaracak ve hiç değilse yiyecek ihtiyacımızı gereği gibi karşılayabilmemizi mümkün kılacak esaslar üzerine oturtulmalı ve bu meseleye öncelik tanınmalıdır. Aksi halde planlama dairesinin görevini yaptığını kabul etmek biraz güç olacaktır.

(5) — ÜNİVERSİTELER :

Üniversiteler Dünyanın her tarafında mensup oldukları toplumun ana meselelerine eğilir ve onları en iyi şekilde çözümlmek için buldukları bilimsel formülleri politikacılarla hükümet adamlarına mal etmeye çalışırlar. Bizim üniversitemiz henüz Türk halkının beslenme sorununa eğilmemiş bulunuyorlar. İşçilerimizin gördükleri iş ile almakta oldukları besinlerin arasındaki ilişkiler, ilgililere üniversiteler tarafından anlatılacak, lüzumlu tedbirler açıklanacaktır. Fakat Dünyanın her yerinde kurulmuş ve faaliyete geçirilmiş olan beslenme kürsüleri ile enstitülerinin daha bizim üniversitemizde kurulmadığını, mevcut kürsülerin de bu konu ile ilgilenmediklerini görüyoruz. Halkımız ve işçilerimiz ise bu yönden gerçek bir sıkıntı içinde bulunuyorlar. Başbakanlığa bağlı bir organ olarak kurulmuş olan Bilimsel Araştırmalar Kurumunun işçi beslenmesi konusuna gelecek günlerde el atacağını ve üniversitemizde de lüzumlu ilginin uyanacağını ümit ediyoruz.

(6) — DİĞER SEBEPLER :

Türk İşçisinin kötü beslenmekte oluşu şüphesiz sadece sayılan beş sebebe bağlı değildir. Ekonomik sebepler ilgisizliğin yarattığı ortam da bilgisizlik kadar etkili olabiliyorlar. Bazı kuruluşlar tarafından günde 100 lira ücret alan mühendislerle 10 lira ücret alan işçinin birlikte mütalaa edilmesi suretiyle elde edilen 17 lira civarındaki işçi günlük ücret ortalamasının gerçek olduğuna inanmaya imkân yoktur. İşçiler bir çok ahvalde 6-8 lira günlük ücretle çalıştırılmakta ve bilhassa Tarım sektöründe bunun 4-5 liraya kadar düştüğü de bilinmektedir. Geliri bu kadar az olan insanları eğitmek suretiyle onlara et yiyin süt için deye tavsiyelerde bulunmak çok olumsuz bir davranış olabilir. Şu halde işçinin iyi beslenmesini sağlamak için bir taraftan eğitim faaliyetine girilirken bir taraftan da mevcut imkânların geliştirilmesine, ucuz, besleyici ve temiz yiyecek sağlamak için yiyecek üretiminin artırılmasına çalışılacaktır. Bütün bu işlerin düzenli olarak yapılması ve düşük gelirli işçi gruplarının optimal seviyede beslenmelerini sağladıktan sonra üretimin artırılması, işin başında hükümetlerin müdahalesini ve bu mevzuğda geniş yatırımlara girişmelerini gerektirmektedir. İşçi bir defa iyi beslenmeye başlayınca iş gücü ve dolayısıyla prodüktivite artacak ve bu suretle bu operasyon bir süre sonra kendi kendini finanse eden bir çalışma haline gelecektir.

İşçi kendine yapılan besin yardımını işverene ve hükümete daima bir kaç misli fazlası ile ödeyecektir. Çalışma gücündeki artış iyi kullanılabildiği takdirde millî prodüktiviteye büyük bir hız kazandırır. Üretimin artışından tüccarın ve işverenin alacağı pay ile hükümetlerin alacakları vergi miktarı bilhassa geri kalmış memleketlerde bu proje için sarfedilen paradan daima fazladır. Bu maksatla bir çok ileri ve geri kalmış memlekette işçi beslenmesini sağlamak için değişik teşebbüslere girişilmiştir. Türkiyede uygulanacak sistem bunlardan biri ve ekonomik bünyemize en uygun olanı olabilir. Bir fikir vermiş olmak için bunların bazıları bundan sonraki kısımlarda açıklanmıştır.

(VIII)

İŞÇİNİN BESLENME
TARZINI İSLAH İÇİN
BAZI FORMÜLLER VE
TÜRKİYEDEKİ CARİ
UYGULAMALAR

İşçinin beslenme tarzını düzene sokmak ve bu suretle insan gücünü üstün bir seviyede bulundurarak prodüktiviteyi artırmak için bir çok formül bulunmuştur. Genel olarak kullanılacak usul geniş çapta uygulanacağı çevrenin ekonomik ve sosyal şartlarına bağlı kalmakta, bunlardan bazıları bir toplumda çok iyi sonuçlar verebildiği halde bir diğerinde başarılı olamamaktadır. İleri memleketlerde işçi geliri yüksek ve yiyecek fiyatları da ucuz olduğu için, sadece işçinin eğitilmesi ve işverenin bu konuda dikkatinin çekilmesi istenilen sonucun elde edilmesi için yeter bir tedbir olmuştur. İkinci Dünya harbini izleyen kritik devre içinde işçinin beslenmesi konusuna önemle eğilmiş olan Birleşik Amerika, Kanada ve İngiltere gibi memleketlerin artık bu işi olurlarına bıraktıklarını ve en iyi şekilde düzenlediklerini görüyoruz.

Beri taraftan iktisaden bu seviyeye ulaşamadıkları için işçi gelirinin düşük seviyede kaldığını gördüğümüz memleketler işçinin beslenmesini yeni yeni ele almakta ve iktisadi bünyeleri ile sosyal anlayışlarına uygun formüllerle işe girişmektedirler. Bu güne kadar başarılı bir şekilde uygulanmış ve işçilerin gereği gibi beslenmesinde müsbet etkileri görülmüş olan hal çarelerini şöylece özetleyebiliriz :

(1) — KÂR SAĞLAMAYAN YİYECEK DÜKKÂNLARI :

Geri kalmış memleketlerde, işçinin gelir seviyesinin düşük ve yiyecek fiyatlarının pahalı olduğu ahvalde kar sağlamayan yiyecek dükkanları çok başarılı olabilmektedir. Umumiyetle işverenler veya şirketler tarafından açılan bu dükkanlarda sadece işçiler ile işçi ailelerine satış yapılmakta ve yiyecek maddeleri maliyetine eşit bir fiyatla satışa arz edilmektedir. Bu çeşit dükkanlar, fabrikalar ve diğer işyerlerinin yakınına ve işçi mahallelerine kurulmakta ve işçiler kupon-

lar kullanmak suretiyle alışveriş yapmaktadırlar. Bir çok geri kalmış memlekette siteler halinde teessüs etmiş olan endüstri ve tarım merkezlerinde bu dükkanların çok yararlı olduklarını görüyoruz. Kar sağlamayan yiyecek dükkanları işçi gurupları ile ailelerinin beslenme konusunda eğitimi bakımından da yararlı olarak kullanılabilirler. Bu dükkanlarda bilhassa işçinin pahalı olduğu için dışardan tedarik edemediği et, süt, yumurta ve balık gibi yiyecekler bulundurulmakta ve ailelerin bunları da kullanması sağlanmaktadır.

İnsan başına düşen milli gelirin düşük olduğu geri kalmış memleketlerde yiyecek maddeleri aslında ucuz oldukları halde, bilhassa araçların bitmez tükenmez kazanç hırsı dolayısıyla fiyatları suni bir şekilde yükseltilerek satılmaktadır. Kalabalık endüstri merkezlerinde üretici ile direkt temas kuramayan tüketici işçi aileleri ile işçi gurupları ise bunları satın almaya mecbur kalmıyorlar. Bundan dolayı endüstri bölgeleri civarında tufeyli geçinen bir aracı gurubu türemektedir. İşveren arzu ettiği takdirde işçileri ile ailelerini daha iyi beslemek ve bu suretle verimi artırarak işçi moralini yükseltmek için işletmesinde kar sağlamayan yiyecek dükkanları açarak, üretim bölgelerinden tedarik edeceği besin maddelerini buralarda istifadeye arz eder.

İstanbul - İzmit arasında yerden mantar bitercesine türeyen çeşitli fabrikalar ile İstanbul şehri içinde ve çevresinde çalışan işçiler almakta oldukları mahdut ücrete karşılık yiyeceklerini bu kalabalık ve zengin şehrin fiyatları üzerinden satın almaktadırlar. Bu olay onların yaşantısını daha güç ve daha tahammül edilmez bir hale getiriyor. Bu işletmelerden pek çoğu üretici ile direkt temas kurmak ve aradan gelir sağlayan komisyoncuları ve tufeylileri çıkarmak suretiyle işçiyi İstanbul'da yaşamasına rağmen Anadolu fiyatları ile doyurabilir.

(2) — KANTİNLER :

Türkçemizde kantin denilince daha ziyade dar anlamı ile ufak tefek satan bir büfe veya dükkancık anlaşılmaktadır. Burada kullanılan kantin deyimi ise işçilere sıcak veya soğuk yiyecekler satan küçük bir lokanta anlamına alınmalıdır. Hatta bu kantinler belirli saatlerde kafeterya usulü üzere komple yemek de verebilirler. İşyerlerinde kurulacak ve faaliyete geçirilecek olan kantinler işverenin kontrolü altında bulunmalı ve kazanç için faaliyet göstermemelidir.

(3) — MOBİL KANTİNLER :

İşyerinin geniş bir sahaya dağılmış olması halinde işçinin işini bırakıp belirli bir yerde kurulacak olan kantine gidip gelmesi zaman kaybına yol açmaktadır. Bundan dolayı hareket edebilen bindirilmiş kantinler düşünülmüştür. Tarım işçileri ile liman işçileri günün belirli bir saatında bölgelerine gelen bu kantinlerden alışveriş yapar ve ihtiyaçlarını bu suretle karşılarlar. Mobil kantinlerde, süt, yoğurt, sanduviç, peynir, çay ve kahve gibi basit yiyecekler ile meyve suları ve meyveler satılabilir. İşçinin günün belli bir saatında bir ara dinlenerek bir kaç lokma ile kahvaltı etmesi, işe yeniden ve üstün bir gayretle sarılmasına sebep olmakta ve iş verimi artmaktadır. Mobil kantinler de kabilse işveren tarafından organize edilmeli ve kar gayesi gütmemelidirler.

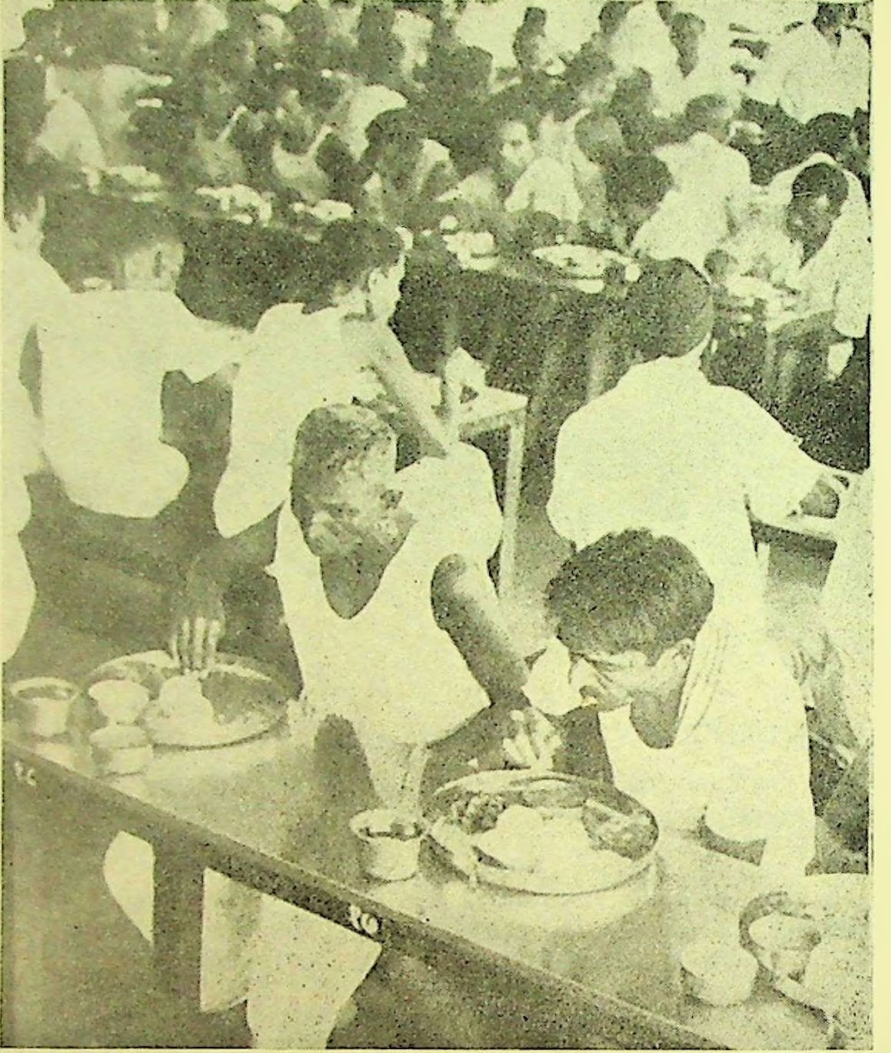
Fransada bir çimento işçisi işyeri yemekhanesinde.

(4) — İŞYERİ LOKANTALARI :

İşçilere günün belirli saatlerinde ucuz veya parasız olarak yemek veren lokantalar kurulabilir. Bu lokantalarda işten anlayan bir idarecinin bulundurulması ve lokantadan istifade eden işçi sayısına göre düzenlenmiş olması arzu edilir. Lokantalar, kantinler ve mobil kantinler ile kar gayesi gütmeyen yiyecek dükkanları bir iş yerinde, bir tek işveren tarafından kurulabileceği gibi, arzu edilirse bir kaç firmanın bir araya gelmesi suretiyle müşterek olarak da çalıştırılabilir. İleri endüstri memleketlerinde bu işi kendine konu edinen bazı şirketlerin kurulduğunu ve işverenin talebi üzerine işyerlerinde kantinler, lokantalar açarak işçileri gereği gibi besleme bakımından gerekeni yaptıklarını görüyoruz. Yetişmiş elemanlar çalıştıran bu şirketler yiyecek maddelerinin tedariki, işyerlerine sevki ve hazırlanmasında çok daha müsait kalıplara göre çalıştıklarından maliyet düşük kalmakta ve işçiler ucuz ve iyi kaliteli yiyecek tedarık edebilmektedirler. Bu şirketlerin faaliyetlerinin kontrolü kolay olmakta ve Devletin işi de kolaylaşmaktadır. Türkiye'nin bazı endüstri merkezlerinde işçi beslenme meselelerinin böyle bir organizasyon tarafından ele alınması hem maddesade yardımcı olacak ve hem de yeni bir iş sahasının açılması sağlanmış bulunacaktır.

(5) — AGRİNDUS :

Çalışanların beslenmesi konusunda bize en güzel örneği İsrail vermiş bulunuyor. Endüstriyel tesisleri memleketin her tarafına ve tarım üniteleri içine dağıtmış bulunan bu memleket «Agriculture» kelimesinden «Ağri» ve «İnrustry»

Hindistanda bir tekstil fabrikasında çalışan işçiler işyeri yemekhanesinde yemek yiyorlar. (FAO)

kelimesinden «Indus» parçacıklarını alarak «Agrindus» isimli yeni bir ünite ve organizasyon şekline gitmiştir. Tarımdaki çalışmanın periodik ve mevsimlere bağlı oluşu dolayısıyla tarım işçilerinin yılın bazı aylarında boş ve aylak kaldıkları düşünülecek olursa, endüstri ünitelerinin tarım üniteleri içine dağıtılarak tarım işçilerinin boş zamanlarının endüstride değerlendirilmesinin hiçte fena bir teşebbüs olmayacağı ortaya çıkar. Bu suretle endüstri insan gücü ihtiyacını yakın çevresinden ve ucuz olarak tedarik etmekte, bunların beslenmesi de çok ucuza mal edilebilmektedir. Tarımdan sağlanan gelir ile endüstriden sağlanan

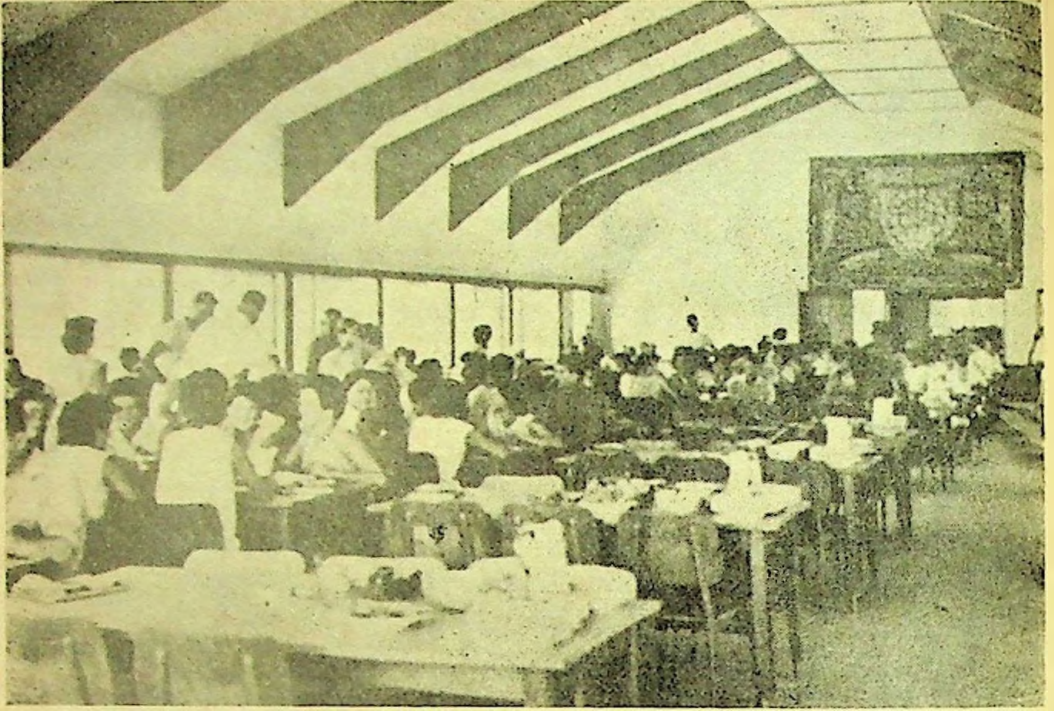
gelirin aynı ünite içinde taksim edilmiş olması, gelir farklarını ortadan kaldırırken Kibbutz ünitelerinde işçilerin ve çalışanların bir mutfaktan ve birlikte beslenmeleri de sağlanmaktadır. Agrindus sistemi Birleşik Amerikanın bazı bölgelerinde de uygulanmıştır.

İsrailde işçileri ve işçi ailelerini daha ucuz ve daha iyi kalıplara göre besleyebilmek için kooperatifler kurulmuştur. Resimde bir Mashov kooperatifinde yiyecek alışverişi yapan işçiler ve işçi aileleri görülmektedir.

(6) — DİĞER USULLER :

İşçiye daha iyi beslemek için almakta olduğu ücretin bir kısmının yiyecek olarak ödenmesi veya işçiye ücreti dışında bir miktar yiyecek bedeli verilmesi gibi usuller de denenmiştir. İleri memleketlerdeki tarım üretim artıklarının geri memleketler işçilerine ücretin bir kısmı olarak ve ucuz fiyatla aktarılması bu suretle kalınmanın sadece para değil yiyeceklerle desteklenmesi son yıllarda boş vurulan bir çare haline gelmiş bulunmaktadır. İlk olarak 1951 yılında Birleşik Amerika Merkezi

İsrailde Kibbutz'larda mutfak ve yemekhane müşterektir. Resimde Kibbutz mensuplarını öğle yemeklerini yerlerken görüyoruz.

Araştırma Konseyi tarafından düşünülen bu husus nihayet 1956 yılında ILO tarafından yapılan bir konferansta tekrar konuşulmuş endüstride çalışan işçilerden başka tarım sektöründe ve denizcilikte çalışan geri kalmış memleketler işçilerine de yardım edilmesi kararlaştırılmıştır.

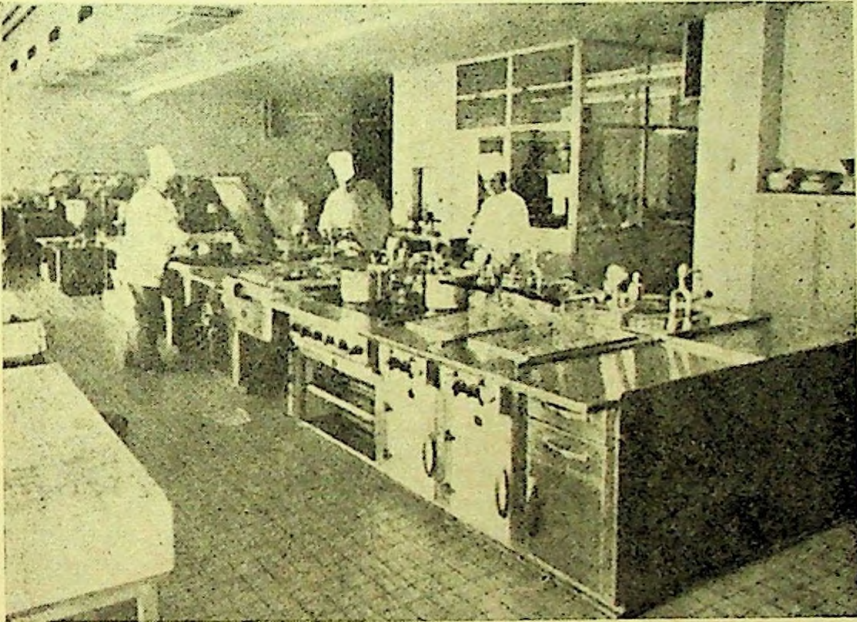
Birleşmiş Milletlerin bir ihtisas organı olup bilhassa besin ve beslenme konularına eğilmekte olan FAO, Polonya ve Hindistan gibi iki memlekette işçilerin daha iyi beslenmeleri için ön çalışmalar yapmış ve bu memleketlere ileri memleketlerin teknik yardımları ile yiyecek yardımlarını sağlamış bulunuyor.

1960 yılında Tahrandaki yapılan Beşinci FAO Teknik Toplantısında Orta Doğu bölgesinde endüstri sektöründe çalışmakta olan işçilerin beslenme durumlarının incelenmesi karar altına alınmış ve bu maksatla bir survey yapılmıştır.

Aynı konu 1960-1961 devresinde FAO/WHO toplantısında tekrar ele alınmış bulunuyordu. Son günlerde Birleşmiş Milletlere bağlı ihtisas organlarının işçinin beslenmesi ve bu suretle üretim kabiliyeti düşük bölgelerde istihsalın artırılması için geniş çalışmalara giriştikleri haber alınmaktadır.

Bu cümleden olmak üzere Zonguldak maden ocaklarında çalışan işçilerimize ILO tarafından sembolik bir yiyecek yardımının yapılmış olduğunu ve tarım sek-

töründe çalışanlara da yapılmak istenildiğini öğreniyoruz. Bilhassa Birleşik Amerikanın üretim fazlalarını değerlendirmek ve bunlar için pazar hazırlama arzı ve isteği bu projelerin geliştirilmesinde etkili olmaktadır. Bütün bu usullerin faydaları yanında bazı mahzurlu taraflarının da mevcut olduğunu gayet iyi biliyoruz. Bilhassa bir toplumun kendi yiyecek üretim kaynakları gereği gibi işletilmezken başka memleketlerin üretim artıkları ile işçi beslemek hiç bir zaman produktiviteyi artırmak için faydalı bir usul olarak kabul ve tavsiye edilemez. Yardım şeklinde başlatılan bu çalışmalar zamanla para karşılığı sağlanan ihtiyaç maddeleri satışı haline getirilmekte ve toplumlar buna alıştırdıktan sonra o memleketler pazar haline sokulmaktadırlar. Bu takdirde produktivitedeki artış dolayısıyla sağlanan gelir, üretim fazlaları ithalatı için ödenen para halinde dış memleketlere kaçmaktadır. İşçilere ücretlerinin bir kısmını yiyecek olarak ödemek veya yiyecek satın alması için bir miktar para vermek de bir yönü ile mahzurludur. Beslenmenin önemi ve işçi sağlığı, çalışma gücü ve işçi morali ile ilişkileri konusunu iyi anlayamamış olan memleketlerde işçi bu parayı yiyecek için kullanmamakta ve daha önemli kabul

Geniş işçi gruplarına yemek hazırlayan bir işçi mutfak

ettiği başka ihtiyaçların karşılanması için sarfetmektedir. Aynı yiyecek yardımları işçinin örf ve adetlerine uygun olmayan yiyeceklerden ibaret olursa işçi bunları satarak paraya tahvil eder. Bilhassa ileri memleketlerin üretim artıkları geri kalmış memleketler işçileri tarafından bu suretle değerlendirilmektedir. Bütün bu usuller arasında en iyi şekil işçiyi işyerinde ve bilinçli kalıplara göre beslemeye çalışmak, mahalli yiyecekleri işçiye sağlayacak, kâr gayesi gütmeyen dükkânlar açarak işçi ailelerinin yiyecek ihtiyacını buradan karşılamak ve işçiyi eğitecek beslenmenin önemini ona ve işverene tanıtmak olabilir.

Türkiyemizde prodüktivite ile ilgili teşekküller, hükümetler, işçi ve işveren kuruluşları diğer memleketlerdeki uygulamaları da dikkate alarak en uygun usulü bulma ve hemen uygulamaya sokulması için işbirliği halinde çalışma durumundadırlar.

Büyük şehirler çevresinde kurulmuş ve gelişmiş bulunan endüstri merkezlerinde işçinin beslenme şartları hiç de iyi değildir. Yiyecek maddeleri bu merkezlerde istihsal bölgelerine nazaran çok daha pahalı fiyatlarla satılmakta ve bu gün ki işçi ücretleri karşılığı et, süt, yumurta ve balık gibi onarıcı besinlerin yeter miktarının işçi tarafından satın alınması mümkün olamamaktadır. Uzağı gören iş sahipleri bu şartlar altında işçilerinin daha iyi beslenmelerini ve insan gücünün daha ucuza teminini sağlamak için tesislerini Anadolunun yiyecek istihsal bölgelerine nakletmeyi de düşünebilirler. Bu tarzda düşünmenin İsrailde uygulanan Ag-rinduş sistemi içinde çok başarılı sonuçlar verdiğini görüyoruz.

Irak beslenme şartlarını düzenlemek için Bağdat'da bir «Beslenme Enstitüsü» kurmuştur. Bu enstitünün mutfağında aşçılar ve çeşitli gurupların beslenmesinde görev alan personel modern beslenme biliminin pratik esasları ile donatılmaktadır. Resimde bu enstitünün mutfağında eğitime tabi tutulan bir aşçı ile öğretmenini görüyorsunuz. (FAO)

(7) — TÜRKİYEDE İŞÇİ BESLENMESİ :

Türkiyede işçinin beslenmesinin prodüktivite ile ilgisi henüz bilimsel anlamı ile anlaşılmamış bulunmaktadır. Bundan dolayı bazı işyerlerince işçiye verilmekte olan tek öğün yemek ile işçi ücretlerine eklenen yiyecek primleri daha çok bir sosyal yardım ve ırsancıl bir davranış olarak telakki ediliyor. Toplu sözleşmeler üzerinde yapılan incelemeler «Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu» yürürlüğe girdikten sonra yapılan anlaşmaların bazıları üzerindeki tetkikler me selenin henüz gereği gibi anlaşılmadığını ve Türkiyemizde işçi beslenmesi konusunun düzenlenemediğini gösteriyor. Grev yaptıkları zaman taşıdıkları pankartlarda daima açlıktan ve yiyecek fiyatlarının pahalı, ücretlerin düşük olduğundan yakınan işçilerimiz ile onları temsil eden sendika idarecileri ve prodüktivitenin düşük, maliyetin yüksek olduğundan yakınlarak Lokavta giden işverenler toplu sözleşmelerinde beslenme konusuna çok az yer ayırmakta ve tatminkâr olmayan bazı hususlarda kolayca anlaşabilmektedirler. Bu kifayetsiz anlaşmaların uygulanmasında da teknik eleman yetersizliği ve imkânların hazırlanmamış olmasından doğan büyük aksamalar vardır. Toplu İş Sözleşmesi Mevzuatı ve konu ile ilgili kanunun uygulamaya alınmasından sonra çeşitli sektörlerde işçi ile işveren arasında yapılan anlaşmalar üzerinde bir etüd yapmış olan Egemen ve Odabaş tarafından hazırlanmış eserde işçinin beslenmesi ile ilgili anlaşma hükümlerinin aşağıda açıklananlardan ibaret kaldığını görüyoruz. (Egemen, Erdal, Odabaş, Mehmet Toplu İş Sözleşmesi Mevzuatı, 1965 Ankara).

TOPLU İŞ SÖZLEŞMELERİNDE BESLENME İLE İLGİLİ HÜKÜMLER ÜRETİM, TÜKETİM VE İŞÇİ ÜCRETLERİ

İşveren	İşçi	Hüküm
Tarım Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü	Türkiye Tarım ve Tarım Sanayi İşçileri Sendikası	Madde — 5433 sayılı kuruluş kanununun düzenlediği şekilde işyerlerinde, işçilere parasız yemek verilir. Yemeklerin ve öğünlerin tertip şekli, işveren vekili ile sendika temsilcileri arasında müştereken düzenlenir. Yemeklerin kalorileri mer'i mevzuatın kabul ettiği miktardan aşağı olamaz.
İstanbul, Petrol Refineri A.Ş. (İPRAŞ)	Petrol-İş	Madde — Öğle yemeği isteyen yeni işçilere maliyeti 4.50 T.L. olmak ve 2 T.L. işçiler tarafından ödenmek üzere günde bir öğün yemek verilir. Ancak fazla mesaiye kalıp yemek talep eden işçiye ve rilecek akşam yemeği için işçi den hiç bir bedel alınmaz.

İşveren	İşçi	Hüküm
Saim Okay Emil Scarpello ve Ortakları Marmara Kollektif Şirketi (Cinzano)	İstanbul Müskirat, Gıda ve Yardımcı İşçiler Sendikası	Madde — Cumartesi günleri saat 13 de paydos yapıldığı takdirde yemek bedeli ödenmez. Tam iş günleri için işçiye 200 kuruş yemek bedeli ödenir.
Tekel Genel Müdürlüğü	Türkiye Tütün, Müskirat Gıda ve yardımcı İş Sendikası Federasyonu	Madde — İşveren iş yerinde çalışan işçilere, çalıştıkları günlerde bir öğün öğle yemeği verir. Yemek, yemek pişen işyerlerinden verilir. Yemek pişmeyen işyerlerinde, yemek, yemek pişen diğer bir yerden gönderilir. Heyet raporu ile perhiz yapmaları icap eden işçilere veya yemek zamanı vazifeden, işyerinden uzak bulunan işçilere yemek ve ekmek bedeli olarak yemek kamesi olan 175 kuruş nakden ödenir .
Şeker Sanayii	Şeker-İş	Madde — Ekmek : İşçi ve hizmetlilere yemekle birlikte ve masalarında kesilmiş olarak yiyebilecekleri miktarda ekmek verilir. Bu ekmekler yemek mahallinden başka yerlere taşınamaz. Dışarı çıkarılamaz. 12 saat çalışan işçilere ve hizmetlilere işten çıkarken 400 gram ekmek verilir. Sıhhatları dolayısıyla veya sosyal sebeplerle işçi yemeğinden yemek istemeyenler ile ücret mukabili tablotan yiyenlere 400 gram ekmek verilir. Bu gibiler ekmeklerini iş sonunda götürebilirler. İşçilerin lokanta tablotundan istifade edebilmeleri, ancak işçi mutfağındaki haklarından vazgeçmeleri ile mümkün olur. Madde — Yemek : İşçi ve hizmetlilere fiilen çalıştıkları günlerde bir öğün yemek parasız olarak verilir. Ramazanlarda oruç tutanlara yemek ve ekmek bedeli olarak günde 200 kuruş ödenir. (Brüt) Yemekler iki kap (çeşit)

İşveren	İşçi	Hüküm
		olarak ve ayrıca haftanın iki gününde tatlı ve meyve ilavesi ile verilir. Diğer taraftan yemeklerin normal beslenme şartlarına uygun evsaf ve gramajda olmasına dikkat edilecektir. Kampanyalarda iş dolayısıyla vazife mahallinden ayrılmayanların yemek ve ekmeikleri işbaşında verilir. Yemek için mübayaâ edilecek erzakın ambardan alınma ve yemeğin pişirimine Sendika şubesiince teklif edilip, Fabrika teşkilat amirliğince de kabul edilen vazifeli nezaret eder. Yemek listeleri Sendika şube başkanı ile istişare edilerek hazırlanır. İşçi yemekhanesinde masalar muşamba veya formika, oturacak yerler sandalye veya tabure olacak, yemek tabakları porselen, sürahi ve bardaklar cam, çatal kaşık ve bıçaklar paslanmaz çelik evsafına uygun bulunacak ve ayrıca her masada bir karavana ile bir kepçe bulunacaktır. Masaların azami sekiz kişi olması sağlanacaktır.
Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası	Teksif	Madde — Munzam gıda : Boyahane, dökümhane, kaynak yerleri gibi işçi sağlığına tesir eden iş bölümlerinde ve umumiyetle zararlı kimyevi maddeler kullanılan işlerde çalıştırılan işçilere, yarım kilo süt veya yoğurt verilmesini işveren kabul eder.
Mensucat Sanayi T.A.Ş.	Teksif	Madde — İşveren çalıştırdığı her işçisine ortalama 1300 kalori ihtiva eden bir öğün iki çeşit yemek ve istediği kadar ekmeği bedelsiz olarak vermeyi kabul eder. Ayrıca sabah 7-15 postasına işbaşı yapmazdan evvel bir çörek veya sanduviç ile bir bardak çay veya süt verilir.

İşveren	İşçi	Hüküm
Ankara Matbaacılık ve Kılışecilik İşverenleri Sendikası	Türkiye Gazeteciler Basın Sanayii İşçileri Sendikası	Madde — Intertype ve Linotype, Monotype, Kaster işçileri ile müretteplere her gün yarımşar kilo süt veya yoğurt verilir. Bunun dışında süt veya yoğurt veren işyerlerindeki işçilerin hakları saklıdır.
Beton Sanayii T.A.Ş. (BETONTAŞ)	Yapı-İş Federasyonu	Madde — Yemek : İşçilere çalıştıkları iş günleri için ve işyerlerinde tatbik edilmekte olan şekliyle 2400 kalori ihtiva eden bir öğün ücretsiz yemek verilir.
İzmir Çimento Fabrikası T.A.Ş.	Tocis-İş	Madde — İşçilere kazana giriş maliyeti eklemek dahil 200 Krş. olmak üzere bir öğün yemek verilir. Doktor raporuna müsteniden yemek yemeyen, görev sebebi ile dışarda bulunan veya ramazan ayı sebebiyle yemek yemeyen işçiye yemek karşılığı olarak 200 Kuruş ödenir.
Çimento Sanayii İşverenler Sendikası	Çimse-İş	Madde — İşçilere günde 2.5 Kg. süt veya yoğurt verilir. Bu sütün veya yoğurdun hangi işçilere verileceği işveren işyeri doktoru, sendika temsilcisi tarafından müştereken tesbit edilir.
Türkiye Ziraat Donatım Kurumu Aydın Bölge Müdürlüğü	Maden-İş	Madde — İşyerinde meslek hastalıkları yapabilecek işlerde çalışan işçilere, işyeri tabibi veya bunun olmadığı yerlerde Devlet Sağlık Merkezi tabiblerince cins ve miktarı takdir ve tesbit olunmak şartıyla parasız olarak süt veya yoğurt verilir.
Rabak	Maden-İş	Madde — Tam çalışılan günlerde işyerinde, işçiye günde ortalama 225 kuruş kazana girecek şekilde bir öğün yemek verilir. Bu yemek kalite ve kalori bakımından işçinin sıhhatına yararlı olmalıdır. (Ekmeğe dahil)

İşveren	İşçi	Hüküm
		Pazar ve genel tatil günlerinde yemek verilmediği ve ramazan ayında üye yemek yemediği takdirde kendisine günde net 225 kuruş yemeğin ücreti ödenir.
Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü	Türkiye Metal-İş Federasyonu	Madde — Kuruma ait işyerlerinde mevcut zehirli gaz ve zehirli maddelerle işgal eden işçilere süt verilmesi ve (sütün tevzii hakkında talimatname) hükümleri dairesinde kurum sağlık işleri şubesi tarafından yeniden tesbit edilerek işyerlerinde çalışacak işçilere günde 250 gram süt veya bedeli verilir.
Minneapolis	Maden-İş	Madde — Yemek : İşveren, sendikalı veya sendikasız tefriki yapılmadan her işçiye her çalışılan gün kazana giriş kıymeti 175 kuruş olan bir öğün yemek verecektir. Taraflar arasında hazırlanıp yürürlüğe konan yemek talimatı sözleşmeye eklidir.
Türk Hava Yolları A.O.	Türkiye Sivil Savunma Havacılık Sendikası	Madde — THY lokantası bulunmayan, fakat hava meydanının da yemek yedirme imkânı mevcut olan Esenboğa, Cumaovası, Adana İstasyonu personelinin meydana bulunan lokanta ve büfelerinden yiyecekleri bir öğün yemek bedelinin 200 kuruşu ortaklıkça karşılanacaktır.
Ağba Otel Restorant, Erciyes Palas Otel ve Lokantası	Adana Otel, Lokanta Eğlence yerleri İşçileri Sendikası	Madde — İşçilere bedelsiz olarak verilen yemek, kahvaltı v.s. gibi aynı ve sosyal haklar ve yardımlar aynen devam eder.

Egemen ve Odabaşın Türk Toplu İş Sözleşmesi Mevzuatı isimli eserinden derleyebildiğimiz Toplu Sözleşmelerde işçinin beslenmesi ile ilgili olarak yer almış maddeler ve bu maddelerin mündericâtından işçinin beslenmesi için memleketimizde de bazı şeyler düşünüldüğünü yetersiz olsa da bazı uygulamalara girildiğini görüyoruz. Fakat ölçü olarak işçinin gerçek ihtiyaçları değil bazen paramıktarı, bazen kalori ve bazen de toparlak deyimler alınmış ve bir çok işyerleri de işçinin beslenmesi için hiç bir tedbir getirmemiştir. Bilhassa tarım sektö-

ründe çalışan milyonlarca insanın gördükleri iş hayli ağır olmasına karşılık yiyecek ihtiyacı gereği gibi karşılanamamaktadır. Toplu sözleşmelerde işçiyi ve işvereni bir noktada anlaştırmak ve yapılmakta olan yiyecek yardımlarını daha etkili bir hale getirmek gerekiyor. Beslenme bakımından tarım sektöründe çalışan milyonlarca işçi çok kötü şartlar altında ve endüstrideki koşullar elverişli olmayan bir durum içinde iken Deniz-İş kolunda da önemli aksamaların mevcut olduğunu görüyoruz.

Denizcilik sahasında kalabalık işçi çalıştıran derli toplu bir teşekkül olarak tanıdığımız Denizbank Deniz Nakliyat T.A.Ş., 6379 sayılı Deniz İş Kanunun şumuluüne giren Ticaret gemilerinde çalışan işçiler için «Gemi Adamları, Sağlık, İaşe ve ikamet sarıtereni gösterir nizamname izini altında bir tönötmelik hazırlanmıştır. ve oldukça detaylı bir şekilde konuya girilmiştir. Sözü edilen kanunun 29 ncü maddesi işverenin çalıştırdığı işçileri kendi hesabına iaşe etmesini amir bulunmaktadır.

Bu nizamname tetkik edildiğinde bu gün bilinen ve uygulanan modern beslenme biliminin esaslarına tam olarak uymadığı ve yetersiz olduğu görülecektir. Bundan başka İaşe hizmetlerini düzenlemek maksadı ile hazırlanmış ve 1962 yılında bastırılmış olan «İaşe Talimatnamesi» de bir çok yönleri ile kabili tenkittir.

Nitekim nizamname ve talimatnamenin iyi uygulanmaması ve yetersiz oluşu gemi adamları ile işveren arasında basına kadar intikal eden anlaşmazlıklara sebep olmuş bulunuyor. İşçilere yiyecek yardımı yapılması kanunlarla ve fikir olarak benimsenmiş bir konu olmasına rağmen bunun gerekçesi aydınlatılmamış ve Devletin, işverenin ve işçinin bu uygulamalardan sağlayacağı istifade ve verim artışı konusunda toplumumuz bilinçlenmemiştir. Biz işçi beslenmesi ile alakalı çalışmaların ilkel kalışında en önemli faktör olarak bunu tanıyoruz. Milli Produktivite ile işçi beslenmesi arasındaki ilişki anlaşıncı Devlet, işçi beslenmesinin verime yaptığı etki öğrenilince işveren, nihayet sağlık ile beslenme arasındaki ilgi aydınlığa çıkınca işçi bu konuya daha çok önem verecek ve bu suretle dava elbirliği ile ve daha olumlu bir şekilde halledilebilecektir. Toplu sözleşmelerdeki genel hava, yiyecek yardımları ile işverenin işçiye adeta bir sosyal yardım yaptığı intibağını uyandırmakta ve beslenme ile ilgili maddeler anlaşmaların sosyal haklar başlığı altında mütalaa edilmektedir. Oysaki işçinin beslenmesi için ona yardım etmek, işverenin bir sosyal yardımı olmaktan ziyade produktiviteyi artırıp kendi çıkarını koruması için behemehal ele alınması ve hatta işçiye nazaran çok daha dikkatli davranması iktiza eden bir mevzuğudur. Yiyecek fiyatlarının geniş faslalar içinde değiştiği ve hatta bazen iki üç misli pahalılaşıp ucuzladığı bir memlekette işçiye yapılan ve yapılacak olan yiyecek yardımını para ile ifade etmek teknik yönü ile pek mahzurlu bir hareket olacağı için bu ölçüleri bilimsel birimlere irca etmek ve meselâ, kalori, protein ve hatta mineral madde ve vitamin miktarları olarak ifade etmek iktiza eder. Türk İşçisinin bu günki beslenme şartlarını realist bir gözle tetkik etmek bize takip edilecek yol hakkında daha güvenilir ip uçları vereceği için, bu mevzuğu incelemeye çalışalım.

(IX)
ÜRETİM, TÜKETİM
VE
İŞÇİ ÜCRETLERİ

Türk işçisinin iyi şartlar altında beslenmediği bilinmekte ve çeşitli münasebetlerle bu kitapta da bu ifade sık sık tekrarlanmış bulunmaktadır. İşçimizin kötü beslenmesine yol açan belli başlı faktörleri çok umumî olarak inceleyip, bunun tashihi için diğer memleketlerin uydukları çalışma tarzını da izah ettikten sonra işin daha gerçekçi bir anlayış içinde teşrih edilmesi ve durumun açık ve seçik olarak belirtilmesi gerekiyor.

Dünyanın bir çok yerlerinde ve bilhassa geri kalmış toplumlarda işçi gurupları dar gelirli vatandaşlar zümresine dahildirler. Geri kalmış memleketlerde işverenlerin bitmek tükenmek bilmeyen kazanma hırsı ve işçi teşekküllerinin işçi haklarını gerektiği gibi savunma yeteneğinden yoksun oluşları, işçi ücretlerinin son derece düşük ve çalışma şartlarının bozuk olmasına ortam hazırlıyor.

İşverenler işçinin beslenme şartlarının tanzimiyle verimi artırıp daha üstün gelirler sağlayacaklarını bilmemekte ve işçiyi ne kadar ucuza çalıştırırlarsa o nisbette üstün kâr sağlayacaklarını sanmaktadırlar. Hükümetler işçi meselelerine el atmak istedikleri zaman hastahaneler açmayı ve grev hakkı tanıyan kanunlar çıkararak işi bu seviyede bırakmayı tercih ediyorlar. Üniversiteler bir takım fantazilerle pek meşgul olduklarından işçinin ve halkın beslenmesi konusuna el atamamakta ve gerçekleri ortaya koyamamaktadırlar. Türkiyemiz 1960 yılından bu tarafa hızlı ve devamlı bir uyanış içinde olduğu için işçi hakları daha iyi tanınmış ve sendikacılık geliştiğinden işçiler ile işverenler meselelerini iyi niyetle ve karşılıklı olarak konuşup çözümleme olanağına kavuşmuşlardır. Bu elverişli ortamda hükümetler müsbet ve toplum için yararlı olan teklifleri realize etme ve bu suretle demokratik nizam içinde başarı sağlayarak halk kitlelerinin teveccühünü kazanma çabası içinde bulunuyorlar. İşte bütün bu şartlar olayları realist bir gözle tetkik ve bazı açıklamalar yapmamıza elverişli bir ortam yaratmakta ve yer yer yapılan araştırmalar ile bazı resmi teşekküllerin halkın ve işçinin yaşantılarıyla ilgili olarak yaptıkları beyanlar durumu hayli aydınlatmış bulunmaktadır. Türk halkının ve bil-

hassa çoğunlukta olan dar gelirli gurupların beslenme şartları hakkında milletler arası literatüre dahi intikal etmiş ikaz edici bilgilere tesadüf ediyoruz.

Bütün bunlar, izah edildiği zaman Türk işçisinin neden hasta ve güçsüz, milli produktivitenin neden düşük ve ihtiyaç maddeleri fiyatlarının neden yüksek olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

(1) — EKMEK VE TAHİL

Türk halkı Dünyanın en çok tahıl tüketen toplumlarından biridir. Hayvancılığın son yıllarda gerilemiş, et, süt, ve yumurta ile balık gibi hayvansal protein kaynakları ile meyve ve sebzelerin pahalılaşmış ve tahıl fiyatlarının ise yabancı memleketlerden tahıl ithal etmek suretiyle makul bir seviyede tutulmuş bulunması halkımızı bu çeşit yiyeceklerle beslenmeye ve yetinmeye zorlamış ve zamanla bunu terk edilmesi güç bir alışkanlık haline getirmiş bulunuyor. Geliri mahdut ve kendisi ile ailesi efradının yiyecek ihtiyacını, gereği gibi karşılamaktan çok uzak olan işçi gurupları ister istemez ekme ve tahılla karınlarını şişirip yaşantılarını devam ettirmeye çalışıyorlar. Halbuki yalnız ekme ve tahılla beslenmek ve verimli bir şekilde çalışmak mümkün değildir.

İstiklâl Harbinden yorgun ve yıpranmış olarak çıkan Türk Milleti büyük kur-tarıcısının direktiflerine uygun olarak bir ölüm ve kalım çabası göstermiş endüstriyi sağlam temeller üzerine kurabilmek için öncelikle tarımdaki meselelerini çözümlenmeye çalışmıştır. Kurtuluş savaşında tedariki bir mesele haline gelen kuru ekmeği bile yeter miktarı ile sağlayamayan Türk halkının 1923 yılından sonra devamlı bir çaba göstererek buğday ithal eden bir memleket olmaktan kurtulduğunu ve kısa bir süre sonra da bir tahıl ihracatçısı haline geldiğini görüyoruz.

TÜRKİYEDE BUĞDAY İSTİKLÂLİNİ NASIL ELDE ETTİ (x)

Yıllar	Un ve Buğday İthalatı	Buğday İhracatı
	Yıl/T. L.	Yıl/T. L.
1923	12.000.000	—
1924	19.000.000	—
1925	19.000.000	—
1926	2.650.000	—
1927	870.000	—
1928	510.000	—
1929	15.000	41.000
1930	—	577.000
1931	—	856.000
1932	—	1.558.000
1933	—	1.095.000
1934	—	4.081.000
1935	—	2.831.000
1936	—	1.927.000
1937	—	7.885.000

(x) Ankarada Buğday - Un - Ekme İşleri, Ekonomik Ankara I, Ankara Belediyesi İktisat İşleri Direktörlüğü, 1938

Türkiyede buğday üretiminin kısa bir süre içinde böylece artırılmış olması halkın daha çok tahıl tüketmesine, ve üretilenden ihraç edilen miktar çıktıktan sonra insan başına isabet eden buğday ve tahıl miktarının her yıl biraz daha artmasına sebep olmuştur.

TÜRKİYE'DE 1928 - 1936 YILLARI ARASINDA İNSAN BAŞINA İSABET EDEN TAHİL MİKTARI (x)

Yıllar	Buğday	Çavdar, Mısır, Mahlut
	Yıl/Kg.	Yıl/Kg.
1928 - 1932 ortalaması	192.30	61.40
1936	226.37	72.73

(x) Ankara'da Buğday - Un - Ekmek İşleri, Ekonomik Ankara 1, Ankara Belediyesi İktisat İşleri Direktörlüğü, 1938

Bu tarihlerde pek tabii olarak ortalama vatandaşın nazaran işçi grupları daha çok ekmek tüketmekte ve fakat fiyatlar nisbeten ucuz olduğu için et, süt, yumurta ve balık gibi hayvansal menşeli protein kaynaklarını da bir nisbet dahilinde tedarik edebilmektedirler. 1938 yılında ilkokullarda okuyan yatılı öğrencilere günde 500 gram ekmek, yüksek ve orta okullardaki yatılı öğrenciye günde 650 gram ekmek ve inşaat okullarındaki öğrencilere ise 1000 gram ekmek verilmekteydi. Ziraat Fakültesi Profesörlerinden Gerngross bu tarihlerde şehirlerde yaşayanların yılda 200 kilo ve köylüklerde yaşayanların ise 400 kilo kadar ekmek tükettiğini hesaplamıştır. Ankara civarında bir köyde bir insanın ortalama olarak ayda 36 kilo ekmek yediği tesbit edilmiştir. Bütün bu rakamlar İkinci Dünya Savaşı başlayana kadar Türk halkının, Dünyanın başka memleketleri ile mukayesesi kabil olmayacak miktarlara göre ekmek tükettiğini göstermektedir. Harbin getirdiği sıkıntılı şartlar içinde halkın ekmek istihkakının hükümet tarafından vesika ile tahdit edildiği ve böyle olmasına rağmen ağır işler yapan işçilere bazı haklar tanındığı hatırlardadır. Harpten sonra ise kısa bir devre sıkıntılı olarak atlatılmış ve Türkiyede ekmek tekrar bollamıştır. 1950 yılından bu tarafa buğday ve tahıl tüketiminin gene artmaya başladığını ve nüfusumuzun da hızla yükselmekte oluşu dolayısıyla Türkiye'nin ekmek ve ekmeklik tahıl ihtiyacının çoğaldığını görüyoruz. Ekim sahalarının pancar, tütün, pamuk ve benzeri endüstriyel bitkilere tahsis edilmesi ve bir hektar topraktan alınan buğday miktarının bir türlü artırılamayışı Türkiye'nin ürettiği buğdayın kendisine yetişmemesine sebep olmuş ve diğer yiyeceklerin çok pahalı olması dolayısıyla yeter miktarını satın alamayan işçilerin ekmek ihtiyacı dış kaynaklardan sağlanmaya başlanılmıştır. Bu gün Türkiye bir buğday ithalatçısıdır.

Gerçek ihtiyaçlarımıza göre yönetilmeyen bir tarım politikası 1953 yılından bu tarafa ithal edilen buğday ve tahıl miktarının artmasına ve ihraç edilen miktarın ise eksilmesine yol açmış bulunuyor. Bu gün Türkiye Birleşik Amerikadan her yıl PL 480 kanalı ile 700.000 ton ile 1.700.000 ton arasında değişen miktarlarda buğday ve tahıl ithal eden ve ekmek ihtiyacını kendi kaynaklarından sağlama yeteneğini kaybetmiş bir toplum haline gelmiştir.

1953 . 1962 YILLARI ARASINDA TÜRKİYEİN TAHİL İHRAÇ DURUMU (x)

Yıllar	Tahıl İthalatı Yıl/Ton	Tahıl İhracatı Yıl/Ton
1953	1000	896.000
1954	—	1.063.000
1955	389.000	266.000
1956	198.000	362.000
1957	445.000	12.000
1958	60.000	221.000
1959	6.000	664.000
1960	99.000	73.000
1961	876.000	88.000
1962	690.000	10.000

(x) Bagana, Mehmet Ali, Mediterranea, Sayı 6, 1965

Memleketimizi çok iyi tanıyan ve uzun yıllar Türk halkının beslenmesi ve Türk tarımı üzerinde incelemeler yapmış bulunan Prof. Fritz Baade, 1963 yılında Washington'da yapılan Dünya Gıda Kongresine sunduğu raporunda Türkiye'nin ithal edeceği buğday miktarının her yıl biraz daha artacağını ve bir hektardan alınan tahıl miktarı artırılmayacak olursa toplumumuzun gelecek yıllardaki ekmeğini tedarik bakımından çok güç şartlar altına düşeceğini açıklamak suretiyle bizleri ikaz etmiş bulunuyor. Türk halkının insan başına tükettiği ekmek miktarı diğer yiyecek maddelerinin pahalı ve çalışma karşılığı alınan ücret yetersiz olduğu için günden güne artmakta ve buna karşılık üretim kapasitemiz de aşağı yukarı sabit kalmış bulunmaktadır. Bu gün çok ekmekle beslendiği için güçsüz ve hasta olan işçilerimizin gelecek günlerde bu yiyeceği tedarik bakımından da bazı güçlüklerle karşılaşacakları daha isminden söylenebilir.

Bütün Dünya memleketleri tarım politikaları ile endüstri ve tarım sektöründe çalışan tüketici gurupların ihtiyaçları arasında bir denge kurmaya muvaffak olmuş ve ileri memleketler ekmek tüketimini azaltırken, et, süt, yumurta ve balık gibi yapıcı ve koruyucu yiyecekleri halka daha bol ve daha ucuz olarak tedarik yoluna girmiş bulunuyorlar. Bunu yapabilen memleketlerin işçileri sağlıklı ve ekonomileri bundan dolayı kuvvetli ve milli produktivite seviyesi yüksektir. İkinci Dünya savaşını takip eden süre içinde insan başına düşen tahıl ve ekmek miktarının bir çok memlekette hızla azaldığına şahit oluyoruz.

Belçikada 1891 yılında bir ayda 20.29 Kg. ekmek tüketmekte olan bir işçi, 1910 yılında bu miktarı 20.22 kiloya ve 1929 yılında ise 19.52 Kg. a kadar düşürmüştür. İsveçte şehirde yaşayan bir insanın tükettiği aylık ekmek miktarının 1914 yılında 11.27 kilo olmasına karşılık, 1933 yılında bunun 8.37 Kg. a karışık düştüğünü görüyoruz. Norveçte 1913 yılında insan başına 13.5 Kg. olan aylık ekmek tüketimi, 1928 yılında 11.3 kiloya düşürülmüştür. İngilterede bir pansiyonda yapılan çalışmalar 1913 yılında ayda 11.3 kilo ekmek tüketen pansiyonerlerin 1932 yılında umumi temayüle uyarak 8.1 kilo ekmekle doyunmaya başladıklarını gösteriyor.

Dünyanın her tarafında İkinci Dünya harbini takip eden safhada tahıl tüketimi azaltılmış ve buna karşılık et, süt, yumurta ve balık tüketimi artırılmış

tır. İşçi sağlığı ve prodüktivitesine çok müsbet etkiler yapan bu beslenme politikasının Türkiye'mizde tamamen aksi istikamette geliştiğini ve harbi takip eden yıllarda artmaya devam eden tahıl tüketiminin daha sonraki devrede de böylece artmaya devam ettiğini görüyoruz. 1965 yılı bütçe müzakereleri ceryan ederken senatoda bir yetkili bu konuya dikkati çekmiş ve Türkiye'mizde bir insanın bir yılda ortalama olarak 284 kilo tahıl tükettiğini açıklamıştır. Bu hali ile Türkiye tahıl tüketimi bakımından Dünyanın en önde giden memleketlerinden biri haline gelmiş bulunmaktadır.

Milletlerarası teşekküllerin çeşitli toplumların tükettikleri tahıl ve ekmek miktarı ile ilgili olarak yaptıkları incelemeler hayli enteresan sonuçlar vermiştir. Genel olarak insan başına tüketilen tahıl miktarı arttıkça milli gelir azalmakta ve insan başına düşen pay eksilmektedir. Fakirleştikçe çok tahıl yiyen ve çok tahıl yedikçe fakirleşen bu toplumların içinde bulundukları geri şartlardan kurtulup özledikleri uygar düzene kavuşmaları her halde güç bir iş olacak ve işçileri bol ekmekle beslenen memleketlerin endüstrilerini geliştirerek gelirlerini artırmaları da mümkün olamayacaktır. Çünkü çok ekmekle beslenen topluluklarda ortalama ömür kısa, hastalıklar çok, çocuk ölümleri yüksek ve insanlar güçsüzdürler. Tahılla beslenmenin zeka üzerine kötü etkiler yaptığını ve doğurkenliği da artırdığını görüyoruz. (Koçtürk, Osman N., Türkiye'nin ve Dünyanın Beslenme ile İlgili Meseleleri, 1964 İstanbul.) Türkiye'mizde en büyük k gurupları teşkil eden ve diğer sosyal sınıflara nazaran daha çok ekmek tüketen işçilerin beslenme şartları düzene sokulup işçi tarafından tüketilen tahıl miktarı azaltılmadıkça arzulanan % 7 kalkınma hızının realize edilebileceğine inanmayoruz. Kalkınmayı sağlamak için öncelikle üretilen tahıl miktarını yükseltip, tüketilen tahıl miktarını azaltmak gerekmektedir. Bunun kalkınmak için tek çare olduğunu aşağıdaki tablodan daha iyi anlayabiliyoruz.

ÇEŞİTLİ TOPLUMLARDA İNSAN BAŞINA DÜŞEN YILLIK GELİR ÜRETİLEN VE TÜKETİLEN TAHIL ARASINDAKİ İLİŞKİ (x)

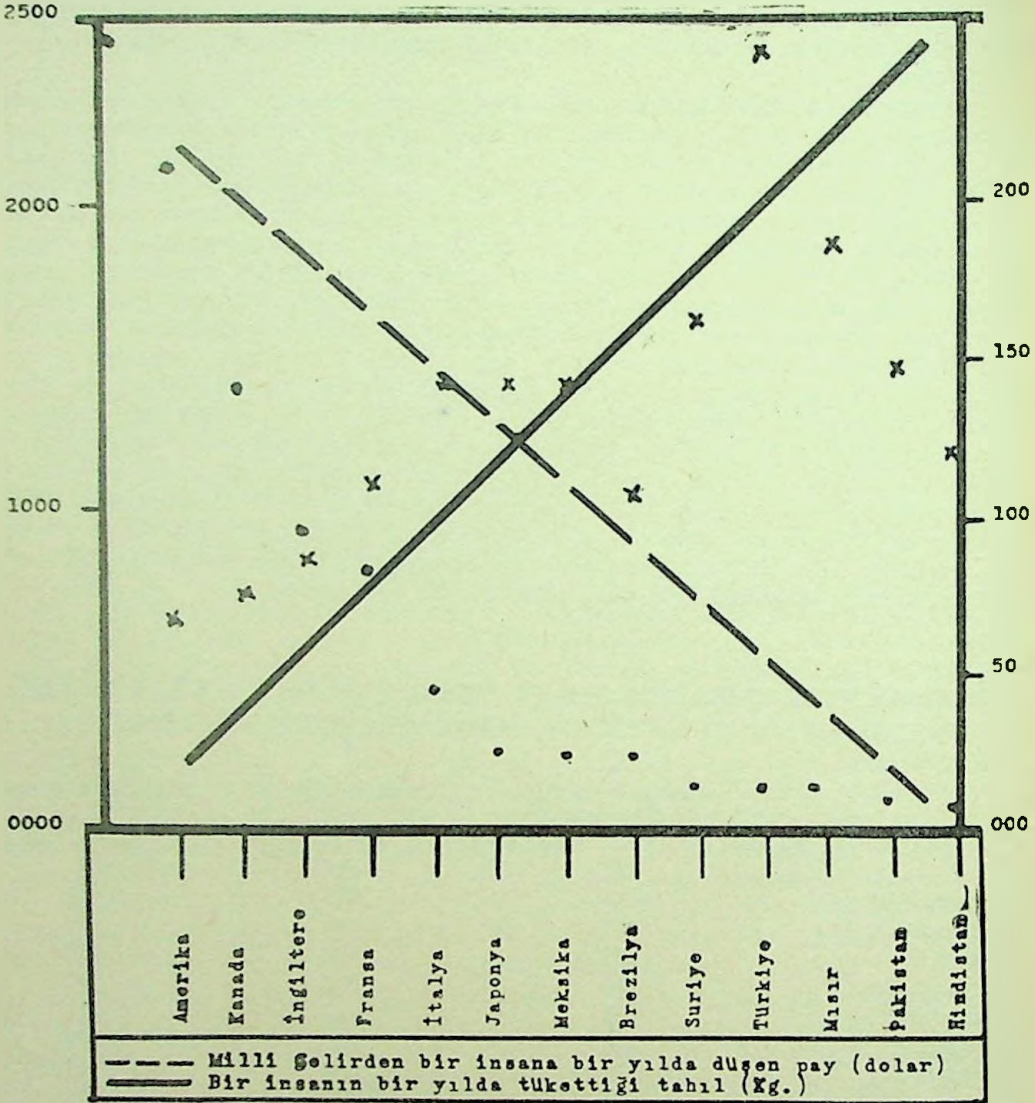
Memleketler	Milli Gelir	Üretilen Tahıl	Tüketilen Tahıl
	İnsan Başına/Dolar	İnsan Başına	İnsan Başına
A.B.D.	2164	646	67
Kanada	1431	929	71
İngiltere	960	413	85
Fransa	839	375	110
İtalya	406	304	142
Japonya	250	218	147
Meksika	234	218	147
Brezilya	218	214	106
Suriye	169	257	162
Mısır	112	235	188
Pakistan	77	173	151
Hindistan	60	144	124
Türkiye	1953 T.L.	?	248

(x) Koçtürk, Osman N., Türkiye'nin ve Dünyanın Beslenme ile ilgili Meseleleri, 1964 İstanbul

TÜKETİLEN TAHİL VE İNSAN BAŞINA DÜŞEN MİLLİ GELİR

İnsan başına
yıllık gelir
(Dolar)

Bir insanın
Bir yılda yediği
Tahıl (kg.)

Bir toplumda tüketilen tahıl miktarı arttıkça insan başına düşen millî gelir azalmaktadır. İşçilerini çok tahıl ve et, süt, yumurta ile besleyen toplumlarda işçi gücünün düşük seviyede olması dolayısıyla üretkenliğin de düşük kaldığını ve işçiler gibi işverenlerin de arzuladıkları seviyede gelir sağlayamadıklarını görüyoruz. Bundan dolayı Türk işçisinin tükettiği tahıl miktarını azaltırken et, süt ve yumurta ile balık payını çoğaltmaya çalışma durumundayız. Arzuladığımız kalkınma hızına ancak bu suretle kavuşabiliriz. Türk işçisi Dünyanın en çok tahıl tüketen işçilerinden biridir.

Türkiyede tüketilen tahıl, üretilen tahıl miktarını aşmış olduğu için geniş bir ithalata gidilmiş ve halkımız bu suretle uzaktan beslenmeye başlamıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde insan başına 646 kilo tahıl üretildiği halde, Amerika'nın bunun sadece 67 kilosu ile yetindiğini ve geri kalan miktarı ise Türkiye ve benzer şartlar altında bulunan memleketlere ihraç ederek, onları hegemonyası altında almaya çalıştığını görüyoruz.

Çok tahıl ile beslenen memleketlerde insan başına düşen gelir düşük ve işçi gurupları ise bundan dolayı tahılla yetinme durumundadırlar. Bu fasit daire aşıp bu memleketler işçilerine bol et ve az tahıl yedirme politikası gerçekleştirmeden gelirlerinin artırılabilceğini zannetmeyoruz. İşte bu noktada tarım politikası ve işçi beslenmesi ile milli produktivite arasındaki ilişki daha açık bir şekilde görünmekte ve Türkiyede produktivite konusunun tarım ve işçi beslenmesi konuları halledilmeden yoluna konulamayacağı da anlaşılmaktadır.

İleri ve geri kalmış toplumların beslenme kalıpları tetkik edilecek olursa tüketilen tahıl ve ekmek ile hayvansal protein kaynakları arasında önemli farkların mevcut olduğu görülecektir. Batı Almanya, Danimarka, Fransa gibi ileri toplumlar da halk tabakaları ve işçiler günlük kalori ihtiyaçlarının hemen de yarısını et, süt, yumurta ve balık gibi hayvansal protein kaynaklarından sağlamakta bir diğer yarısını da ekmek, tahıl, kökyumrular ve şekerle karşılamaktadırlar. İran, Irak ve Peru gibi geri kalmış memleketlerde ise günlük protein ihtiyacının çoğunluğu bitkisel kaynaklardan sağlanırken, kalori ihtiyacının da % 75-90 kadarının ekmek, tahıl ve kökyumrular ile şekerden karşılandığına şahit oluyoruz. Daha doğrusu bütün geri kalmış toplumların insanları ve çalışan gurupları çoğunlukla karbonhidratlardan zengin yiyeceklerle yetinmektedirler. Durumu daha aşikar bir şekilde izah edebilmiş olmak için yukarda sözü edilen toplumlarda bir insana bir günde isabet eden ortalama kalori miktarı yaklaşık olarak gösterilmiş ve bu kalorinin tahıldan sağlanan miktarı da kalori ve yüzde olarak ifade edilmiştir. (Koçtürk, Osman N., İnsan Gücünün Temel Kaynağı Olarak Besin ve Beslenme, 1964 Ankara) Geri kalmış toplumlarda halkı ve işçi kitlelerini daha çok tahılla beslenmeye itekleyen sebepler arasında bu çeşit yiyeceklerin ucuz, kaba ve şişirici nitelikte oluşu ve insanı kolayca doyurması başta gelmektedir. Zengin ve milli geliri yüksek toplumlarda ise hayvansal protein kaynaklarının ucuz ve halkın gelirinin müsait oluşu, işçi guruplarının işin özelliğine göre beslenmesinin Devlet, İşveren ve işçi gurupları tarafından benimsenmiş olması, şartları tamamen değiştirmiş işçilerin de diğer üstün gelirli sosyal sınıflar gibi beslenmelerini mümkün bir hale getirmiş bulunuyor.

Türkiyemize gelince Türkiyedeki halk ve işçi beslenme şartları, İran, Irak ve Peru gibi geri kalmış memleketlerdeki şartlardan pek farklı değildir. Dünyanın en çok tahıl tüketen toplumlarından biri olan Türkiyede nüfus hızla artarken tüketilen tahıl miktarı ile birlikte, nişastadan zengin bir besin maddesi olan patates ve kalori değerinden başka hiç bir değer taşımayan yağ ve şeker miktarlarının da devamlı olarak artmakta bulunduğunu görüyoruz. Yanlış bir tarım politikası na uyularak şeker fabrikalarının yurdun her tarafında yerden bitercesine kurulmuş ve işletmeye açılmış olması yanında son yıllarda PL 480 kanalı ile Amerika'dan ithal edilen soya yağı insan başına isabet eden boş kalori miktarının hayli kabarmasına sebep olmuştur. Bu hali ile memleketimiz beslenme bakımından tipik bir geri kalmış memleketin niteliklerine sahip bulunmaktadır. Harpten önceki devre ile 1955-56 yılına kadar halkımızın beslenmesinde vaki olan ana değişmeler aşağıda gösterilmiştir.

**TÜRKİYEDE TAHIL VE DİĞER KABA KALORİFİK YİYECEKLERİN
TÜKETİM DURUMU (x)**
(Yılda, İnsan başına Kg. olarak)

Yıllar	Nüfus	Tahıl (1)	Tahıl (2)	Tahıl (3)	Pirinç	Patates	Şeker	Yağ
Harpten önce	16.500	159.3	139.3	30.4	3.6	5.9	7.4	6.1
1947 - 48	19.900	136.1	115.2	23.7	2.5	19.1	9.1	5.5
1948 - 49	20.400	156.5	136.5	32.2	2.7	16.5	9.6	5.4
1949 - 50	20.900	152.1	128.1	32.2	2.6	17.3	10.9	6.5
1950 - 51	21.600	159.6	133.1	30.1	2.2	19.3	10.1	6.0
1951 - 52	22.200	163.7	136.3	27.2	2.6	23.1	10.1	7.1
1952 - 53	22.800	163.1	136.1	27.8	3.2	29.7	11.7	7.1
1953 - 54	23.400	165.2	136.5	26.2	2.3	34.4	12.9	6.5
1954 - 55	24.000	167.6	148.0	24.8	2.9	31.7	11.1	6.2
1955 - 56	24.500	187.5	169.9	11.9	2.9	31.7	11.2	4.9

(1) Tahıl, ekmek unu

(2) Tahıl, ekmek buğdaydan

(3) Tahıl, kaba ekmek unu

(x) Claude Thomson, James, Türkiyede İlkokul çocuklarının beslenme durumu, 1962 Ankara

**TÜRKİYEDE İNSAN BAŞINA DÜŞEN KALORİ VE
TAHIL KALORİ YÜZDESİ (x)**

Yıllar	Nüfus	Günlük Kalori	Günlük Protein	Günlük Hayvansal Protein	Bitkisel Kalori
	1000	Kalori	Gr.	Gr.	%
Harpten önce	16.500	2450	79	13	76
1947 - 48	19.900	2120	68	12	74
1948 - 49	20.400	2470	80	13	76
1949 - 50	20.900	2490	78	13	73
1950 - 51	21.600	2510	80	13	75
1951 - 52	22.200	2550	81	13	73
1952 - 53	22.800	2640	84	13	72
1953 - 54	23.400	2670	86	14	73
1954 - 55	24.000	2650	84	12	73
1955 - 56	24.500	2670	87	12	75

(x) Claude Thomson, James, Türkiyede İlkokul Çocuklarının beslenme durumu, 1962 Ankara

Tabloların telkiki ile tüketilen tahıl miktarının, şeker ve patatesle yağın devamlı olarak arttığı ve buna muvazi olarak bir insanın bir günde aldığı kalori miktarının da yükseldiği kolayca görülebilmektedir. Buna karşılık et, süt, yumurta ve balık gibi yiyeceklerden tedariki mümkün olan günlük hayvansal protein miktarının hemen de sabit kaldığını veyahut eksildiğini ve bunun bir neticesi olarak hayvansal ve bitkisel yiyecekler arasındaki dengenin bozulduğunu görüyoruz. Memleketimizde ilkokul çağındaki çocuklar üzerinde bir inceleme yapan ve bu esnada halkın beslenme kalıplarını da etüd etmiş bulunan Dünya Sağlık Teşkilatı uzmanlarından James Cloude Thomson Türk halkının günlük kalori ihtiyacının % 72 - 76 kadarını tahıllar, kökyumrular ve diğer bitkisel kaynaklardan sağladığını açıklamıştır.

İşçi gurupları ve bilhassa tarım sektöründe çok düşük ücretler karşılığı istihdam edilen işçiler arasında yılda bir kaç defa et yiyebilen insanlar vardır. Büyük şehirlerimizde mutlu vatandaşlar için mesken inşa eden işçilerin çoğunluğu inşaat mevsimini ekmek, karpuz, kavun, üzüm ve soğan gibi yiyeceklerle geçirir bu suretle para artırmaya çalışırlar. Halbuki bu işçilerin bütün insanları gibi belirli hayvansal protein kaynaklarına ihtiyaçları vardır. Görmekte oldukları ağır iş bu ihtiyacı daha vazgeçilmez bir hale getirmesine rağmen et ve etten yapılan yiyeceklerle peynir ve diğer süt preparatlarının çok pahalı oluşu ve aldıkları ücretin bu imkanları sağlamaktan uzak bulunuşu bu işçilerimizi bu yolda davranmaya mecbur etmekte ve ekserisi köyüne bir kaç kuruş para ile ve fakat hasta olarak dönmektedirler. Endüstri sektöründe de eski bir usule uyularak işçinin yiyecek ihtiyacı para miktarı veya kalori ile ifade edilmiş olduğundan bazı açık göz işverenler kalorifik değeri yüksek olan yağlı ve şekerli maddelerle ekmek çok kullanarak işçiyi ucuz bir şekilde beslemekte ve bu suretle işçilerin iş verimi düşeceğinden hem kendini ve hem de çalıştırdıklarını aldatmış olmaktadır. Bütün bunlara bir nihayet verebilmek için öncelikle Türkiyemizde tüketilen ekmek ve tahıl miktarını belirli bir plâna göre azaltmak ve buna karşılık et, süt, yumurta ve balık gibi yiyecekleri hollastırıp ucuzlatmak çarelerini aramalıyız. Bu uygulamalardan en geniş anlamı ile işçilerin faydalandırılması milli prodüktivitenin hızla artmasına ve bir yönü ile de işçi sağlığının düzelmesine yol açacaktır. İşçiyi ekmek ve ekmeğe katık ettiği ucuz bitkisel yiyeceklerle beslemeye devam etmek ise bu gün 33 yıl civarında olan ortalama ömrün daha da kısılmasına ve işçilerin daha güçsüz bir hale gelmelerine sebep olacaktır. Toplu sözleşmelerde işçiler tarafından ileri sürülen istek ve taleplerin bu bilimsel anlayışa oturtulması ve durumun Devlet ile işverenler tarafından da benimsenmesi gerekiyor. Çok ekmek işçinin düşmanı ve işveriminin düşmesine sebep olan önemli biyolojik etkenlerden biridir.

(2) — ET, SÜT, YUMURTA VE BALIK

İşçi beslenmesinde kullanılan ekmek miktarını azaltırken buna muvazi olarak et, süt, yumurta ve balık gibi yiyeceklerin miktarını artırmamız gerekiyor. Filhakika beslenme bilimi gelişip, insan gücü ile beslenme ve işverimi arasındaki ilişkiler anlaşıldıktan sonra bir çok ileri memleket halk ve işçi beslenmesinde bunu realize etmeye muvaffak olmuşlardır. Almanyada 1800 - 1950 yılları arasında insan başına isabet eden günlük ekmek miktarının azaltıldığını ve buna karşılık et miktarının hızlı bir şekilde yükseltildiğini görüyoruz.

ALMANYANIN BESLENME REJİMİNDE GÖRÜLEN DEĞİŞİLİKLER (x)

Yıllar	Ekmek	Et
	İnsan/Yıl/Kg.	İnsan/Yıl/Kg
1800	300	13
1900	200	30
1950	100	50

(x) Ekonomik Kalkınmamızda Hayvancılık, Veteriner Fakültesi Yayınları, 1962 Ankara

Türkiyenin bu günki beslenme kalıpları Almanyanın 1800 yılındaki beslenme kalıplarına çok benzemektedir. Şehirlerde bir insanın yılda 200 kilo ve köylerde ise 400 kilo civarında ekmek tüketmekte bulunuşu ortalamayı 300 kiloya getirmekte ve tüketilen yıllık et miktarı da insan başına 13 kilo civarında bulunmaktadır. Kendimizi 1800 yılı Almanyasının şartlarından kurtarıp bu günki Avrupa memleketlerinden biri haline getirmemiz için öncelikle bu kalıpları değiştirmemiz lazımdır. Nettekim aynı luzumu İsrail bu günki Orta Doğu şartları içinde ve ilk kurulduğu tarihte hissetmiş ve çok ekmek az et ile medeniyet kurulamayacağını farkederek işçilerinin ve çalışanların beslenme kalıplarını modern beslenme biliminin gerçeklerine uygun olarak değiştirmiştir. Bu gün çöl şartları içinde çetin bir hayat yaşamasına rağmen et - ekmek münasebetleri bakımından İsrailin bize nazaran çok daha elverişli şartlar altında bulunduğunu ve bunu kısa bir süre içinde realize etmeye muvaffak olduğunu görüyoruz. 1952 yılında İsrailde insan başına yıllık tahıl tüketimi 146.7 kilo iken bu miktar 1960 yılında 114.5 kiloya kadar düşürülmüş ve Fakat sığır eti 13.2 kilodan 24.5 kiloya çıkarılmıştır. Bu arada süt ve yumurta gibi hayansal protein kaynakları da hızla bollastırılmış ve ucuzlatılmıştır.

İsrailin durumu ve hayvansal protein kaynaklarındaki hızlı artış aşağıdaki tabloda daha derli toplu bir şekilde görülebilmektedir.

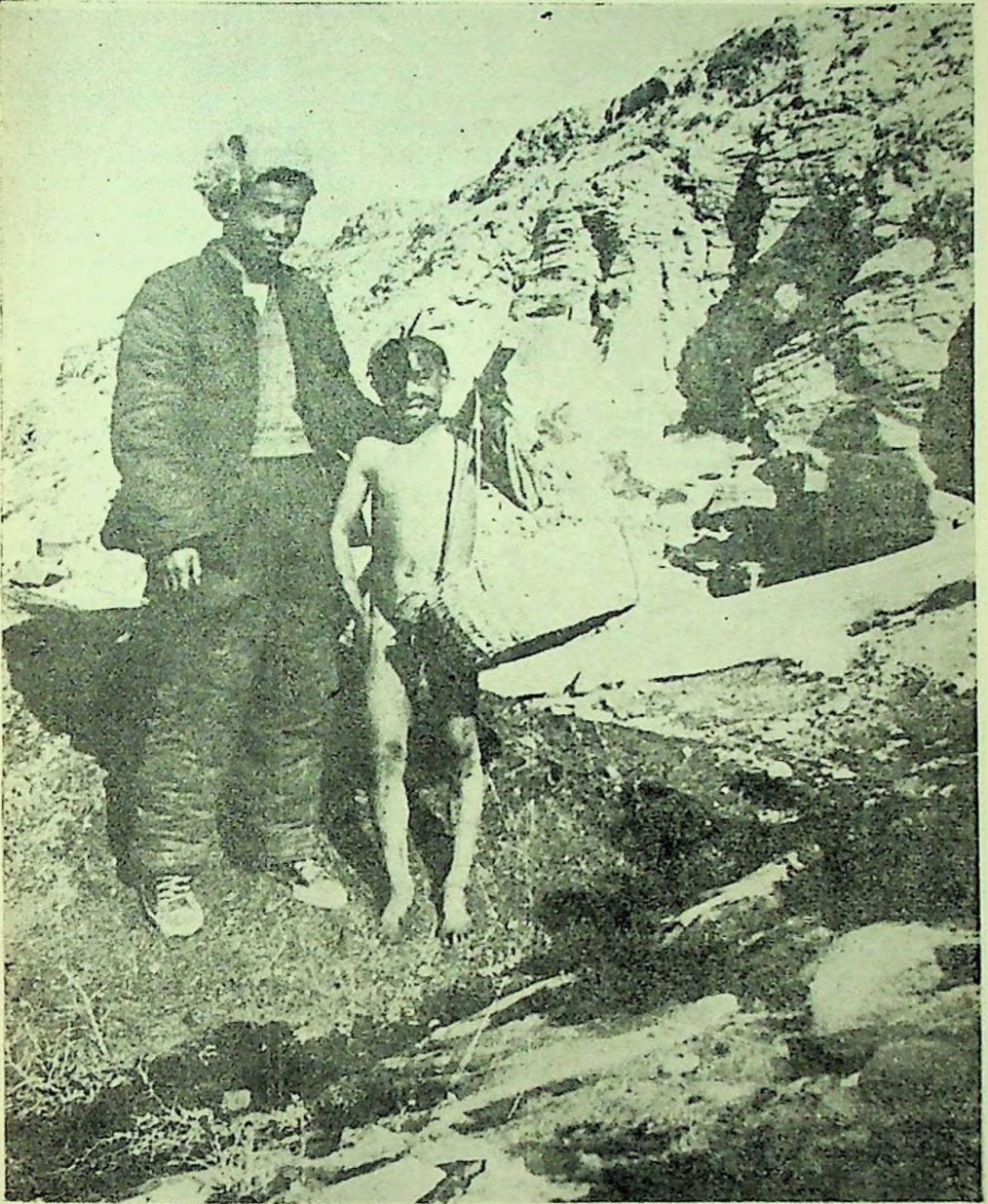
İSRAİLİN BESLENME KALIPLARINDA DEĞİŞME VE GELİŞMELER (x)

(İnsan Başına Kg. olarak)

Besin Maddeleri	1952	1956	1960
Tahıllar	146.7	141.0	114.5
Patates, benzerleri	46.6	43.8	36.8
Sığır eti	13.2	19.3	24.5
Tavuk eti	4.1	11.9	19.9
Süt	93.6	106.0	134.7
Yumurta (tane)	220	258	343
Balık	15.5	11.4	9.9

(x) İsrailde Tarım ve Köy Kalkınması, Köy İşleri Bakanlığı, 1964 Ankara

İKİ ÇİNLİ

Çin'in Kansu eyaletinde çekilmiş olan bu resim beslenmenin fizik gelişmeye etkisini gayet iyi bir şekilde gösteriyor. Sol taraftaki genç okulda dört yıl iyi beslenme şartlarına uygun olarak gıdalanmış soldaki ise aynı yaşta olduğu halde maden ocaklarında ve kötü beslenme şartları altında bulunduğundan gelişmemiştir.

İsrail tahıl ve patates gibi nişastadan zengin yiyeceklerin tüketim miktarını hızla azaltırken bir taraftan sığır eti ve bir taraftan da süt ile tavuk eti ve yumurta miktarını artırmıştır. İlk zamanlar yeteri kadar et bulamadıkları için balıkla beslenmeye ve hayvansal protein ihtiyacını daha ekonomik ölçülere göre artırma suretiyle karşılamaya teşebbüs etmiş olan İsrailliler daha sonra et ve diğer hayvansal protein kanaklarını belirli ölçülere göre geliştirmeye muvaffak olunca kullanılan balık miktarını da azaltmışlardır.

Bu gün Avrupa memleketleri yılda insan başına 50 kilo civarında ve Kanada ile Birleşik Amerika 80 kiloya yaklaşık miktarda et tüketirlerken, tahıl miktarında 60-70 kiloya kadar azaltabılmışlardır.

Türkiyede ise bütün bu olayların ters bir istikamet takip ettiğini ve kullanılan et miktarı ile süt miktarı azalırken tüketilen tahıl miktarının ve patatesle benzeri nişastalı yiyeceklerin arttığını görüyoruz. Olayların bu şekilde cereyan etmesinde bilgisizlik ve ilgisizlik baş rol oynamış ve nüfus hızla artarken bir hayvandan alınan verimin sabit kalması, hatta düşmesi sonuca eki yapmıştır. Türk halkı gibi Türk işçileri de bundan dolayı et, süt, yumurta ve balık bakımından çok yetersiz kalıplara göre besleniyorlar. Olaylar böyle cereyan ettiği sürece gelecek günlerde insan başına düşen et payının daha da azalmasından ve işçilerimizin son derece verimsiz, hasta ve güçsüz insanlar haline gelmelerinden korkmak gerekecektir. Çünkü Türkiye'de hayvancılık en ilkel usullere göre yönetilen bir çalışma alanı olmakta devam etmektedir. Balıkçılığımız ise Et ve Balık Kurumunun on yıllık masraflı çalışmalarına konu teşkil etmiş olmasına rağmen üç tarafı denizlerle çevrilmiş Türkiye'de iptidai olmaktan kurtarılamamış bulunuyor. 1938-1959 yılları arasında Türkiye'de insan başına düşen yıllık et ve süt miktarı aşağıdaki şekilde değişmiş ve azalmış bulunuyor.

TÜRKİYE'DE NÜFUS BAŞINA DÜŞEN HAYVANSAL BESİN MADDELERİ (x)

(İnsan Başına Kg. olarak)

Yıllar	Et	Süt
1938	22	151
1950	19	141
1959	12.4	113

(x) Ekonomik Kalkınmamızda Hayvancılık, Veteriner Fakültesi Yayınları, 1962, Ankara

Devlet Planlama Dairesi tarafından 1964 yılında yapılan bir yayında 1959 yılı için verilen bu miktarların daha da azalmış olduğunu görüyoruz. Türkiye'de bir insan bir yılda ancak 2.5 kilo kadar balık tüketebilmekte ve yumurta miktarı da bu miktar civarında bulunmaktadır. Çok pahalı olan bu çeşit yiyeceklerden işçilerimiz adeta pay alamaz ve evlerine haftada bir defa bile et götüremezler.

İnsanın hastalıklara karşı direncini artıran, yıpranan dokuların onarılmasını ve gençlerin gelişmesini sağlayan hayvansal protein kaynaklarının işçilerin ve işçi ailelerinin beslenmesinde böylesine yetersiz olması, işçi sigortalarının yılda 200 milyon liralık ilaç harcamasına, milyonlarca insanın doktorlara baş vurup istirahat almasına ve işçi hastahanelerindeki yatak sayılarının her yıl biraz daha artmasına sebep olan faktörlerin başında gelir. Bütün bu harcama ve yatırımların

belirli bir kısmının ileri memleketlerde olduğu gibi hayvancılık ve balıkçılık sektörüne yatırılması ve işçilerin ucuz ve bol yiyeceklerle beslenmesi çok daha olumlu neticeler verebilir. İşçi aileleri arasında çocuk ölümlerinin yüksek, entellektüel gücün düşük, insanların fizik yapı itibariyle yarı ve kavruk olmalarının gerçek sebebi tahıldan zengin ve fakat hayvansal protein kaynaklarından yoksun beslenme tarzıdır. Bol hayvansal proteinin tahılın tam aksine olarak işçinin çalışma gücünü artırma ve sağlığını koruma suretiyle milli produktiviteye müsbet etkiler yaptığını ve işçilerine çok et, süt, yumurta ve balık verebilen memleketlerde milli gelir seviyesinin yüksek olduğunu görüyoruz. Şu halde işçilerimizi hayvansal protein kaynaklarından daha zengin bir diyetle besleme, kazancın artmasına sağlayacağından devleti ve işvereni de memnun edebilecek sonuçların elde edilmesine medar olacak, kısacası Türkiye hızla kalkınabilecektir. Çeşitli toplumlarda insan başına bir günde sağlanan hayvansal protein miktarı ile milli gelir seviyesi arasındaki ilişkiyi aşağıdaki tabloda daha aşikar bir şekilde görebiliyoruz.

ÇEŞİTLİ TOPLUMLARDA İNSAN BAŞINA DÜŞEN GÜNLÜK HAYVANSAL PROTEİN MİKTARI İLE İNSAN BAŞINA DÜŞEN MİLLİ GELİR ARASINDAKİ İLİŞKİLER (x)

Memleketler	Milli Gelir	Hayvansal Protein
	İnsan Başına/Dolar	İnsan Başına/Gün/gr.
A.B.D.	2164	66
Kanada	1431	62
İngiltere	960	51
Fransa	839	49
İtalya	406	25
Japonya	250	16
Meksika	234	16
Brezilya	218	18
Suriye	169	12
Mısır	112	13
Pakistan	77	8
Hindistan	60	6
TÜRKİYE	1953 T.L.	13-16

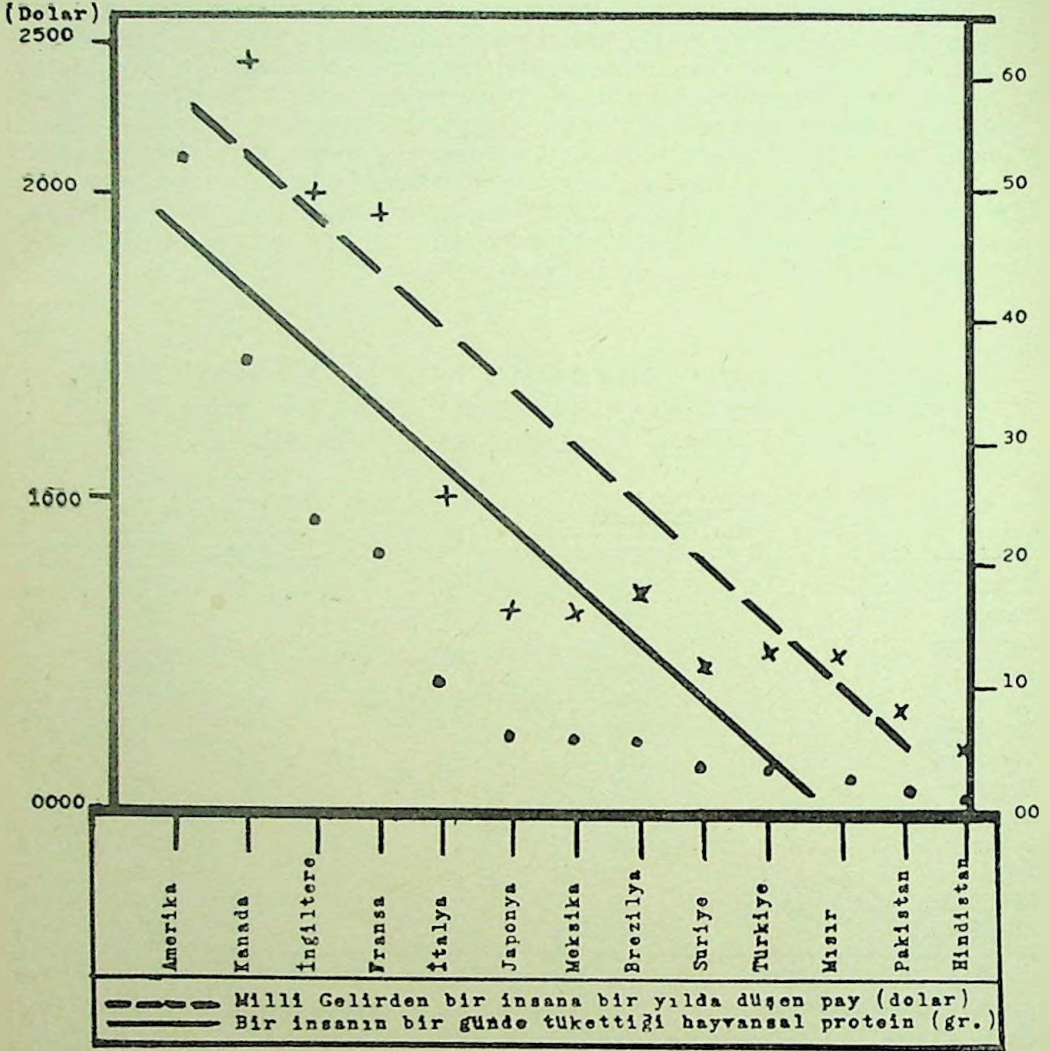
(x) Koçtürk, Osman N., Türkiye'nin ve Dünyanın Beslenme ile ilgili Meseleleri 1964 İstanbul

Görüldüğü gibi tüketilen tahıl miktarı arttıkça düşen milli gelir, tüketilen et, süt, yumurta ve balık miktarı arttıkça da artmaktadır. Başka bir deyimle milli geliri yüksek olan memleketlerin halkı ve işçileri daha çok et tüketebilirlerken geri kalmış memleketlerin halk ve işçilerinin yeteri kadar et, süt ve yumurta tedarik edemediklerini bundan dolayı tahıllar ve kökyumrularla karınlarını şişirip, şekerle ağızlarını tatlandırma ve ithal malı margarinerlerle enerji ihtiyaçlarını karşılama durumunda kaldıklarını söyleyebiliriz. Bu durum geri kalmış toplumların güçsüz ve yetersiz işçiler çalıştırmak, zaman ve parayı israf etmek suretiyle bulundukları noktadan daha geri gitmelerine ve ileri memleketlerin

HAYVANSAL PROTEİN VE İNSAN BAŞINA DÜŞEN MİLLİ GELİR

İnsan Başına
Yıllık Gelir

Bir Günde Yenen
Hayvansal Protein
(Gr.)

Tüketilen hayvansal protein miktarı arttıkça insan başına düşen milli gelir de ona muvazi bir şekilde artmakta azaldıkça azalmaktadır. İşçileri tahıldan zengin ve et, süt, yumurta ile balık gibi hayvansal proteinlerden yoksun yiyeceklerle beslenen memleketlerde işçiler cılız, hasta ve güçsüz oldukları için üretim düşük ve produktivite kıfayetsiz bir seviyededir. Bundan dolayı bu memleketler işçi beslenme şartlarını düzenlemedikçe prodüktif bir çalışmaya yönelmeyi ve kalkınmayı ümid edemezler.

ise güçlü işçilerin omuzları üzerinde daha da ilerleyerek arayı her gün biraz daha açmalarına ve tahıl tüketen toplumları hegemonyaları altına alarak bir pazar gibi kullanmalarına ve sömürmelerine yol açmış bulunuyor. Türkiyemiz de bütün geri kalmış memleketler gibi kendini bu şartlardan henüz kurtaramamıştır.

Çok tahıl ve az et Türk işçisinin çalışma kabiliyetini frenlemiş ve milli geliri son derece düşürmüştür. İnsanlar protein ihtiyaçlarının bir kısmını tahıllardan ve baklagillerden (nohut, fasulye, mercimek, soya fasulyesi v.s.) sağlarılarken bir miktarda hayvansal proteine muhtaç bulunuyorlar. Genel olarak 70 kiloluk bir insanın günlük protein ihtiyacı 70 gram civarında bulunmakta ve bunun yarısının, hiç değilse % 40 kadarının et, süt, yumurta veya balık gibi hayvansal kaynaklardan tedariki iktiza etmektedir. Gençlerde, gebe ve emzikli kadınlarda, hastalıktan yeni kalkan ve nekahat devresini yaşayan insanlarda tüm protein ihtiyacı artarken hayvansal proteine olan ihtiyaç da buna muvazi olarak yükselmektedir. Türkiye gibi işçilerini çok tahıl ve az hayvansal protein ile besleyen memleketlerde insanlar protein ihtiyaçlarını miktar bakımından almış gibi görünürlerse de gerçekte hayvansal proteinle, bitkisel protein dengesi bozuk ve alınan bitkisel protein miktarında daha yüksektir. Bunlar şeklen kalori ihtiyaçlarını ve hatta protein ihtiyaçlarını karşılamış gibi görünmelerine rağmen gerçek bir açlık içinde bulunurlar. Aşağıdaki tablo bunu izah etmektedir.

BAZI MEMLEKETLERDE İNSAN BAŞINA DÜŞEN KALORİ, TOTAL PROTEIN VE HAYVANSAL PROTEIN MİKTARI (x)

Memleketler	Yıllar	Bir İnsana Bir Günde İsabet Eden		
		Kalori	Total Protein	Hayvansal Protein
		Kal.	gr	gr.
Yemen	1952—55	2350	45	11
Seylan	1960	2150	47	9
İndistan	1960—61	1990	53	6
Japonya	1960	2240	68	18
Pakistan	1959—60	2080	48	7
Filipinler	1960	1950	49	15
Libya	1959	2180	53	10
Birleşik Arap Cumhuriyeti	1958—59	2520	73	12
Batı Almanya	1960—61	2950	80	48
Fransa	1959—60	2990	99	53
İtalya	1960—61	2740	80	28
İsveç	1960—61	2920	81	53
İngiltere	1960—61	3270	87	52
Brezilya	1958	2500	62	20
Şili	1958	2450	78	27
Meksika	1957—59	2440	68	20
A.B.D.	1960	2120	92	65
TÜRKİYE	1959—60	2830	91	16

(x) UNICEF, Children of the Developing Countries, 1964 London

İLERİ VE GERİ KALMIŞ TOPLUMLARDA HAYVANSAL PROTEİN

Memleketin Adı	Bir insanın bir günde tükettiği total Protein	Hayvansal Protein (Şekille)	Hayvansal Protein	Beslenme Kalıbı
	gr.	o/o	o/o	
Yemen	45		11 o/o25	Alınan günlük protein miktarı yetersiz. Ayrıca bitkisel protein o/o 75 ve Hayvansal protein ise o/o 25 kadar. Hem miktar ve hem kalite bakımından yetersiz besleniyor.
Hindistan	53		6 o/o11	Alınan günlük protein miktarı yetersiz. Ayrıca bitkisel protein o/o 89 ve Hayvansal protein ise o/o 11 kadar. Hem miktar ve hem kalite bakımından yetersiz besleniyor.
Türkiye	91		16 o/o17	Alınan günlük protein miktarı ihtiyacı fazla. Fakat hayvansal protein o/o 17, bitkisel protein ise o/o 83 kadar. Miktar bakımından tam ve kalite bakımından yetersiz besleniyor.
Batı Almanya	80		48 o/o60	Alınan günlük protein miktarı ihtiyacı aşıyor. Hayvansal protein o/o 60, bitkisel protein o/o 40 kadar. Hem miktar ve hem kalite bakımından mükemmel besleniyor.
İngiltere	87		52 o/o60	Alınan günlük protein miktarı ihtiyacı aşıyor. Hayvansal protein o/o 60, bitkisel protein o/o 40 kadar. Hem miktar ve hem kalite bakımından mükemmel besleniyor.
Amerika Birleşik Devletleri	91		65 o/o 70	Alınan günlük protein miktarı ihtiyacı fazla. Hayvansal protein o/o 70, bitkisel protein o/o 30 kadar. Hem miktar ve hem kalite bakımından çok mükemmel besleniyor.

Alınan proteinin miktar bakımından yeterli olması gerekir. Bir insanın günlük protein ihtiyacı genel olarak kaç kilo ise o kadar gramdır. En önemli hususlardan biri de tam olarak alınacak olan proteinin yarısı hiç değilse % 40 kadarının hayvansal kaynaklardan tedariki mecburiyetidir. Geri kalmış toplumlar çok tahıl ve az miktarda et, süt, balık ve yumurta kullandıklarından bunlarda protein dengesinin bozulduğunu ileri toplumlarda ise bu dengenin kurulduğunu görüyoruz. Türk işçisinin iş verimini artırmak için tüketilen tahıl miktarını azaltıp et süt yumurta ve balığı artırarak bu dengeyi bizim de kurmamız gerekiyor.

Bu tablo dikkatle tetkik edildiği zaman Türkiyede insan başına düşen günlük kalorinin Yemen, Seylan, Hindistan, Japonya, Pakistan gibi bir çok memleketlerde insan başına düşen günlük kaloriden çok daha yüksek ve adeta Batı Almanya'daki kalori seviyesine yaklaşık olduğu, beri taraftan Almanyada bir insana bir bir günde 80 gram protein düştüğü halde Türkiyede bunun 91 gram civarında bulunduğu dikkati çekecek ve adeta Türkiye halkının ve işçilerinin Ame-

Nijeryada çok ilkel şartlar altında yapılan tarım ve verimsiz topraklar bu ülke halkını gereği gibi doyurmamaktadır. İtalyadan ithal edilen pulluğun karasapanın yerini almış olması da verimi istenilen nisbete artıramamış bulunuyor. İnsan gücüne dayalı olan tarımsal üretimi yükseltmek için öncelikle tarımda çalışanları doyurmak ve tarımsal üretimi belirli bir seviyeye getirdikten sonra endüstriye atlamak gerekiyor. (FAO)

rikan halkı ve işçileri gibi üstün bir standarda göre beslendikleri sonucu çıkarılabilecektir. Oysa ki bir insana bir günde 80 gram protein isabet etmesine rağmen, bunun 48 gramının et, süt, yumurta ve balık gibi hayvansal protein kaynaklarından sağlanmış olması dolayısıyla Batı Almanya halkı ve işçileri, günde 91 gram protein almasına rağmen, bunun sadece 16 gramı hayvansal proteinden ibaret olduğu için Türk halkından çok daha iyi beslenmektedir. İleri memleketlerin geri kalmış memleketlerden bilhassa tüketilen hayvansal protein ve başka deyimle, et, süt, yumurta ve balık miktarı bakımından) fark gösterdiklerine şahit oluyoruz.

Geri kalmış memleketler ise daha çok bitkisel proteinler ve nişastadan zengin yiyeceklerle yetinmekte ve bundan dolayı iyi beslenememektedirler.

Gelişmekte olan tophumlarda halka ve işçilere sağlanabilecek et, süt, yumurta ve balık miktarını artırmak kabildir. Ancak işçinin ve halkın beslenmesi Anayasamızın (52) nci maddesi ile hükümetlere bir görev olarak verilmiş olmasına rağmen Türkiyemizde ve şartları bizim şartlarımıza benzeyen memleketlerde bu konuya henüz gerektiği şekilde önem verilmediğini ve el atılmamış bulunduğunu görüyoruz. Bu memleketlerin çoğunda yöneticiler işçi sağlığını yoluna koymak için hastahaneler açma ve ilaç ithal etmenin kafi geleceğini, prodüktiviteyi artırmak için ise toplu sözleşme esasları vazederek kanunlar çıkarmanın yeter olduğunu zannetmekte ve böylece hareket etmektedirler. Halbuki işçi sağlığının düzenlenmesi ve iyi beslenme zemini üzerinde prodüktivitenin artırılması daha çok hayvancılığın geliştirilmesine ve dar gelirli sınıflara yeteri kadar hayvansal protein sağlanmasına bağlı bulunuyor. Bu noktada milli prodüktivitenin işçinin beslenmesi ve hatta bunu mümkün kılacak bir tarım politikasının izlenmesi ile artırılabilceği gerçeği daha vazih olarak ortaya çıkmaktadır.

Endüstride prodüktiviteyi artırma çalışmalarına girişmeden önce, bilhassa işçinin beslenmesinde yetersizliği hissedilen ve daha önce yapılan açıklamalarla belli olan yiyecek maddelerin tedariki için tarım sektöründe prodüktiviteyi artırıcı çalışmalar yapılmasına ihtiyaç vardır. Türk işçileri buğdaydan sonra Birleşik Amerikadan ithal edeceğimiz, et, süt ve yumurta ile beslenemeyeceğine göre bu gün Türkiyede insan başına isabet eden hayvansal protein miktarının düşük oluşuna ve hayvansal yiyeceklerin pahalı olarak satılmasına sebep olan faktörleri tanımak ve bunları bilimsel metodlarla etkisiz hale getirmek lazımdır. Geri kalmış memleketlerin çoğunda bu çeşit yiyeceklerin kıt ve pahalı oluşu ekseriya bilgisizlik ve bazende beslenme alışkınlıklarına bağlı bulunuyor. Fikri daha iyi izah edebilmek için Türkiyede bazı örnekler almak yerinde olacaktır.

Türkiyede ve bir çok müslüman memleketlerde et olarak sadece sığır, koyun, keçi gibi geviş getiren hayvan etleri ile tavuk eti kullanılmaktadır. Domuz eti müslümanlara haram edilmiş olduğu için hemen hemen hiç kullanılmaz. Halbuki domuz yem maddesini ete tahvil kabiliyeti bakımından önceki hayvanlara nazaran çok daha prodüktif ve verimli bir hayvandır. Yapılan araştırmalar çeşitli hayvan türlerinin belirli miktarda standart yem tükettikleri takdirde kazanacakları ağırlığın aşağıda ifade edildiği gibi olacağını göstermiştir.

BİR HAYVANIN CANLI AĞIRLIĞININ BİR KİLO ARTMASI İÇİN TÜKETMESİ İKTİZA EDEN YEM MİKTARI

Hayvanın Cinsi	Yem Miktarı
	Kg.
Et tavukları	2.3
Hindi	3.5
Domuz	3.6
Sığır	8.0
Koyun	8.7

Bundan başka bir kilo yumurta almak için bir tavuğa 3.1 Kg., bir kilo süt alabilmek için bir sığıra 1.0 kilo yem yedirmenin kafi geleceğini benzer incelemelerle

öğrenmiş bulunuyoruz. İleri Hristiyan memleketlerde halk et ihtiyacını çoğunlukla domuz eti ile karşılamakta ve yukardaki tablonun tetkikinden anlaşılabileceği veçhile bu etin maliyeti sığır ve koyun etlerinin yarısından da daha düşük bir seviyede bulunmaktadır. Bu memleketlerin çoğu tavuk ve hindi etinin de domuz eti kadar ve hattâ ondan daha ucuza mal edildiğini bildikleri için tavukçuluğa ve hindi yetiştiriciliğine çok önem veriyorlar. Bundan dolayı ileri Hristiyan memleketlerde halkın ve işçinin et payı ile et satın almak için ödediği para daima geri kalmış memleketler halkından daha düşük ve bu cins yiyecekler daha boldur. Müslüman ve geri kalmış memleketler ile bu cins üstün verimli hayvanların beslenmediği ve yetiştirilmediği bölgelerde halkın et tedarik edemediğinden pirinç, buğday, mısır gibi tahıllarla karınlarını şişirdiklerini ve şeklen tok gibi görünmelerine rağmen aç kaldıklarını görüyoruz. Türkiyemizde bir insana bir yılda 300 kilo ekmek düşerken, tüketilen et miktarının ortalama olarak 12-15 kilo civarında bulunmasının gerçek sebebi budur. Değişik memleketlerde tüketilen ve insan başına isabet eden et miktarı incelenecek olursa bu gerçek daha vazih olarak görülebilecektir.

Genel olarak yeteri kadar et üretemeyen toplumlarda insan başına isabet eden yıllık süt ve yumurta miktarları da düşüktür.

ÇEŞİTLİ MEMLEKETLERDE İNSAN BAŞINA DÜŞEN ET, YUMURTA VE SÜT MİKTARLARI (x)

Memleketin Adı	Yıl	Tahıl	Et	Yumurta	Süt
		Yıl/Kg.	Yıl/Kg.	Yıl/Kg.	Yıl/Kg.
Avusturya	1950	113	53	11	239
Finlandiya	1959	111	32	8	371
Yunanistan	1959	164	21	6	164
İtalya	1960	142	27	8	134
Norveç	1960	79	37	8	325
İsviçre	1960	75	52	10	320
Yugoslavya	1959	183	27	3	149
Kanada	1960	71	82	16	274
A.B.D.	1959	66	92	20	307
Meksika	1959	124	12	4	70
Uruguay	1959	124	24	7	94
Pakistan	1959	147	4	0.3	47
Hindistan	1959	151	6	4	20
Filipinler	1958	127	10	3	21
İsrail	1959	124	31	19	184
Mısır	1958	188	14	1	43
TÜRKİYE	1959	199	13	2	103

(x) Koçtürk, Osman N., Türkiyenin ve Dünyanın Beslenme ile İlgili Meseleleri, 1964 İstanbul — The State of Food and Agriculture, FAO, ITALY, 1961

Şüphesiz Müslüman ve geri kalmış toplumların halklarını ve işçilerini gereği gibi beslemeleri için dini inanışlarını değiştirip Hristiyan memleketlerin yaptığı gibi domuz eti ile beslenmeleri tavsiye edilemez. Din bir bütündür ve bir dine mensup olanların o dinin icaplarına tamamen uymaları iktiza eder. Ancak geri kalmış memleketlerde et üretimini artırmak ve çalışmaların hayvansal protein ihtiyacını gereği gibi karşılamak için dinî inançları zedelemekten de bazı tedbirler almak ve tarım politikalarını buna göre düzenlemek mümkündür. Müslümanlar gibi domuz eti yemeyen ve bu cins etin yenmesi dinlerince yasaklanmış olan İsrail toplunu bu konuda bize ve şartları bize benzeyen memleketlere örnek olabilecek bazı çalışmalar yapmış ve halkının hayvansal protein ihtiyacını gereği gibi karşılamıştır.

Yeni ete çevirme bakımından domuzdan daha prodüktif bir hayvan olan tavuk ve hindi, sığır ve koyun yerine et hayvanı olarak kullanılacak ve tavukçuluk geliştirilecek olursa geri kalmış memleketlerin et ihtiyacını daha kolay ve daha ucuz bir şekilde karşılamak mümkün olabilmektedir. Yumurta ve süt üretimi de et üretimine nazaran daha avantajlı ve ekonomik görünüyor. Nitekim İsrail kalkınma planına bu ilkeyi yerleştirmekle çalışanların hayvansal protein meselesini kısa bir süre içinde halledebilmiştir. 1953 yılına kadar halkın ihtiyacını karşılamak için balıktan geniş çapta faydalanan ve dışardan yumurta ithaf etme zorunluğunda kalan İsrailin, bu gün halkının hayvansal protein ihtiyacını en iyi şekilde karşıladıktan sonra dış pazarlara tavuk eti ve yumurta ihraç edebilen bir toplum haline geldiğini görüyoruz.

İsrailde havansal protein ihtiyacı tavuk eti ve yumura ile karşılandıktan sonra tüketilen balık miktarı planlı bir şekilde azaltılmış ve halk daha lezzetli aynı zamanda besleyici yiyeceklere yöneltılmıştir.

İSRAİLDE TAVUK ETİ, YUMURTA VE BALIK TÜKETİMİ. (x)

Yıllar	Tavuk Eti	İnsan Başına Bir Yılda İsabet Eden	
	Kg.	Yumurta Adet	Balık Kg.
1952	4.1	343	15.5
1956	11.9	220	11.4
1960	19.9	258	9.9
1959 (TÜRKİYE)	1	2.5 kilo	2.5

(x) İsrailde Tarım ve Köy Kalkınması, Köy İşleri Bakanlığı, 1964 Ankara

Türkiye ve diğer et sıkıntısı çeken geri kalmış toplumlar tavukçuluğu geliştirmek ve balıkçılığa daha çok önem vermek suretiyle bu davalarını İsrailin yaptığı gibi 7-8 yıllık bir süre içinde tamamen halledebilir ve bu suretle işçilerin beslenme şeklini tashih ederek milli prodüktiviteyi de yükseltebilirler. Fakat Milli Prodüktivite ile işçi beslenmesi ve işçi beslenmesi ile balıkçılık ve hayvancılığın ilgili olduğunu henüz anlayamamış olan bu toplumlar kalkınmak için sihirli formüller aramakla zaman kaybetmekte ve dış memleketlerin üretim artıkları ile

borçlanarak beslenmeyi daha kolay ve daha başarılı bir metod sanmaktadırlar. Bu konular anlaşılıp işçinin gereği gibi beslenmesi mümkün olana kadar geri kalmış toplumların istedikleri kalkınma hızına ulaşmalarını beklemek, mümkün olmayana ümit etmekten daha ileri bir şey olamayacaktır.

Eundan dolayı işçi ve işveren kuruluşlarının bu davayı yöneticilere anlatmaları ve çalışmaların bu yönde gelişmesini sağlamaları gerekiyor. Bunlar yapılmadıkça yeşil çuhali masalar etrafına oturup, ücretlerin artırılması için işvereni tazyik altına sokmak, grevler ve lokavtlara gitmek meselelerimizi çözümleyemeyecektir. İşçi iyi beslenip prodüktif bir şekilde çalışabilirse verim artacak, maliyet ucuzlarken kazanç yükselecektir. Artan gelirden kendine hisse ayrılmasını istemek ise işveren gibi işçinin de en tabii ve kanuni hakkıdır. Güçsüz ve açlık dolayısıyla reaksiyoner bir ortama girmiş olan insanları fazla çalışmaya zorlamak ve bu suretle kazanç sağlamak ne kadar imkânsız ise Türk tarım ve hayvancılığını geliştirip verimi ve maliyeti makul ve seviyeye getirmeden Türk işçisinin beslenmesini temin etmek o kadar mümkün değildir. Taşıma su ile değirmen dönmeyeceğini artık anlamalı ve işçinin gereği gibi beslenmesi için yurt kaynaklarını narekete getirmeliyiz. PL 480 kanalı ile ithal ettiğimiz buğday ve soya yağları ihtiyaçlarımızı karşılayacak nitelikte besin maddeleri değildir. Her yıl milyonlarca liranın Birleşik Amerika hesabına aktarılmasına sebep olan bu davranış bir yönü ile halk sağlığını bozarken bir taraftan da işçilerimizin çalışma gücünü azaltmakta ve güç kaynaklarımızın yabancıların kontrolü altına girmesine sebep olmaktadır.

Mühtaç olduğumuz et, süt, yumurta ve balık gibi yayecekleri Türkiyede çok kısa bir süre içinde artırabilir ve ihtiyacımızı karşıladıktan sonra bu bakımdan sıkıntıda olan toplumlara da ihracat yapabiliriz. Çünkü Türkiyede bir baş hayvandan alınan et, süt, yumurta verimi aklın almayacağı kadar düşük bir seviyede bulunmakta ve bunun kolayca artırılması mümkün görülmektedir.

İsrail bir baş inekten bir yılda 4300 kilo süt alırken biz Türkiyede bir inekten bir yılda ancak 400 kilo kadar süt alabiliyoruz. Bizde bir tavuk bir yılda 60 - 80 yumurta yumurtlamakta ve fakat İsrailde bir tavuktan 220 - 250 yumurta almak mümkün bir hale getirilmiş bulunmaktadır. Biz bir sığırdan 80 - 100 kilo et alırken ileri memleketler 400 kilo et almanın kolayını bulmuşlardır. İnsanları gibi hayvanları da aç olan Türkiyede bilimsel çalışmalar yapmak suretiyle verimi en aşağı iki misli yükseltebilir ve işçilerimizin hayvansal protein ihtiyacını en iyi şekilde karşılayabiliriz. Bu mümkün olunca da işçi sağlığı düzelecek, iş kazaları azalacak, milli prodüktivite artacak, işçi ücretleri ile işverenin sağladığı kazanç ve hükümetlerin tahsil edecekleri vergi tatminkar bir seviyeye gelecektir. İşçi beslenmesi davasını çözümlemek için öncelikle tarım sektöründe prodüktivite meselesini halletmeye mecbur durumdayız.

Bir dönüm topraktan alınan buğday, bir baş hayvandan alınan et, süt, ve yumurta miktarı artırılmadıkça Türk işçisini gereği gibi beslemek ve insan gücünü istenilen seviyeye ulaştırmak kabil olamayacaktır.

(3) — DİĞER YİYECEKLERİN TÜKETİMİ :

İşçinin ve halkın beslenmesinde tahıl ve etten başka yiyecekler de kullanılmakta ve bunların bazıları büyük bir önem taşımaktadırlar. Etin yerini balık,

balığın yerini yumurta veya süt alabilirken, tahıl ihtiyacını çeşitli tahıllar ve hat- ta kökymurular ile sağlayabiliriz. Fakat vitamin ve mineral madde kaynağı ola- rak kullanmaya mecbur olduğumuz taze meyveler ile sebzelere olan ihtiyacı ne ta- hıl nede etle karşılamak kabil değildir.

İşçinin beslenmesinde önemli yeri olan vitamin ihtiyacı gereği gibi karşılan- mazsa işçi deposu benzin dolu olduğu halde bujisi iyi çalışmayan bir otomobil gibi yavaşlar veya duraklar. Proteinlere, yağlara ve karbon hidratlara olan günlük ihtiyacımız gram ile ifade edildiği halde vitaminlere olan ihtiyaç miligram ve ba- zen de bunun binde biri olan mikrogram ile ifade edilmekte, böyle olmasına rağ- men bu sihirli maddelere olan ihtiyacı küçümsemek kabil olamamaktadır. Vita- min yetersizlikleri tıpkı protein ve kalori yetersizlikleri gibi işçi sağlığının bozul- masına ve iş veriminin düşmesine sebep olabiliyor Literatürde bunu gösteren binlerce örnek vardır. Vitamin ve mineral madde kaynağı olarak tanımladığımız taze meyveler ile sebzelerin Türk işçileri ve işçi aileleri tarafından yeteri kadar kullanılmadığına kani bulunuyoruz. Bu çeşit yiyecekler Türkiyede bol olarak üretil- diği halde, büyük şehirlerin civarında yerleşmiş endüstri merkezlerine uzak olan meyve ve sebze üreticileri ekseriya emeklerinin karşılığını bile alamazlarken, ast- ronomik kazançlar sağlama amacı ile araya giren insafsız spekülâtörler Türk hal- kının ve işçisinin kendi topraklarında yetişen meyve, sebzelerden gereği gibi fay- dalanmasına engel oluyorlar. Domatesin üretim bölgesinde on kuruşa satıldığı bir devrede İstanbul, İzmir ve Eskişehir gibi endüstri merkezlerinde bir liraya satıldığı çok görülmüş bir olaydır. Fiyatları yüksek tutabilmek için bazı aracıla- rın İstanbul kapılarına kadar taşınan domatesleri surlar dışında imha ettikleri- ni geçen yıllarda gazetelerde okuduk. Kontrolden tamamen uzak ve klikler halin- de çalışan aracı zincirinin bu tahripkar davranışı kalabalık şehirler halkı, kadar, bu şehirler civarına yerleşmiş olan endüstri kollarında görev almış dar gelir- li işçi kitlelerini de müteessir ettiği gayet iyi bilinmektedir. Bu günkü şartlar al- tında gündeliği 12 lira olan bir işçinin kilosu 3 liradan 3 kilo şeftali alıp evine götürmesini, kilosu beş liradan muz satın almasını veya kalabalık ailesine ye- mekten sonra tanesi 50 kuruştan portakal yedirmesini bekleyemeyiz.

Bu şartlar altında işçi gurupları bütün fakir memleketlerde olduğu gibi pa- tates ve benzeri yiyeceklerle yetinmekte ve kuru sebzeler ile bakliyat pahalı oldu- ğu için bunu da yeter miktarda satın alamamaktadır.

İşçileri bu şartlardan kurtarmak için çeşitli çareler düşünülebilir. Endüstri- lerin kendi işçilerinin ihtiyaçlarını karşılayacak sebze çiftlikleri kurmaları, is- tihlak kooperatifleri vasıtasıyla şartların ağırlığını gidererek hırslı araçları ara- dan çıkarmaları çok yararlı teşebbüsler olacaktır.

Bunun yanında endüstri tesislerini büyük şehirler civarından kaldırarak Anadoluya dağıtmayı da tavsiye edebiliriz. Bu takdirde yiyeceğin üretildiği böl- geye yaklaşmış olan endüstri hem işçilerine ucuz olarak yiyecek tedarik imkân- lar hazırlamış ve hem de tarım sektöründe çalışanların yılın belirli sürelerinde işsiz kalmaları önlenmiş olacaktır.

İsrail Agrindus üniteleri kurmak suretiyle bunu başarmış bulunuyor. Endüst- ri tesislerini her çeşit yiyeceğin pahalı olduğu kalabalık merkezlerden kaldır- rak tarımsal üretim bölgelerine yerleştirmiş olan bu memlekette işçi yiyecek ihtiyacını daha ucuz ve kolay bir şekilde tedarik ettikten başka, fabrikalar işle-

dikleri hani maddeyi çevreden kolayca tedarik edebilmekte ve tarımdaki işsiz sü-
re içinde insan gücünü de daha uzuna mal edebilmektedirler.

Bu tarzda hareket bir yönü ile endüstrinin tarıma ve endüstriye faydalar sağlmasını mümkün hale getirdiğinden Agrindus sistemi İsrailin kalkınmasına çok müsbet etkiler yapmıştır. Biz henüz işçinin beslenmesi konusuna fikrini de olsa eğilmemiş bir toplum olduğumuz için işçinin meyve ve sebze ihtiyacı üzerinde düşünebilecek bir olanağa da ulaşamamış bulunuyoruz. Oysaki ileri memleketler işçinin meselelerini teker teker ele almış ve yiyecek tedariki işi de Agrindus sistemi içinde en iyi kalıplara göre halledilmiş bulunuyor.

Türkiye Bu günkü hali ile bile işçilerinin ve halkının meyve ve sebze ihtiyacını karşılayabilecek ve başka memleketlere ihracata müsait koşullar içinde bulunuyor. Fakat çeşitli organizasyon bozuklukları, araçların kontrolden uzak ve aşırı davranışları, taşıma, muhafaza ve pazarlama şartlarının gayet kötü oluşu, işçimize hayvansal protein yetersizliğine eklenen vitamin ve mineral madde kıfayetsizlikleri, işçi sağlığını daha bozuk, iş verimini daha düşük bir hale getirmektedir. Meyve sebzelerden sonra işçinin yağ ihtiyacı üzerinde de durmak gerekecektir. Fakir olan işçi gurupları daha çok ucuz yağlar ve bilhassa margarinler ile beslenme durumunda bulunuyorlar.

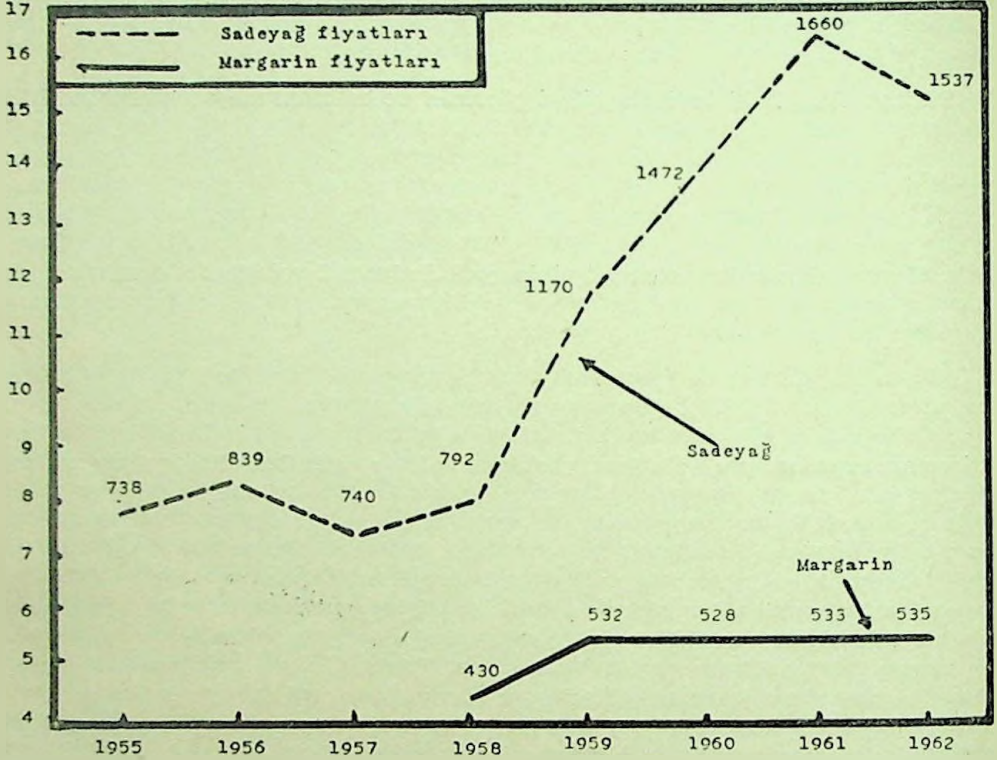
Yağlar bir yönleri ile kesif bir kalori kaynağı ve bir yönleri ile de yağda eriyen vitaminlerin (A.D.E.K. vitaminleri) taşıyıcılarıdır. Bundan başka bilhassa sıvı halindeki yağlarda bol olarak bulunan bazı yağ asitlerinin insanın temel ihtiyaçları arasında yer aldığını gösteren deliller günden güne çoğalıyor. Soya yağı, pamuk yağı gibi tatsız ve likit haliyle pek kullanılmayan yağlar son zamanlarda hidrojenlenerek margarin haline çevrilmekte ve sertleştirildikten sonra bazı renk, koku ve lezzet maddeleri ile vitaminler katılarak süt yağına benzetilmektedir. Kahvaltılık ve yemeklik yağ olarak memleketimizde de çok kullanılmaya başlanılan bu çeşit yağlar hidrojenleme ameliyesi sırasında aslında sahip oldukları bir çok biyolojik nitelikleri kaybettiklerinden ucuz olmalarına rağmen hiç bir zaman tabii yağların yerini tutamazlar. Türkiyede süt yağının (sadeyağ ve tereyağ) çok pahalı ve margarinlerin ise ucuz oluşu işçi gurupları ile dar gelirli ailelerin tamamen margarinlerle beslenme durumu içine iteklemiş bulunuyor. İşyerlerinde işverenler toplu iş sözleşmesi esaslarına uymuş olmak ve işçiye ucuz beslemek için daha çok margarin kullanmaktadırlar. Çünkü toplu sözleşmeler ekseriya kalori veya işçiye sağlanacak yiyeceklerin fiyatları esas tutularak hazırlanmıştır. Margarinler ise fiyatları ucuz ve kalorifik değerleri proteinler ile karbonhidratlara nazaran iki misli yüksek yiyecekler olduklarından bol yağ kullanma işveren için daha karlı bir davranış haline gelmiş bulunuyor.

Bu çeşit yağların çok miktarda ve tek taraflı olarak kullanılmasının insan sağlığına kötü etkiler yaptığını biliyoruz. Sağlık Bakanlığı da geçenlerde bir açıklama yapmış ve margarinlerin çok miktarda ve dengesiz bir şekilde kullanılmasının tehlikeli olabileceğini kamu oyuna duyurmuştur.

İşçi gurupları böyle olmasına rağmen ekonomik sebeplerle margarinleri kullanmaya mecburdurlar. Çünkü 1955 - 1962 yılları arasında sadeyağ fiyatları 738 kuruştan 1600 - 1573 kuruşa kadar fırlamış ve buna karşılık 1958 yılından bu tarafa Amerikanın üretim artıklarının (Soya ve Pamuk Yağları) PL 480 kanalı ile Türkiye'ye ithali ve hidrojenlenmesi suretiyle pazara sürülen margarin fiyatları 532 - 535 kuruş arasında sabit kalmıştır. Tabii süt yağlarına nazaran hemen hemen

İSTANBULDA 1955 - 1962 YILLARI ARASINDA SADEYAĞ VE MARGARİN FİYAT ARTIŞLARI.

Fig./T.L.

Son yıllarda sadeyağ fiyatları hızla artarken Amerikadan ithal edilen soya ve pamuk yağları ile imal edilen margarinlerin fiyat seviyesi hemen hemen sabit kalmıştır. Birleşik Amerikada bir üretim artışı haline gelen ve Amerikada tüketilmeyen soya ve pamuk yağları için geri kalmış toplumlarda pazar aranılmaya başlanılmış ve Türkiye de bir pazar haline getirilmiştir. Sadeyağ fiyatları böylesine artarken margarin fiyatlarının ucuz kalışı dar gelirli işçi ailelerini bu yağı kullanmaya mecbur etmiş bulunuyor. Bir çok bitkisel yağların da margarin fiyatlarından üstün fiyatlarla satılmakta oluşu ve Türk mutfağında sadeyağın yerini margarinin almış bulunması, işçilerin sadece margarin ile ve dengesiz bir şekilde beslenmelerine yol açmıştır. Bu çeşit yağların çok miktarda ve dengesiz bir şekilde yenilmelerinin sağlık için zararlı olduğu bir çok ilim adamı ve son olarak Sağlık bakanlığı tarafından açıklanmış bulunuyor.

iç kat ucuz olan ve bir çok bitkisel yağlardan da daha müsaıt fiyatlarla tedarik edebilen hidrojenlenmiş yağlar işçi tabakaları ile dar gelirli ailelerin en çok tükettikleri yağ çeşidi haline gelmiş bulunuyor. Belirli bir yaştan sonra bu çeşit yağların dengesiz bir şekilde kullanılması kalb ve damar hastalıklarına yol açtığından işçinin yağ meselesinin de halli ve eğitim yolu ile bu gerçeklerin kendisine duyurulması ve işverenlerin de dikkatlerinin çekilmesi hatta toplu sözleşmelerde bu hususu tasrih edici hükümlerin konulması iktiza etmektedir. İşçi sağlığı ile ilgili olan Devlet kuruluşları sadece hastalanan işçiyi pahalı ilaçlarla tedavi etmekle görevlerini tamamlamış olamayacaklarını anlamalı ve ona göre tedbirler almalıdırlar. Yağ meselesi üzrlüne dikkatle eğilmemiz gereken konulardan biri haline gelmiş bulunuyor. Bilhassa bitkisel yağların işçi yemeklerinde kullanılması memleketimizde bol olarak yetişen zeytin ve zeytinyağlarımıza işçi yemeklerinde yer ayrılması hem işçi sağlığı ve hem de memleket ekonomisi bakımından faydalı bir uygulama olacaktır.

(4) — YIYECEK TÜKETİMİNE ETKİ YAPAN EKONOMİK FAKTORLAR :

Buraya kadar tahıl, et, süt, yumurta, meyveler ve sebzeler ile yağların Türkiye'deki üretimi ve tüketim şartları konuya girmemizi mümkün kılacak şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Fakat işçi gruplarının beslenme şartlarını daha iyi anlayabilmek için bilhassa bu grupların gelir seviyesi ile yiyecek fiyatları arasında bazı ilişkiler kurmak ve ekonomik faktörlerin etkilerini incelemek gerekecektir.

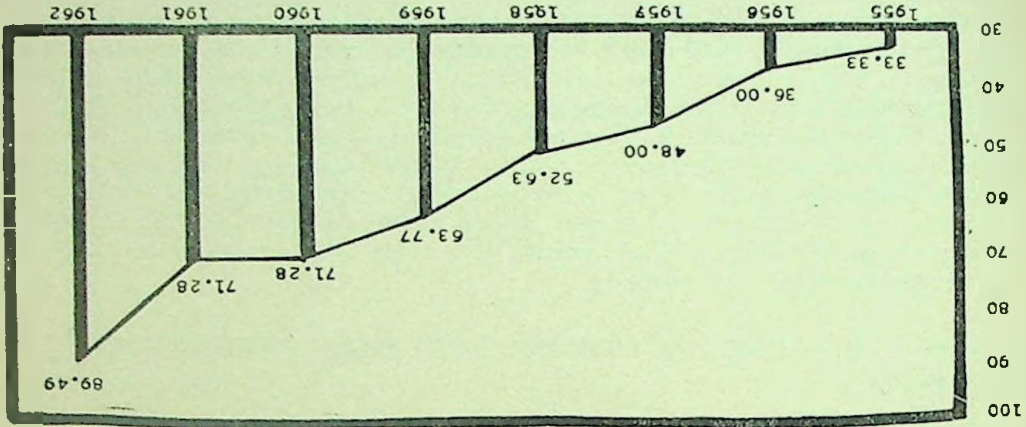
İşçinin iyi veya kötü beslenmesinin her şeyden çok gelir seviyesi ve yiyecek fiyatları ile ilgili olduğu bilindiğinden son yıllarda Türkiye'nin en önemli meselesi haline gelen pahalılık sorununun Türk işçilerinin beslenmesine yaptığı etkiyi böylece daha iyi tanımlayabiliriz. İşçinin geliri ile yiyecek maddelerinin fiyatları arasında daha önce de yer yer sözü edilen bir dengesizlik vardır. Bir endüstri merkezi olan İstanbul'da 1955 yılı ile 1962 yılı arasında ekmek fiyatlarının kiloda 33.33 kuruştan 89.49 kuruşa kadar yükseldiğini görüyoruz. Tek başına kullanıldığı zaman insanın besin ihtiyacını karşılamaktan çok uzak bir besin maddesi olduğundan daha önce de söz etmiş olduğumuz ekmek bile bu gün kalabalık bir işçi ailesinin tedarikinde güçlük çekeceği pahalı bir yiyecek haline gelmiş bulunuyor. Esasen geri kalmış toplumların işçilerinin daha çok ekmek ve diğer tahıl preparatları ile yetinmelerine sebep olan gerçek faktör de budur. İşçi pahalı olan diğer yiyecekleri tedarik edemeyince şişirici ve insana kazıp bir tokluk hissi verme niteliğinde olan ekmeği ve benzerlerini tercih eder. Bu gün bazı toplumlar işçisine ve işçi ailelerine yeteri kadar ekmek tedarikinde bile güçlük çekmekte ve kendi kaynaklarını zorlamak suretiyle yapamadıkları bu işi başka memleketlerden ithal ettikleri tahıllarla kapamaya çalışmaktadırlar.

İşçinin ve halkın beslenme kalıplarını çizen ekonomik etkenlerin çeşitli toplumlarda yiyecek için harcanan paranın miktarına ve tüm gelir içindeki yüzdeye aşikâr etkiler yaptığını görüyoruz. (İsrailde Tarım ve Köy Kalkınması, Köy İşleri Bakanlığı, 1964). 1952 - 1954 yılları arasında dört toplumda yıllık ortalama gelir ve bu gelir şartları içinde yiyecek için harcanan paranın miktarı üzerinde yapılan incelemeler gayet enteresan sonuçlar vermiştir.

Bir insanın bir yılda ortalama olarak 60 dolar kazanabildiği Hindistan'da insanlar gelirlerinin % 84 kadarını yiyecek tedariki için ayırdıkları halde bu su-

İSTANBULDA 1955 — 1962 YILLARI ARASINDA EKMEK FİYAT ARTIŞLARI

Kilo/kr.

Büyük endüstri merkezlerimizden biri olan İstanbulda 1955 - 1962 yılları arasında işçinin beslenmesinde önemli bir yeri olan ekmek fiyatlarında devamlı bir artış olmuştur. Diğer besin maddelerinin fiyatlarının ekmekten de pahalı oluşu dolayısıyla işçi ve işçi ailelerinin beslenmesinde çok kullanılan ekmek fiyatlarının böylesine hızla artışı geliri bu artışa muvazi olarak artırmamış bulunan işçi bütçelerinde gediklerin açılmasına sebep olmuştur. Kaldı ki çok tahıl ve ekmekle beslenme daha önce de açıklandığı gibi insan sağlığı bakımından mahzurlu ve entellektüel güç ile çalışma gücüne yaptığı ters etkiler bakımından sakıncalıdır. Türkiyede ekmekler protein, vitaminler ve mineral maddeler bakımından da fortifie edilmemiş olduğu için işçinin tedarikinde güçlük çektiği çok miktarda ekmekle gereği gibi beslenmekte olduğunu farzetmeye de imkân yoktur. Endüstri sahasında çalışan işçiler gibi tarım sektöründe çalışan işçilerin de ana besin maddesini ekmek ve tahıldan yapmış yiyecekler teşkil etmektedir.

retle 50.4 dolarlık bir harcama yapabilmekte ve bu mikar para ile sadece pirinç satın almaktadırlar. Bundan dolayı bir Hintlinin günde 480 gram pirinç tüketmek suretiyle karnını şişirdiğini ve fakat et, süt, yumurta ve balık gibi koruyucu ve onarıcı yiyeceklerden mahrum kaldığını görüyoruz.

Yunanistanda 1952 - 1954 yılları arasında insan başına ortalama olarak 220 dolarlık bir yıllık gelir isabet etmiş ve bunun % 68.6 kadarı yiyecek için harcanmıştır. 150.9 dolardan ibaret olan bu para ile Yunanlılar yeteri kadar et tedarik edemediklerinden beslenmelerinde tahıl ve baklagillere daha çok yer ayırma zorunluğunda kalmış bulunuyorlardı. Bu iki topluma nazaran daha iyi ekonomik koşullar içinde bulunan Hollanda ve Birleşik Amerikada insan başına düşen yıllık gelirinin % 34.5 - % 32.4 nisbetlerine göre yiyeceğe yatırıldığını ve bu suretle 172.5 - 605.8 dolarlık miktarların bu husus için sarfedildiğini görüyoruz. Bu memleketlerde insanlar tahıldan çok et, süt, yumurta ve balık kullanmakta halk gi-

**ÇEŞİTLİ MİLLETLERİN FERT BAŞINA GELİRİ, BESİN VE TÜTÜN
İÇİN SARFEDİLEN YÜZDE (1952 — 1954 YILLARI İÇİN)**

Memleket	Besin için sarfedilen gelir yüzdesi	Yıllık Ortalama Gelir Dolar	Yiyecek için Harcanan Dolar
Hindistan	o/o 84	60	50.4
Yunanistan	o/o 68.5	220	150.9
Hollanda	o/o 34.5	500	172.5
A.B.D.	o/o 32.4	1870	605.8

Milli gelir seviyesi düşük olan geri kalmış memleketlerde insanlar gelirlerinin önemli bir kısmını yiyecek için harcadıkları halde gene gereği gibi beslenememektedirler. Hindistanda gelirinin % 84 kadarcığını yiyeceğe ayıran bir insan ancak bu iş için 50.4 dolar ayırabilmekte, heri taraftan A.B.D. de gelirinin sadece % 32.4 kadarını yiyecek satın almaya ayıran bir işçi 605.8 dolarlık besin maddesi satın almaktadır. Bu fark ileri ve geri kalmış toplumlarda işçilerin farklı standartlara göre beslenmelerine etki yapıyor.

bi işçi guruplarının da beslenme şartları düzene sokulmuş bulunmaktadır. Şu halde ileri memleketlerde işçinin beslenme kalıplarının bilimsel gerçeklere uygun olarak düzenlenmiş bulunmasını biz daha çok fertlerin satın alma kabiliyetinin yüksek oluşuna bağlayabiliriz. İşçi ücretlerinin düşük ve satın alma kabiliyetinin mahdud olduğu toplumlarda ise işçiler için ekmek, pirinç, mısır, patates gibi ucuz ve nişastadan zengin yiyeceklerle karınlarını şişirmekten başka çare kalmamaktadır. 1954 yılından bu tarafa iyi beslenen toplumlarda insan başına düşen milli gelirin hızla arttığını ve meselâ Birleşik Amerikada 2500 dolara ulaştığını görüyoruz. Buna karşılık Hindistandaki şartlar henüz değişmemiş ve insan başına düşen yıllık gelir 60 dolar civarında kalmıştır. Gelir bu seviyede kalınca halkın beslenme şartlarının değişmesi ve beslenme şartları böyle kaldıkça da iş gücünün artırılarak gelirin fazlalaştırılması beklenemez. İleri ve geri kalmış toplumlarda gelir seviyesine göre tefrik edilen sosyal gurupların tükettikleri tahıl ve et miktarı arasında da bazı farklılaşmalar meydana gelebilmektedir.

Birleşik Amerikada fakir, orta halli ve zengin ailelerin gelirlerinden yiyecek tedariki için değişik nisbetlere göre para ayırdıklarına şahit oluyoruz. Fakir ailelerin gelirlerinin % 50 kadarını yiyecek tedariki için tefrik etmekte ve % 18 kadarı ile de tahıl satın almaktadırlar. Yiyecek için ayrılan paranın % 25 i ise et ve benzerlerine yatırılmaktadır. Orta halli ve zengin ailelerde ise bu nisbetlerin değiştiğini ve yiyecek için harcanan paranın % 25 e kadar azaldığını görüyoruz. Böyle olmasına rağmen bu ileri toplumda orta halli aileler hayvansal protein kaynaklarını en uygun nisbetlere göre tüketebilen ve kullanabilen ailelerdir.

Geri kalmış toplumlarda ise fakir aileler gelirlerinin önemli bir kısmını yiyecek için ayırdıktan sonra bununla yeteri kadar et ve süt satın alamadıklarından sadece tahılla doyunmaya mecbur kalırlar. Bu toplumların orta halli aileleri bile zengin memleketlerin fakirleri kadar para kazanamadıklarından pahalı olan yiyeceklerden mahrumdurlar.

İşçi gurupları ekseriya fakir sayılan sosyal sınıfa dahil oldukları için onlar da hayvansal protein kaynaklarından yetersiz bir beslenme şekline tabi olmak zorunludur. Bu durum işçinin fizik ve entellektüel gücünün düşmesine ve sağlığının bozulmasına, milli prodüktivitenin düşük seviyede kalmasına sebep olur.

Bu husus kalkınma özlemi içinde olan geri kalmış toplumlarda dikkate alınması iktiza eden önemli bir noktayı su yüzüne çıkarmış bulunuyor. Üretimin önemli unsurlarından biri olan insan gücünü üstün seviyede tutabilmek için öncelikle işçinin gereği gibi beslenmesi bakımından lüzumlu ortamın hazırlanması gerekmektedir. Bu ise işçilerin tedarik edemedikleri pahalı yiyecekleri işçiye makul miktar ve nisbetlere göre sağlamakla kabil olabilecektir. Şu halde bazı yiyeceklerin fiyatlarının yüksek oluşuna etki yapan faktörler tanımlanmalı ve kabilse bunları işçinin de satın alabileceği fiyatlarla pazarda bulundurmaya veya işletme eliyle işçiye sağlamaya gayret etmelidir.

Bir çok geri kalmış memleket işçinin yokluğunu çektiği et, balık, süt ve yumurta gibi yiyecekleri bol miktarda üretme imkânlarına sahip olduğu halde bu konuya ısrarla ilgisiz kalmakta ve kalkınmanın işçinin beslenmesi ile ilişkili olduğunu görememektedir. Endüstri merkezlerinin kalabalık şehirler etrafında kurulmuş ve yiyecek fiyatlarının araçlar tarafından suni bir şekilde yükseltilmiş olması şartları daha korkunç bir hale getirmekte ve bu kalabalık merkezlerin en

fakir sınıflarından biri olan işçi gurupları ile ailelerinin aç kalmasına sebep olmaktadır.

BİRLEŞİK AMERİKA DEVLETLERİNDE ÇEŞİTLİ GELİR SEVİYELERİNDE, YİYECEK, ET VE TAHİL İÇİN HARCANAN PARA

Et ve Tahıl için harcanan para	Çeşitli gelir seviyesinde et ve tahıl için harcanan para		Çeşitli gelir seviyesinde besin ve diğerleri için harcanan para		Besin ve Diğer ihtiyaçlar için harcanan para
	Et	Tahıl	Yiyecek	Diğerleri	
FAKİR					FAKİR
Yiyecek için harcadığının o/o 25 kadarı et, o/o 18 kadarı tahıl için sarfedilir.					Milli gelirden hissesine düşen payın yarısını yiyecek için harcamaktadır.
ORTA HALLİ					ORTA HALLİ
Yiyecek için harcadığının önemli bir kısmını et için harcar. Tahıl için daha az para sarfetmektedir.					Milli gelirden hissesine düşen payın üçte birini yiyecek için harcamaktadır.
ZENGİN					ZENGİN
Yiyecek için harcadığının o/o 25 kadarı et, o/o 20 kadarı tahıl için sarfedilir.					Milli gelirden hissesine düşen payın dörtte birini yiyecek için harcamaktadır.

Birleşik Amerikada yapılan survey'ler fakir, orta halli ve zengin sınıfların yiyecek için gelirlerinden ayırdıkları para miktarı ile bu paradan tahıl ve et için ayırdıkları miktar hakkında bir fikir vermektedir. Orta halliler gelirlerinin % 33 kadarını yiyeceğe ayırmak suretiyle çok et tüketebilen ve iyi beslenen bir sınıf haline gelmiş bulunuyorlar. Fakirlerle zenginlerin durumları da tatminkârdır. Orta halli sınıfa dahil olan işçi gurupları, işverenin yardımları ve gösterdiği anlayış, Devletin bu husustaki hassasiyet ve kontrolü sayesinde beslenme bakımından elverişli bir ortam içindedir.

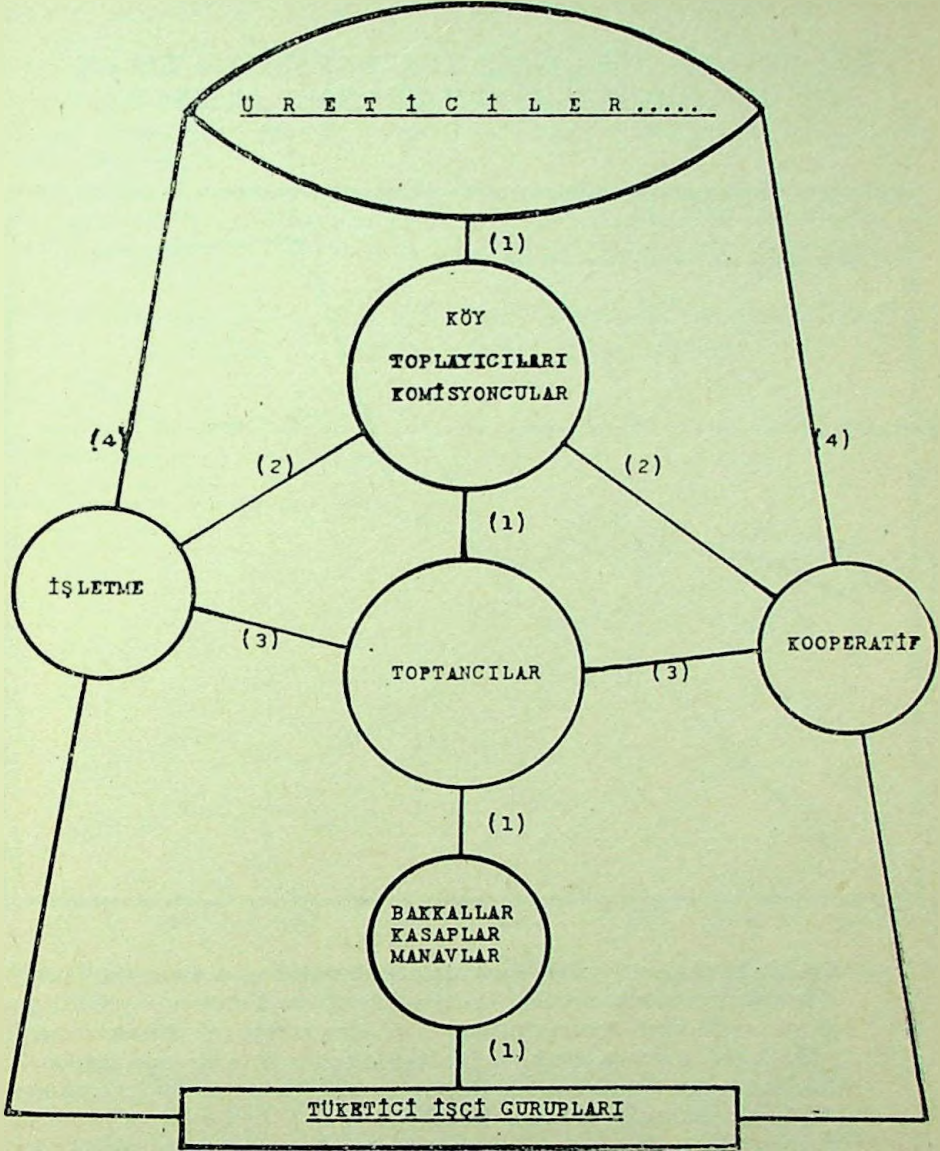
Bu sistemde araçlar ve yiyecek maddesinin üreticiden tüketiciye intikalinde bazen de lüzumsuz olarak görev almış olan guruplar ortadan kaldırıldığından üretilen yiyecek üreticiden, tüketiciye doğrudan doğruya intikal etmekte ve ucuza mal olmaktadır. Bu gün bizde cari olan usullere göre bir çok çıkarıcı gurupları üreticinin emeğinin karşılığını alamamasına ve tüketicilerin de yiyeceklerini çok pahalı fiyatlarla tedarik etmelerine sebep olmuş bulunuyor.

Endüstri merkezlerinin kalabalık şehirler civarında kurulmuş olması, işçi guruplarının bu araçlar tarafından sömürülmesine ve iyi beslenemeyen işçilerin iş verimlerinin düşük olması dolayısıyla sinayi mamuller maliyetinin de yüksek kalmasına sebep oluyor. İşletmeler bu mahzurlu durumu ortadan kaldırma maksadı ile bazı pratik çarelere baş vurabilirler. Kalabalık işçi gurupları çalıştıran fabrikalar ve diğer iş yerleri üreticilerle ilişkiler kurarak yiyecek maddelerini işçiye doğrudan doğruya intikal ettirme imkânlarına sahiptirler. Bunun yanında işçi kuruluşları veya işveren teşekkülleri kooperatifler kurarak üreticiden, köy toplayıcıları, komisyoncular ve toptancılardan yiyecek tedarik ederek işçi ve işçi ailelerinin daha ucuza beslenmelerini temin edebilirler. Aracı guruplar bu ahvalde de kalabalık ve gelir seviyesi daha yüksek olan şehir halkının satın alabileceği yiyeceklerle belirli bir gelir sağlayabilecekler ve muhtemelen fahiş kar imkanları kısıtlanmış olacaktır. Bunun yanında aşırı davranmamak ve makul kâr elde etmek suretiyle bu araçların faaliyeti de faydalı olabilir. Fakat geri kalmış toplumlarda kontrolsuzluktan faydalanmakta olan araçların ekseriya zararlı faaliyet gösterdikleri ve üretilen yiyeceğin, tüketiciye makul bir fiyatla intikaline engel oldukları bilinmektedir.

Bu takdirde önemli miktarda yiyecek maddesi üretim merkezlerinde çürüyüp harap olurken, tüketim merkezlerinde ve bilhassa dar gelirli işçi aileleri arasında bu yiyeceklerin özlemi çekilmektedir. 1965 yazında Ankarada domates 150 kuruşa satılırken Germencik havalisinde 10 - 15 kuruşa alıcı bulamıyordu. Tıpkı bunun gibi fakir halk tabakaları hayvansal protein darlığı çekerlerken bazı araçların balık fiyatlarını üstün seviyede tutabilmek için avlanan balıkları tekrar denize döktükleri Türkiyede çok duyulan olaylardır. Bu çeşit davranışların önlenmesi ve işçi guruplarının daha iyi beslenmelerinin sağlanması için başta Devlet olmak üzere işçi ve işveren teşekküllerinin faaliyet göstermelerine şiddetle ihtiyaç vardır.

Türkiyemizde bu ve buna benzer tedbirler alınmamış olduğu için 1955 - 1962 yılları arasında bir endüstri merkezi olan İstanbulda yiyecek fiyatlarının alabildiğine yükseldiğini ve başta ekmek olmak üzere et, süt, yumurta, meyve ve sebzeler ile yağ fiyatlarının işçinin güçlüğüle tedarik edebileceği bir seviyeye ulaştığını görüyoruz. Ekmek 1962 yılında 1955 yılındaki fiyatın üç misline yaklaşık bir seviyeye tırmanırken kalitesinde en küçük bir değişiklik olmamıştır. Halbuki bazı memleketlerin işçinin kullandığı ekmeği proteinler, vitaminler ve mineral maddeler fortifie etmek suretiyle prodüktiviteyi artırma denemelerine girdiklerini ve bundan çok müsbet sonuçlar aldıklarını görüyoruz. İsviçrede bir baraj inşaatında çalışan 1000 kadar işçinin deniz seviyesinden 2900 metre yükseklikte çalışmaları ve bu çalışmanın uzun sürmesi dolayısıyla ortaya çıkan ve iş veriminin düşmesine sebep olan olaylar ancak yiyeceklerin belirli vitaminler ve mineral maddelerle zenginleştirilme si suretiyle önlenebilmiştir. Bu gün et, balık, yumurta gibi protein kaynaklarından mahrum ve güç şartlar altında bulunan işçi guruplarının en çok yedikleri besin maddesi olarak ekmeklerinin bazı protein kaynakları ile fortifikasyonu dü-

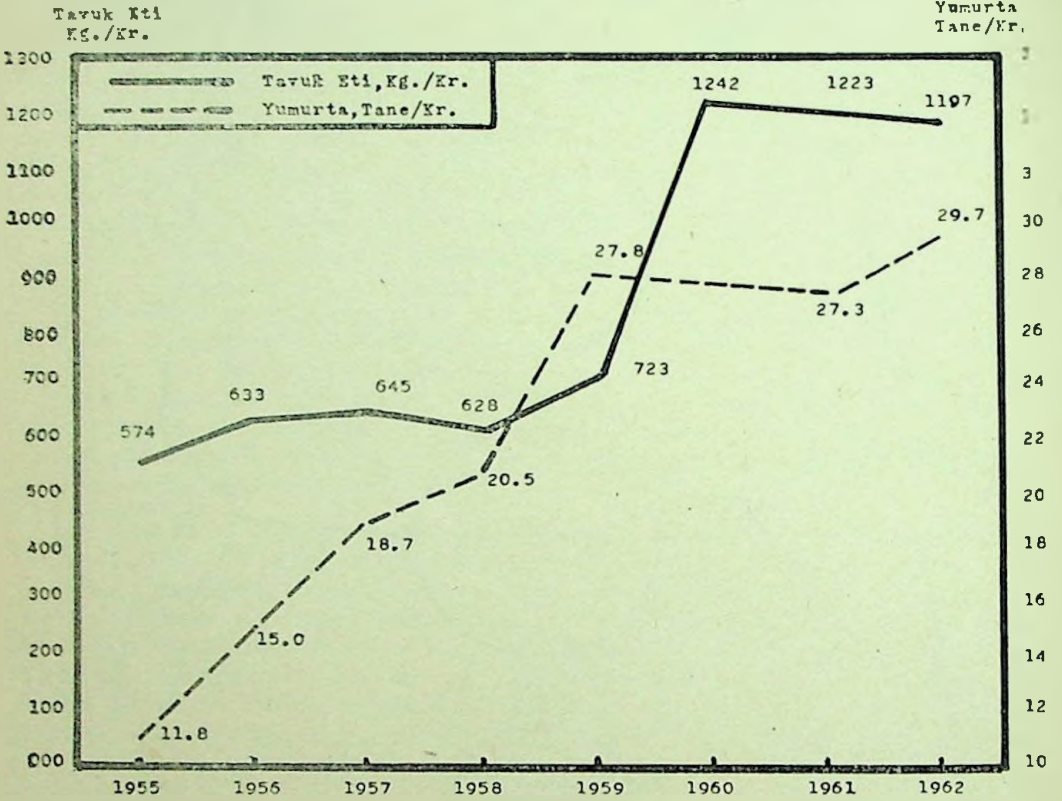
YİYECEK MADDESİNİN ÜRETİCİDEN TÜKETİCİYE İNTİKALİ

Yiyecek maddesinin üreticiden tüketiciye intikali sırasında araya giren bir takım şahıslar ile çıkarıcı gruplar fiyatların olumsuz bir şekilde yükselmesine sebep olmaktadır. Çeşitli sektörlerde genel olarak uyulan (1) yolu yerine işletme veya kurulacak tüketim kooperatifleri yiyeceğin komisyonculardan işçiye (2) veya toptancılardan işçiye (3) yolu ile en iyi şekilde, üreticiden tüketici işçi gruplarına (4) intikali için çalışıp, daha ucuz ve daha olumlu bir beslenme şekli uygulayabilirler.

şünülebilir. Fakat bu henüz binlerce işçi çalıştıran işletme sahipleri ile ilgili kuruluşların hatırlayamadıkları bir uygulama olarak askıda bulunuyor.

İSTANBUL'DA 1955 - 1962 YILLARI ARASINDA TAVUK ETİ VE YUMURTA FİYATLARINDAKİ ARTIŞLAR

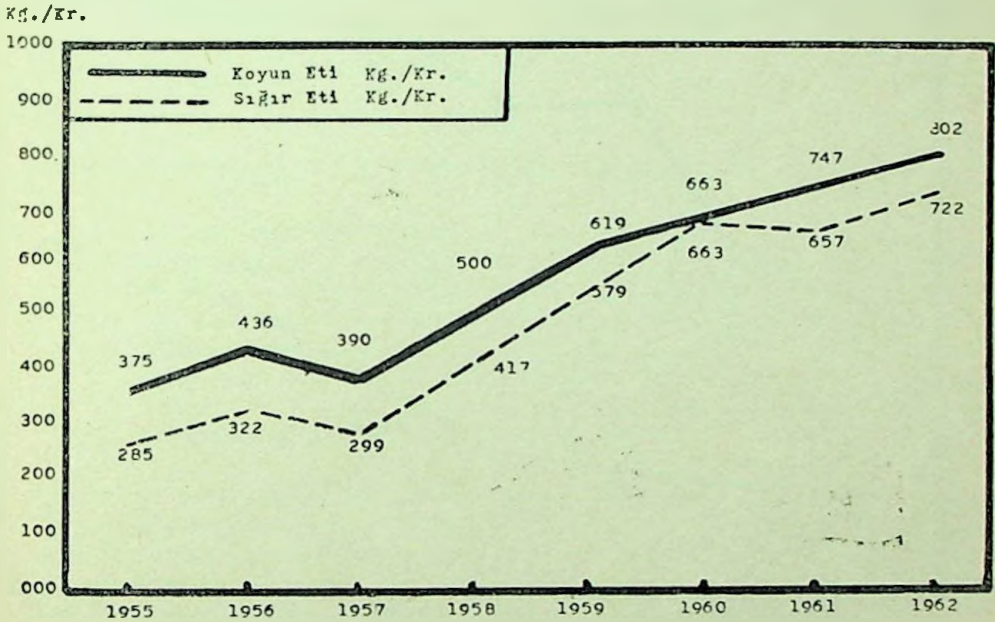

İyi bir hayvansal protein kaynağı olan tavuk eti ve yumurta Türkiye'de çok pahalıya satılmaktadır. Tavukçuluk bilimsel anlamda geliştirilmediği ve tavuk hastalıkları önlenemediği için verim çok düşük ve maliyet yüksek olduğundan tavuk eti Türkiye'de henüz lüks bir gıda maddesi olarak kabul ediliyor. Yumurta kalabalık ailelerin satın alamayacakları nadir bir besin maddesi haline gelmiştir. Oysa ki tavuk eti ve yumurta ile memleketlerin en ucuz hayvansal protein kaynaklarından biri haline getirilmiş bulunuyor. Çünkü tavuk yem maddesini en ekonomik kalıplara göre değerlendiren ve onu et ile yumurtaya çevirebilen bir hayvandır. Bundan dolayı İsrail ve domuz eti yemeyen diğer toplumlar tavuk ve tavukçuluğa önem vermek suretiyle hayvansal protein açıklarını kapatmış bulunuyorlar. Türkiye'de bu günkü fiyatlar ve ücret seviyesi muvacehesinde bir işçinin veya işçi ailesinin bu çeşit yiyeceklerle beslenmesine zaten imkân yoktur. Son yıllarda fiyatlar hızla yükselmiş bulunuyor. Yükselme devam etmektedir.

Halkın alış veriş ettiği fırınlardan ekmeğini tedarik eden işçi, diğer yiyecek maddeleri bakımından da umumî satış yerlerinin fiyat şartlarına terk edilmiştir. İşletmelerde işçilerin yiyeceklerini ucuz olarak tedarik eden kantinler ve satış yerlerinin mevcut olmayışı bu kalabalık tüketici grupların şehir halkının yiyeceğine ortak olması dolayısıyla fiyatların bir kat daha yükselmesine sebep olmuştur. İşçiler için iş icaplarına uygun olarak yiyecek hazırlanması ve hatta bunların belirli maddelerle zenginleştirilmesi işçi kadar işverene de menfaat sağlayabilecek ve produktivite hızla artacaktır.

Beri taraftan İstanbulda son sekiz yıl içinde vaki olan fiyat artışları, işçinin almakta olduğu ücret miktarındaki artışa nazaran çok daha hızlı bir şekilde vaki olmuş ve bu olay şartları daha da güçleştirmiştir. Koyun eti 1955 - 1962 yılları ara-

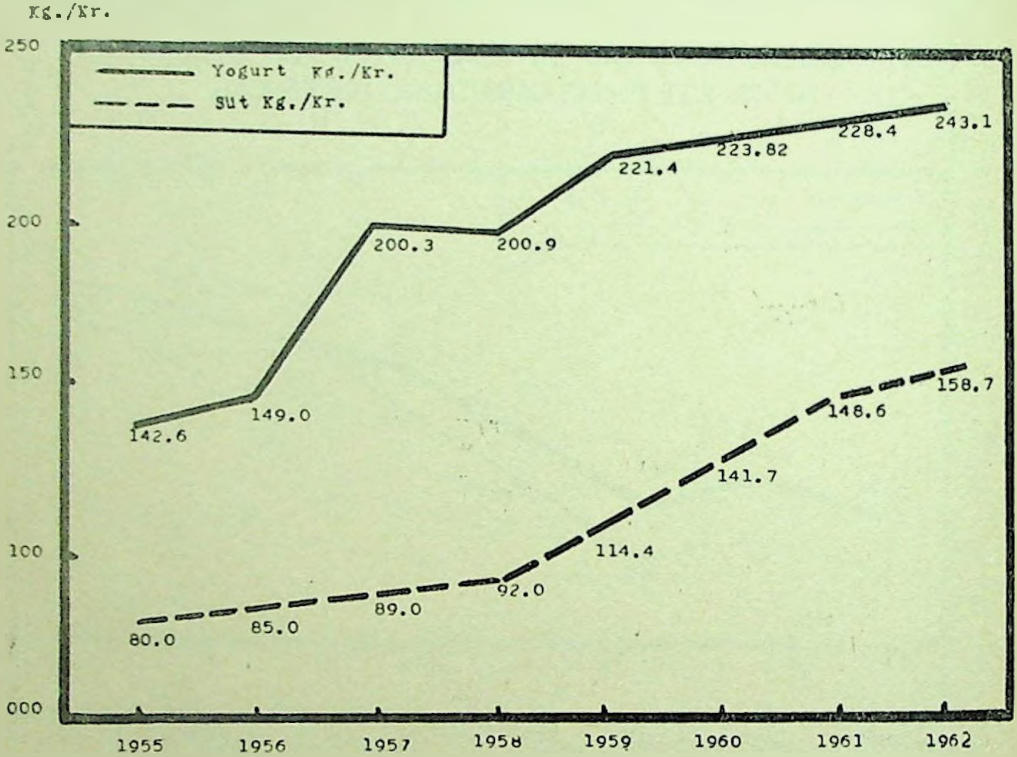
İSTANBULDA 1955 - 1962 YILLARI ARASINDA KOYUN VE SİĞİR ETİ FİYATLARINDAKİ ARTIŞLAR

İstanbulda et fiyatları 1955 - 1962 yılları arasında hızla artmıştır. Dar gelirli işçi aileleri bu yüksek fiyatlarla et satın alamadıkları için tüketicileri et miktarını azaltmaya mecbur kalmışlar, işverenlerin fiyat ve kalori esasına dayalı yiyecek yardımları da daha çok kalorifik değeri yüksek ve fiyatları ucuz olan yağlı yiyeceklerle inhisar etmiştir. Bundan dolayı işçinin sağlığının korunması ve yıpranan dokularının onarılması için her gün belirli bir miktarını satın alması gereken hayvansal protein kaynaklarından mahrum kaldığını ve dengesiz bir beslenme şekli uyguladığını söyleyebiliriz. İşçiler arasında çeşitli hastalıkların yaygın ve sağlık hizmetleri tutarının yüksek oluşu bu olayla yakından ilgili bir oluşumdur.

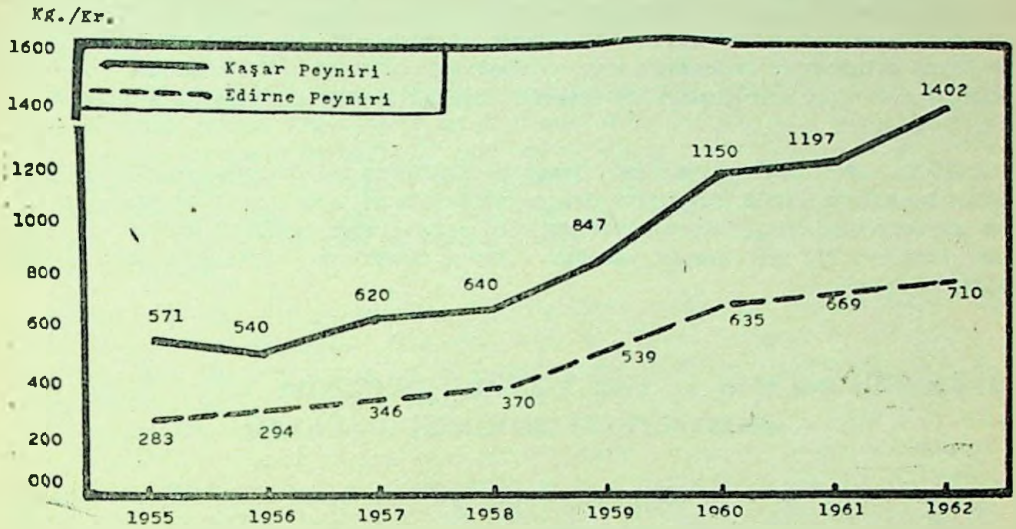
sında 375 kuruştan 802 kuruşa, sığır eti ise 285 kuruştan 722 kuruşa kadar tırmanmış bulunuyor. Et yerine kullanılması mümkün ve onun yerini tutabilecek bir besin maddesi olan yumurtanın tanesi 11.8 kuruştan 29.7 kuruşa ve Tavuk etinin kilosunun 574 kuruştan 1197 kuruşa yükseldiğini görüyoruz. Süt, yoğurt ve peynir fiyatlarında önemli artışlar vardır. Bu artışlar 1962 yılını izleyen yıllarda daha da artmış ve işçiler ile işçi aileleri için tedariki imkânsız bir seviyeye ulaşmıştır.

İSTANBULDA 1955 - 1962 YILLARI ARASINDA SÜT VE YOĞURT FİYATLARINDAKİ ARTIŞLAR

Süt ve Türk halkının çok kullandığı yoğurt fiyatları dar gelirli aileler ile işçi gruplarının satın alamayacağı kadar pahalıdır. Bir hayvandan alınan süt miktarının çok düşük ve yem fiyatlarının pahalı oluşu sütün maliyetinin yüksek oluşuna sebep olmakta ve yoğurt da süt fiyatları ile dengeli bir şekilde pahalılaşmaktadır. İyi bir hayvansal protein ve kalsiyum kaynağı olarak bilinen süt ile süten yapılmış prepartatların böylesine pahalı oluşu işçiler ile işçi aileleri arasında hastalıkların yaygın oluşunun sebeplerinden biri haline gelmiş bulunuyor. Bir çok ileri memleketlerde insanlara her gün bir litre süt sağlanabilirken Türkiye'mizde insan başına düşen ortalama yıllık süt miktarı 103 Kg. kadardır. İşçiler ile aileleri bu ortalamanın çok daha altında süt ile yetinme zorundadırlar.

İSTANBULDA 1955 — 1962 YILLARI ARASINDA KAŞAR VE EDİRNE PEYNİRLERİ FİYATINDA ARTIŞLAR

Peynir fakir Türk halkının en popüler yiyeceğidir. Ekmekle katık edilmek suretiyle peynir yeme en düşük standarda göre beslenme sayılır. Oysa ki peynir mükemmel bir hayvansal protein kaynağı olduğu için ekmekle birlikte ve bol miktarda yenmesi halinde insanın dengeli bir şekilde beslenmesine yardımcı olabilir. Son yıllarda peynir fiyatları işçi ve fakir halk tabakalarının satın alamayacağı kadar artmış ve yükselmiş bulunuyor. Bu artışlarda fırsatçı imalatçılar ile araçlar ve kontrol yetersizliklerinin büyük bir rolü vardır.

Meyve ve sebzelere gelince bilhassa kalabalık merkezlerde bunların fiyatlarının işçi satın alma gücünü aşan bir seviyede bulunduğunu görüyoruz. Çabuk bozulan ve nakli için müsait şartlara sahip olmadığımız bu cins yiyecekler fiyat bakımından büyük bir istikrarsızlık arz ediyorlar. Senelere göre ucuz veya çok pahalı olarak telerinde çok ucuza tedarik edebilmelerine karşılık İstanbul ve benzeri büyük şehirlerde çok ucuza tedarik edilebilen yazlık ve kışlık meyvelerle sebzeler, fakir işçi ailelerinin vitamin ihtiyaçlarını gereği gibi ve devamlı bir şekilde sağlayamamalarına sebep olan bir satış ortamı içindedirler.

Diğer yiyeceklerde devamlı bir fiyat artışı dikkati çekerken bu iki çeşit yiyecek tam bir istikrarsızlık içindedir. Endüstri merkezlerinden uzak üretim bölgelerinde çok ucuza tedarik edilebilmelerine karşılık İstanbul ve benzeri büyük şehirlerde bol miktarda meyve ve sebze tedariki işçiler kadar halk tabakaları için de güç bir iş haline gelmiştir.

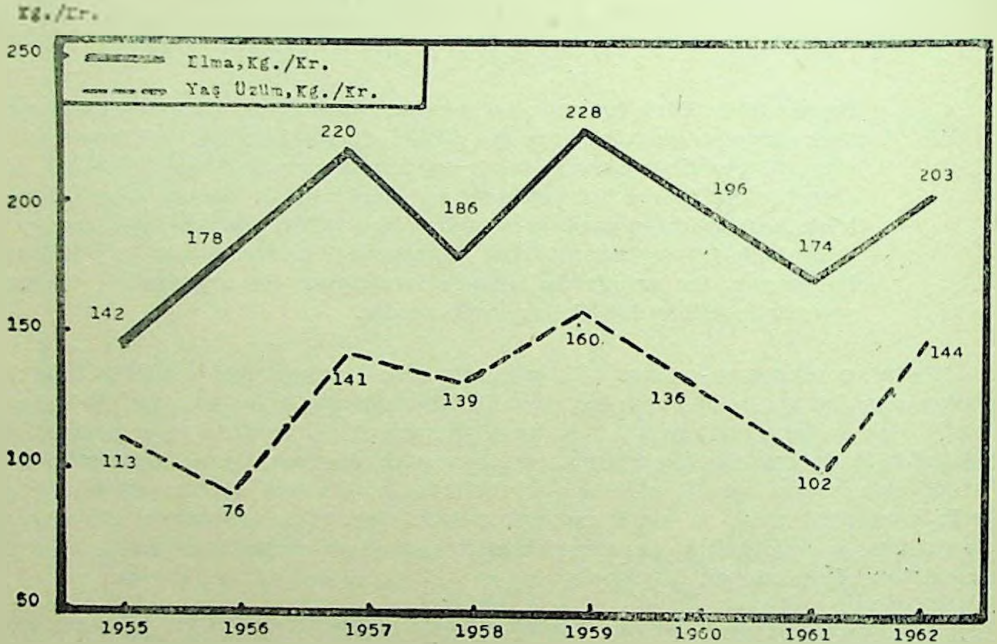
Bütün bu gelişmelerin ve bilhassa yiyecek fiyatlarında vaki olan artış ve eksilişlerin işçinin almakta olduğu ücrette yansımaları icap etmekte iken bunun da mümkün olmadığını ve toplu sözleşmelerde işçi grupları tarafından yapılan ücret teklifleri ile, işverenin mukabil tekliflerinde bu esasa uyulmadığını görüyoruz. Ge-

rağmen yiyecek fiyatları ile işçi ücretleri arasında henüz tam bir denge kuramamış bulunuyoruz.

Bu dengesizlik işçi kadar işverenin de aleyhine olmakta ve diğer ihtiyaçlarını tedarik edebilmek için yiyeceğinden kısıntı yapan işçi prodüktif bir şekilde çalışmadığından bundan işveren de zarar görmektedir. Bu dengenin sağlanması ve fiyat artışlarının önlenerek bazı yiyeceklerde görülen istikrarsızlığın ortadan kaldırılması işçi kuruluşları ile işveren teşekküllerinin en önemli konularından biri olmalıdır.

Tarım ile endüstri arasındaki denge ve ilişkilerin iyi bilinmemesinin sebep olduğu bu ortam içinde Türkiye'yi hızla senayileştirmek için sarfedilen gayretler boşa gitmektedir. İyi doyurulmamış işçilerin çalıştırıldığı endüstri kollarında umulan başarıya hiç bir ulaşamayacağını verilen örneklere dayanarak her zaman iddia edebiliriz.

İSTANBUL'DA 1955 — 1962 YILLARI ARASINDA YAŞ ÜZÜM ELMA FİYATLARINDAKİ ARTIŞLAR

Sebze fiyatlarındaki istikrarsızlık meyve fiyatlarında da aynen görülmekte ve fiyat bazı yıllar düşüp bazı yıllar artmaktadır. Dar gelirli-lerle işçi aileleri bu artış ve eksilişlere bağlı kalarak meyve tüketirler. Meyvenin bol olduğu mevsimlerde bol olarak meyve kullanabilen işçi aileleri fiyatların yükselmesi ile birlikte miktarı azaltmaya mecbur kalırlar. Sebzelerde olduğu gibi meyve fiyatlarının artışında da araçların önemli menfi rollerine şahit oluyoruz.

İşçiyi büyük şehirlerin yüksek yiyecek fiyatlarının zararlı etkilerinden korumak veya üretimi belirli bir seviyeye ulaştırmak suretiyle halkın ve işçinin yiyeceğini makul fiyatlarla sağlamasını temin etmek bundan dolayı lüzumludur. Aksi halde gerçekte pahalı ve fakat diğer yiyeceklerle nazaran ucuz satılan ekmek işçi ile ailesinin tek besini olarak kalacak, et, balık, meyve ve sebzeler çok az kullanılabilecektir.

Buraya kadar sadece yiyecek fiyatlarının yüksek ve son yıllarda belli başlı gıda maddelerindeki artışın hızlı olduğu ile bu sonucu doğuran olaylardan söz açılmıştır. Gerçekten de resmi açıklamalar son on yıl içinde vaki olan bu gelişmelerin hayli önemli olduğunu gösteriyor. 1958 yılındaki yiyecek fiyatları 100 kabul edilerek suretiyle 1955-1965 yılı Ağustos ayı arasındaki artışın iki mislinden de fazla olduğu ve bu süre içinde gıda maddeleri endeksinin 71 den 182 ye kadar yükseldiği görülmektedir.

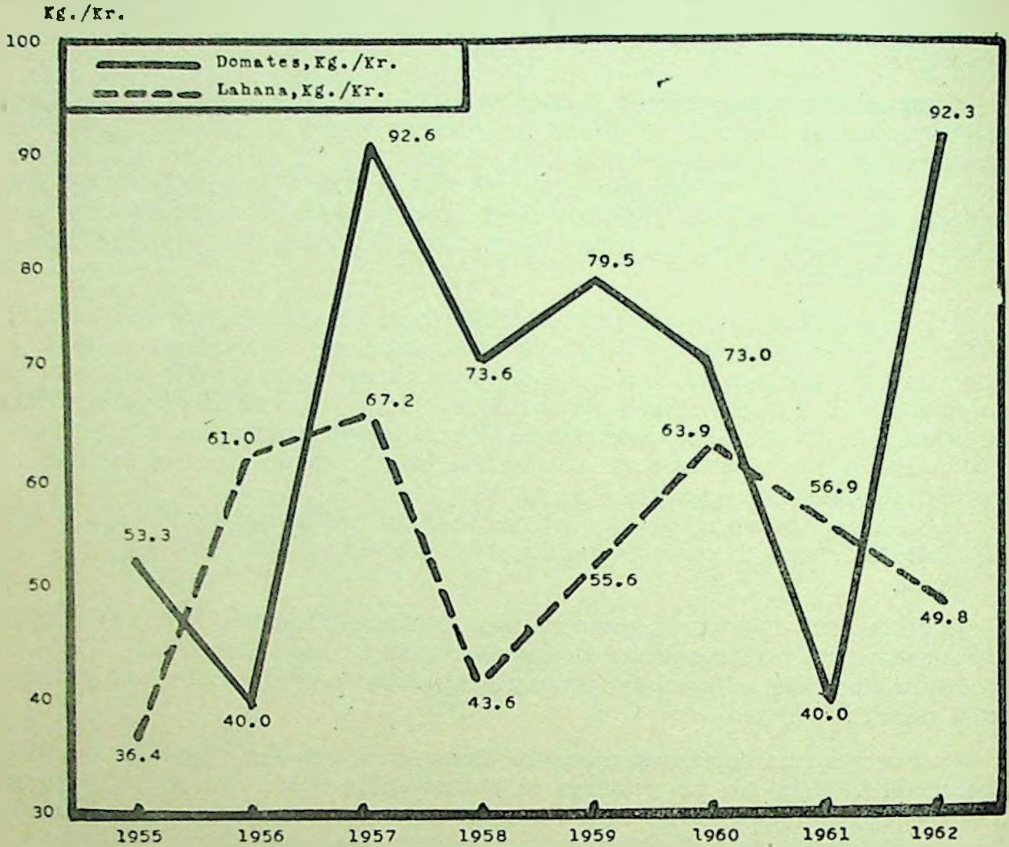
Bu arada halkımız ve işçilerimiz mecburen fiyatı ucuz olduğu için ve şişirici bir nitelik taşımakta olduğundan daha çok tahıl kullanmış, tereyağ ve sadeyağ fiyatları ile likid yağ fiyatlarının artmış olması, bunlara nazaran daha istikrarlı bir durum gösteren ve ucuza satılan margarinlerin sürümünü artırmıştır. Bu gün işçinin beslenmesinde ekmek ile margarinler önemli bir yer tutan et, süt, yumurta ve balık gibi pahalı fakat çalışan kimseler için hayati önemi olan bazı maddelerin çok yetersiz olduğunu cesaretle söyleyebiliriz. Kış aylarında tanesi 60-70 kuruşa satılan yumurta işçi ve ailesi için çok pahalı bir yiyecektir. Kemikli etin kilosu 8.00 - 10.00 T.L. civarında oluşu da onarıcı yiyeceğin yeteri kadar kullanılmasına engel oluyor.

Şu halde 1955-1965 yılları arasında işçi beslenmesinde işçi aleyhine gelişen şartlar sadece yiyecek fiyatlarının artmasından ibaret olmayıp bir taraftan da esasen bozuk olan tahıl - Hayvansal protein dengesinin daha da bozulması şeklinde tecelli etmiştir.

Fiyat artışlarının önlenmesi mümkün olamayınca çare işçi ücretlerinin artırılması olabilir. Filhakika bu yapılmış ve Devlet sektörü ile özel sektörde görev almış olan işçilerin ücretlerine belirli zamlar yapılmıştır. Bilhassa toplu sözleşme düzenine girildikten sonra ücret artırımlarının daha tatminkar bir hale geldiğini ve örgütlenen işçi gruplarının makul gerekçeler ile haklarını koparmaya başladıklarını görüyoruz. Ücretlerdeki bu artışın tatminkar olup olmadığı ve 1955 yılından önce kötü şartlar altında beslenmekte olan işçilerimizin beslenme şartlarını düzelterek düzeltmediğini burada açık ve seçik olarak ifade etmeye imkân yoktur. Çünkü bu kabil kıyaslamaların yapılması için çok lüzumlu olan taban ücret veya başka deyimle asgari ücret tayin edilmemiş ve bir işçinin asgari ihtiyaçlarını karşılayıp insan haysiyetine yakışır bir şekilde yaşantılarını devam ettirip çalışabilmesi için alması iktiza eden optimal veya minimal ücret seviyesi belirtilmemiştir. Durum böyle olunca yiyecek fiyatlarındaki artış ile işçi ücretlerindeki artışları mukayese edip bir sonuca varmak mümkün olamıyor.

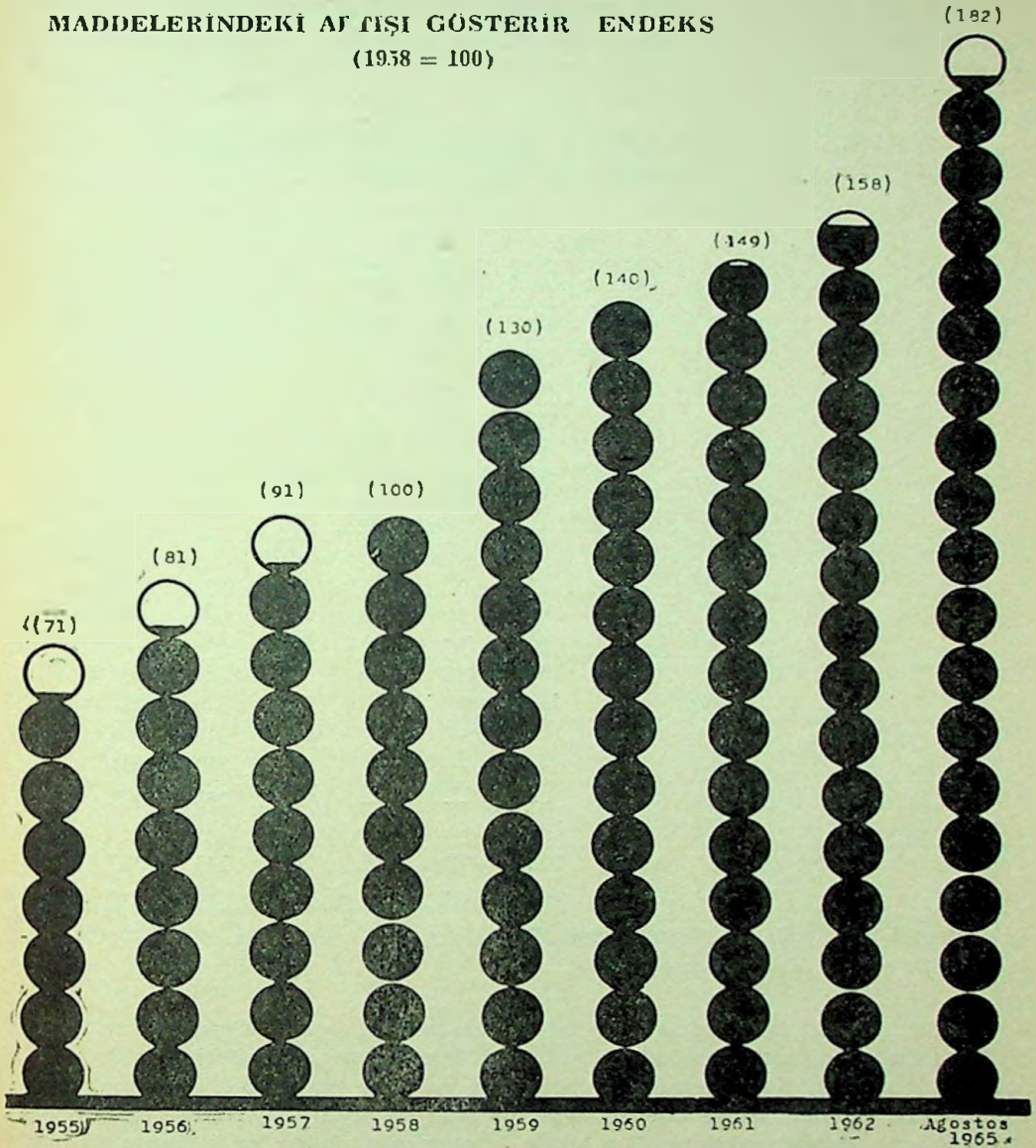
Böyle olmasına rağmen daha önce de belirtildiği gibi toplu sözleşme düzenine girildikten sonra dahi işçi ile işveren arasında imzalanan anlaşmaların işçinin beslenme ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak kaldığını ve bunda istiyenler ile verenlerin bu konudaki bilgisizliklerinin önemli bir rolü olduğunu ifade edebiliriz. Toplu sözleşmelerde sosyal yardım yapan işveren ile bunu yapmayan işverenin taban ücretler bakımından farklı durumda bulunmaları bunların bazıları

İSTANBUL'DA 1955 — 1962 YILLARI ARASINDA DOMATES VE LAHANA FİYATLARINDAKİ ARTIŞLAR

İstanbulda sebze fiyatları istikrarsız bir şekilde alçalıp yükselmektedir. İşçi aileleri ve dar gelirli ler sebzelerin ucuz olarak satıldığı yıllar bol miktarda sebze kullanmalarına karşılık fiyatların pahalılaşığı devrelerde bunlardan ellerini çekmek veya az kullanmak zorunluğunda kalıyorlar. Yaz aylarının en çok tüketilen sebzelerinden biri olan domates ile tipik bir kış sebzesi olan lahana fiyatlarında görülen istikrarsızlık durumu gayet iyi izah etmektedir. Aracılar sebzelerinin bol ve bundan dolayı ucuz olarak satılması iktiza eden yıllarda fiyatları yüksek tutabilmek ve karlarını artırmak için İstanbula gönderilen sebzeleri surlar dışında imha etmeye kadar bir çok olumsuz denemelere girişmişlerdir. Yiyecek fiyatlarının iyi kontrol edilemeyişi büyük şehirlerde sebze fiyatlarının yüksek oluşunun tek sebebidir. Türkiyede sebzenin ucuz olarak tedariki gerekirken aracıl arın yüzünden bunun temini de güçleşmiş bulunuyor. İşletmeler aracıl arı dışarda bırakmak suretiyle kendi işçilerine ucuz sebze tedarik edebilirler.

**1955 ve AĞUSTOS 1'65 ARASINDA GIDA
MADDELERİNDEKİ ARTIŞI GÖSTERİR ENDEKS
(1958 = 100)**

1958 yılı gıda maddeleri endeksi 100 kabul edilmek suretiyle yapılan incelemeler Ağustos 1965 ayı yiyecek fiyatları ile 1955 yılı yiyecek fiyatları arasında iki katı aşkın bir artışın vaki olduğunu göstermektedir. Bu artış, gelirinde aynı artışı sağlamayan dar gelirli fertler ve aileler için Türkiyenin esasen bozuk olan beslenme şartlarını daha da güçleştirmiş ve geçimini sağlamak için ucuz yiyeceklerle, daha çok tahıl ve tahıldan yapılan yiyeceklerle kaymalarına sebep olmuştur.

bu yardımları yapmaya zorlamış ve fakat bir sosyal yardım olarak kabul edilen besin ve beslenme ihtiyacı ile ilgili hükümler kıfayetsiz kalmışlardır. Son yıllar da vaki olan işçi ücret artışlarını kaba bir mukayeseye medar olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsü kayıtlarından buraya aynen aktarıyoruz.

FAALİYET KOLLARI VE SEKTÖRLERE GÖRE SAAT BAŞINA ORTALAMA İŞÇİ ÜCRETLERİ (x)

Sektörler		1958		1959		1960		1962	
		Devlet	Özel	Devlet	Özel	Devlet	Özel	Devlet	Özel
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Madencilik	(E)	118	115	179	154	208	141	211	150
	(K)	—	—	—	—	—	—	—	—
Gıda Sanayii	(E)	163	125	217	132	184	170	274	182
	(K)	106	83	128	124	131	126	211	129
Tütün Sanayii	(E)	129	97	150	132	169	160	189	182
	(K)	106	61	119	76	136	119	167	106
Mensucat Sanayii	(E)	196	97	251	189	259	204	302	208
	(K)	178	61	235	143	234	129	296	158
Matbaacılık	(E)	—	—	—	—	242	306	321	306
	(K)	—	—	—	—	191	226	253	185
Ecza ve Kim.Mad. İm.	(E)	156	158	202	185	209	222	345	261
	(K)	124	122	136	134	169	180	315	197
Madeni eşya imalı	(E)	—	—	—	—	238	215	271	236
	(K)	—	—	—	—	226	190	204	213
Makine imal ve tamiri	(E)	—	—	—	—	266	253	289	264
	(K)	—	—	—	—	—	—	—	—
Taşıt Araçları imal ve Tamiri	(E)	213	192	270	175	247	243	307	231
	(K)	—	—	—	—	—	—	—	—

(x) Devlet İstatistik Enstitüsü İstatistik Yıllığı, 1960 - 1962, No. 460. — (E) Erkek ve (K) Kadın demektir.

Genel olarak Devlet sektöründe işçilere daha fazla ücret ödenmekte ve toplu sözleşmelerden anlaşıldığına göre de Devlet kuruluşlarının işçilere yaptığı yiyecek yardımlarının daha olumlu ve cömertçe verilmiş bulunduğu görülmektedir. Özel sektör ise hem işçiye ödenen ücret ve hem de yiyecek yardımı bakımından daha hesaplı davranmaktadır. Biz bütün bunları bilgisizliğe ve bilhassa işveren çevrelerin işçiyi daha iyi beslemenin prodüktivite artışına yapacağı etki dolayısıyla işverene kazandıracağı bazı önemli unsurların tanımlanmamış olmasına bağlarıyoruz. Bundan önce teferrüatlı bir şekilde izah edildiği gibi bu günkü ücret politikası ve yiyecek fiyatları muvacehesinde hemen hemen bütün sektörlerdeki işçilerimizin işinin icaplarını yerine getirecek şekilde beslenmekte olduklarını iddia etmemize imkân yoktur. Bu şartlar altında da işçiden umulan verim tabii alınamayacak ve iş yerlerinde prodüktif gücü düşük kalabalık insan gurupları çalıştırmak bir mecburiyet haline gelecektir. Bu sonuç ise işverenin ekseriya aleyhinedir.

İşçi ücretlerinin tatminkar bir seviyeye çıkarılması için başta Türk-İş olmak üzere bazı çevreler tarafından olumlu ve bilimsel gayretler sarfedilmektedir. Bu cümleden olmak üzere Bakanlıklararası Prodüktivite Merkezi tarafından bir seminer düzenlenmiş ve bu seminerde işçi ve işveren temsilcileri ile konuyla ilgili ilim adamları konu etrafındaki görüşlerini açıklamış bulunuyorlar. Bu olay 1954 yılından bu tarafa Bakanlıklararası Prodüktivite Merkezi ismi altında hükümetin ve bazı yabancı yardım çevrelerinin yardımları ile ayakta durabilmiş ve nihayet 1965 yılında yürürlüğe giren 580 sayılı kanunla Milli Prodüktivite Merkezi (MPM) haline getirilmiş olan bu teşekkülün, milli prodüktivite ile işçi ücretleri arasındaki sıkı ilişkiyi tanımlamış ve benimsemiş olduğunu gösteriyor. Bu seminerde yapılan tebliğler ile bu tebliğler etrafındaki tartışmalar Milli Prodüktivite Merkezi ve son olarak Türk-İş'in görüşlerini yansıtan bölüm Türk-İş tarafından neşredilmiş bulunmaktadır. İşçi örgütlenmesinin ve işveren ile gerçekçi bir hava içinde meseleleri tartışma imkanının sağladığı bu elverişli ortam içinde işçi ücretleri konusunun enine boyuna tartışıldığını ve bilhassa «asgari ücret konusu» nun önemle ele alındığını görüyoruz.

Anayasamızın getirdiği hükümler ile memleket gerçekleri ve bilhassa işçinin biyolojik temel ihtiyaçlarının karşılanması çeşitli sektörlerde asgari ücretlerin ilanı ve her iki tarafın da kabulü ile mümkün olabilecektir. Asgari ücret tayini ise gerçekten güç bir iştir ve bunun tayininde işçinin besin ve beslenme ihtiyacı önemle dikkate alınacaktır. Yiyecek üretim imkânları ile fiyat istikrarı bu kadar yetersiz ve dengesiz bir toplumda ise işçi taban ücretlerini tayin ederken sabit bir rakama bağlı kalmanın mümkün olamayacağı kendiliğinden ortaya çıkıyor. Çünkü yiyecek fiyatları hızla artmakta ve bazen dış memleketlerden sağlanan yardımlar ile piyasa alt üst olmaktadır. Ucuzlama olayı pek nadir olmakla beraber, fiyat artışlarını önceden kestirmek kabil değildir. İşçi ücretleri ile yiyecek fiyatları arasında yapılan bir kıyaslama ve işçinin besin ihtiyacının bu günkü fiyatlarla optimal seviyede karşılanmak istenmesi tuhaf sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Zaten asgari ücretlerin tesbit edilemeyişi ve işçi guruplarının bunu şiddetle arzu etmelerine rağmen diğer çevrelerin uzak kalışı bu gerçeklere bağlı bulunuyor. Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç tarafından ifade edildiğine göre Orta Doğu Teknik Üniversitesinde bir işçinin minimal yiyecek ihtiyacını karşılamak için sarfetmesi gereken para miktarı üzerinde yapılan araştırmalar günlük harcamanın 15 lira civarında olduğunu göstermiştir. Yiyecek ihtiyacını karşılamak için günde 15 lira sarfedecek olan işçinin diğer ihtiyaçları da dikkate alınacak olursa asgari ücretin 30 T.L. civarında bulunması ve bu noktadan başlamak suretiyle kıdem ve maharet paylarının da bu ücrete eklenmesi iktiza eder. İşçinin bir aile geçindirdiği ve bunların da gereği gibi beslenmeleri, barınırp giyinmeleri diğer mübrem ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği düşünülecek olursa iş bütünü karışmakta ve böylesine karışık bir işi kurcalamaktan ise yüzüstü bırakmak herkesin işine gelmektedir.

Böyle olmasına rağmen biz bu önemli konu çözümlenmeden kalkınma planı hazırlamanın ve Prodüktivite Merkezi kurup bazı harcamalara girişmenin hiç bir sonuç vermeyeceğini burada tekrar belirtmek istiyoruz. İşçinin beslenmesine geniş etki yapan ücret yetersizliği ile yiyecek fiyatlarının yüksek oluşu konusu gereği gibi çözümlenip, bu çalışan makinenin yakıt ve onarım ihtiyaçları karşılanmadan arzuladığımız % 7 kalkınma hızına ulaşmamız hiç bir zaman kabil olmayacak ve prodüktivite ölçülmesi için sarfedilecek olan para ve gayretler de de-

vamlı bir gerileme veya yerinde saymanın gerçeklerini ortaya koymaktan başka hiç bir işe yaramayacaktır. Bütün mesele asgari ücretleri tayin etmekte ve bunu tayin ederken besin ve beslenme ihtiyacını ön plana alarak realist davranmaktır. Sonuç ne kadar korkunç olursa olsun öncelikle bunu yapmaya ve daha sonra meseleyi diğer memleketlerin izledikleri yoldan giderek çözümlemeye mecbur bulunuyoruz. Bu gün içinde bulunduğumuz koşullar işçi kadar işverene ve hattâ topluma zararlı olmakta ve Türkiye bundan dolayı geri kalmışlıktan bir türlü kurtulamamaktadır.

İşçinin beslenme şartlarının düzenlenmesi ya yiyecek fiyatlarının düşürülmesi veya işçi ücretlerinin artırılması ile mümkün olabileceğinden yiyeceğin üretimi ve pazara arzı ile ilgili hususlara geniş bir yer ayırdıktan sonra işçi ücretleri ile ilgili hususları da biz burada aynı çapta incelemenin faydalı olacağına inanıyoruz. Böyle bir incelemeyi yaparken bu konuda yetkili olan şahıslar ile çevrelerin görüşlerini belirtmek indî izahlara girişmekten çok daha faydalı olacaktır. İşçi ücretleri seminerinde bir konuşma yapan Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç ile diğer ilgililerin beyanları bize değerli ip uçları vermektedir.

Ayrıca Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, (Ücret Politikası, Türk-İş Yayınları No. 43. 1965 Ankara) isimli esere yazdığı önsözde bazı önemli hususları cesur ve gerekçeli bir dille ifade etmiş bulunuyor. Demirsoya göre :

- 15-20 senelik maziye şöyle bir dönüp baksak ilk iş görenin ücretinin tayin ve tesbitinde söz sadece işe alandadır. İş talep eden işe kaderini olurluna bırakmıştır. Bu davranışı tek taraflı ücret tesbiti olarak sendikacılar tanırırlar.

Bu ifadeden anlaşıldığına göre bu güne kadar işveren ücret tesbitinde tek yetkili olarak karara varmış ve çalıştırdığı insanın temel ihtiyaçlarından çok kendi gelir ve karının artırılmasını dikkate almıştır. Şüphesiz işverenlerin pek çoğu ileri Avrupa ve Amerika memleketlerinde olduğu gibi daha iyi beslenen ve daha olumlu şartlar altında bulunan bir işçinin kendisine daha çok işverebileceğini takdir edemiyordu. Üretime en geniş etkiyi yapan ve prodüktiviteye önemli tesirleri olduğunu inkar edemeyeceğimiz insan gücünü azaltıcı, sağlık ve yaşantılarını tehdit edici bir ortam içinde çalışmaya zorlanan işçi guruplarının ise, işverene sağladığı bundan dolayı mahdut kalmış ve işveren neden dolayı çok işçi çalıştırmak için tomumlarla rekabet etmesine imkân vermeyen maliyet ölçüleri içine sıkıştığını bir türlü anlayamamıştır. Maliyet yükselip kar azaldıkça işçi ücretlerinden tasarruf cihetine giden vevâ ücret artışlarını fiyat artışları paraleli üzerinde tutmayan işveren, işçiler gibi her gün daha güç şartlar altına girmiş, bunun bir neticesi olarak da Türkiye geri kalmıştır.

Bundan sonraki pasajda grev hakkı tanınmadan asgari ücret tesbitinin uygulanma bakımından yetersiz olacağını beyan eden Türk-İş başkanı bu günkü ortamı böyle bir çalışma için müsait kabul etmekte ve işçi ücretlerinin artırılmasının enflasyona sebep olacağı hususunda bazı çevrelerde ileri sürülen iddiaları mesnetten mahrum bulduğunu belirtmektedir. Toplu sözleşme düzeni içinde adil, makul ve bilinçli davranışların işçiler kadar işverene ve topluma yararlı olacağı şüphe götürmez bir gerçektir. Millî Prodüktivite Merkezi tarafından tertiplenen işçi ücretleri semineri bu adil gerekçeli yolun bulunması işçi ve işveren temsilcilerinin bu husustaki görüşlerini belirtmeleri için lüzumlu ortamı hazırlamış

ve fakat bazı hususların tetkikinden sonra anlaşılacağı veçhile asgari ücret tayininde mesnet olarak değerlendirilecek belli başlı unsurların gereği gibi ortaya çıkarılması da mümkün olamamıştır. Bu noksalardan biri olan besin ve beslenme ihtiyacına biz bu bölümde değinmek ve mümkün olan ana fikirleri aktarmak istiyoruz. Türk-İş Genel Sekreteri asgari ücreti şu şekilde tarif ve ifade ediyor :

- Unutmamak gerekirkı, asgari ücret her şeyden evvel ekonomik şartlara bağılı bir ücret değıldır. Sosyal bir ücrettir. Asgari ücretin ne işverenin istihsalı ile ne işyerinin verim artışı ile ve ne de işin hususiyeti ile hiç bir ilgisi yoktur. Bu görüşü Anayasamız da o kadar benimsemiştir ki, bir asgari ücret temini yolunda hükümete vazifeler vermiştir. Görülyüorki herşeyden evvel asgari ücret ekonomik faktörlara bağılı bir ücret değıl, sosyal bir ücrettir.

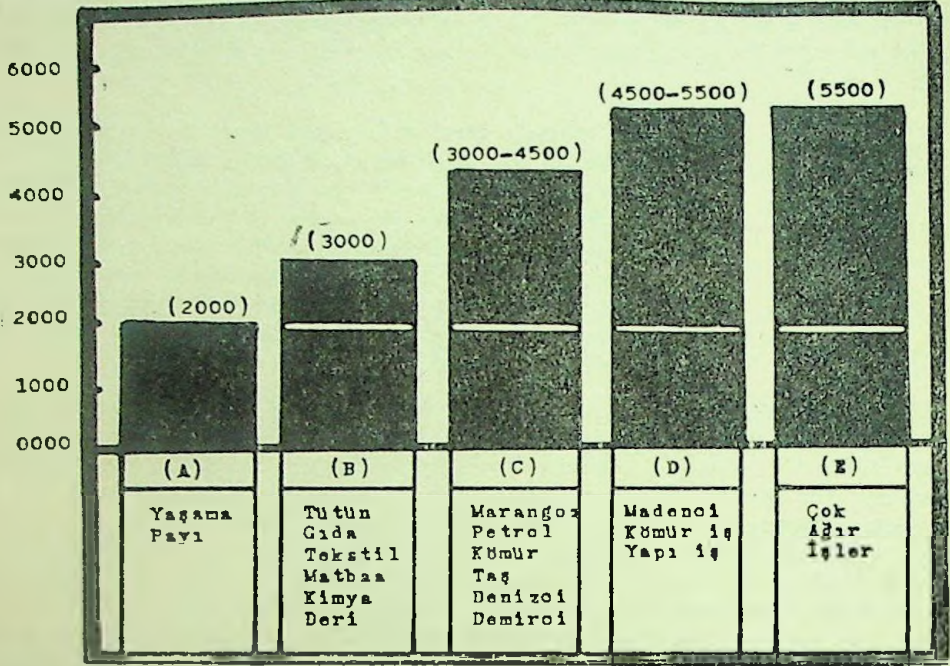
Türk-İş Genel Sekreterinin bu ifadesi gerçekten de doğrudur. Asgari ücreti tesbit ederken çalışan insanın temel ihtiyaçları dikkate alınacak ve bu temel ihtiyaçlar arasında bilhassa beslenme ihtiyacı değışmez bir ölçü olarak değerlendirilecektir. Bir işçi ile bir işverenin mesken, giyim gibi ihtiyaçlarını değışik ölçülere göre düşünmek ve karşılamak makul olabilir. İnsanların bazıları İngiliz kumaşı ve bazıları da ısıtıcı ve koruyucu niteliğı olan ucuz ve değışik yapıda bir kumaş kullanmak suretiyle geyinebilirler. Meskenlerinin de biraz daha geniş veya dar olması düşünülebilir. Fakat insanlar hangi sosyal sınıfa dahil olurlarsa olsunlar bunların besin ve beslenme ihtiyaçları değışmemekte ve bu ihtiyaç gereğı gibi karşılanmadığı takdirde ortaya çıkacak arzalar kolayca tamir edilememektedir.

Su halde bir işçinin asgari ücretini hesaplarken bu şahsın bütün insanlar gibi günde yaşama payı olarak 2000. 2200 kaloriye, 70 gram civarında protein ve belirli miktarda mineral madde ile vitaminlere mühtaç olduğunu değışmez bir kaide olarak dikkate almak zorunda bulunuyoruz. İşçinin bu temel ihtiyacı bundan sonra gördüğü işin niteliğine ağır ve hafif oluşuna göre artacak ve fakat hiç bir zaman eksilmeyecektir. Çünkü insanın kalbinin çarpması, bağırsaklarının çalışması, vücut ısılarının muhafazası için hiç bir iş yapmasa da günde 2000 - 2200 kaloriye mühtaç olduğu bilinmektedir. Makine ile işçi arasındaki farkı yaratan da yaşayanların bu niteliğıdir. Bir makine çalışmadığı zaman hiç bir sarfiyat yapmadığı halde, insan bir iş yapmadığı zaman da belirli kalori, protein, vitamin ve mineral madde harcamaları yapmakta ve bunların besinlerle ekzogen kaynaklardan sağlanması iktiza etmektedir.

Asgari ücretlerin tayininde işverenin durumu, kâr veya zararda oluşu, toplumun ekonomik şartları bunun için düşünülemez. Çünkü insanın kalp atışlarını yavaşlatmak, vücut ısını düşürmek, yaşantılarını batileştirerek besin ihtiyacını kısıtlamak kabil değıldir. Bu böyle kabul edilince asgari ücrette temel unsur olan besin ve beslenme ihtiyacının sosyal bir ihtiyaç değıl biyolojik ve vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunu söylemek kabil olacaktır. Genel Sekreter Tunç asgari ücretin tayininde işin hususiyetinin dikkate alınmasının doğru olmayacağını belirtmekte ise de biz bu hususta biraz farklı hareket edilmesine taraftarız. Bundan önceki bahislerde iş ağırlaştıkça işçinin kalori ve dolayısıyla besin ihtiyacının artacağı ve bunun karşılanmaması halinde otofaji durumuna gireceğinden işverimi düşerken,

İŞKOLLARINDA KALORİ İHTİYACI

Günlük
Kalori

İş ağırlaştıkça insanın günlük kalori ihtiyacı da artmaktadır. Çalışan bütün insanların hiç bir iş yapmasalar bile günde 2000 kaloriye ihtiyacı olduğu kabul edilecek olursa bu esas üzerinden çeşitli iş kollarında değişik işler görmekte olan işçilerin produktivite bakımından en verimli seviyede iş görmeleri için mühtaç oldukları kalori miktarı kolayca hesaplanabilir. Bu arada ihtiyaç sadece kalorifik yiyeceklerle karşılanmayacak işçinin almakta olduğu besinlerin protein, mineral madde ve vitaminler bakımından da dengeli olmaları sağlanacaktır.

sağlığının da tehlikeye girmiş olacağı bir takım örneklerle belirtilmişti. Bu gerçekler muvacehesinde işçinin asgari ücreti tayin edilirken yapmakta olduğu işin özelliklerini de dikkate almak gerekecektir.

Anı seminere iştirak ederek görüşlerini açıklamış olan Çalışma Bakanlığı Çalışma Genel Müdürü Muvaffak Sami Onat asgari ücreti aşağıda açıklandığı şekilde tarif etmektedir :

- Asgari ücret bizim mevzuatımızdan çıkan manaya göre, normal bir çalışma gününde işçinin gıda, mesken, aydınlatma ve yakacak gibi zaruri masraflarını karşılayacak nisbette adil ve kafi bir ücret demektir.

Görüldüğü gibi bu tarifte gıda ihtiyacının karşılanması ön plâna alınmış ve bu suretle önceliği tanımlanmış bulunuyor. Filhakika gıda ihtiyacının karşılan-

ması gerçekten de önemli ve harcanacak para bakımından en mühim miktarı teşkil etmektedir. Orta Doğu Teknik Üniversitenin yapmış olduğu araştırmaya göre ortalamaa olarak günde 15 T.L. civarında bir harcamaya sebep olacak nitelikte bir ihtiyaç haline gelmiş olması, besin ve beslenme ihtiyacının asgari ücret hesaplamalarında alacağı yeri zaten göstermiş bulunuyor.

Gıda ihtiyacı yapılan işin nevine göre değiştikçe, pek tabii olarak çeşitli sektörlerdeki asgari ücretler de değişecektir. Bir maden kömürü işçisi ile bir matbaa işçisinin günlük kalori ihtiyacı aynı olamayacağına göre bunların asgari ücretlerinin de değişik olması iktiza eder. Bu husus bilhassa geri kalmış memleketlerde önem taşımaktadır. İleri memleketlerde işçi ücretleri yüksek ve yiyecek fiyatları düşük aynı zamanda sabit olduğu için işçi kazandığının % 25 kadarı ve hatta daha azı ile karnını gereği gibi doyurabildiğinden asgari ücret hesaplamalarında sektörlerle göre asgari ücret farkları ihmal edilmiş olabilir. Fakat geri kalmış memleketlerde yiyecek fiyatları yüksek ve işçi ücretleri ise düşüktür. Hindistanda insan günlük kazancının % 86 kadarını yiyeceğe ayırdığı halde karnını gereğince doyuramıyor. Türkiyemizde de durum Hindistandan pek farklı değildir. Hal böyle olunca çalışma şeklinin beslenme rejiminde meydana getireceği farkları asgari ücretleri tayin ederken işçi lehine dikkate almak ve sektörlerle göre farklı hareket etmek zorunluğu ortaya çıkar. Birleşik Amerikada asgari ücretler tayin edilirken bu yolda hareket edilmeyip milli seviyede bir tek ücret tayin edildiğini ve bununla yetinildiğini Tunç'un seminerdeki bir açıklamasından öğrenmiş bulunuyoruz. Birleşik Amerikanın bu yolda hareket etmesinde hiç bir sakınca yoktur. Çünkü bu memlekette bir işçi karnını doyurmak için günde sadece 24 dakika çalışmak durumunda bulunuyor. Hindistanda ise bir işçi karnını doyurmak için hergün 4.5 saat çalışmak zorunluğundadır. Benzer şartlar altında bulunan Türkiyede Amerika benzer bir uygulamaya girerek milli seviyede bir asgari ücret tayini bundan dolayı hatalı ve işçi aleyhine bir işlem olabilir. Ağır iş görenlere bir avantaj tanınması ve çeşitli sektörler için bir emsal kabulü ile milli seviyede tayin edilecek asgari ücretin bu emsale göre artırılması bundan dolayı esas kabul edilmelidir. Eunun yanında mesken, giyim, aydınlatma ve ısınma ihtiyaçlarının karşılanmasında bütün işçilerin aynı ölçülere göre işlem görmelerinde hiç bir sakınca yoktur.

Asgari ücret seviyesinin tayini işi Anayasamızın 45 nci maddesinde ki hükümler muvacehesinde Devlete verilmiş bir görev olarak karşımıza çıkıyor. Anayasa bu maddesinde :

- Devlet çalışanların, yaptıkları işe uygun ve insan haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli, adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.

denmektedir. Esasen Uluslararası Çalışma Bürosu ve İnsan Hakları Evrensel beyanamesi de işçi ücretlerinin insan ihtiyaç ve haysiyetine uygun bir seviyede bulunmasını sağlama işini Devlete bir görev olarak vermekte ve tanımlamaktadırlar.

Ayrıca asgari ücret tayininde ileri memleketlerin kadın erkek, yaşlı ve genç işçiler arasında hiç bir fark tanımadığını ve mümkün mertebe uniform hareket ettiklerini görüyoruz. Oysa ki Türkiyemizde ve şartları bize benzeyen geri kalmış memleketlerde işçilerin almakta oldukları ücretler ve buna esas teşkil eden taban ücretlerde geniş farklar mevcuttur. Bu farklaşmalar adil değildir. İleri memleketler ağır şartlar altında çalışan ve çalıştırılan kömür işçilerine üstün ücretler tanıdığı halde, bizde bunun tamamen tersine işlediğini görüyoruz. Devlet sektörü ile

özel sektörün ödemekte olduğu ücretler arasındaki bariz fark, kadın ve erkek işçilere ödenen miktarların değişik ve genel olarak kadınların aleyhine oluşu her değiştirilmesi gereken hususlardır. Pek tabii olarak biz burada işçi ücretlerinin adil bir hale getirilmesi için takip edilmesi iktiza eden sosyal, ekonomik ve hukuki esasları vazetmek veya bunları tartışmak durumunda bulunmuyoruz. Belirtilmek istenilen asıl nokta işçi ücretleri ile işçinin beslenmesi arasındaki ilişkileri açıklamak ve bu suretle işçinin gereği gibi beslenmesini sağlayacak bir ortam hazırlanmasıdır. Bu ise sadece işçi ücretlerinin yükseltilmesi ile mümkün olmayacaktır. İşçi ücretleri yükseltildiği takdirde bilhassa geri kalmış memleketlerde şaşırtılmış olan tüketici guruplar ve iyi aydınlanmamış olan işçiler elde ettikleri fazla ücreti yiyeceğe değil bazen diğer tüketim maddelerine tahsis etmektedirler. Bu davranış işçinin sağlığına kötü etkiler yaparken bir taraftan da işveren tarafından gerçek bir ihtiyacı karşılamak ve prodüktiviteyi üstün tutabilmek için yapılan ödemelerin israf edilmesine ve insan gücüne tehavvül etmediği için maliyete umulan müsbet etkileri yapamamasına sebep oluyor. Bu gibi olaylar karşısında işçiye yiyecek ihtiyacını gereği gibi karşılamak suretiyle çalışma ortamı hazırlama gayreti içinde bulunan işverenlerin işçi besleme uygulamalarına itimatlarını kaybettiklerini ve bu kabil masraflardan kaçınmaya çabaladıklarını görüyoruz. Şu halde işçiye gereği gibi beslenmesi için yapılan ödemelerin bilhassa bu maksat için sarfedilmesini sağlamak ayrıca önem kazanmaktadır. İleri memleketlerde eğitim yoluyla işçi aydınlatılmış ve gereği gibi beslenmediği takdirde kendini beylenakibet kendisine tanıtmış olduğu için işçi yiyeceğe ayırması gereken miktardan hiç bir suretle fedakarlık etmez. Fakat geri kalmış memleketlerde ithal malı bir kravat alabilmek için üç günlük ücretini harcayan işçilere çok rastlanmakta, tütün ve alkol harcamaları bir taraftan yiyecek miktarını azaltırken bir taraftan da işçi sağlığına zarar vermektedir.

Bundan dolayı işveren işçinin gereği gibi beslenmesi için luzumlu eğitim çalışmalarının külfetini de üzerine almak ve işçiye bu konuda aydınlatmak durumunda bulunuyor. Meselenin bu yolla çözümlenmesinin mümkün olmadığı ahvalde ise işçi ücretinin bir kısmının yiyecek olarak ödenmesi ve işçinin iş yerinde beslenmesi gibi çarelere baş vurulabilir. Bu uygulamaların bir kısmından daha önceki bahislerde söz açılmış olduğu için burada tekrarlınmayacaktır.

Şu halde netice olarak Türkiyedeki durumun çözümlenmesini yayıyecek fiyatlarının ucuzlatılması veya işçi ücretlerinin artırılması ile kabili hal bir olay olarak değerlendirebiliriz. Fakat içinde bulunduğumuz gerçekler bu günki durumda ne yiyecek fiyatlarını ucuzlatmanın ve ne de işçi ücretlerini belirli bir seviyeye kadar yükseltmenin kabil olamayacağını göstermektedir. Asgari ücretlerin tayini işi Devlete bırakılmış olmasına rağmen bu günki yiyecek fiyatları muvacehesinde böyle bir yola gitmek hayli güç bir iştir.

Meselenin huzla değilse bile zamanla çözümlenmesi için bazı yollar düşünülebilir. Kalkınmamız ve milli prodüktivitenin belirli bir seviyeye ulaşması insan gücü ve dolayısıyla çalışanların gereği gibi beslenmesi ile ilgili olduğuna göre meseleyi bu noktada kendi haline terk edemeyeceğimiz ve bazı çözüm yolları aramaya devam edeceğimiz tabiidir. Buraya kadar vaki açıklamalar ve diğer toplumlar da vaki uygulamalara dayanarak Türk işçisinin beslenme şartlarının düzenlenmesine medar olacak bazı tavsiyelerde bulunabiliriz. Bu tavsiyelerin luzumlu taadillerle yerine getirilmesinde Türk işçi kuruluşları ile işveren teşekkülleri Devlete yardımcı olmak ve Devlette Anayasanın kendine verdiği görevi yerine getirmek için konuya tam anlamı ile angaje olma durumunda bulunuyor.

(X)

TÜRK İŞÇİSİNİN BESLENME TARZINI DÜZENLEYİCİ TEKLİF VE TAVSİYELER

Buraya kadar işçinin beslenmesi ile işverimi ve milli prodüktivite arasındaki ilişkiler çeşitli örnekler verilmek suretiyle açıklanmaya çalışılmış, Türk işçisinin beslenme koşullarının bozuk olmasına ve bozuk kalmasına sebep olan etkenler tanıtılmıştır. Plânlı kalkınma çabasına girmiş ve ilk beş yıllık plân devresinde de bütün iyi niyetine rağmen arzuladığı kalkınma hızına bir türlü ulaşmamış bir toplum olarak Türkiyenin üretime etki yapan faktörler üzerinde teker teker durarak aksayan hususları tesbit ve bunların giderilmesi için çareler aramasından daha tabii bir şey olamaz.

Üretime etki yapan ve Amerikalıların (4M) rumuzu ile ifade ettikleri unsurlar teker teker incelenecek olursa bu aksaklıkların bazılarını tesbit etmek mümkün olacaktır. Gerçektende (4M) rumuzu ile ifade edilmiş olan hususları inceleyecek olursak nerelerde ve neden aksadığımızı kolayca bulabiliyoruz. M harfi ile başlayan ve üretime geniş etkiler yapan faktörler veya unsurlar şunlardır :

1. Man (insan)
2. Money (para)
3. Material (Madde)
4. Machinery (Makine)

İnsan unsuru üretimin artırılması ve belirli bir seviyeye ulaştırılması için üzerine önemle eğilmemiz gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Dünya yaratıldıktan sonra ne yapılmış ise bunda insan elinin ve zekasının bir payı vardır. Herşey insanın daha mutlu bir hayat yaşaması, kendine ve çevresine faydalı olması için yapılır. Bunun tam aksine insan zaman zaman yıkıcı ve harpalayıcı bir yaratık haline gelmiş, yapılanları tahriple huzursuzlukların kaynağı olmuştur. İnsan iyi kullanıldığı zaman yapıcı, kullanmadığı zaman yıkıcı ve zararlı bir yaratık haline gelebiliyor. İnsanı iyi kullanmak ve insan gücünden gereği gibifaydalanmak ise insanı tanımak ve onun ihtiyaçlarını gereği gibi karşılamakla mümkün

olur. Modern toplumlarda bu görev yöneticilere ve insanların guruplaşarak teşkil ettikleri organizasyonların başında bulunan liderlere düşüyor. Yöneticiler ile liderler aydın, bilgili ve iyi niyetli olacaklardır. Bu nitelikteki yöneticilerin hem kendileri hem de yönettikleri ve mensup oldukları guruplar mutlu bir hayat yaşar, ebetten ezele akan tarih olayları içinde olumlu izler bırakırlar. Bunu yapamayanlar ise kendileri ve başkaları için bir huzursuzluk kaynağı haline gelmekte ve mutlu olamamaktadırlar.

Türkiyemizde bu gün insanların mutlu bir hayat sürebilmeleri için lüzumlu olan bütün zengin kaynakların mevcut olduğunu görüyoruz. İnsan unsuru çok mükemmel bir irsi zemine bağlı bulunmakta ve fakat işlenmesi ve aydınlatılması gerekmektedir. Türk askeri Dünyanın en iyi askeri olduğu gibi Türk işçisinin de en namuslu ve en kanaatkar ve aynı zamanda en zeki işçisi olduğuna inanıyoruz. Şu halde Türkiye'de üretime geçebilmemiz için lüzumlu unsurların hemen hepsi vardır. İnsan unsuru yapıt itibariyle mevcut ve mükemmeldir. Geri kalmış bir toplumun bu unsurlarına dayanarak kalkındırılabilceğini çok uzak olmayan bir geçmişte büyük önder Atatürk bize göstermiş ve topluma yaratıcı ruhundan katkılar yaparak yabancıların hasta adam dedikleri Türk toplumunu ileri bir menleketin aratıcısı haline getirmişti. Bu günde aynı çaba içinde bulunuyoruz. Bu şartlar altında borç olarak aldığımız parayı iyi değerlendirmek, ithal edeceğimiz makineyi iyi seçmek ve kaynaklarımızı gereği gibi kullanmak gerekiyor. Tam anlamı ile bizim olan ve üstün bir nitelik taşıyan insan faktorunun ise üzerinde hassasiyetle durmak ve onun iyi vasıflarını harekete getirerek kalkınmamızı gene kendi insanlarımızın çıkarna uygun bir istikamette hızla realize etmek için ihtiyaçlarını gereği gibi karşılamak durumunda bulunuyoruz.

İşverenler ile sermaye sahipleri ve Anayasanın kendine verdiği görevler dolaşısıyla Devlet, insan unsurunu insan haysiyetine uygun bir yaşama düzeyine kavuşturmak ve prodüktiviteyi bu ortam içinde artırarak iktisadi bünyemizi kuvvetlendirmek için akla gelen her çeşit hizmeti gayret sarfederek ve fedakarlıklara katlanarak yapma durumundadırlar. Planlı kalkınmanın Devlet sektörü yanında özel sektöre de görevler tanınmış olmasının gerçek sebebi bu işin işbirliği havası içinde daha kolay ve olumlu şekilde başarılabilceğine yönetenler ve vatandaşlar tarafından inanılmış bulunmasıdır.

Şüphesiz arzulanan kalkınma prodüktivitenin artırılması ile mümkün olacaktır. Türkiye'de henüz milli seviyede veya sektörlere göre bir asgari ücret tayin edilmiş olmasına rağmen, ücret artışları prodüktivite artışına bağlanmış ve toplu sözleşmelerde işçi gurupları tarafından vaki teklifler bu anlayış içinde değerlendirilmeye başlanılmıştır. Oysaki işçinin daha fazla üretebilmesi için ihtiyaçlarının daha iyi karşılanması, ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için de ücretinin artırılması iktiza etmektedir. İşte bir noktadan başlamak suretiyle bu çelişmezliği izale etmek gerektiği takdirde verime kötü etkiler yapan ve gereği gibi karşılanamayan temel ihtiyaçların karşılanması gerekecek ve bunlar arasında besin ve beslenme ihtiyacı öncelikle yer alacaktır.

Verime etki yapan dört unsur arasında insan unsurunun birinci derecede önemli olduğundan daha önce bahsedilmişti. Bundan dolayı biz para, materyal ve makine unsurları ihtiyacının gereği gibi karşılanması işini şimdilik bu konuların uzmanlarına bırakarak insan unsuru ve insan gücüne etki yapan faktörler üzerinde durmak suretiyle işçi beslenmesi uygulamalarının Milli Prodüktiviteye

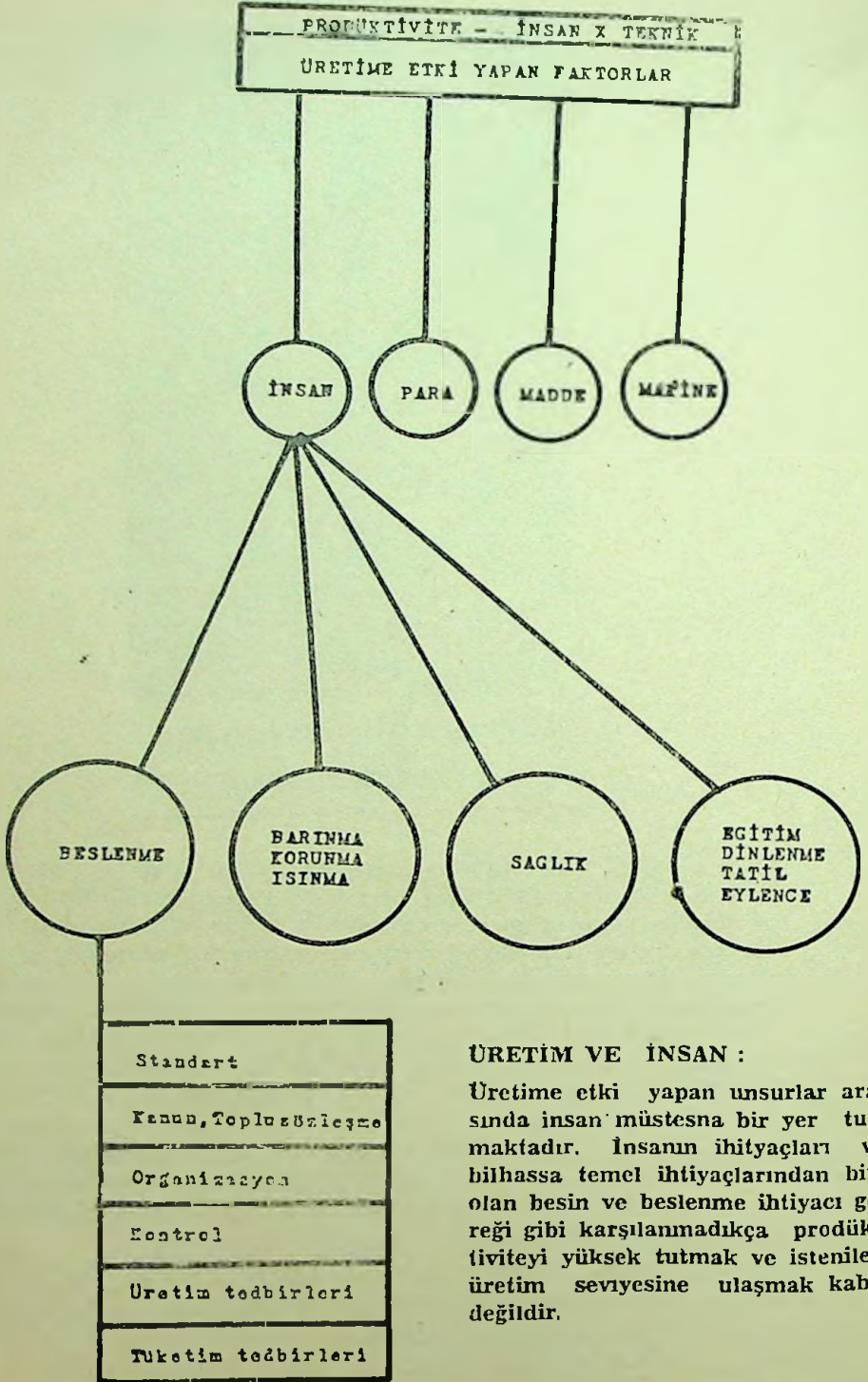

Zonguldak işçilerine gıda yardımı yapılıyor

29 Nisan 1965 günlü Milliyet gazetesinde çıkan bu resim ILO NEWS dergisinde de nesredilmiştir. Dünya Gıda Programından Türk işçilerine yapılan yiyecek yardımının tutarı 9 milyon T.L. civarında olur. Zonguldak Maden İşçileri bu suretle günde 350 gram un, 40 gram süttozu, 30 gram peynir ve bunun yanında bir miktar tereyağ, konserve et ve fasulye sağlamışlardır. Yardımın asıl gayesi Türkiyenin yöneticilerine, işçi ve işveren kuruluşlarına bir örnek vermek ve işçinin beslenmesi ile produktivite arasındaki ilişkileri göstererek işçi besleme programlarına devamlılık kazandırmaktır.

yapacağı etkiyi açıklamak istiyoruz. İnsanın yaşantılarını devam ettirip, gücünü tam ve etkili bir şekilde ortaya koyabilmek için bütün biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçlar öncelik sırasına göre ifade edilmek isetnirse, çalışanların ihtiyaçları :

- (1) — Beslenme
- (2) — Barınma ,korunma, giyinme, ısınma
- (3) — Sağlık tedbirleri
- (4) — Eğitim, dinlenme, tatil yapma, eğlenme

ÜRETİM VE İNSAN :

Üretime etki yapan unsurlar arasında insan müstesna bir yer tutmaktadır. İnsanın ihtiyaçları ve bilhassa temel ihtiyaçlarından biri olan besin ve beslenme ihtiyacı gereği gibi karşılanmadıkça üretimi yüksek tutmak ve istenilen üretim seviyesine ulaşmak kabil değildir.

olmak üzere dört grupta mütalaa edilebilir. Bütün bu ihtiyaçların gereği gibi karşılanmış veya karşılanmamış olmaları verime müsbet veya menfi etkiler yapmaktadırlar. Eylene de bir ihtiyaçtır. Fakat bu ihtiyacı beslenme ihtiyacı ile hiç bir zaman mukayese edemeyiz. Türkiye, Hindistan, Pakistan, Latin Amerika Afrika ve bazı Asya memleketlerinde insanlar karınlarını gereği gibi doyuramadıkları için bunların iş verimlerini artırmak maksadı ile işçilere eylenme ortamı ve hatta tatil ve dinlenme imkânları hazırlamanın prodüktiviteye umulan etkileri yapması beklenemez. İktisaden ileri ve verimi limite dayamak kararında olan Avrupa ve Amerika memleketlerinde ise işverenlerin kendi çıkarları için işçiye eylenme ve tatil yapma gibi imkânlar hazırladıklarına şahit oluyoruz. Bu memleketleri bir kopye kâğıdı gibi taklit etme yanlışlığı içinde bulunan bazı geri kalmış memleketler de henüz karınlarını doyuramadıkları işçilere fantazi sayılabilecek bazı sosyal haklar tanımışlar ve beslenme ile ilişkili çalışmalar yapacak yerde satıhtaki meselelerle ilgilenmeyi tercih etmişlerdir. İleri memleketler işçinin beslenmesi kousunu bilhassa ikinci Dünya Savaşını takip eden süre içinde tamamen halletmiş ve beslenmenin düzenlenmesi suretiyle vaki olacak prodüktivite artış seviyesine ulaşmış bulundukları için bunların diğer talî ihtiyaçlara el atma zamanı gelmiştir. Fakat bizim memleketimizin de dahil bulunduğu geri kalmış memleketlerde çalışanların beslenme şartlarının düzenlenmesi işi birinci derecede önemli ve üretime geniş etkiler yapabilecek bir konu olarak henüz ortada duruyor.

Bu geri kalmış memleketlerin beslenme işine el atamayışlarının sebepleri iyi bilinmektedir. Bu sebepler şöylece ifade edilebilirler :

- (1) — Bilgisizlik başta gelmektedir. Hükümetler, işverenler ve işçiler beslenmenin prodüktivite ile yakından ilgili olduğunu bilmemektedirler.
- (2) — İşçinin gerçek besin ihtiyacını karşılamak için sarfetmesi gereken para miktarı ekseriya çok yüksek seviyeye ulaşmış bulunmaktadır. Bundan dolayı asgari ücrete etkisinin önemli olacağı bilinen bu hasas konuyu işverenler ele almak istememektedirler.
- (3) — Geri kalmış memleketlerde yiyecek fiyatlarının pahalı oluşunda bilhassa prodüktivitenin düşük, araçlarının hırslı ve ortama hakim oluşları sebep olmaktadır. Büyük kazançlar sağlayan ve ekserisi tüketicilerin ve işçilerin sırtından geçinen bu insanlar aynı zamanda yiyeceği üreten ve pazarlayan gurupların temsilcileridir. Yiyecek maddelerinin ucuzlatılması ve işçinin daha iyi beslenmesi prodüktiviteyi artırmak suretiyle milli gelir ve milli prodüktiviteye etki yapsa bile bunların kolayca kazandıkları para miktarına kötü etkiler yapacağı için, tüketici işçi guruplarının yüksek fiyatlı yiyeceklerle kıt kanaat beslenmeleri ve aldıklarının hemende tamamını yiye-

cek parası olarak onlara iade etmeleri daha karlı bir şekil olarak kabul edilmektedir.

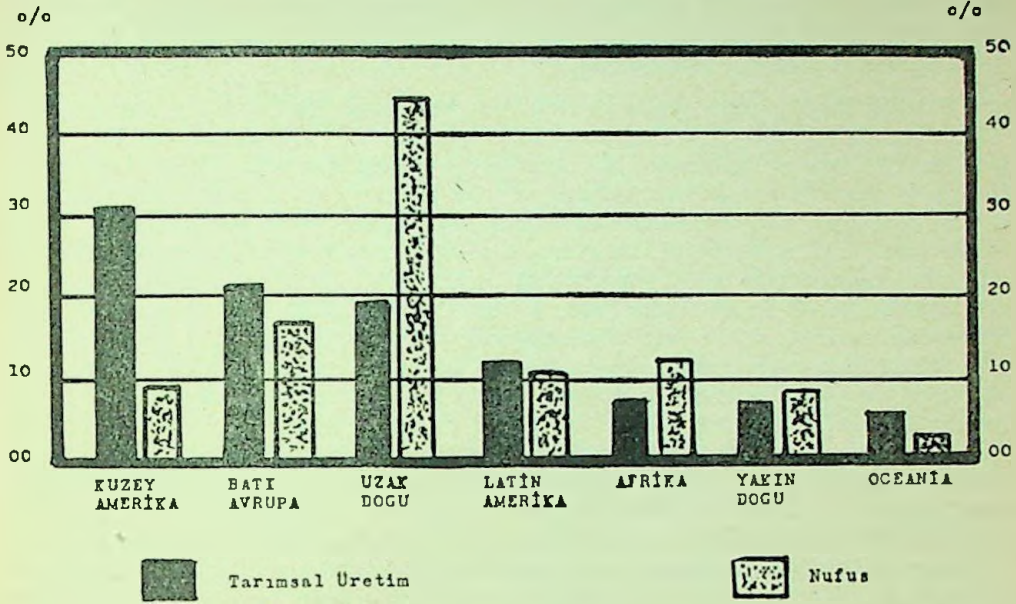
- (4) — Hükümetler çok zaman konunun önemini kavrayamamakta ve kalkınma planları hazırlayanlar dış memleket yardımları ile ölü yatırımlara daha çok önem vermektedirler. Geri toplumlar da en önemli unsur olan insan ile insanın ihtiyaçları unutulmakta ve tali meseleler ele alınmaktadır. Geri kalmış memleket aydınları bunun gerçek sebeplerini bilirler. Türkiye'nin ilk beş yıllık kalkınma planında da işçinin ve halkın beslenmesi mevzuğu ele alınmamıştır.
- (5) — İşçi teşekkülleri grevlerde sık sık açlıktan ve ekmek parasından söz açtıkları, taşıdıkları pankartlara ekmek ve açlıkla ilgili ibareler yazdıkları halde, grevden sonra bunu unuttur ve konu ile bilimsel şekilde ilgilenmeyi ihmal ederler.

Yukarda açıklanan beş sebep yanında çoğu tarım memleketi olmasına rağmen geri kalmış memleketler veya bölgelerdeki tarımsal üretimin dolayısıyla yiyecek maddesinin çalışanların ihtiyacını karşılayacak seviyede bulunmamasını da bir faktor olarak kabul edebiliriz. Geniş topraklar üzerinde yaşamalarına rağmen geri bölgeler halkı tarım teknolojisi bakımından da geri oldukları için toprak ve hayvandan arzulanan verimi alamamakta ve bundan dolayı aç kalmaktadırlar. Bu memleketlerin büyük bir kısmı ileri toplumların üretim artıkları ile beslenmekte ve zorla ayakta durabilmektedirler. Bazıları ise topraktan verim almayı, verimi artırmayı düşünecek yerde doğum kontroluna giderek nüfuslarını sabit tutmayı tercih etmişlerdir. (Türkiye, Hindistan, Pakistan) Çeşitli memleketlerdeki ve bölgelerdeki nüfus kalabalığı ile bu bölgelerin Dünya tarımsal üretimden aldıkları pay miktarını gösteren şekil bize bu hususta fikir vermektedir. Dünya nüfusunun % 7 kadarını barındığı Kuzey Amerikada Dünya Tarımsal üretiminin % 30 dan fazlası istihsal edilebilmekte, buna karşılık Dünya nüfusunun yarısına yakın insanın yaşadığı Uzak Doğuda ise üretilen miktar Dünya üretiminin % 20 sinden az bulunmaktadır. Bu şartlar altında bu bölgeler halkının aç kalmasından daha tabii bir sonuç beklenemez. İleri memleketler aç olan geri kalmış memleketlere yardım etmekte iseler de bu gıda yardımları bu toplumların mühtaç olduğu gıda çeşitlerinden çok, ileri memleketlerdeki üretim artıklarına inhisar etmekte pirinç, buğday ve soya yağı gibi kolarifik yiyeceklerden ibaret kalmaktadır.

Halbuki bu memleketler işçilerinin bu kabil yiyeceklerden çok et, süt, yumurta ve balık gibi zengin hayvansal protein kaynaklarına mühtaç olduklarını biliyoruz. Yiyecek yetersizlikleri, bir de tedarik edebilen yiyeceklerin ihtiyaca uygun olmayışı dolayısıyla daha etkin bir hale gelmekte ve işçi gurupları gereği gibi beslenememektedirler. Şartlar Türkiyemizde de diğer geri kalmış memleketlerden farklı değildir. Bu gün Türkiyede işçinin satın alabileceği yiyecek çeşitleri bol miktarda ekmek ile bir miktar margarin ve çok az miktarda et, yumurta, süt ve balıktan ibaret bulunuyor.

Memleketimizin zengin kaynaklarını harekete getirip prodüktiviteyi artırmak için ise herşeyden çok işçimizin beslenme şartlarını düzenlemeye ve çalışma gücünü artırmaya mecbur bulunuyoruz.

ÇEŞİTLİ BÖLGELERDE NÜFUS VE TARIMSAL ÜRETİMDEN ALINAN PAY (1957 — 1959 yılları ortalaması)

Dünyanın bir çok bölgelerinde hüküm süren açlık ve pahalılığın gerçek sebebi bölgelerin tarımsal üretiminden almakta oldukları pay ile nüfus arasındaki dengesizliktir. Kuzey Amerikada yaşayan insan nüfusu Dünya nüfusunun küçük bir azınlığını teşkil ettiği halde bu insanların Dünya tarımsal üretiminin % 30'unu aşan miktarda bir pay aldıkları ve buna karşılık, kalabalık bir bölge olan Uzak Doğunun Dünya tarımsal üretiminden kendine düşen payı alamadığını görüyoruz. Durum Afrika, Güney Amerika, Orta Doğu bölgelerinde de yaşayanların aleyhine ve Avrupanın batı kısımlarında yaşayanların Amerikada olduğu gibi lehinedir. Bundan dolayı açlığın kalabalık ve tarımsal üretimden payını alamayan bölgelerde daha çok tahribat yaptığına şahit oluyoruz. Bu bölgelerin işçileri de halkları gibi aç olduğu için güçsüz ve arzulanan kalkınmaya omuz veremeyecek kadar takatsizdirler. Tarımsal üretimi Dünya sathına daha dengeli bir şekilde yaymak kabil olduğu zaman, bir çok sosyal problemlerle birlikte insan gücü meselesi de çözümlenmiş olacaktır.

Şu halde bir çok meselelerde yaptığımız gibi bir noktadan başlayarak işçinin beslenmesi mevzuğunu ele almak ve engelleri teker teker yıkmak zorunluğu ile karşı karşıya bulunuyoruz. Üretimi artırma maksadı ile para, materyal ve makine mevzuğlarının hallini başkalarına bırakarak biz insan unsurunun meselelerine ve bilhassa işçinin beslenmesi konusuna aşağıdaki kalıplarda çalışmak suretiyle bir çözüm yolu bulabileceğimize inanmış durumdayız. Bu çözüm şeklini tayin ederken diğer memleketlerdeki uygulamalar ile kendi gerçeklerimiz dikkate alınmıştır.

Türkiye gerçekte bir tarım memleketidir. Halıkn büyük bir çoğunluğu köylerde yaşamakta ve tarım sektöründe çalışmaktadırlar. Endüstri sektöründe çalışan işçiler miktar itibarıyla daha az olmalarına rağmen, tarım sektöründeki işçilere nazaran daha iyi örgütlenmiş ve toplu sözleşme nizamı içinde bir çok haklarını teker teker almaya bu suretle de işçi ve işveren için daha elverişli bir ortam hazırlamaya başlamış bulunuyorlar.

Bir kaç büyük şehir içinde ve etrafında toplanmış olan endüstri merkezlerine köylerden akın vardır. Türkiyenin sadece tarım ile kalkınmayacağı ve iş imkânlarını geliştirme maksadı ile endüstriye kayılması iktiza ettiği kanaati ise hakim bir kanı haline gelmiş bulunuyor: Bu şartlar altında Tarım sektöründeki işçilerin çok kötü olan beslenme şartlarına değinmenin ve bu şartları islah etmek üzere bazı fikirler getirmenin bu gün için faydalı olabileceğine inanmak biraz güçtür. İleri memleketlerin de yaptığı gibi öncelikle endüstri sektöründe çalışan işçilerden başlamak ve kalabalık insan guruplarının çalıştığı veya çalıştırıldığı merkezlerden zamanla tarım sektörüne atlamak daha uygun bir şekil olacaktır. Tarım sektöründe çalışan milyonlarca insanın besin ve beslenme imkânlarının geliştirilmesi ise gerçekte endüstri işçilerinden çok daha önemli bir konu olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü bu sektör en önemli kesimi teşkil etmekte ve Türkiye bir endüstri memleketi değil bir tarım memleketi olarak tanınmaktadır. Ayrıca yiyecek maddeleri de tarım sektöründeki işçiler tarafından üretilmekte olduğundan, tarımsal verimini artırmadan endüstride çalışan işçilerin gereği gibi beslenmeleri düşünülemez. Endüstri işçisinin et, süt ve yumurta gibi yüksek değerli besinlere olan ihtiyacına karşılamak için öncelikle hayvancılık sektöründe üretimi artırmaya ve bunu artırabilmek içinde bu sektörde çalışan işçileri daha iyi beslemeye ihtiyaç vardır. Ne kadar tuhaftır ki tarım ve hayvancılık sektöründe çalışan insanlar yiyeceği üreten insanlar oldukları halde beslenme şartları bakımından en güç koşullar içinde bulunan kimselerdir. Tarım sektöründeki işçilerin büyük bir çoğunluğunun çok az ücretle çalıştırıldığı ve bundan dolayı da ekmek, bulgur ve tarhana gibi yiyeceklerle yetersiz ve dengesiz bir şekilde beslendikleri bilinmektedir. Düzeltilmesi hayli güç olan bu şartların, tarım işçilerinin de endüstri işçileri gibi örgütlenmeleri ile mümkün olabileceğini tahmin ediyoruz.

Bu mümkün olduğu takdirde bu gün endüstri sektöründe yapılacak uygulamalar tarım işçilerinin mustakbel çalışmalarına ışık tutacak ve örnek olabilecektir.

Milletlerarası İşçi Organizasyonu (ILO) 1964 yılında Geneva'da yapmış olduğu uzmanlar toplantısında işçinin işverimini artırmak, biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayabilmek için ele alınması gereken hususları gözden geçirmiş ve alınan kararları da yayınlamıştır. (Meeting of Experts on Welfare Facilities for Industrial Workers, NEWEL/1964/R. 7, Geneva, 1964) Bu ve konu ile ilgili diğer dokümanların tetkikinden öğrendiğimize göre ileri Avrupa memleketlerinde işçinin yaşama şartları düzene girmiş ve beslenme ihtiyacı nasıl olsa en mükemmel ölçülere göre atnızim edilmiştir. İşçi geliri ile yiyecek fiyatlarının da toplum ve işçi yararına uygun olarak ayarlanmış bulunması dolayısıyla beslenme konusu ileri toplumlar için önemli bir mesele olmaktan çıkmış ve çoktan açılmış bulunuyor. Beri taraftan Türkiye, Pakistan, Hindistan gibi geri kalmış toplumlarda işçinin beslenmesi mevzuğu önemini muhafaza etmektedir. Gıda maddelerindeki fiyat artışları ve işçi ücretleri hakkında izahat verirken yurdumuzun gerçeklerine dokunmuş ve bu ters gelişmeleri nedenleri ile birlikte açıklamaya çalışmıştık. İkinci Dünya Savaşını takip eden süre içinde şartlarını hızla

düzenlemiş olan Avrupa ve Amerika memleketlerini, işçi beslenmesi imkânları bakımından memleketimizle mukayese etmeye ve orada uygulanan şartların Türkiyede de uygulanmasına arzulamaya imkân yoktur. Böyle de olsa bir şeyin en mükemmeliğini bilmek bu kabil çalışmaların planlarını hazırlayacak ve konuya el atacak şahıslar için önemlidir ayrıca ILO bu çalışmaları yaparken üyesi olan geri kalmış memleketlerin de şartlarını mümkün mertebe dikkate almaya ve onlara da faydalı olmaya gayret etmiştir. Türkiye gibi senayileşmenin eşiğinde bulunan ve köylerde yaşayan insanların kalabalık guruplar halinde endüstri merkezlerine akın ettiği bir memlekette bu insanları yeni yaşama şartlarına alıştırmak ve ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayarak iş verimini yüksek tutabilmek için işleme ve işyerlerinin bir çok ihtiyacı karşılayabilecek şartlarla donanmış olması iktiza etmektedir. Almakta olduğu ücretle kendini ve yakınlarını gereği gibi besleyemeyeceği aşikar olan işçilerin bu önemli ve temel ihtiyacının işveren tarafından iş yerinde tamamen veya kısmen karşılanması çok yerinde bir davranış olur ILO çeşitli bölgelerde ve bilhassa endüstrisi gelişmekte olan memleketlerdeki işçi ihtiyaçlarının karşılanış şeklini etüd ettikten sonra elde ettiği, temel bilgilerin ışığı altında uzmanlara yaptırdığı bu tetkikten Orta Doğu memleketlerine de faydalı olabilecek sonuçlar çıkarmış olduğu için bu günkü şartlarımızla kıyaslandığı takdirde bize nazaran çok ileri olan tavsiyelerden Türk işçi ve işveren kuruluşları faydalanabileceklerdir. Beslenme ve beslenme ile ilgili konuların bu toplantıda dikkatle ele alındığını ve bilhassa Türkiye ve şartları Türkiye'ye benzeyen memleketler için faydalı olabilecek bazı sonuçlara varıldığını görüyoruz.

ILO uzmanlar komitesi işçinin mutluluğu ve en yüksek prodüktivite ölçülerine üzerine çalışabilmesi için aşağıdaki hususların dikkate alınmasını tavsiye etmektedir.

- (1) — Hijyenik ve sağlıkla ilgili şartların hazırlanması
- (2) — İşçinin dinlenme imkânlarının hazırlanması
- (3) — İşçinin beslenme imkânlarının hazırlanması
- (4) — İlk yardım imkânlarının hazırlanması
- (5) — Kadın işçiler için özel imkânlar
- (6) — İşçinin barınma ve mesken ihtiyacının karşılanması
- (7) — Diğer ihtiyaçlar

Bu ihtiyaçların tümünün karşılanması muhakkakki geri kalmış toplumlar için şimdilik güç bir iştir. Fakat işçinin besin ve beslenme ihtiyacının karşılanması işçinin sağlığı ile yakından ilgili bulunması ve iş verimine direkt etkiler yapması dolayısıyla öncelikle ele alınması gereken bir konu olarak Türkiyemizi ve diğer geri kalmış memleketleri yakından ilgilendiriyor. Esasen konumuz da bu olduğundan biz ILO uzmanlar konusunun besin ve beslenme ile ilgili tavsiyelerini kısaca buraya aktarıyoruz. 1953 yılında işçi sağlığının korunması için alınan kararlar arasında ve işyerinde işçinin sağlığını koruma maksadı ile :

- İşçilerin yemeklerini iş yerinde yemelerinin menedildiği ahvalde, yemeğin gereken şartlar altında yenmesi için elverişli imkânların hazırlanması

hususunu işverene yükleyen bir hüküm vardır. Bilhassa işçi lokanta veya kantinlerinin mevcut olmadığı ve işçilerin evlerinden getirdikleri yemeklerle beslendikleri hallerde aşağıdaki şartları haiz yemekhanelerin iş yeri yakınında ihzarı gerekmektedir. Bu yemekhanelerde şu imkânlar hazırlanmalıdır.

- (a) — İklim şartlarına uygun ve yemek esnasında işçiyi rahatsız etmeyecek bir suhunete göre ayarlanmış iyi havalandırılmış ve ışıklandırılmış bir yemekhane
- (b) — Yeter miktarda masa ve iskemle
- (c) — Yiyecekleri ısıtmak için müsait imkânlar
- (d) — Yeter miktarda içme suyu

Bilindiği gibi Türkiyemizde bu imkânlara sahip olmayan bir çok iş yeri vardır. İşçilerin çoğunluğu evlerinden getirdikleri yemekleri çalıştıkları yerlerde ve hijiyenik olmayan şartlar altında yerler. Bazı iş yerleri yemek yemeye elverişli olmayıp kafi derecede ısıtılmış, havalandırılmış ve aydınlatılmış değildir. Bulaşmalar ve sağlık için zararlı olan bazı maddeerin işçinin işyerinde yemek yemesi halinde zararlı olabileceği akla gelmekte ve yiyeceği ısıtma imkânı ile bol miktarda içme suyu sağlanması ekseriya ihmal edilmektedir. Kanada ve Birleşik Amerika gibi ileri memleketlerde ikinci Dünya savaşını takip eden süre içinde yapılan araştırmalar bir çok iş yerinin ve bilhassa az sayıda işçi çalıştıran mahallerin bu imkânlardan mahrum olduğunu göstermiş ve gereken tedbirler alınmıştı. Türkiyemizde bu husus bir araştırma konusu olarak henüz ele alınmadığı için işyerlerinin ve işçinin beslenme şartlarının ne olduğunu henüz bilemeyoruz. ILO uzmanlar komitesi evden getirilen yemeklerin yenmesi, yahutta mahallinde hazırlanan yiyeceklerin işçiye yedirilmesi için yemekhane olarak kullanılacak yerlerde şu nitelikleri de araştırmaktadır.

- (a) — Yemekhane olarak kullanılacak yer kalabalık bir işçi gurubunun yemeğini bir defada ve bir arada yemelerine yetecek kadar geniş olacaktır. 25 veya daha az işçinin yemekhane olarak kullanacakları mahallin 18.5 metrekare,
- (b) — 26 - 74 işçinin yemekhane olarak kullanacağı mahallin en az 18.5 metrekare olması ve 26 işçiden sonra ise her işçi için 0.65 metrekare bir mahallin eklenmesi gerekir.
- (c) — 75 - 149 işçi için kullanılacak yemekhane en az 50 metrekare olacak ve 75 işçiyi aşan hallerde ise her işçi için 0.55 metrekarelik bir ilave yapılacaktır.
- (d) — 150 - 499 işçinin yemek yiyeceği yemekhanelerde asgari yüzey 92 metrekaredir. Sayının 150 yi aşması halinde her işçi için 0.50 metrekarelik bir ilave yapılmalıdır.
- (e) — 500 den fazla işçinin yemek yiyeceği yemekhaneler için asgari yüzey 255 metrekare olacak ve 500 ü aşan hallerde her işçi için 0.40 metrekarelik bir ilave düşünülecektir.

Bu umumî kaideler dışında tekstil ve petrol işçileri komiteleri koşulların ve çevrenin özelliklerine göre değişik şartlar kabul etmiş bulunuyorlar. Bunların tü-

mü işçinin yemeğini rahatça ve iyi şartlar altında yemesini, ısıtmasını, hatta hazırlamasını imkân dahilinde sağlamak için işveren tarafından ihzarı mecburi hale getirilmiş olan bazı şartlardan ibaret bulunuyor. İşyerlerinin şehir dışından bulunması, çevrede yemek yemenin mümkün olmaması veya işverenin işçi ücretlerinin bir kısmı karşılığı işçiye yemek vermesi halinde işverene yemeklerin pişirilmesi ve dağıtılması için lüzumlu imkânların hazırlanması görevi de tahmil edilmektedir. Türkiyede bazı toplu sözleşmelerde bu hususun dikkate alındığını ve işverenlerin işçiye müsait şartlar hazırladıklarını görüyoruz. Fakat iş yerlerinin pek çoğu bu imkânlara sahip değildirler. İşçiler yemeklerini dar yerlerde ve sıkışık şartlar altında yerler. ILO liman işçileri için değişik şartlar getirmektedir. Barındıkları yerlerden uzak mahallerde çalışmakta olan ve sayısı 25 i aşkın işçi kullanan limanlar ve rıhtımlarda :

— İşçinin yemek yeme maksadı ile parasız olarak kullanabileceği bir yer mevcut değilse, işveren tarafından böyle bir yerin sağlanması gerekir.

şeklinde bir şart koşulmaktadır. İngilterenin büyük limanlarında ve rıhtımlarında yükleme ve boşaltma işlerinde çalışan işçilere işveren tarafından mobil kantinlerle günde bir kaç defa sıcak içecek ve danduvıç verildiğini görüyoruz. Liman ve rıhtımlarda işveren tarafından temin edilen yemekhanalarda bol miktarda içme ve kap yıkama suyu ve yiyecekler evden getirildiği takdirde bunların ısıtılması için bir mutfak vardır. Yemekhaneler başka maksatlarla kullanılmaz.

Kanunlar veya toplu sözleşmelerle varılan anlaşmalar işçilerin işyerinde işveren tarafından beslenmelerini gerektiriyorsa o zaman anlaşmalarla birlikte yemekhanelerin ve mutfakların evsafı da getirilmelidir. ILO ve çeşitli memleketler bunun için standartlar vazetmiş bulunuyorlar. Türkiyemizde de bazı sektörlerde yemekhanelerin, hatta kaşık, çatal, ve tabak gibi eşyanın standartlarını da tanzim eden toplu sözleşmeler yapılmıştır.

Şu halde Türkiyemizde işçinin beslenmesi ile ilişkili hususları iki ayrı mesele halinde mütalaa edebiliriz. Bunlardan birincisi ve en önemlisi işçinin yeter gıda ile beslenmesi ikincisi de bu yiyeceğin işçiye hijyenik şartlar altında verilmesidir. İleri memleketler ve ILO standartları birinci merhaleyi aşmış olan toplumlara hitap etmektedirler. Türkiyemizde ise henüz birinci safha aşılmamış ve işçinin yiyecek ihtiyacı karşılanamamış bulunuyor. Bunları bir düzene sokmadan ve yiyecek temini meselesini çözümlemeden işyerlerindeki yemekhanelerin vasıflarından söz açmak mümkün olmayacağı istemek olacaktır. Bu sebeple biz gerektiği takdirde ve bu seviyeye gelindiği zaman ILO kaynaklarından faydalanılabileceğini işaret etmek suretiyle gene asıl meselemize dönüyoruz. Türkiyede işçi ücretleri ve yiyecek fiyatları arasındaki dengesizlik bizi hiç değilse işçinin günde bir defa işverinde gereği gibi beslenmesini sağlamaya mecbur etmektedir. Bunu sağlayabilmek için sağlam kaideler getirmeye ve toplu sözleşmelerde gerçekleri dayanarak yapılacak teklifleri kalıplamaya mecbur bulunuyoruz. Toplu sözleşme için bir masa etrafında toplanan işçi ve işveren temsilcileri ne isteyeceklerini ve ne vereceklerini bilme durumundadırlar. Türkiyede ise toplu sözleşmelerde beslenme ihtiyacının karşılanmasının henüz işverenin bir atıfeti gibi kabul edildiğini ve işçi tarafının ne isteyeceğini, hangi gerekçe ile isteyeceğini iyi bilemediğini görüyoruz. Toplu sözleşmelerin tetkiki ile bu gerçek daha iyi anlaşılabilir.

Henüz bir beslenme standardı vazedilmemiş ve iş kollarına göre işçilerin besin ihtiyacı açıklanmamış bulunduğundan işçi kuruluşları bu kabl yardımları is-

terlerken para miktarı veya kalori ölçülerine bağlı kalmakta bu suretle mühtaç olduklarını alamamaktadırlar. Çünkü verilen para miktarı bu günkü yiyecek fiyatları muvacehesinde kifayetsiz ve kalori esası üzerinde anlaşma ise yeterli olmaktan çok uzaktır.

Türkyede işçi beslenmesi meselesini halledebilmek için ILO nun tavsiye ettiği şekilde yemekhanelerin standartlaştırılması, kantinlerin ve mobil kantinlerin kurulmasından ziyade bazı temel çalışmaları tamamlama durumunda bulunuyoruz. Bu temel çalışmalar şunlardan ibarettir :

(1) — STANDARDİZASYON :

İleri memleketler bir insanın günlük yiyecek ihtiyacını kalori, protein, mineral maddeler ve vitaminler üzerinden açık ve seçik şekilde ifade eden bazı standartlar hazırlamışlar ve normal insanın optimal besin ihtiyacını bu suretle belirtmişlerdir. Birleşik Amerika, İngiltere, Güney Afrika Birliği gibi ileri memleketlerden başka Hindistan ve benzeri geri kalmış memleketlerin kurmuş oldukları Beslenme Konseyleri vasıtasıyla ve stadardizasyon teşekkülleri tarafından bazı çalışmalar yapılarak beslenme standardı mevzuğunu tam olarak çözümlediklerine şahit oluyoruz.

Türkiyemizde henüz böyle bir standart yapılmamıştır. Çünkü çok önemli bir konu olduğu halde beslenme işini tam olarak ele almış bir teşekkülün henüz şekillenemediğini görüyoruz. Kalkınma planı Tarım Bakanlığına Türk halkının gereği gibi beslenmesi için lüzumlu tedbirleri alma görevini vermiş olduğu için Anayasanın 52 nci maddesindeki hükme dayanarak bu konuyu Devlet ve hükümet adına işlemek üzere bu bakanlıkta bir «Beslenme, Gıda Kontrolü ve Teknolojisi Gurubü» kurulmuş ise de bu kuruluş henüz çok gayri müsait ve yetersiz şartlar içinde çalışmaktadır. Üniversitelerimiz halkımızın işçimizin sağlığı çalışma gücü, kalkınmamız ve ekonomik gelişme için çok lüzumlu olmasına rağmen beslenme «Nutrition» konusuna henüz el atmamış bulunuyorlar. Bütün bu şartlar altında Türkiyede optimal beslenme standartlarını hangi kuruluşun ne suretle hazırlayacağı da bu güne kadar belli olmamıştır.

Asgari ücretin tesbitinde en önemli bilimsel dayanak olarak behemehal değerlendirilmesi iktiza eden optimal besin ihtiyacının belirtilmesi ve iş kollarına göre işçinin yiyecek için harcayacağı para miktarının hesaplanması için böyle bir standarda ihtiyaç duyan Türk-İş kuruluşunun, Türk Standartlar Enstitüsüne baş vurma suretiyle beslenme standartlarının hazırlanması için ilk resmî teşebbüsü yaptığını haber almış bulunuyoruz. Beri taraftan Türkiyenin tüm besin ihtiyacını hesaplamak ve bu suretle tarımsal üretime bir yön vererek ithal ve ihraç edeceğimiz çeşitli besin maddelerinin istihsal fazlaları ve laçıkları hakkında fikir sahibi olmak için bir insanın optimal besin ihtiyacının bilinmesine ihtiyaç vardır. Bu bilinmeyecek olursa 32 milyon insanın besin ihtiyacını da hesaplamak kabil olmayacak ve yağ meselesinde olduğu gibi Türkiye mühtaç olmadığı besinleri ithal ederken, mühtaç olduklarını da ihraç etme yanlışlığı içine düşecektir. Sadece bunu mümkün kılmak için Tarım Bakanlığı da Türk Standartlar Enstitüsüne baş vurarak bir insanın optimal besin ihtiyacının standardize edilmesini talep etmiştir.

Normal insanın optimal besin ihtiyacı kalori, protein ve mineral maddelerle vitaminler üzerinde ifade edildikten sonra çeşitli iş kollarında çalışan işçilerin

günlük ihtiyaçlarını bulmak ve bunlar için ayrı standartlar düzenlemek kolay bir iştir. Esasen teknik literatürde muhtelif iş kollarında çalışan insanların yaptıkları iş dolayısıyla almaları iktiza eden ek besinlerin miktar ve değeri belirlenmiş ve işçinin ağırlığı ile produktiviteyi ölçmek suretiyle uygulanan standartların yeterli olup olmadığının tahkiki mümkün bir hale gelmiş bulunmaktadır.

Türkiyede işçi beslenmesi ile ilişkili konuların ele alınıp lüzumlu kanunların çıkarılması veya bu günkü toplu sözleşme düzeni içinde işçi ve işveren teşekküllerinin kolayca mütabakata varabilecekleri bir formülün hazırlanması öncelikle böyle bir standardın kabulüne bağlı bulunmaktadır. Bu standart mevcut olmadıkça asgari ücretin tayini mümkün olamayacak ve işçi ile işveren arasında zuhur edecek anlaşmazlıklar önlenemezken milli Produktivite de düşük seviyede kalacaktır. Bu önemli konuların çözümlenmesi Türk Standartlar Enstitüsünün hazırlayacağı standardın bir an önce kabul ve ilanına bağlı bulunmaktadır.

Gerçekte böyle bir standardın hazırlanması kolay bir iştir. Türk işçisinin mesken, giyim ve dinlenme, istirahat edip eğlenme ihtiyaçları ileri memleketler işçilerinden farklı olabilir. Fakat besin ve beslenme ihtiyacı topluma göre değişmemesi gereken bir standart olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü insan Türkiyede de İngilterede de aynı insandır. Besin ihtiyacı da kalori, vitamin, protein ve mineral madde olarak ifade edildiği takdirde aynı kalacaktır. Ancak bu ihtiyaç değişik besin maddeleri ile karşılanır. Kalori ihtiyacı Birleşik Amerikada yağ ile karşılanırken Trkiyede ekmek ve diğer tahıllarla karşılanabilir. Türk işçisinin et ihtiyacını pastırma ve sucuk ile karşılarız. Amerika'ya ise domuz etini işçisine yedirebilir. Bir Amerikalı için mutad ve alışılmış olan yiyecek Türk işçisi tarafından yenilmeyeceği gibi, Türk işçisinin kullandığı besin maddeleri de Amerikalı işçi için yabancıdır. Fakat bunların hemen hepsi ihtiva ettikleri besin yapıtaşları bakımından benzerdirler.

Şu halde Türk standartlar enstitüsü ileri memleketlerin uyguladıkları standartlara esas itibariyle sadık kalacak ve fakat bu standartları uygulamak için kullanılacak besin maddeleri değişecektir.

Amerikan şoselerinde çalışan bir otomobil ile Türkiyede kullanılan bir otomobilin yakıtı nasıl farklı değilse, Amerikada çalışan bir işçi ile Türkiyede çalışan bir işçinin tüketeceği kalori, protein, mineral madde ve vitamin miktarı arasında da fark yoktur.

Bu gerçek Standartlar Enstitüsünün işini kolaylaştırıcı ve çabuklaştırıcı bir nitelik taşımakta ve beslenme standartlarının en kısa zamanda hazırlanması iktiza etmektedir. Bu standartlar hazırlandığı takdirde ikinci adımı atabilir ve Türk işçisinin daha iyi beslenip daha üstün bir güçle çalışmak suretiyle milli produktiviteyi artırıcı bir unsur olarak görevine devamını sağlayabiliriz.

(2) — KANUNLAR VE TOPLU SÖZLEŞME :

Türkiyede pek çok kanun çıkarılmıştır. Bu gün işçi meselelerinin çoğunun yürürlükte olan Toplu sözleşme mevzuatı ile çözümlenebildiğini gördüğümüz için biz işçinin beslenmesini bir kanun konusu olmaktan ziyade bir toplu sözleşme mevzuğu olarak kabul ediyoruz. Ancak toplu sözleşmelerde iki tarafın da kolayca anlaşabilmeleri ve müşterek bazı anlamaların teşekkülü için hükümet adı-

na yapılacak bazı ön çalışmalara ihtiyaç vardır. Türk Standartlar Enstitüsünün ya pacağı standardizasyon çalışmaları bu çalışmalardan bir kısmını teşkil edecektir. İşçi ve işveren produktiviteyi üstün tutmak ve işçi sağlığını koruma maksadı ile bu standartlara isteyerek uyacaklar ve işçinin en uygun şekilde beslenmesi için müşterek bir gayret sarfedeceklerdir. Böyle de olsa Devletin bir hakem olarak toplu sözleşmelerin getireceği koşullar içinde işçi beslenmesinin gereği gibi yürütülüp yürütülmediğini kontrol etmesinde fayda vardır. Ayrıca ILO ve benzeri milletlerarası teşekküller işçinin beslenme şartlarını düzene sokmak ve bilhassa geri kalmış toplumlarda işçi sağlığını düzenlerken produktiviteyi de toplum yararına artırabilmek için pek çok formül hazırlanmış ve bu formülleri hazırlarken geri kalmış toplumların şartlarını da göz önünde bulundurmıştır.

Şimdilik Türkiye işçi beslenme konusunun çözümlenmesi için atılacak ilk adım ve yapılacak ilk iş kanun hazırlamaktan ziyade ilgili teşekküllerin işbirliği ile mevcut şartları incelemek ve durumu ortaya koymak olacaktır. Esasen ikinci Dünya Savaşını takip eden devrede ileri memleketlerde böyle yapmış önce bazı araştırmalarla işçi beslenme durumunu ortaya koyarak bunları tashih için kaide ve kurallar getirmişlerdir. İleri memleketlerde işçi kadar işverenlerde bitaraf ilim kuruluşlarının tavsiyelerine uymakta ve milli produktiviteyi artırmak için kolayca işbirliğine yönelmektedirler. Bu gün Türkiyemizde de bu anlayışın günden güne kuvvetlendiğini görüyoruz. Şu halde işçi beslenme şartlarını düzenlemek için kanunlar getirmeden önce yapılacak bazı işler vardır. Türk standartlar enstitüsü bir taraftan beslenme standartlarını hazırlarken bir taraftan da Türk-İş, Türkiye İşverenleri Federasyonu gibi kuruluşlar işçinin beslenme şartlarını kendi açılardan incelemeye başlamalı bir taraftan da Üniversiteler ile Milli Produktivite Merkezi ve Türkiye Bilimsel Araştırmalar Kurumu konuya bitaraf teşekküller olarak el atmalıdırlar. Çünkü Türkiye işçi beslenme şartlarının islahı insan gücünün artmasına ve işçi sağlığının düzelmesine hizmet ederken bir taraftan da milli produktivitenin hızla yükselmesine yardım edecektir.

Bu araştırmaların ne şekilde ve hangi kalıplara göre yapılması gerektiği önceki bahislerde örnekler verilerek suretiyle izah edilmişti. Endüstri sektöründeki işçilerin beslenmesi yanında tarım sektöründe çalışan işçi sayısı çok daha kalabalık ve şartlar bu sektörde çok daha bozuktur. Bu incelemelerin sonuçları alınacak tedbirleri ortaya koyacaktır. İşçi ve işveren bilimsel araştırmaların sonuçlarına dayanarak toplu sözleşmelerde belirli bir noktada kolayca anlaşabilirlerse o zaman kanunlar koymaya ve iş kanun zoru ile yürütmeye de lüzum kalmayacaktır.

Aksadığımız noktalar belli olunca bunları tashih etmek için çareler düşünmek, bulmak ve uygulamak kolay bir iştir.

(3) — ORGANİZASYON :

Türk işçisinin beslenme şartlarını islah için bir organizasyon kurulmasına ihtiyaç vardır. Çalışma Bakanlığında bu hizmetlere Devlet açısından ışık tutacak, yol, gösterecek ve Devlete düşen hizmeti yönetecek olan bir gurubun ihdası her halde yerinde olur. Bunun yanında meselenin işçi ile ilgili yönlerini incelemek ve takip edebilmek için Türk-İş bünyesinde, İşverenlerin Türk İşverenleri Federasyonu bünyesinde, Türk Standartlar Enstitüsü ile Milli Produktivite Merkezi bitaraf teşekküller olarak beslenme ile ilgili üniteler kurmak ve işletmek durumun-

dadırlar. Türkiye Bilimsel Araştırmalar Kurumu ile Üniversitelerimiz beslenme konusuna en kısa zamanda eğilme ve lüzumlu araştırmaları yukarda açıklanan teşekküller ile işbirliği yaparak tamamlama durumundadırlar. Ayrıca işyerlerinde işçinin beslenme şartlarını düzenlemek ve işveren adına bu kabil hizmetleri yaparak bir tarafı ile davanın başarılmasına ve bir yönü ile de üretilen besin maddelerinin işçiye daha ucuz ve kaliteli olarak ulaşmasına yardım etmek üzere özel sektör tarafından şirketlerin, yahutta işçi veya işveren tarafından kooperatiflerin kurulmasına ihtiyaç vardır.

İleri memleketlerde endüstrinin toplu olarak bulunduğu merkezlerde bazı şirketlerin tamamen bu mevzuğ ile iştigal ettiklerini, işyerlerinde yemekhaneler, mobil mutfaklar tesis etmek suretiyle işveren adına bu hizmetleri daha başarılı, daha ucuz ve daha standart bir şekilde yönettiklerini görüyoruz. Bizim bünyemizde şirketlerin mi yoksa kooperatiflerin mi daha başarılı olacağı ayrıca bir tetkik mevzuğudur.

İşçi beslenme hizmetlerinin geliş güzel bu işle görevlendirilen bir insan tarafından yönetilmesi paranın israfına ve işçinin aç kalmasına yol açabileceğinden bu işe bilhakkın vakıf elemanların yetiştirilmesi için Devlet veya konu ile ilgili kuruluşlar tarafından teşebbüse geçilmesi, gerekirse kurs ve seminerlerle bu elemanların yetiştirilerek münhasıran bu görevlede istihdam edilmeleri gerekmektedir. Bu gün Denizbank ve benzeri bir çok teşekkülün işçinin gereği gibi beslenmesi maksadıyla bazı yönetmelikler hazırlamış olmasına rağmen bunları gereği gibi uygulamadıklarını ve para sarfedilmesine rağmen işçinin gene de iyi bir şekilde beslemediğini görüyoruz. Devlet Planlama Teşkilatının kalkınma planlarında işçi beslenme konularını gereği gibi işleyebilmesi, üretim tüketim ve insan gücü meselelerini realist bir görüşle plana yerleştirmesi için bu kuruluş içinde de bir ihtisas ünitesinin kurulması şayanı tavsiyedir. Milli Prodüktivite Merkezi istisna edilecek olursa teşekküller henüz beslenme konusuna eğilmemiş ve lüzumlu teşkilatı çekirdek halinde de olsa kuramamış bulunuyorlar. Bu kitabın yayınlanması ve konu etrafında yer alacak diğer uyarıcı faaliyetin zamanla ilgilileri bu istikamette bazı çalışmalar yapmaya zorlayacağını ve lüzumlu organizasyonun kurulacağını tahmin ediyoruz.

(4) — KONTROL :

Kanunların ve toplu sözleşmelerin getirdiği bütün yeni şartların kontrol edildiği kalıplar içinde işçi beslenme uygulamalarının da hiç değilse başlangıçta kontrolü gerekmektedir. Zamanla işveren işçinin gereği gibi beslenmesinin prodüktivite ve dolayısıyla maliyete yapacağı müsbet etkileri görecektir ve bu seviyeye ulaştıktan sonra kontrol lüzumsuz bir hal alabilirse de başlangıçta işçi kuruluşları ile Devletin bu hizmeti yumuşak bir şekilde kontrol altında bulundurmaları ve gerekli tedbirleri almalarında fayda vardır.

Kontrollar idari ve teknik seviyede yapılacağından işçinin anlaşma hükümlerine göre beslenip beslenmediği, yemekhanelerin ve hizmetlerin anlaşma hükümlerine uygun olup olmadığı bazı teknik müfettişler tarafından kontrol edilmelidir. Bu teknisyenlerin yetiştirilmeleri ve kontrollerin bilhakkın yapılabilmesi için ise formasyonu elverişli elemanlara ihtiyaç olacaktır.

Bu elemanlar hekimler, veterinerler, ziraat mühendisleri gibi temel bilgiye sahip kişilerin bir kurs veya seminerden geçirilmesi suretiyle yetiştirilebilirler. Kont-

roller umulan sonuçları vermediği takdirde diğer anlaşmazlıklarda olduğu gibi grev müessesesi harekete getirilebilir.

(5) — ÜRETİM :

İşçinin iyi bir şekilde beslenebilmesi için yurt içinde yetiştirilen yiyecek maddeleri ile ithal ve ihraç edilen yiyecek maddelerinin belirli bir plan altında bu lundurulması iktiza eder. Yiyeceğin pazarlanması ve işçi ile işçi ailelerine ulaştırılması ayrı ve önemli bir iştir. Önceki bahislerde işçi ücretleri ile yiyecek fiyatları arasındaki dengesizlikten bahsederken Türkiye'nin üretim bakımından aksadığı noktalar, ithalat ve ihracattaki dengesizliğin yiyecek fiyatlarına ve dolayısıyla işçi beslenmesine yaptığı etkilerden bahsedilmişti. Tarım ve Endüstri sektörlerinde çalışan milyonlarca işçinin iyi bir şekilde beslenebilmesi memleketimizin üretim gücünün, ihtiyaçlarımıza uygun olarak kullanılmasına ve ithalat ile ihracatın ayarlanmasına bağlı bulunuyor. Bu ise Devlet Planlama Dairesinin ilgili teşekküller ile işbirliği yapmak suretiyle iktiza eden bir husustur.

Yurt üretimini, yurt işçilerinin ihtiyaçlarına uygun kalıplara sokmak ve bu suretle insan gücü seviyesini yükselterek tarımsal ve endüstriyel produktiviteyi en üstün seviyeye ulaştırmak kalkınmanın ta kendisidir.

İhtiyaca uygun olmayan bir üretim ise, yiyecek fiyatlarının yükselmesine ve çalışanların gereği gibi beslenemedikleri için güçten düşmelerine ve milli produktivitenin azalmasına sebep olacaktır. İthalat ile ihracat da aynı şekilde mü talaa edilmelidir.

(6) — TÜKETİM :

Üretilen yiyeceğin ihtiyaca uygun şekilde tüketilmesi, israftan sakınılarak işçiye mühtaç olduğu yiyeceğin tam olarak verilmesi de önemlidir. Bu gün bilhassa geri kalmış memleketlerde bazı yiyeceklerin sıkıntısı çekilirken bazılarının da israf edildiğini biliyoruz. İşçiye sevmediği bir yemeğin verilmesi veya sevdiği yemeğin gereği gibi hazırlanamamış olması binlerce liranın israfına ve işçinin de aç kalmasına sebep olabiliyor.

Tahıl ihtiyacını dış memleketlerden ithalat yapmak suretiyle karşılayan Türkiye'de ekmek artık olarak israf edilmektedir. Kışlalar, okullar ve işçi yemekhanelerinde her gün tonlarca ekmek artık olarak kalır.

Bazı yemeklere çok yağ konmakta ve yenmediği için tabaklarda artan bu yağ dökülüp ziyan edilmektedir. Halbuki Türkiye bu gün yağ ihtiyacını da dış memleketlerden ithalat yaparak karşılayıyor. Üretim gibi tüketimin de ayarlanması ve işçinin ihtiyacı olan miktar ile beslenme alışkanlığı kazanması bir eğitim meselesidir. İşyerlerinde işçiyi bu konu da eğitime tabi tutarken işçi beslenme hizmetlerinin her ünitesinde görev alacak elemanların konu etrafında yetiştirilmeleri çok faydalı olur. Böyle bir hizmetin yapılması için sarfedilecek olan para israf edilen yiyeceğin değeri ile mukayese edilecek olursa işveren kadar toplumun da bundan faydalar sağlayacağı görülecektir.

Yiyecekleri işçinin lezzet anlayışına uygun bir şekilde hazırlama ve bilhassa artıkların fazla olmasını önleme önemlidir. Bu da mahir aşçıların ve yemeğin temiz bir ortamda yenmesinin etkisi altında bir olaydır. İşverenler işçi yemeklerinin titizlikle hazırlanmasına ve kullanılan malzemenin en iyi şekilde değerlendirilmesine bilhassa dikkat etmelidirler.

(VI)

SONUÇ

Bu kitapta Türkiyemiz için yeni ve fakat pek önemli bir konu olan «İşçinin Beslenmesi» milli prodüktivite ile ilgili bir konu olarak incelenmiş ve ileri toplumların İkinci Dünya Savaşından sonra en iyi şekilde çözümledikleri bir mesele olarak örnekler verilmek suretiyle izaha çalışılmıştır.

Bu günkü şartlar altında bir kalkınma çabasına girmiş olan Türkiyemizde üretimin dört önemli unsurundan biri olan insan ve insangücü meseleleri halledilmedikçe sadece taş ve toprağa yapılan yatırımlar ile meselelerimizin çözüleneceğini ve istenilen kalkınma hızına ulaşacağımızı tahmin etmeyoruz.

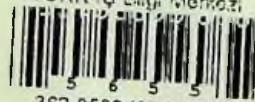
Yiyecek fiyatlarının çok pahalı ve işçi ücretlerinin ise düşük oluşu Türk işçisini margarin ve tahıldan ibaret bir beslenme kalıbına uygun olarak beslenmeye zorlamakta, bunun neticesi olarak da işçi sağlığı her gün biraz daha bozulurken, insan gücü ve verim azalmaktadır.

Hasta olan işçileri tedavi etmek zor bir iştir. Bir taraftan ekserisi ithal malı olan ilaçların sebep olduğu masraflar, hekim ve hastahane harcamaları bir taraftan da kaybedilen çalışma zamanı milli prodüktiviteye ve iktisadi bünyemize kötü etkiler yapıyor.

Toplu sözleşme ortamı içinde işçi kadar işverene de menfaat sağlayacak ve milli prodüktivitenin yükselmesine yardımcı olacak bu makul ve bilimsel uygulamaların ele alınması için kaybedilecek zaman kalmamıştır.

TÜRKİŞ Bilgi Merkezi

362 8583 KOÇ 1965